
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME GEÇİŞ İÇİN KÜLTÜREL MİRASIN UYARLANABİLİR YENİDEN KULLANIMI: TUNUS, TATAOUİNE ÖRNEĞİ

Sirine JEDIDI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OCAK 2026

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Sirine Jedidi
06/01/2026

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZME GEÇİŞ İÇİN KÜLTÜREL MİRASIN UYARLANABİLİR YENİDEN KULLANIMI: TUNUS, TATAOUİNE ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Sirine JEDIDI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2026

ÖZET

Bu tez, Tunus'ta uzun süredir baskın olan kıyı odaklı kitle turizmi modelini ve bu modelin yol açtığı mekânsal yoğunlaşma ile bölgesel eşitsizlikleri ele almaktadır. Çalışma, iç ve güney bölgelerde yeterince kullanılmayan kültürel miras varlıklarının canlandırılmasında uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların alternatif birer planlama aracı olarak potansiyelini araştırmaktadır. Anketler, saha gözlemleri ve odak grup görüşmelerini içeren karma yöntem yaklaşımı, yerel koşullara, topluluk beklentilerine ve yeniden kullanım olanaklarına ilişkin ampirik bulgular sunmaktadır. Bu bulgulara dayanarak tez, yazar tarafından metaforik bir planlama modeli olarak kullanılan "Sürdürülebilir Kapsül Şehir" kavramını ortaya koymaktadır. Tataouine pilot alan olarak ele alınmakta; dağınık konumdaki kültürel miras varlıklarının, yedi tematik rota aracılığıyla işlevsel düğümler halinde birbirine bağlandığı bütünleşik bir mekânsal ağ olarak yeniden etkinleştirilebileceği gösterilmektedir. Bu yaklaşım, mekânsal sürekliliği güçlendirmeyi ve yerel odaklı gelişimi desteklemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, uyarlanabilir yeniden kullanım, sürdürülebilir turizm ve bölgesel planlama alanları arasındaki disiplinlerarası tartışmalara, bağlama duyarlı ve aktarılabilir bir çerçeve sunarak katkı sağlamaktadır. Önerilen model, Tunus'un güney ve iç kesimlerindeki marjinalleşmiş bölgelerin yanı sıra benzer Akdeniz bağlamlarında da uygulanabilir niteliktedir. Kültürel mirası aktif bir mekânsal kaynak, turizmi ise yere özgü ve dönüştürücü bir süreç olarak yeniden ele alan bu tez, daha dengeli ve yer temelli bir turizm yaklaşımına yönelik planlama perspektifi geliştirmektedir.

Bilim Kodu	:	80208
Anahtar Kelimeler	:	Sürdürülebilir turizm, kültürel miras, uyarlanabilir yeniden kullanım, tematik rotalar, Tunus, Tataouine
Sayfa Adedi	:	184
Danışman	:	Prof. Dr. Bilge ARMATLI KÖROĞLU

ADAPTIVE REUSE OF CULTURAL HERITAGE FOR SUSTAINABLE TOURISM TRANSITION: THE CASE OF TATAOUINE, TUNISIA

(M. Sc. Thesis)

Sirine JEDIDI

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

January 2026

ABSTRACT

This thesis examines Tunisia's tourism model, which has long been dominated by coastal mass tourism and the spatial concentration and regional inequalities associated with it. It investigates the potential of adaptive reuse and thematic routes as alternative planning tools for activating underutilized cultural heritage in inland and southern regions. A mixed-methods approach, combining surveys, field observations, and focus group discussions, provides empirical insight into local conditions, community expectations, and reuse opportunities. Based on these findings, the research introduces the Sustainable Capsule City, a planning concept metaphorically employed by the author to articulate the strategic integration of adaptive reuse sites through thematic connectivity. Using Tataouine as a pilot case, the model demonstrates how dispersed heritage assets can be reorganized into an interconnected network of functional nodes structured along seven thematic routes, reinforcing spatial coherence and community-oriented development. The study contributes to interdisciplinary debates on adaptive reuse, sustainable tourism, and regional planning by proposing a context-sensitive and transferable framework applicable to marginalized inland and southern regions of Tunisia as well as comparable Mediterranean contexts. By reframing cultural heritage as an active spatial resource and tourism as a territorially embedded process, the thesis advances a more balanced and place-responsive tourism paradigm.

Science Code	:	80208
Key Words	:	Sustainable tourism, cultural heritage, adaptive reuse, thematic routes, Tunisia, Tataouine
Page Number	:	184
Supervisor	:	Prof. Dr. Bilge ARMATLI KÖROĞLU

TEŞEKKÜR

Bu tez, akademik bir çalışmadan çok daha fazlasıydı; Güney Tunus'un manzaralarına kök salmış insanları, yerleri ve sessiz hikayeleri yeniden keşfetme yolculuğuydu. Araştırma süreci, saha çalışması kısıtlamaları, erişim sınırlamaları ve kırılgan ve genellikle terk edilmiş miras alanlarında çalışmanın karmaşıklığı gibi hem zenginleştirici hem de zorlu deneyimlerle şekillendi. Zorlu ya da ilham verici olsun, bu anlar çalışmanın metodolojik seçimlerini etkiledi ve sürdürülebilirliği derinlemesine insani, yere dayalı bir sorumluluk olarak anlamayı pekiştirdi. Bu bağlamda, birçok kişi ve kurumun desteği ve katkıları bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için çok önemli hale geldi.

Sürekli sevgi, sabır ve güvenleriyle bu çalışmanın temelini oluşturan ve araştırma yolculuğum boyunca bana destek olan aileme en içten teşekkürlerimi sunarım. Danışmanım Prof. Dr. Bilge ARMATLI Köroğlu'na rehberliği, eleştirel görüşleri ve fikirlerime olan güveni için içten teşekkürlerimi sunarım. Onun mentorluğu, bu araştırmayı tutarlı ve anlamlı bir akademik çalışma haline getirmede çok önemli bir rol oynadı.

Anketlere, röportajlara ve odak grup tartışmalarına katılan tüm katılımcılara ve saha çalışması sırasında tanıştığım, bu araştırmayı yaşanmış gerçeklere dayandıran açık görüşlü ve farklı bakış açılarına sahip kişilere minnettarım. Ayrıca, Güney Tunus'taki miras ve sürdürülebilir turizm ile ilgili erişim, veri ve bağlamsal destek sağlayarak dolaylı olarak katkıda bulunan kurum, kuruluş ve girişimlere de teşekkür ederim.

Son olarak, bu süreç boyunca bana entelektüel ve duygusal anlamda destek olan arkadaşlarıma ve tüm katkı sağlayanlara teşekkür etmek isterim. Bu tez, aynı zamanda, özellikle anket aşamasındaki değerli katkılarıyla bu araştırmanın gerçekleştirilmesine önemli ölçüde destek olan ve kısa süre önce kaybettiğim sevgili arkadaşım Jalila'nın anısına kısmen ithaf edilmiştir.

Bu tez, mekânların da insanlar gibi özen, uyum ve ortak bir vizyon aracılığıyla yenilenebileceği; belleğin ve çağdaş yaşamın anlamlı ve sürdürülebilir bir biçimde bir arada var olabileceği düşüncesini yansıtmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ xi

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xii

RESİMLERİN LİSTESİ xiii

HARİTALARIN LİSTESİ xv

SİMGELER VE KISALTMALAR xvi

1. GİRİŞ 1

2. TEZİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ 11

2.1. Sürdürülebilir Turizm Gelişimine Karşı Bir Zorluk Olarak Aşırı Turizm 11

2.1.1. Kitle turizminin olumsuz sonucu: aşırı turizm 11

2.1.2. “3S” turizmi: talep tarafından şekillenen bir turizm 14

2.1.3. Kitle turizminden aşırı turizme 15

2.2. Sürdürülebilir Turizmin Evrimi: Değişimin Zaman Çizelgesi 19

2.2.1. Sürdürülebilir turizmin temelleri 20

2.2.2. Sürdürülebilir turizmde temel çerçeveler ve başarılı örnek uygulamalar 23

2.2.3. Yönetişim ve paydaş katılımı 24

2.2.4. Sürdürülebilir turizm: kapsayıcı bir geleceğin yolunu açmak 26

2.3. Sürdürülebilir Kültürel Miras Turizmi ve Uyarlanabilir Yeniden Kullanım 29

2.3.1. Kültürel mirasın önemi 30

2.3.2. Kültürel miras turizmi: miras ve turizm arasındaki bağlantı 33

Sayfa

2.3.3. Kültürel miras turizmi gelişiminde sürdürülebilirliğin entegrasyonu 35

2.3.4. Uyarlanabilir yeniden kullanım ve sürdürülebilir kültürel miras turizmi arasındaki etkileşim 38

2.4. Kültürel Canlandırma ve Sürdürülebilir Turizm için Tematik Rotalar 41

2.4.1. Tematik rotaların tarihsel evrimi 41

2.4.2. Kavramsal temeller ve tanım 42

2.4.3. Tematik rotalar ve sürdürülebilirlik bağlantısı 45

2.4.4. Tematik rotaların etkili uygulanması için stratejik koşullar 47

3. TUNUS'TA TURİZM EVRİMİ: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK STRATEJİSİ 51

3.1. Tunus Turizmin Gelişim Tarihi 51

3.1.1. İlk ulusal turizm stratejisinin geliştirilmesi (1956-1972) 52

3.1.2. Entegre kitle turizmine geçiş (1972-2000'ler) 53

3.1.3. Siyasi krizler ve turizmin gerilemesi (2000'ler-2020'ler) 54

3.1.4. Tunus turizm sektöründeki güncel sorunlar 55

3.2. Tunus Turizminin Canlandırılması için Stratejik Çabalar 60

3.3. Krizden Fırsata: Sürdürülebilirliğe Doğru Stratejik Bir Dönüşüm 63

4. VAKA ÇALIŞMASININ METODOLOJİSİ 65

4.1. Araştırma Tasarımı ve Metodolojik Yaklaşım 65

4.2. Çalışma Alanı Seçimi 66

4.2.1. Çalışma alanının gerekçelendirilmesi: Tunus ve Güney Tunus 66

4.2.2. Yerel ölçek çalışma alanı: Tataouine 70

4.3. Veri Toplama Yöntemleri 71

4.3.1. Saha ziyaretleri ve saha gözlemleri 72

4.3.2. Anket çalışması 73

4.3.3. Odak gruplar toplantıları 77

Sayfa

4.4. Veri Analiz Yöntemleri 77

4.4.1. CBS analizi 77

4.4.2. Nicel veri analizi 78

4.4.3. Nitel saha gözlemleri 78

5. VAKA ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: TATAOUINE 79

5.1. Tataouine: Coğrafi Tarih, Kültür ve Mimarinin Kesiştiği Coğrafya 79

5.1.1. Konum ve coğrafi özellikler 79

5.1.2. Tarih ve kolektif bellek: antik çağdan kolonileşmeye 81

5.1.3. Mimari ve kültürel mirasın önemi 86

5.2. Tataouine: Gelişmesinin Önündeki Engeller 94

5.2.1. Sosyo-ekonomik zorluklar ve sorunlar 94

5.2.2. Kültür sektörü, altyapı yetersizliği 95

5.2.3. Turizm sektöründeki sorunlar 96

5.2.4. Kültürel mirasın bozulması sorunu 97

6. ANALİZ SONUÇLARI VE BULGULARGİRİŞ 99

6.1. Saha Gözlemleri: Analiz ve Bulgular 100

6.1.1. Saha ziyaretlerinin kapsamı ve amacı 100

6.1.2. Saha çalışması gözlemlerinden elde edilen temel bulgular 106

6.1.3. E-FEST kamp etkinliği tanıtımı 111

6.2. Anket Analizi ve Bulgular 115

6.2.1. Demografik analiz bulguları 116

6.2.2. Uyarlanabilir yeniden kullanım, tematik rotalar ve sürdürülebilirlik konusunda paydaşların algıları 119

6.3. Odak Grup Toplantıları: Bulgular ve Analiz 133

6.3.1. Yaşayan miras: algılar ve duygular 134

Sayfa

6.3.2. Tataouine'nin kültürel miras alanları için uyarlanabilir yeniden kullanım önerileri 136

6.4. Önerilen Model: Sürdürülebilir Kapsül Şehir 144

6.5. Bölümün Sonuçları 148

7. SONUÇ VE ÖNERİLERGİRİŞ 151

7.1. Bulguların Özeti 151

7.2. Katkılar ve Sonuçlar 153

7.3. Gelecekteki Araştırma ve Geliştirme Yönleri 154

KAYNAKLAR 157

EKLER 173

EK-1. E-Fest kampı (2025) belgelenmesi 174

EK-2. Yerliler anket formu 175

EK-3. Ziyaretçi anket formu 179

EK-4. Odak grup formu 183

ÖZGEÇMİŞ 184

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 1.1. Tez akış şeması 2

Çizelge 3.1. Tunus'ta konaklama tesisleri ve yatak kapasitesi (1970-1992) 54

Çizelge 4.1. Katılımcı gruplarına göre beklenen katkı 75

Çizelge 4.2. Anket sorularının tasarımı 76

Çizelge 5.1. Tataouine vilayetindeki ksour'un tipolojisi 89

Çizelge 5.2. Tataouine vilayetinin kalkınma göstergelerinin analizi (Ekonomik ve sosyal olarak) 95

Çizelge 5.3. Tataouine vilayetinin kalkınma göstergelerinin analizi (Kültürel olarak).. 95

Çizelge 5.4. Tataouine vilayetinin kalkınma göstergelerinin analizi (Turizm olarak).... 96

Çizelge 6.1. Tataouine'deki kültürel miras yapılarının değerlendirilmesi 107

Çizelge 6.2. Tunuslu yerel katılımcıların demografik profili 116

Çizelge 6.3. Ziyaretçilerin demografik profili 117

Çizelge 6.4. Tunus'ta kalış süresi 118

Çizelge 6.5. Tataouine'de kalış süresi 119

Çizelge 6.6. Yerel halkın uyarlanabilir yeniden kullanım algısı 120

Çizelge 6.7. Ziyaretçilerin kültürel miras temelli turizme bakışı 126

Çizelge 6.8. Yerel halkın kültürel miras temelli turizme bakışı 126

Çizelge 6.9. Ziyaretçilerin kültürel miras temelli turizmde öncelikleri 127

Çizelge 6.10. Yerel halkın kültürel miras temelli turizmde öncelikleri 127

Çizelge 6.11. Önerilen işlevler ve beklenen faydalar 142

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 2.1. “Aşırı Turizm” teriminin tarihsel kullanımı (2010–2022)..... 15

Şekil 2.2. “Sürdürülebilir turizm” teriminin tarihsel kullanım eğilimi (1950–2019) 21

Şekil 3.1. Uluslararası turistlerin gelişleri (bin kişi) 55

Şekil 6.1. Yerel halk ve uluslararası ziyaretçilerin uyarlanabilir yeniden kullanım, tematik rotalar ve sürdürülebilirliğe yönelik destek düzeyleri 121

Şekil 6.2. Restore edilmiş miras alanlarına ziyaretçilerin izlenimleri 121

Şekil 6.3. Yeniden kullanıma açılan alanları ziyaret etmenin etkisi..... 122

Şekil 6.4. Tataouine'nin yerel sakinleri ve uluslararası ziyaretçileri arasında tercih edilen tematik rotaların karşılaştırması 123

Şekil 6.5. Tematik rotalar içinde katılımcı durma noktalarına ilişkin tercihler 124

Şekil 6.6. Tataouine’de uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların uygulanmasına yönelik engeller..... 129

Şekil 6.7. Ziyaretçilerin uygulanabilir uyarlanabilir yeniden kullanım projeleri tercihleri 131

Şekil 6.8. Yerel halkın proje başarısını sağlamak için önerileri 132

Şekil 6.9. Kültürel miras rotası 145

Şekil 6.10. Doğa ve macera rotası 145

Şekil 6.11. Gastronomi ve mutfak rotası 145

Şekil 6.12. Sinematik peyzaj rotası..... 146

Şekil 6.13. Festival ve etkinlikler rotası..... 146

Şekil 6.14. Zihinsel ve yaratıcı yenilenme rotası 146

Şekil 6.15. Eğitim, jeoturizm ve tarımsal miras rotası..... 147

Şekil 6.16. Tataouine sürdürülebilir kapsül kent modeli 147

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 5.1. Tataouinea cinsi ve iskeleti 82

Resim 5.2. Süslenmiş kaya sığınağı. Kaya resimlerinin bulunduğu yer 82

Resim 5.3. Chenini'deki yedi Uyurlar camii mezarlığındaki dev mezarlar 85

Resim 5.4. Tataouine'deki Star Wars çekim yerleri 86

Resim 5.5. Troglodit habitatlarının teraslınmış adaptasyonu 87

Resim 5.6. Troglodit konutların plan görünümü: iç mekanlar 87

Resim 5.7. Ksour-Citadel (Kalâa- Ksour-Surlu Kale) 88

Resim 5.8. Dağ ksurları 89

Resim 5.9. Ovaların ksourları 89

Resim 5.10. Kolektif depolama mimarisi olarak ghorfas 90

Resim 5.11. Jessour 91

Resim 5.12. Mağara eski yağ değirmeni 91

Resim 5.13. Güney tunus'taki geleneksel dövme desenleri ve "Hargous" 92

Resim 5.14. Ksour Tataouine Festivali ve Atlıların Festivali 93

Resim 6.1. Ksar Hadada 102

Resim 6.2. Ksar El Ferech 102

Resim 6.3. Ksar Ezzahra 102

Resim 6.4. Ksar El Meguebla 103

Resim 6.5. Ksar Dghaghra 103

Resim 6.6. Ksar Ouled Debbab 103

Resim 6.7. Ksar Tounket 104

Resim 6.8. Ksar Ouled Soltane 104

Resim 6.9. Ksar El Mourabitine 104

Resim **Sayfa**

Resim 6.10. Chenini Köyü 105

Resim 6.11. Douiret Köyü 105

Resim 6.12. Guermessa Köyü 106

Resim 6.13. Ghomrassen Köyü 106

Resim 6.14. Chenini Köyü 109

Resim 6.15. Ksar Hadada: yeniden kullanılan ve terk edilmiş alan arasındaki kontrast 110

Resim 6.16. Ksar Ouled Debbab: Yeniden kullanılan ve terk edilmiş alan arasındaki kontrast 110

Resim 6.17. Yeniden doğan Ksar El Ferech'in içi: Uyarlanabilir yeniden kullanımı sergileyen iç mekân dönüşümü 112

Resim 6.18. Toplum katılımı ve gönüllü hazırlığı 112

Resim 6.19. At binicileri gösterisi 113

Resim 6.20. Yerel el sanatları ve geleneksel yemek sergileri 113

Resim 6.21. Atölye çalışmaları ve sürükleyici dijital deneyimler 114

Resim 6.22. Yerel ve uluslararası topluluklar arasında değişim ve tartışmalar 114

Resim 6.23. Uygulamada sürdürülebilirlik 115

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 3.1. Tunus valilikleri arasında ortalama turist kalış süresinin mekânsal dağılımı 57

Harita 3.2. Tunus nüfusunun illere göre yoğunluğu ve dağılımı..... 58

Harita 4.1. Tunus'un coğrafi bağlamı..... 67

Harita 4.2. Tunus'un yükselti haritası (metre cinsinden) ve doğal çeşitliliği 68

Harita 4.3. Tunus'un mirası ve mutfak çeşitliliği..... 68

Harita 4.4. Tunus'taki turistik cazibe haritası/ illere göre 69

Harita 4.5. Güney Tunus'ta uyarlanabilir yeniden kullanım ve sürdürülebilir turizm için potansiyel alanların haritalanması 71

Harita 4.6. Tataouine'de günlere göre incelenen miras alanı potansiyelleri..... 72

Harita 5.1. Tunus'ta Tataouine'nin konumu..... 80

Harita 5.2. Tataouine valiliği'ndeki dahar platosu'nun coğrafyası 80

Harita 6.1. Tataouine'de potansiyel miras alanlarını ziyaret..... 101

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AFT	Turizm Arazi Ajansı – Tunus
BDA	Büyük Veri Analitiği
DYK	Destinasyon Yönetim Kuruluşları
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
INS	Ulusal İstatistik Enstitüsü – Tunus
LEED	Enerji ve Çevresel Tasarımda Liderlik
ME	Çevre Bakanlığı – Tunus
MoTH	Turizm ve El Sanatları Bakanlığı – Tunus
ONTT	Tunus Ulusal Turizm Ofisi
SKH	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
STI	Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TBL	Üçlü Kâr-Zarar Yaklaşımı (Triple Bottom Line)
TTT	Topluluk Temelli Turizm
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNWTO	Dünya Turizm Örgütü
USAID	Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı
WTTC	Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi

1. GİRİŞ

Turizm sektörü, günümüzde küresel ekonominin en dinamik ve hızla büyüyen sektörlerinden biri olarak öne çıkmaktadır (Organization U. N., 2015). Ekonomik büyüme, kültürel etkileşim ve bölgesel kalkınmanın güçlü bir itici gücü olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu büyüme, aşırı turizm ve çevresel bozulmadan kültürel metalaştırma ve yerel kültürel kimliklerin aşınmasına kadar uzanan karmaşık zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bu baskılara yanıt olarak, sürdürülebilir turizm kavramı, ekonomik canlılığı sosyal eşitlik ve çevre korumayla uzlaştırmayı amaçlayan önemli bir çerçeve olarak ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (United Nations World Tourism Organization (UNWTO), s.d.) tarafından tanımlandığı üzere, sürdürülebilir turizm, "mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini tam olarak dikkate alan, ziyaretçilerin, sektörün, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını karşılayan turizmdir" biçimindedir. Sürdürülebilir turizm, doğal ve kültürel varlıkları koruyan sorumlu kalkınmayı teşvik ederek destinasyonların uzun vadeli sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını sağlamayı hedeflemektedir.

Son yıllarda Tunus, turizmi ulusal ekonomisinin temel taşı olarak konumlandırmıştır. Ülkenin kıyı şeridindeki kitle turizmine odaklanması istihdamı ve altyapıyı canlandırmış, ancak aynı zamanda bölgeler arasında büyük eşitsizlikler yaratmıştır. Akdeniz'de artan rekabet, sektörün sınırlı çeşitliliği ve aşırı turizmle bağlantılı ekolojik ve sosyal sorunların artmasıyla karşı karşıya kalan Tunus, sürdürülebilirlik, kapsayıcılık ve yenilikçilik hedefleri doğrultusunda turizm modelini stratejik olarak yeniden tanımlamak zorunda kalmıştır. Bu çalışma, turizmin büyük ölçüde kıyı şeridinde yoğunlaştığı ve diğer bölgelerin dışlandığı bir ülkede sürdürülebilir turizmin nasıl geliştirilebileceğini araştırmak için Tunus'a odaklanmaktadır.

Bu bağlamda, Güney Tunus, düşünme ve test etmek için stratejik bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Olağanüstü kültürel ve doğal zenginliğine rağmen, ulusal turizm politikalarında büyük ölçüde marjinalleştirilmiş durumdadır. Henüz kitle turizminin etkisine maruz kalmamış olan bu bölge, sürdürülebilirlik, mirasın korunması, topluluk katılımı ve çevresel dengeyi bir araya getiren alternatif kalkınma modellerini denemek için eşsiz bir potansiyel sunmaktadır. Bu bölge içinde Tataouine Valiliği, örnek bir vaka sunmaktadır. Sahra

manzaraları ile Amazigh geleneklerinin kesiştiği noktada bulunan Tataouine, bölgesel marjinalleşmenin getirdiği zorlukları ve sürdürülebilir yaklaşımlar ve mirasın yeniden kullanımı yoluyla yenilenme fırsatlarını bir arada sunmaktadır.

Bu tez, kültürel mirasın ve tematik rotaların uyarlanabilir yeniden kullanımının sürdürülebilir turizme geçişte nasıl tamamlayıcı stratejiler olarak hizmet edebileceğini incelemektedir. Uyarlanabilir yeniden kullanım, miras varlıklarına bağlamsal olarak uygun yeni işlevler kazandırarak onları yeniden canlandırır (Hocine ve Chabbi-Chemrouk, 2015), tematik rotalar ise bu varlıkları mekânsal ve deneyimsel olarak birbirine bağlayarak tutarlı kültürel anlatılar ve çeşitlendirilmiş ziyaretçi deneyimleri yaratır. Birlikte, bölgesel uyumu güçlendirebilir, özgünlüğü teşvik edebilir ve yerel ekonomilerin canlanmasını destekleyebilirler.

Bu fikirleri uygulamaya koymak için, çalışma, ulusal düzeyde Tunus, bölgesel düzeyde Güney Tunus ve yerel düzeyde Tataouine Valiliği olmak üzere birbiriyle bağlantılı üç düzeye odaklanan çok ölçekli bir çerçeve benimsemiştir. Bu yaklaşım, küresel sürdürülebilirlik ilkelerinin bölgesel dinamiklerle entegrasyonunu ve yerel düzeyde stratejilerin somut bir şekilde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır.

Çizelge 1.1. Tez akış şeması

<table>
<tr><td colspan="4">GİRİŞ</td></tr>
<tr><td>Arka Plan ve Bağlam</td><td>Problem Tanımı ve Araştırma Soruları</td><td>Çalışmanın Amacı</td><td>Araştırma Metodolojisi</td></tr>
<tr><td colspan="4">TEZİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ</td></tr>
<tr><td colspan="2">• Kitle Turizmi ve Aşırı Turizm
• Sürdürülebilir Turizmin Evrimi</td><td colspan="1">• Kültürel Miras Turizmi
• Uyarlanabilir Yeniden Kullanım</td><td>• Tematik Rotalar Çerçevesi</td></tr>
<tr><td colspan="4">TUNUS’TA TURİZMİN GELİŞİMİ</td></tr>
<tr><td>Tarihsel Gelişim</td><td colspan="2">Güncel Sorunlar ve Bölgesel Dengesizlikler</td><td>Ulusal Sürdürülebilirlik Çabaları</td></tr>
<tr><td colspan="4">TEZİN METODOLOJİSİ</td></tr>
<tr><td>Araştırma Tasarımı
• Karma yöntem ve çok ölçekli yaklaşım
• Küresel kuram ile yerel gerçeklik arasındaki ilişki</td><td>Çalışma Alanı Seçimi
• Ulusal ölçek: Tunus
• Bölgesel ölçek: Güney Tunus
• Yerel ölçek: Tataouine</td><td colspan="2">Yöntemler
A- Saha çalışmaları ve gözlemler
B- Anketler (ziyaretçiler + yerel halk)
C- Odak grup görüşmeleri
CBS (GIS) mekânsal analiz
Nicel ve nitel analiz süreçleri</td></tr>
</table>

Çizelge 1.2. (devam) Tez akış şeması

<table>
<tr><td colspan="3">VAKA ÇALIŞMASI: TATAOUINE</td></tr>
<tr><td colspan="3">• Tataouine’in Coğrafyası, Tarihi ve Kimliğinin tanımlanması
• Ksour tipolojileri, troglodit yapılar, Jessour sistemi ve zanaatkârlık analizi
• Turizm sorunlarının değerlendirilmesi: altyapı, erişilebilirlik ve fiziksel yıpranma sorunları</td></tr>
<tr><td colspan="3">ANALİZ SONUÇLARI ve BULGULAR</td></tr>
<tr><td>A. Saha Gözlemler
• Alan potansiyeli
• Yerinde mekânsal bağlam
• Erişilebilirlik
• Mirasın fiziksel durumu</td><td>B. Anket Bulguları
• Ziyaretçi algıları
• Yerel halk algıları
• Faydalar, beklentiler, motivasyonlar
• Zorluklar ve fırsatlar</td><td>C. Odak Grup Bulguları
• Duygular, kimlik, yaşayan miras
• Yönetişim ve toplumsal katılım
• Yeniden kullanım + tematik rotalar arasındaki sinerji</td></tr>
<tr><td colspan="3">SONUÇ ve ÖNERİLEN MODEL: Sürdürülebilir Kapsül Şehir</td></tr>
<tr><td colspan="3">• Model tanımı: uyarlanabilir yeniden kullanım + tematik bağlantısallık = bütüncül ağ
• Ampirik verilere dayalı yedi tematik rota
• İşlevsel düğümler: zanaat laboratuvarları, kültür merkezleri, ekolojik konaklama, eğitim odaklı birimler
• Parçalı yapıları dönüştüren rejeneratif mekânsal sistem
• Modelin diğer güney bölgelerine ve Akdeniz bağlamına ölçeklendirilmesi</td></tr>
</table>

Arka plan ve bağlam

Bağımsızlıktan sonra birçok gelişmekte olan ülke, turizmin ekonomik büyüme, kimlik sağlamlaştırma ve uluslararası açıklığın itici gücü olma potansiyelini fark etmiştir. Ulusal kalkınma politikalarına stratejik olarak entegre edilen turizm, modernleşme ve ekonomik çeşitlendirme için önemli bir araç olarak ortaya çıktı ve bu eğilim, sömürge sonrası kalkınma bağlamında yaygın olarak incelenmiştir (Harrison D. , 2001). 1960'lardan bu yana, bu tezin vaka çalışması olan Tunus, turizmi ekonomik stratejisinin merkezine yerleştirmiş ve sahil beldelerini ulusal büyümenin motorları olarak odak noktası haline getirmiştir (Cortés-Jiménez, Nowak, ve Sahli, 2011). Bu yaklaşım, sektörün hızlı büyümesini, istihdam yaratılmasını, döviz gelirinin artmasını ve altyapının iyileştirilmesini başarıyla sağlamış olsa da, zamanla zayıf yönlerini de ortaya çıkarmıştır: aşırı turizm, kıyı turizmine aşırı bağımlılık, dış şoklara karşı savunmasızlık, çevresel bozulma ve kıyı ile iç bölgeler arasında derin bölgesel eşitsizlikler.

Günümüzde, sürdürülebilir ve çeşitlendirilmiş turizm biçimlerine geçiş ihtiyacının önemi giderek daha belirgin hale gelmektedir. Mevcut zorluk, sadece kıyı şeridi üzerindeki baskıyı azaltmak ve aşırı turizmi önlemek değil, aynı zamanda kültürel köklere dayanan ve çevreye duyarlı girişimler yoluyla iç bölgelerin kalkınma potansiyelini harekete geçirmektir. Ksourları, troglodit konutları, vahaları ve uçsuz bucaksız Sharan manzaralarıyla Güney Tunus, bu tür denemeler için ideal bir laboratuvar sunmaktadır. Ancak, olağanüstü varlıklarına rağmen, bu bölge yeterince tanıtılmamakta ve temel turizm akımlarından kopuk kalmaktadır.

Bu bağlamda Tataouine, Tunus'un çevre bölgelerinin hem kırılganlığını hem de potansiyelini temsil etmektedir. Koruma ile bölgesel kalkınmayı bütünleştiren yenilikçi stratejilerin uygulanmasında yerel bir referans noktası olarak hizmet etmekte ve Tunus bağlamında sürdürülebilir ilkelerin pratik uygulamasını incelemek için ideal bir yer olmaktadır.

Problem tanımı ve araştırma soruları

Turizm, son birkaç on yılda ekonomik ve sosyal kalkınmanın önemli bir itici gücü olarak kendini kanıtlamış olsa da, geleneksel turizm büyüme modelleri artık yapısal kusurlarını ortaya koymaktadır. Kısa vadeli kârlılık mantığına göre tasarlanan ve belirli alan ve dönemlere yoğunlaşan bu modeller, kitle turizmine aşırı bağımlılığa, sunulan hizmetlerin standartlaşmasına, sezonsallığa ve kalıcı bölgesel eşitsizliklere yol açmıştır. Bu dinamik, destinasyonların istikrarını güçlendirmekten ziyade, ekonomik kırılganlıklarını artırdı, inovasyon kapasitelerini sınırladı ve uzun vadeli dayanıklılıklarını tehlikeye atmştır. Aynı zamanda, bu dinamikler artan çevresel baskılara, kültürel değersizleşmeye ve yerel kimliklerin kademeli olarak aşınmasına yol açmştır. Bu aşırılıklarla karşı karşıya kalındığında, turizm gelişiminin sürdürülebilirliği sorunu çağdaş politikalarda merkezi bir konu olarak ortaya çıkmştır. Turizm uygulamalarını yeniden düşünme ihtiyacı artık yalnızca çevre korumayla sınırlı değil, aynı zamanda dengeli kaynak yönetimi, sunulan hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve kültürel mirasın canlı ve dinamik bir kaynak olarak tanıtılmasını da kapsamaktadır.

Bu tez, kültürel mirasın ve tematik rotaların uyarlanabilir yeniden kullanımının entegre planlama ve sürdürülebilir kalkınma araçları olarak potansiyelini araştırmaktadır. Bu

yaklaşımlar, turizm ürünlerini çeşitlendirmeyi, ziyaretçi akışlarının daha iyi mekânsal dağılımını teşvik etmeyi ve destinasyonların sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bölgesel tutarlılığı, kapsayıcılığı ve uzun vadeli dayanıklılığı vurgulayarak geleneksel modellere bir alternatif sunmaktadır.

Bu nedenle, bu çalışma aşağıdaki araştırma soruları etrafında yapılandırılmıştır:

- Uyarlanabilir yeniden kullanım ile tematik rotaların entegrasyonu, turizm sektöründeki aşırı turizm, sınırlı çeşitlilik, sezonsallık gibi önemli sorunlara çözüm olabilecek stratejik bir yöntem olarak işlev görebilecek midir?
- Uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların, özellikle gelişmemiş bölgelerde sürdürülebilir turizmi teşvik etmek ve sektörün rekabet gücünü artırmak amacıyla uygulanmasında başlıca fırsatlar ve engeller neler olmaktadır?
- Uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaları bir araya getiren koordineli bir yaklaşım, yerel ekonomik gelişmeyi nasıl destekleyebilir ve uzun vadeli sürdürülebilirlik ile otantikliğin teşvik edilmesine nasıl katkıda bulunabilir?

Tunus, sürdürülebilir turizme giden yolları araştırmak için ilgi çekici bir ampirik bağlam sunmaktadır. Turizm uzun süredir ulusal ekonominin temel direği olsa da, faaliyetlerin ve yatırımların dar bir kıyı şeridine yoğunlaştığı kitle pazarı kıyı modeli hâlâ hakimdir. Bu mekânsal ve tematik bağımlılık, çevresel bozulma, turizm ürünlerinin sınırlı çeşitliliği, derin mevsimsellik ve kalıcı bölgesel eşitsizlikler gibi birçok zorluğa yol açmıştır. Kıyı turizmine neredeyse tamamen bağımlı olmak, Tunus'un düşük maliyetli bir destinasyon olarak imajını pekiştirmiş, rekabet gücünü azaltmış ve iç bölgeleri ekonomik döngüden marjinalleştirmiştir.

Bu eğilimler, Tunus'un turizm modelinde temel bir kalkınma dengesizliği ve stratejik çeşitlilik eksikliğini ortaya koymaktadır. Mevcut politikalar giderek sürdürülebilirliğe atıfta bulunsa da, pratik uygulama parçalı kalmakta ve genellikle yerel miras varlıkları ve topluluk dinamiklerinden kopuk olmaktadır. Sonuç olarak, bağlama duyarlı ve bölgesel olarak kapsayıcı alternatif turizm stratejileri araştırılması acil bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan, kültürel mirasın uyarlanabilir yeniden kullanımı ve tematik rotaların oluşturulması, özellikle Güney Tunus gibi yeterince temsil edilmeyen bölgelerde sürdürülebilir turizmi teşvik etmek için umut verici araçlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Mimari ve kültürel miras açısından zengin olmasına rağmen ana akım turizm devrelerinden büyük ölçüde dışlanan Tataouine Valiliği, bu olasılıkları araştırmak için uygun bir örnek teşkil etmektedir.

Bu nedenle, bu çalışma Tunus'un kitlesel, kıyı ve standartlaştırılmış turizm modelinden daha çeşitlendirilmiş, miras odaklı ve sürdürülebilir bir yaklaşıma nasıl geçebileceği konusundaki temel sorunu ele almaktadır. Bu araştırma, bu soruyu Tataouine'nin yerel gerçekleri bağlamında ele alarak, miras temelli stratejilerin yapısal marjinalleşme bağlamında bölgesel yenilenme ve sürdürülebilirliği nasıl destekleyebileceğini anlamaya katkıda bulunmaktadır.

Çalışmanın amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Tunus'un kültürel mirasın uyarlanabilir yeniden kullanımı ve tematik rotaların geliştirilmesi yoluyla sürdürülebilir turizme nasıl geçebileceğini, özellikle Tataouine Valiliği'ni ampirik bir vaka olarak ele alarak araştırmaktır. Araştırma, soyut bir model önermek yerine, saha temelli analizler yoluyla bu stratejilerin turizm çeşitlendirilmesine, marjinalleşmiş bölgelerin canlandırılmasına ve destinasyonların özgünlüğünün ve dayanıklılığının güçlendirilmesine nasıl katkıda bulunabileceğini anlamayı amaçlamaktadır.

Tunus'un turizmdeki gelişimi ve mevcut zorluklarının ayrıntılı bir incelemesine dayanan bu çalışma, kültürel mirasın sadece korunmuş bir miras olarak değil, aynı zamanda sürdürülebilir yerel kalkınmanın itici gücü olarak da potansiyelini araştırmaktadır. Mirasın yeniden kullanımı ve tematik bağlantılılığın, koruma çabalarını ekonomik, sosyal ve kültürel canlanma ile ilişkilendirerek sürdürülebilirlik ilkelerini nasıl uygulamaya dönüştürebileceğini sorgulamaktadır.

Bu nedenle araştırma iki ana hedefi takip etmektedir. İlk olarak, Tunus'un kitle kıyı turizmine bağımlılığını şekillendiren yapısal ve mekânsal faktörleri eleştirel bir şekilde analiz etmekte ve çeşitlendirmenin önündeki engelleri belirlemektedir. İkinci olarak, Tataouine'de toplanan ampirik kanıtlar aracılığıyla, kültürel kimlik ve topluluk katılımına dayalı daha dengeli ve kapsayıcı turizm biçimlerine geçişi mümkün kılan fırsatları ve yerel dinamikleri incelemektedir.

Araştırmanın önemi

Bu araştırma, Tunus'un güneyinde yer alan Tataouine kenti örneği üzerinden, kültürel mirasın uyarlanabilir yeniden kullanım yoluyla sürdürülebilir turizmle bütünleştirilmesini ele almaktadır. Çalışma, marjinalleşmiş ve gelişim baskılarının dışında kalmış bölgelerde, kültürel mirasın yalnızca korunması gereken bir unsur değil; aynı zamanda yerel kalkınmayı destekleyen, mekânsal ve ekonomik bir kaynak olarak ele alınabileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, miras alanlarının tematik rotalar aracılığıyla birbirine bağlanması, turizm hareketinin dengeli bir şekilde dağılmasını sağlamakta ve aşırı yoğunlaşmanın önüne geçmektedir. Böylece turizm, belirli noktalarda yoğunlaşan bir faaliyet olmaktan çıkarak, kontrollü ve süreklilik arz eden bir mekânsal ağ haline gelmektedir.

Çalışmanın sonunda önerilen kavramsal model, Tunus'un yalnızca Tataouine bölgesiyle sınırlı olmayıp; ülkenin iç kesimleri ve batı bölgeleri gibi, benzer sosyo-mekânsal kırılganlıklara sahip, ihmal edilmiş veya yeterince değerlendirilememiş yerleşimler için de uygulanabilir bir çerçeve sunmaktadır. Bu yönüyle araştırma, Tunus'taki farklı vilayetlerde sürdürülebilir turizm ve kültürel miras politikalarının geliştirilmesine yönelik stratejik bir referans niteliği taşımaktadır.

Metodoloji

Bu çalışma, Tunus'un güneyinde sürdürülebilir turizmi teşvik etmede uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların rolünü incelemek üzere, nitel araştırma yöntemlerini temel alan ve nicel veri toplama ile literatür analiziyle desteklenen karma yöntemler yaklaşımını kullanmaktadır.

- Literatür taraması:

Çalışma, kitle turizmi ve aşırı turizmden sürdürülebilir kalkınmaya kadar turizm paradigmalarının evrimini izleyen bir literatür incelemesine dayanmaktadır. Çalışma, temel çerçeveleri ve uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotalar yoluyla kültürel mirasın entegrasyonunu vurgulamaktadır. İnceleme daha sonra bu kavramları Tunus'un turizm

evrimi içinde konumlandırarak, daha kapsayıcı, miras odaklı bir modele doğru politika değişikliklerini ve ortaya çıkan sürdürülebilirlik gündemlerini incelemektedir.

- Nicel veri toplama:

Yarı Yapılandırılmış Röportajlar: Araştırmanın ilk aşamasında, turizm ve miras kurumlarının temsilcileri gibi kurumsal aktörlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirildi. Bu görüşmeler, sektörün öncelikleri, sürdürülebilirliğe yönelik kurumsal esneklik ve saha araştırmasını yönlendirmeye ve bağlamsallaştırmaya yardımcı olan stratejik içgörüler hakkında genel bir bakış sağladı.

Alan Çalışması ve Saha Ziyaretleri: Önemli kültürel miras alanlarında mimari tipolojileri, mekânsal koşulları ve topluluk etkileşimlerini gözlemlemek amacıyla ziyaretler gerçekleştirildi. Bu ziyaretler, araştırmacının seçilen alanların uyarlanabilir yeniden kullanım potansiyelini ve olası tematik rotaların mekânsal mantığını değerlendirmesine olanak tanıdı. Gözlemler sistematik olarak belgelendi ve diğer nitel ve nicel veri kaynaklarıyla karşılaştırıldı.

Odak Grup toplantıları: mimarlar, zanaatkarlar ve turizm profesyonelleri gibi yerel aktörlerle birlikte, tematik rotalar ve uyarlanabilir yeniden kullanım girişimleri geliştirmedeki fırsatları ve zorlukları keşfetmek için organize edildi. Tartışmalar, yaşanmış deneyimlere ve topluluk gerçeklerine dayanan ilk elden bakış açılarıyla araştırmayı zenginleştirdi.

- Nitel veri toplama:

Anketler: Kültürel miras ve sürdürülebilir turizm ile ilgili algılar, motivasyonlar ve tutumlar hakkında ampirik veriler toplamak için kullanıldı. Anketler hem ziyaretçileri hem de bölge sakinlerini hedef alarak, uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların potansiyeli hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçladı. Toplanan veriler, nitel bulguları destekleyebilecek ve yerel bağlam hakkında ölçülebilir bir anlayış sağlayabilecek kalıpları ve eğilimleri belirlemek için betimsel analize maruz edildi.

CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri): Çalışma alanının seçimi ve bölgedeki miras varlıklarının dağılımının haritalandırılması için kullanıldı. Mekânsal analiz, kültürel önemi ve

erişilebilirliği olan bölgeleri belirlemeye yardımcı olarak, daha sonra tematik rotaların ve uyarlanabilir yeniden kullanım kümelerinin kavramsallaştırılması için temel bir katman sağlamaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, kavramsal ve stratejik bir çerçeve geliştirmeyi amaçladığından, detaylı ekonomik fizibilite analizleri ve turizm yatırımlarına yönelik nicel değerlendirmeler kapsam dışında bırakılmıştır. Çalışma, anketler, odak grup görüşmeleri ve saha gözlemlerine dayalı nitel bir yaklaşım benimsemektedir. Ayrıca araştırma, turizm ekonomisi, yönetişim ve pazarlama stratejileri gibi alanlarda uzmanlaşmış disiplinlerin katkısını sınırlı düzeyde içermektedir. Bu nedenle önerilen model, uygulamaya yönelik bir planlama şeması değil, disiplinlerarası çalışmalarla geliştirilebilecek kavramsal bir temel olarak değerlendirilmelidir.

Tanımlar

Sürdürülebilir Kapsül Kent: Bu araştırma kapsamında geliştirilen ve **metaforik** bir anlatım üzerinden kullanılan kavramsal bir terimdir. Kavram, uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların tekil stratejiler olarak değil, birbirini tamamlayan bütüncül bir sistem içinde ele alınmasını ifade etmektedir. “Kapsül” metaforu, kendi içinde tutarlı, dengeli ve kontrollü bir mekânsal organizasyonu temsil etmekte; kültürel miras alanlarının bu sistemin çekirdek ve bağlantı noktaları olarak işlev gördüğü bir modeli tanımlamaktadır. Terim, çalışmada önerilen mekânsal yaklaşımı açıklamak amacıyla kullanılmış olup, sabit veya evrensel bir planlama modeli olarak değil, bağlama duyarlı bir kavramsal çerçeve olarak ele alınmaktadır.

Ksour (tekil: ksar): Kuzey Afrika’da, özellikle Tunus’un güneyinde yaygın olarak görülen, savunma ve depolama işlevleri ağırlıklı kolektif yapılardır. Genellikle tarımsal ürünlerin korunması ve toplulukların güvenliğinin sağlanması amacıyla inşa edilen ksour, Amazigh toplumlarının mekânsal örgütlenmesini ve kolektif yaşam biçimini yansıtan önemli kültürel miras öğeleridir.

Amazigh: Amazigh, Kuzey Afrika’nın yerli halklarını tanımlayan bir terimdir. Tunus’un güneyinde Amazigh kültürü; mimari biçimler, yerleşim düzenleri, toplumsal ilişkiler ve geleneksel üretim pratikleri aracılığıyla kendini göstermekte ve bölgenin kültürel mirasının oluşumunda belirleyici bir rol oynamaktadır.

2. TEZİN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölüm, sürdürülebilir turizm ve kültürel miras yönetiminin temelindeki temel kavramları, çerçeveleri ve tartışmaları inceleyerek çalışmanın teorik temellerini atmaktadır. Aşırı turizmi sürdürülebilir turizm gelişimi için bir zorluk olarak ele alarak, kitle turizmi ve "3S" turizminden sürdürülebilir yaklaşımlar gerektiren baskılara ve sonuçlara doğru evrimi analiz ederek başlamaktadır. Ardından bölüm, sürdürülebilir turizm teorisinin evrimini izleyerek, temel ilkeleri, yönetişim mekanizmalarını, paydaş katılımını ve çağdaş uygulamalara rehberlik eden örnek vaka çalışmalarını vurgulamaktadır.

Ardından, bu bölümde kültürel miras ve turizmin kesişim noktası, uyarlanabilir yeniden kullanım odaklanılarak ele alınmakta, mirasın önemi, turizmle entegrasyonu ve koruma ile ziyaretçi deneyimlerinin zenginleştirilmesi ve yerel kalkınmayı uzlaştıran bir strateji olarak uyarlanabilir yeniden kullanımın potansiyeli vurgulanmaktadır. Ayrıca, sürdürülebilir bölgesel aktivasyon araçları olarak tematik rotalar incelenmekte, kavramsal temelleri, turizmin çeşitlendirilmesindeki rolleri ve uygulama zorlukları analiz edilmektedir.

Bu teorik perspektifler bir araya gelerek, bu çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmakta ve uyarlanabilir yeniden kullanım ile tematik rotaların sürdürülebilir turizmi nasıl destekleyebileceğini anlamanın temelini oluşturmaktadır.

2.1. Sürdürülebilir Turizm Gelişimine Karşı Bir Zorluk Olarak Aşırı Turizm

Bu bölüm, turizm gelişimi için çağdaş bir zorluk olarak aşırı turizmi eleştirel bir bakış açısıyla ele almaktadır. Kitle turizminin ve sözde "3S" turizminin kökenlerini, ziyaretçi yoğunluk modellerini ve bunun sonucunda ortaya çıkan sosyal, çevresel ve ekonomik baskıları incelemektedir.

2.1.1. Kitle turizminin olumsuz sonucu: aşırı turizm

Kitle turizmi, gelişmiş ve tarihsel, ekonomik ve sosyal gelişmelerle derinlemesine iç içe geçmiş karmaşık ve önemli bir olgudur; küresel seyahat manzarasını dönüştürmüştür. Harrison ve Sharpley'ye (2017) göre kitle turizmi, turistlerin büyük ölçekli olarak popüler

destinasyonlara hareket etmesiyle ortaya çıkan ve genellikle standartlaştırılmış deneyimlerle sonuçlanan olgusal bir süreç olmuştur. Segreto, Manera, ve Pohl (2009) ise kitle turizminin kökenlerinin 20. yüzyıla, yani seyahat alışkanlıklarında önemli bir değişimi simgeleyen "kitleler çağı"na dayandığını belirmiştir, ulaşımda yaşanan ilerlemeler ve artan harcanabilir gelir, daha fazla insanın seyahat etmesine olanak vermiştir. Naumov ve Green (2016), kitle turizmini, tatil amaçlı popüler destinasyonlara büyük gruplar hâlinde organize edilmiş turist hareketi olarak tanımlamıştır; bu olgu, standartlaştırılmış paket ürünler ve kitlesel tüketimle karakterize edilir ve sektörün ayırt edici bir özelliği hâline gelmiştir. Vainikka (2013) ise bu perspektifi daha da detaylandırarak kitle turizmini, seri üretim, kitlesel tüketim ve kitlesel turizm destinasyonlarıyla olan bağlantısıüzerinden tanımlamaktadır. Bu tanım, kitle turizminin özünü, milyarlarca tüketicinin boş zaman veya diğer faaliyetler için normal ikamet yerlerini geçici olarak terk ettiği çağdaş bir sosyal ve kolektif davranış biçimi olarak vurgulamaktadır (Harrison ve Sharpley, 2017). Poon (1993), kitle turizminin var olması için gerekli koşulları ortaya koyarak, bunun için "standartlaştırılmış" ve "katı bir şekilde paketlenmiş", "seri üretilmiş", "ayırt edilemeyen bir müşteri kitlesine" yönelik "seri pazarlanan" ve turistler tarafından yerel normlar veya kültür dikkate alınmaksızın "toplu olarak tüketilen" bir tatil gerektiğini belirtmektedir.

Farklı akademisyenlerin bakış açılarını bir araya getirerek kitle turizminin özünü daha bütünlüklü bir tanıma indirgemek mümkün olmaktadır: kitle turizmi, kitlesel paket turizmi ile eş anlamlı kabul edilebilir; bu turizm biçimi, kitlesel organizasyon, standardizasyon, düşük maliyet ve tur operatörlerinin kontrolü olarak karakterize edilmektedir (Vainikka, 2013). Bu model, genellikle destinasyonların özgün kültürel ve toplumsalbağlamlarını göz ardı eder ve bu da, yerel gelenek ve göreneklerle otantik bir etkileşimden ziyade kolaylık ve erişilebilirliği önceleyen tekdüze bir seyahat deneyimi ortaya çıkarmaktadır.

Tarihsel bir perspektiften bakıldığında, kitle turizmi yeni bir olgu değildir; kökenleri, hac ve kaplıca turizminin yaygın olduğu Mısır, Yunanistan ve Roma gibi eski uygarlıklardaki büyük çaplı toplantı ve festivallere kadar uzanmaktadır (Harrison ve Sharpley, 2017). Bu erken dönem turizm biçimleri, yüzyıllar boyunca önemli ölçüde gelişen modern kitle turizmi kavramının temellerini atmıştır. Öte yandan, kitle turizmine olan ivme, deniz banyosunun tıbbi faydalarının popüler hale geldiği 1700'lerin ortalarında başladı ve Harrison ve Sharpley'e (2017) göre bu, seyahatin terapötik değerinin erken bir zamanda kabul edildiğini göstermektedir. Kitle turizminin tanınmış bir fenomen olarak ortaya çıkışı, 1800'lerin

ortalarında demiryollarının ortaya çıkmasına bağlanabilmektedir. Demiryolu seyahati ulaşımda devrim yaratmış ve Thomas Cook 'un neredeyse tesadüfen paket turlar geliştirmesine imkan sağlamıştır. Bu paket turlar, turistlerin yalnızca varış noktasını değil, seyahatin kendisini de deneyimlemelerine olanak sağlamıştır (Harrison ve Sharpley, 2017). Bu gelişme, turizmin yerel gezintilerden daha organize seyahat biçimlerine doğru kaymasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kitle turizminin ilk dikkate değer örneği 1851 yılında Thomas[1] Cook'un 150.000 kişilik bir turist grubunu Londra'daki Büyük Sergi'ye götürmesiyle gerçekleşmiştir ve böylece organize grup seyahatlerinin potansiyelini gözler önüne sermiştir (Naumov ve Green, 2016). Cook, dört yıl sonra ise ilk yurt dışı gezisini planlamıştır. 1920'ler ve 1930'lar uluslararası turizmin ortaya çıkışına sane olmuş, ancak kitle halinde boş zaman seyahatleri ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra küresel ölçekte hızla gelişmiştir. Savaş sonrası dönemde artan refah, harcanabilir gelirin yükselmesi ve iletişim ile hava taşımacılığındaki gelişmeler, uluslararası turizmin büyümesine katkıda bulunmuştur (Harrison ve Sharpley, 2017). Bu dönem, bugün bildiğimiz şekliyle kitle turizminin başlangıcını simgelemekte olup, çok sayıda turistin popüler destinasyonlara seyahat etmesiyle karakterize edilmiştir.

1960'lı yıllardan itibaren, kitlesel üretim ve tüketimi ön plana çıkaran Fordizm ilkeleri, turizm endüstrisinin gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir (Marson, 2011). Bu tür kitle turizmi, o dönemin üretim süreçlerini yansıtan katı ve standartlaştırılmış hizmetlerle karakterize edilmiştir. Bu durum sonucunda, daha geniş bir kitleye uygun fiyatlı ve erişilebilir paket tatillerin ortaya çıkmıştır. Boş zaman turizminin büyümesi ve önem kazanması ise, modern toplumlarda artan harcama gücü, bireysel hareketlilik, kamusal yatırımlar ve küreselleşmenin bir sonucu olmuştur (Bramwell, 2004).

Kıyı bölgeleri, özellikle Fransa ve İngiltere'deki sahil beldeleri, toplu ulaşım sistemlerinin gelişmesiyle yakından bağlantılı olan kitle turizminin başlangıcını ilk deneyimleyen yerler arasındaydı (Segreto, Manera, ve Pohl, 2009). Akdeniz bölgesi ise genellikle ilk kitlesel turizm destinasyonu olarak anılır; 1950'lerde hizmet sunumunun standartlaşması ve elverişli iklim koşulları nedeniyle popülaritesi hızla artmıştır (Segreto, Manera, ve Pohl, 2009). Diğer bir deyişle, bu standartlaşma turistler için öngörülebilir bir deneyim yaratarak bu destinasyonları özellikle cazip kılmıştır. Akdeniz'in çekiciliği, paket turizmin yükselişiyle

[1] Thomas Cook, Thomas Cook ve Son adlı seyahat acentesinin kurucusu olan İngiliz bir girişimcidir. Kendisi, ulaşım ve konaklamayı birleştiren "paket tur" modelinin ortaya çıkışında öncü bir rol oynamıştır.

birleşerek, bölgeyi “3S” modeli ile karakterize edilen kitle turizmi için önde gelen bir destinasyon haline getirmiştir: güneş, deniz ve kum (sun, sea, sand).

2.1.2. “3S” turizmi: talep tarafından şekillenen bir turizm

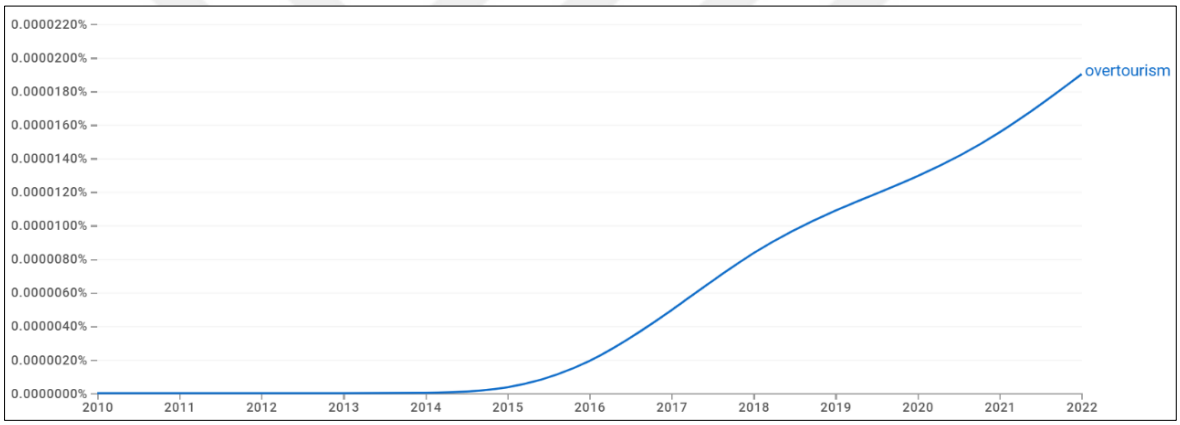
Güney Avrupa'da, politika yapıcılar kıyı bölgelerinin ekonomik istikrarını desteklemek için ürün çeşitliliğini artırmayı teşvik etmişlerdir. Bu strateji, yüksek harcama yapan turistleri çekmeyi amaçlayan golf sahaları, marinalar ve konferans merkezleri gibi geniş ölçekli yatırımları içermektedir, ancak yine de kitle turizminin birçok özelliğini sergilemektedir (Bramwell, 2004). Bu kavram, sıcak iklimleri, sahil keyfini, dinlenmeyi ve canlı gece hayatını önemseyen belirli bir turist zihniyetinde yansıtılmaktadır. 3S Turizm modeli, turizm gelişiminin ilk aşamalarından itibaren ortaya çıkan kitle paket turizmine dayanmaktadır ve modernleşme ile neoliberal bakış açısıyla kitle turizmiyle yakından ilişkili olmuştur (Mtapuri ve Giampiccoli, 2014). Weaver (1998) tarafından açıklanan 3S turizmi özellikle Akdeniz, Karayipler ve Güneydoğu Asya'da yaygındır; bu bölgelerde güneşli plajların ve sıcak iklimin cazibesi her yıl milyonlarca turisti çekmektedir. Obrador, Crang, ve Travlou (2009), bu son fenomeni “Akdeniz Kitle Turizmi olarak adlandırmışlardır. Bu bağlamda turistler, bölgenin doğal güzelliklerinden, elverişli ikliminden ve 3S çekiciliklerinden (güneş, deniz, kum) yararlanmayı hedeflemektedir. Kitle turizminin bir “güneş ve deniz ürünü” olarak toplumsal inşası, büyük ölçüde yaz aylarında yoğunlaşan, oldukça mevsimsel bir turizm modeli ortaya çıkarmıştır. Bu mevsimsellik, genellikle yoğun trafik sıkışıklığı ve yerel kaynaklar üzerinde baskı yaratması nedeniyle bölgesel kalkınma için zorluklar yaratabilmektedir. Yoğun sezonlarda turist akını, geleneksel yaşam biçimlerini sekteye uğratabilir, düşük sezonlarda ise tesislerin atıl kalmasına yol açabilir ve ayrıca bu dalgalanmaları karşılayabilmek için altyapıya büyük yatırımlar yapılmasını zorunlu hale getirebilmektedir (Bramwell, 2004).

Akdeniz'deki 3S kitle turizminin en önemli sorunlarından biri, doğal çevre üzerindeki olumsuz etkisidir. Kıyı bölgelerinin turizm amacıyla geliştirilmesi, kumullar ve deniz habitatları gibi hassas ekosistemlerin tahrip olmasına yol açmıştır. Bu durum, bölgenin biyolojik çeşitliliğine zarar vermiş ve birçok destinasyonun doğal güzelliğinin bozulmasına neden olmuştur (Vilms ve Voronova, 2016). Bununla birlikte, ziyaretçilerin kıyı bölgelerinde yoğunlaşması, turizmin mevsimselliği ve sürdürülemez turizm altyapısının gelişimi, bölgede aşırı turizmin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuş ve bu durum birçok

destinasyon için önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunların ele alınması, uzun vadeli sürdürülebilirliğin sağlanması açısından kritik öneme sahip olmaktadır.

2.1.3. Kitle turizminden aşırı turizme

Kitle turizminin hızlı büyümesi önemli sonuçları beraberinde getirmiştir. Turist akını, özellikle ziyaretçi sayısının destinasyonun sürdürülebilir bir şekilde yönetme kapasitesini aşan kıyı bölgelerinde, büyük çevresel ve sosyal etkilere neden olabilmektedir. Bu durum, aşırı turizm olarak bilinen bir fenomenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. "Aşırı turizm" terimi, literatürde nispeten yeni bir terim olmuştur ve yakın zamanda kullanılmaya başlanmıştır. Turizm terminolojisinde önemli bir sorun olarak dikkat çekmektedir.

Şekil 2.1. “Aşırı Turizm” teriminin tarihsel kullanımı (2010–2022). Kaynak: URL -10

Şekil 2.1, “aşırı turizm” teriminin kullanım sıklığının 2015 yılından itibaren keskin bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu artış, turizmin popüler destinasyonlar ve turistik yerler üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin farkındalığın artmasıyla bağlantılı olabilmektedir. Aslında, bu terim 2016 yılında öne çıkmış ve o tarihten itibaren kullanılmaya başlanmıştır (Santos-Rojo, Llopis-Amoros, ve García-García, 2023). Bu terim, yerel halkın turizme ve turistlere karşı direnişini tanımlamak için İspanyolca “Turismofobia” kelimesinin karşılığı olarak ortaya çıkmıştır (Milano, 2018). Yeni tartışılan terim şu şekilde tanımlanmıştır: “Ziyaretçi sayısının aşırı artışı, geçici ve mevsimsel turizm yoğunluğunun sonuçlarından muzdarip olan bölgelerde aşırı kalabalıklaşmaya yol açmakta ve bu da bölge sakinlerinin yaşam tarzlarında, sosyal olanaklara erişimlerinde ve genel refahlarında kalıcı değişiklikler dayatmaktadır.” (Milano, Cheer, ve Novelli, 2018)

Goodwin (2017) ise aşırı turizmi, “ev sahipleri ya da ziyaretçilerin, yerel halk ya da turistlerin, çok fazla ziyaretçi bulunduğunu ve bunun yaşam kalitesiyle deneyim kalitesini kabul edilemez şekilde bozduğunu düşündükleri destinasyonlar” olarak tanımlamaktadır. Milano, Novelli, ve Cheer (2019), sürdürülemez kitle turizmi uygulamalarının hızla yayılmasının insani, çevresel ve sosyal sorunlara yol açtığını ve bunun da aşırı turizm olarak tanımlanan küresel bir sorun haline geldiğini belirtmektedir. Aşırı turizmin başlıca nedenlerinden biri, ulaşımın giderek daha uygun hale gelmesiyle birlikte küresel seyahatin hızlı büyümesidir ve destinasyonlara erişimi kolaylaştırması olmuştur. Bu süreç, çevresel tahribat ve toplumsal çatışmalar gibi olumsuz sonuçlara yol açmıştır (Koens, Postma, ve Papp, 2018). Milano, Cheer ve Novelli (2019), aşırı turizmin sosyal ve ekonomik boyutlarını vurgulayarak, aşırı turizmin yerel kaynakları aşırı tüketebileceğini ve topluluk dinamiklerini bozabileceğini belirtmektedir. Aşırı turizmle ilgili birçok farklı tanım ve bakış açısı olmasına rağmen, bu olgu günümüzde özellikle turizm çalışmaları alanında, önemli bir sorun olarak gündemde kalmaya devam etmektedir.

Ziyaretçi sayısındaki hızlı artış, İspanya ve Avrupa'nın diğer bölgelerinde turizm karşıtı hareketlerin yükselmesine neden oldu. Yerel halk, artan konut maliyetlerini, enflasyonu ve çevresel bozulmayı kontrolsüz turizm büyümesine bağlıyor. Örneğin, 2024 yılının Temmuz ayı başında, yaklaşık 3 000 kişi Gaudí Meydanı'nda yürüyüş düzenleyerek “Turistler, evinize dönün!” gibi sloganlarla öfkelerini dile getirmiş ve hatta turist olarak gördükleri kişilere su atmışlardır (France 24, 2024). Marson (2011) tarafından da belirtildiği gibi, bu tür gerilimler, aşırı turizmin tanımı, gelişimi ve daha geniş etkileri konusunda karmaşık tartışmaları nasıl tetiklemeye devam ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda, aşırı turizm bu dinamiklerin temel bir tezahürü olarak ortaya çıkmakta ve çağdaş turizm çalışmalarında incelenen en acil sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Sonuçlarının farkında olmak çok önemlidir, çünkü aşırı turizm hem toplum refahını hem de destinasyon sürdürülebilirliğini tehlikeye atan çevresel, kültürel, ekonomik ve sosyal baskılar yaratmaktadır.

Aşırı turizm, ziyaretçi sayısı ev sahibinin kapasitesini aştığında, ekonomik veçevresel faydaları yanında daha çok zararlı sonuçlar doğurmaktadır. Ekonomik açıdan bakıldığında, aşırı turizm gelir yaratıp yerel ekonomileri canlandırdığı için başlangıçta faydalı görünebilmektedir. Mejjad, Rossi, ve Pavel (2022), turizmin birçok ülke, özellikle Akdeniz bölgesindeki ülkeler için hayati bir ekonomik kaynak olmaya devam ettiğini vurgulamaktadır. Ancak, istihdam ve yerel pazarın büyümesi için turizme büyük ölçüde

bağımlı olan destinasyonlar, genellikle aşırı turizmden en çok etkilenen yerlerdir. Bu durum, sektörün hem ekonomik itici güç hem de sosyo-çevresel baskı kaynağı olarak ikili rolünü ortaya çıkarmaktadır.

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (The World Travel ve Tourism Council)'ne (2023) göre, 2023 yılında turizm sektörü küresel GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)'ye %9,1 katkı sağlamış ve 27 milyon yeni iş imkanı yaratmıştır. Buna karşın, turizmin beklenen ekonomik faydaları yerel halk arasında eşit olarak dağıtılmamaktadır. Bu sorun, turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirin önemli bir kısmının yerel ekonomide kalmayıp yabancı paydaşlara ve yatırımcılara aktarılması olgusunu ifade eden "ekonomik sızıntı" kavramıyla açıklanmaktadır. Araştırmalar, bazı durumlarda önemli sızıntılar meydana geldiğinde yerel ekonominin turizmden elde ettiği faydanın %1'e kadar düşebileceğini göstermiştir (Butler, Childs, Saayman, ve Potts, 2020). Ayrıca, aşırı turizm genellikle artan maliyetler ve enflasyon eşlik etmekte ve bu nedenle bölge sakinlerinin yaşam maliyetleri de yükselmektedir (Berselli, Pereira, Pereira, ve Limberger, 2021). Diğer bir deyişle, aşırı turizmin olumsuz etkileri arasında, yerleşim amaçlı kullanılan mülklerin turistik ve mevsimsel kiralama pazarına dönüştürülmesi, buna bağlı olarak da yerel halk için gayrimenkul fiyatlarının yükselmesi yer almaktadır.

Ekonomik etkilerinin yanı sıra, aşırı turizm önemli çevresel sorunlar yaratmakta ve derin bir etki bırakmaktadır. Yüksek turist sayısı, artan çevre kirliliği, habitat tahribatı ve doğal kaynaklar üzerinde baskı anlamına gelmektedir. Çevresel etkiler, ziyaretçi faaliyetlerinin artması nedeniyle ekosistemlerinin bozulduğu ve çevresel tahribata karşı savunmasız olduğu kıyı bölgelerinde özellikle belirgin olmaktadır. Holden, Jamal, ve Burini (2022), turizmin sosyo-ekolojik sistemler üzerindeki etkilerini inceleyerek, büyüme odaklı turizm geliştirme paradigmasının biyolojik çeşitliliği tehdit eden sürdürülemez uygulamalara yol açtığını vurgulamaktadır. Buna paralel olarak, Soma, Verweij, Angel, ve Naranjo (2022), yerel halkın önemli bir kısmının aşırı turizmin deniz ve kıyı ortamlarına zararlı olduğuna inandığını ortaya koymuştur. Aşırı turizme ilişkin ikili bakış açısı, ekonomik ve çevresel konular arasındaki karmaşık etkileşimi vurgulamaktadır. Bu ikilik nedeniyle, doğal kaynakları da koruyacak yerel ekonomileri destekleyen sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirmesi çok kritik düzeyde önemlidir.

Aşırı turizm, turistler ile yerel topluluklar arasında anlamlı kültürel değişim fırsatları sunma potansiyeline sahip olmaktadır. Kültürel turizm, ziyaretçilerin yerel kültürleri daha yakından

tanımalarını, özgün etkileşimleri teşvik eden kapsayıcı deneyimler aracılığıyla derinleştirebilmektedir (Tiberghien, Bremner, ve Simon, 2017). Bu tür bir değişim, yerel geleneklere yönelik daha derin bir takdir ve saygı uyandırabilmektedir. Buna karşılık, aşırı turizm, derin toplumsal ve kültürel sonuçlara yol açan çok yönlü bir sorun olmuştur. Aşırı turizmle ilgili en acil sorunlardan biri, kültürel kimliğin ve yerel topluluğun refahının bozulması olmaktadır. Kontrolsüz ziyaretçi artışı, yerel çevrenin özgünlüğünü ve bütünlüğünü tehdit edebilir. Aşırı turizmin sonuçlarındn biri de, kültürel uygulamaları, gelenekleri, ritüelleri ve eserleri turistlere satılan veya onların beklentilerine uyarlanmış ürünlere dönüştürmeyi içeren metalaştırma olmaktadır. Esasen, aşırı turizm yerel halk için özgünlüğün kaybına yol açmakta ve aidiyet duygusunu zayıflatmaktadır. Madeira, Palrão, Mendes, ve López-Morales (2021), geleneksel mahallelerin genellikle turistlerin tercihlerini önceliklendiren önemli dönüşümler geçirdiğini vurgulamaktadır. Turist akını, yerel halk ve ziyaretçiler arasında genellikle kaynaklar ve mekanlar üzerindeki rekabetten dolayı toplumsal gerilimler oluşturabilmektedir. Yang, Ryan, ve Zhang (2013) aşırı turizmin kamusal mekanlarve hizmetleri için rekabet nedeniyle topluluklar içinde sosyal çatışmalara yol açabileceğini vurgulamaktadır. Bu gerilimler, genellikle bölge sakinleri ile turistler arasındaki farklı beklentiler ve davranışlar farklılıklarıyla daha da şiddetlenmektedir. Bu gerilimler, yerel geleneklere saygısız veya rahatsız edici olarak algılanan turistlere karşı duyulan kızgınlık da dahil olmak üzere çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Turizm, kültürel paylaşımı kolaylaştırabilse de, aynı zamanda yanlış anlamalara ve kültürel çatışmalara da yol açarak yerel halk ve ziyaretçiler arasındaki ilişkileri daha da zorlayabilmektedir.

Ayrıca, aşırı turizmin bölge sakinleri üzerinde yarattığı psikolojik ve duygusal yük de göz ardı edilemez olmaktadır. Jordan, Lesar, ve Spencer (2021), popüler destinasyonlarda artan kalabalık ve trafik sıkışıklığının yerel halk arasında stres düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunduğunu ve bunun da kaygı, depresyon ve genel yaşam kalitesinde düşüşe yol açabileceğini ortaya koymaktadır. Venedik ve Barselona gibi yoğun ziyaret edilen bölgelerde yaşayanlar, turistlerin aşırı varlığının günlük yaşamlarını ve rutinlerini bozması nedeniyle stres seviyelerinin arttığını bildirmektedirler (Amore, Falk, ve Adie, 2020). Yerel halk, yaşam alanlarından keyif alma haklarının zedelendiğini hissetmektedirler. Bu psikolojik etkilerin sonuçları bireysel deneyimlerin ötesine geçerek toplumsal uyumu ve sosyal dinamikleri de etkilemektedir. Sonuç olarak, aşırı turizmin sosyal ve kültürel sonuçları derin ve çok yönlüdür; yerel kimlikleri, ekonomik istikrarı ve toplumsal refahı

etkilemektedir. Turizm endüstrisi gelişmeye devam ederken, paydaşlar ev sahibi toplulukların kültürel mirasını ve toplumsal dokusunu saygı duyarak koruyan sürdürülebilir uygulamalara öncelik verilmesi hedeflenmektedir.

Turizm dünya çapında hızla büyürken, olumsuz etkileri de giderek daha belirgin hale gelmektedir. Bunların başında, son yıllarda bilimsel ve politik çevrelerin dikkatini çeken ve küresel bir sorun haline gelen aşırı turizm gelmektedir. Aşırı turizm, turizm faaliyetlerinin belirli zaman ve yerlerde destinasyonların fiziksel, ekolojik, sosyal, ekonomik, psikolojik veya politik taşıma kapasitelerini aşması durumunu tanımlamaktadır (Koens, Postma, ve Papp, 2018). Düzgün bir şekilde yönetilmediğinde, bu fenomen ilgili alanların sürdürülebilirliğini tehlikeye atan bir dizi olumsuz etki yaratmaktadır. Bu etkiler arasında aşırı kalabalıklaşma, çevresel bozulma, sosyal çatışmalar, bölge sakinlerinin yaşam kalitesinde azalma ve kültürel mirasın aşınması gibi sonuçlar yer almaktadır (Adie, Falk, ve Savioli, 2019). Artan çatışmalar ve baskılar, aşırı turizmin mevcut turizm modelinin artık sürdürülebilir olmadığını açıkça gösterdiğini vurgulamaktadır. Bu sorunu ele almak, turizmin planlanması, yönetilmesi ve tanıtılması konusunda temel bir yeniden değerlendirme yapılmasını gerektirmektedir (Mihalič ve Kuščer, 2021). Sürdürülebilir turizme geçiş, bu nedenle, büyüme odaklı bir paradigmanın ötesine geçerek, destinasyonların taşıma kapasitelerini dikkate alan ve uzun vadeli dayanıklılığı teşvik eden dengeli ve sorumlu bir stratejiye geçmeyi gerektirmektedir (Fletcher, Murray, Blanco-Romero, ve Blázquez-Salom, 2019). Bahsedilen dönüşüm, ziyaretçiler için cazip kalmaya devam eden destinasyonlar yaratırken, kültürel ve doğal varlıkları korumak ve ev sahibi topluluklar için yaşanabilirlik ve sürdürülebilirliği sağlamak için hükümetler, özel sektör aktörleri ve yerel topluluklar dahil tüm paydaşların ortak katılımını öngörmektedir.

2.2. Sürdürülebilir Turizmin Evrimi: Değişimin Zaman Çizelgesi

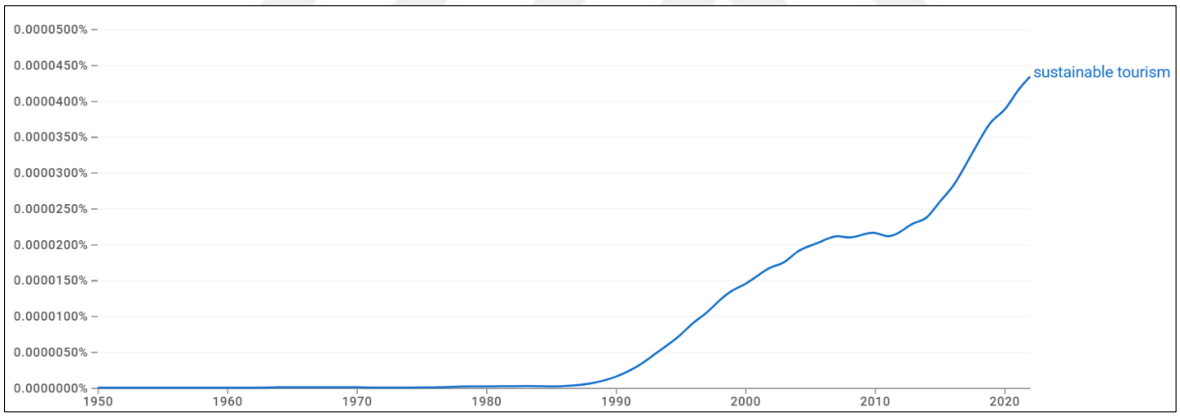
Bu bölüm, sürdürülebilir turizmin kavramsal ve pratik evrimini ele almaktadır. Kurucu fikirleri, temel çerçeveleri ve örnek vaka çalışmalarını incelerken, sürdürülebilir uygulamaların geliştirilmesinde yönetişim ve paydaş iş birliğinin rolünü vurgulamaktadır. Erken dönem teorik kavramlardan somut stratejilere geçiş sürecini vurgulayarak, sektörün mevcut başarıları ve zorlukları hakkında fikir vermektedir.

2.2.1. Sürdürülebilir turizmin temelleri

Turizm, dünyanın neredeyse her yerine ulaşan ve gezginlerin ilgisinden kaçan çok az yer kalan, en dinamik küresel sektörlerden biri haline gelmektedir. Ancak, kitle turizminin yaygınlaşması kaçınılmaz olarak bir dizi olumsuz etki yaratmış ve sektörde daha sürdürülebilir yaklaşımların benimsenmesinin aciliyetini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir turizm kavramı son birkaç on yılda önemli bir ilgi görmüş ve ekonomik büyüme ile çevre koruma ve sosyo-kültürel mirasın korunmasını uzlaştırmak için merkezi bir çerçeve olarak ortaya çıkmıştır (Niedziółk, 2022). BM Turizm Örgütü (UN Turizm)'ne göre, sürdürülebilir turizm "ziyaretçilerin, sektörün, çevrenin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarını karşılayan, mevcut ve gelecekteki ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini tam olarak dikkate alan turizm" olarak tanımlanmaktadır (Organization W. T., s.d.). Bu kavram, basit bir tanımın ötesinde, turizmin faydalarını, turizmin dayandığı kaynakların korunmasıyla dengelemeyi amaçlayan yönetim odaklı bir çerçeveyi temsil eder. Uzun vadeli destinasyon dayanıklılığı, sorumlu kaynak kullanımı ve karar alma sürecine yerel toplulukları dahil eden kapsayıcı yönetişimi vurgulamaktadır (Streimikiene, Svagzdiene, Jasinskas, ve Simanavicius, 2020). Yazdi (2012), esas amacın turizmin olumsuz dışsallıklarını en aza indirirken, gelecek nesiller için doğal ve kültürel varlıkların sürdürülebilirliğini sağlamak olduğunu belirtir. Bu nedenle sürdürülebilir turizm, çevreye duyarlı, sosyal açıdan adil ve ekonomik açıdan kalıcı bir kalkınma modelini desteklemektedir. Özetle, Sürdürülebilir turizmin temel unsurları zaman içinde gelişerek üç ana eksende kategorize edilmiştir: ekonomik sürdürülebilirlik, toplumsal adalet ve çevrenin korunması. Sürdürülebilir turizm gelişimi, birbirine bağlı ve birbirini güçlendiren bu üç unsurun entegrasyonunu ve dengesini gerektirmektedir.

Sürdürülebilir turizmin ekonomik boyutu, turizm endüstrisinin uzun vadeli sürdürülebilirliğini ve karlılığını sağlarken, aynı zamanda yerel topluluklara ekonomik faydalar sağlamaya odaklanmaktadır. Bu, istihdam yaratma, gelir elde etme ve yerel işletmeleri destekleme gibi unsurları içermektedir. Çevresel boyut, doğal kaynakların, biyolojik çeşitliliğin ve çevrenin korunması ve muhafaza edilmesine odaklanmaktadır. Bu, kaynakların verimli kullanımı, kirlilik ve atıkların en aza indirilmesi ve doğal yaşam alanları ile ekosistemlerin korunmasını içermektedir. Sosyo-kültürel boyut, yerel kültür, gelenekler ve mirasın korunması ve tanıtılmasına odaklanırken, aynı zamanda ev sahibi toplulukların refahını ve yaşam kalitesini sağlamayı da amaçlamaktadır (Šegota, Mihalič, ve Kuščer,

2017). Bu kapsamda kültürel etkileşim, toplumsal katılım ve yerel gelenek ve değerlere saygı gibi unsurları içermektedir. Bazı akademisyenler, sürdürülebilir turizm uygulamalarının örnek bir şekilde hayata geçirilmesi için etkili yönetişim ve politika çerçevesini yeni bir temel bileşen olarak eklemiştir. Yönetişim ve politika, ekonomik büyümeyi desteklerken çevreyi koruyan ve toplumsal adaleti teşvik eden bir turizm gelişimini yönetimi için gerekli yapıları ve kılavuzları sağlamaktadır. Bu süreç, karar alma sürecine yerel toplulukları, turizm paydaşlarını, devlet kurumlarını ve çevre örgütlerini dahil etmeyi içermektedir (Roxas, Rivera, ve Gutierrez, 2020). Sürdürülebilir turizm, ekonomik büyüme ile çevre yönetimi ve toplumsal adalet arasındaki dengeyi kurmanın gerekliliğini daha fazla kabul eden bir anlayışı yansıtır ve turizmin olumsuz etkilerini en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Sürdürülebilir turizmin kavramsal anlayışını derinleştirmek için, tarihsel gelişimini incelemek önemlidir. Zaman içinde, sürdürülebilir turizm kavramı, 1980'lerin sonlarından itibaren küresel farkındalık ve akademik söylemdeki değişimleri yansıtan teorik çerçevesi içinde gelişmiştir.

Şekil 2.2. “Sürdürülebilir turizm” teriminin tarihsel kullanım eğilimi (1950–2019)
Kaynak: URL- 9

Şekil 2.2’de, 1950 ile 2019 yılları arasında yayınlanan eserlerde “Sürdürülebilir Turizm” teriminin tarihsel sıklığını göstererek bu evrimi açıklamaktadır. 1980'lerin ortalarından itibaren kullanımdaki artış, küresel çevre bilincinin ortaya çıkması ve sürdürülebilirlik ilkelerinin turizm çalışmalarına giderek daha fazla entegre edilmesiyle paraleldir. Bu tarihsel süreçte, sürdürülebilir turizmin kökleri, Brundtland raporunun yayımlanmasıyla öne çıkan sürdürülebilir kalkınma konusundaki daha geniş tartışmalara kadar uzanmaktadır (Brundtland G. , 1987). Bu rapor, sürdürülebilir turizmin ayrı bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmasının temelini atmıştır. 1990'lar boyunca bu terimin kullanımında, turizmin çevresel

ve kültürel etkileriyle ilgili artan endişeleri yansıtarak, istikrarlı bir artış gözlemlenmiştir. Bu kavramın kullanımının yükselişi, 1992 yılında kabul edilen Agenda 21 çerçeve programı (United Nations, 1992) ve ekoturizmin güç kazanan etkisiyle paralel olmuştur. Ceballos-Lascuráin (1996) gibi akademisyenlerin çalışmaları, turizmin ekolojik olarak sürdürülebilir, ekonomik olarak uygulanabilir ve sosyal olarak adil olması gerektiğini vurgulayan "sürdürülebilir turizm" teriminin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır.

Tartışma ilerledikçe, akademisyenler sürdürülebilir turizm için çerçeveleri geliştirmeye ve detaylandırmaya başlamışlardır. Clarke (1996), kavramın evrimini kronolojik olarak değerlendiren ve karşıtlık, süreklilik, hareket ve yakınsama olmak üzere dört pozisyondan oluşan bir çerçeve sunmuştur. Miller'ın (2001) dönüm noktası niteliğindeki araştırması ise, turizmin sürdürülebilirliğini değerlendirmeye yönelik göstergeler ve ölçülebilir kriterler geliştirmenin önemini vurgulamıştır. Bu noktada, sürdürülebilir turizm alanı önemli bir büyüme kaydetmiştir ve tanımsal çalışmalardan ampirik araştırmalara ve kuramsal yaklaşımların uygulamasına doğru geçiş yaşanmıştır. 2000'li yılların başında, sürdürülebilir turizm gelişiminde paydaşların katılımının önemi giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır. Paydaş teorisi, yerel topluluklar, turistler ve sektör paydaşları dahil olmak üzere çeşitli kilit aktörlerin beklentilerinin ve bakış açılarının turizm faaliyetlerinin planlanması ve yönetiminde dikkate alınması gerektiğini savunmaktadır. Sürdürülebilir turizm konusundaki söylem olgunlaştıkça, kavramın çok boyutlu doğasının kabul edilmesi, çeşitli modellerin ve çerçevelerin geliştirilmesine yol açmıştır.

2010 yılından sonra sürdürülebilir turizm teriminin kullanımındaki keskin artış (şekil 2), bu terimin küresel turizm söyleminde merkezi bir tema olarak yerini sağlamlaştırdığını göstermektedir. Bu gelişme, iklim değişikliği konusunda artan farkındalık ve turizmin daha geniş uluslararası sürdürülebilirlik gündemleriyle uyumlaştırılmasıyla, özellikle de Eylül 2015'te BM Zirvesi'nde kabul edilen Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi ve 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) ile aynı zamana denk gelmektedir (United Nations, s.d.). Bu çerçevede, turizm ekonomik büyüme, kültürel mirasın korunması ve çevrenin korunması için bir katalizör olarak resmen tanınmış ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında stratejik rolünü pekiştirmiştir. Ullah ve diğerleri (2021) tarafından da belirtildiği gibi, sürdürülebilir turizm COVID-19 sonrası dönemde küresel bir öncelik haline gelmiştir. Benzer şekilde, Roberts, Reynolds ve Dolasinski (2022), 2019 ile 2021 yılları arasında yayınlanan 800'den fazla çalışmanın meta analizini yaparak, sorumlu

ve deneyim odaklı seyahate akademik alanda giderek daha fazla önem verildiğini vurgulamaktadır. Bu değişim, turizm teriminin giderek daha bilinçli, etik ve sürdürülebilirlik odaklı uygulamalara doğru bir hareketin sembolü olarak yerini gezgin terimine bıraktığı söylemlerde de yansıtılmaktadır.

Sonuç olarak, sürdürülebilir turizm, kitle turizminin aşırılıklarına yönelik düzeltici bir tepki olmaktan çıkıp, çevresel yönetim, kültürel bütünlük ve sosyo-ekonomik eşitliği entegre eden kapsamlı bir paradigmaya dönüşmüştür. Küresel sürdürülebilirlik gündemleriyle uyumlu olan sürdürülebilir turizm, artık turizmi uzun vadeli dayanıklılığa yönlendirmek için önemli bir çerçeve oluşturmaktadır.

2.2.2. Sürdürülebilir turizmde temel çerçeveler ve başarılı örnek uygulamalar

Sürdürülebilir turizm, ekonomik büyüme ile çevre yönetimi ve sosyal sorumluluklar arasında denge sağlamak için giderek daha önemli hale gelmektedir. Son on yıllarda, bu ilkeleri hayata geçirmek için çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Bunların başında topluluk Temelli Turizm (TTT), ekoturizm ve LEED ve Green Key gibi yeşil sertifika sistemleri gelmektedir. Toplum Temelli Turizm (TTT), yerel toplulukların turizm planlama ve yönetimindeki karar alma süreçlerine aktif olarak katılmalarını sağlayan ve faydaların yerel düzeyde kalmasını garanti eden sürdürülebilir bir turizm yaklaşımıdır (Okazaki, 2008). Malezya'nın Bario gibi başarılı örnekler, TTT'nin topluluğun kendi kendine yeterliliğini nasıl teşvik ettiğini, sosyal uyumu nasıl güçlendirdiğini ve değişen turizm dinamiklerine yerel uyum sağlama yeteneğini nasıl geliştirdiğini göstermektedir (Harris, 2009). Benzer şekilde, ekoturizm, çevreyi koruyan ve toplum refahını destekleyen doğal alanlara sorumlu seyahati teşvik eder. Avustralya'daki NEAP ve Kosta Rika CST programı gibi sertifika programları, turizm işletmelerinde çevresel ve sosyal sorumluluğu kurum haline getirmektedir (Rivera, 2002).

Bu stratejileri tamamlayıcı nitelikte olan Green Key veya LEED (Enerji ve Çevre Tasarımı Liderliği) gibi yeşil sertifikalar ve eko-etiketler, enerji verimliliğini, atık azaltımını ve yerel kaynak kullanımını teşvik ederek sürdürülebilir yönetim uygulamalarını desteklemektedir. Ayrıca, hem hizmet sağlayıcılar hem de gezginler arasında etik tüketim ve çevreye duyarlı davranışları teşvik etmektedir.

Bu stratejileri etkili bir şekilde uygulamak için, sürdürülebilirlik ilkelerini ölçülebilir ve uygulanabilir sonuçlara dönüştürmek için entegre değerlendirme çerçeveleri gereklidir. Örneğin, Üçlü Kar Zarar Yaklaşımı (Triple Bottom Line – TBL), ekonomik performans, sosyal refah ve çevre koruma olmak üzere üç temel boyutu dengeleyerek turizmin sürdürülebilirliğini değerlendirmek için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır (Stoddard, Pollard, ve Evans, 2012) . Politika yapıcıların ve destinasyon yöneticilerinin bu boyutlar arasındaki etkileşimleri anlamalarına ve hem topluluklar hem de ekosistemler için uzun vadeli faydalar sağlayan turizm stratejileri geliştirmelerine yardımcı olur. Taşıma kapasitesi değerlendirmeleri, bir destinasyonun çevresine zarar vermeden, sakinlerinin yaşam kalitesini düşürmeden veya ziyaretçi memnuniyetini azaltmadan kabul edebileceği maksimum ziyaretçi sayısını belirlemek için kullanılan bir araçtır (McCool ve Lime, 2001). Bu sınırları belirleyerek, destinasyonlar turizmin büyümesini sorumlu bir şekilde planlayabilir ve doğal ve kültürel kaynakların uzun vadede bozulmasını önleyebilir. Benzer şekilde, 1990'lardan beri Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından teşvik edilen Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri (STI'ler), bir destinasyonun turizmi ne kadar sürdürülebilir bir şekilde yönettiğini ölçmek için kullanılır. Karar vericilerin kaynak kullanımı, atık üretimi, istihdam veya kültürel koruma gibi önemli hususları izlemelerine ve belirli bir destinasyonda sorunlar ortaya çıktığında zamanında ayarlamalar yapmalarına yardımcı olmaktadır (World Tourism Organization, 2004). Avrupa Turizm Gösterge Sistemi (European Tourism Indicator System), destinasyonların sürdürülebilirlik performansını iyileştirmelerine rehberlik eden, uyarlanabilir kapsamlı bir turizm göstergeleri setidir (Font, et al., 2021). Fakat, bu çerçevelerin ve araçların başarılı bir şekilde uygulanması için politika yapıcılar, turizm işletmeleri ve yerel topluluklar dahil olmak üzere çeşitli paydaşlar arasında işbirliği yapılması gerekmektedir.

2.2.3. Yönetişim ve paydaş katılımı

Sürdürülebilir turizmin gelişimi, zaman içinde etkili yönetişimin artan katılımıyla birlikte kademeli bir süreç olmuştur. Sürdürülebilir turizmin, turizm faaliyetlerinin uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlarken doğal ve kültürel kaynakları korumak için uluslararası, ulusal ve yerel politikaların uygulanmasında hükümetin daha fazla katılımını gerektirdiği açıkça ortaya çıkmıştır. Uluslararası kuruluşlar, sürdürülebilir turizm gelişimini teşvik etmede önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Dünya Mirası Sözleşmesi gibi programlar aracılığıyla koruma ve turizm

gelişimi arasındaki dengeyi vurgulamaktadır. Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), turizm destinasyonlarının sürdürülebilirlik performansını izlemek ve değerlendirmek için Turizm Destinasyonları için Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri gibi önemli çerçeveler sunmaktadır. Buna paralel olarak, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH'ler) turizmi çeşitli küresel hedeflerle doğrudan ilişkilendirmektedir, özellikle Hedef 8 (İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme), Hedef 12 (Sorumlu Tüketim ve Üretim) ve Hedef 13 (İklim Eylemi). Ulusal düzeyde ise hükümetler, sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmek için belirli stratejiler benimsemektedir. Bunlar, çevre dostu oteller için vergi teşvikleri, yeşil altyapı yatırımları için hibeler veya daha önce bahsedilen sürdürülebilir turizm sertifikaları gibi mekanizmalar içerebilmektedir. Yerel politikalar ise taşıma kapasitesi çalışmaları veya ekolojik açıdan hassas alanları korumak için imar kanunlarını uygulayarak ziyaretçi sayılarını da düzenleyebilmektedir. Bu bağlamda Ginting, Gardine, Rahman, ve Saragih (2024), turizm endüstrisindeki yönetişim eksikliğini gidermek için sürdürülebilir turizm için kavramsal bir yönetişim çerçevesi önermektedir. Bu çerçeve, proaktif ve kapsayıcı yönetişimi vurgulayan üç katmandan oluşmaktadır: destinasyon yönetimi, paydaş etkileşimi ve değişime ile baskıya uyum sağlama. 2000'li yılların başından bu yana, sürdürülebilir turizm gelişiminde paydaşların katılımının önemi giderek daha fazla kabul görmektedir. Paydaş teorisi, yerel topluluklar, turistler ve sektör temsilcileri dahil olmak üzere kilit aktörlerin bakış açılarının ve çıkarlarının sürdürülebilir turizm girişimlerinin planlanması, yönetimi ve uygulanmasına entegre edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Lyon, Hunter-Jones, ve Warnaby, 2017).

Bu yönetişim ortamında, Destinasyon Yönetim Kuruluşları (DYK) sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi ve tanıtımında önemli bir rol oynamaktadır. DYK'lar, ekonomik, sosyal ve çevresel hedefleri dengelemeyi amaçlayan işbirliğine dayalı yönetişim çerçeveleri geliştirmek için hükümetleri, özel sektör aktörlerini ve yerel toplulukları bir araya getiren koordinasyon organları olarak görev yapmaktadır. Bu önemli role rağmen, birçok DYK, organizasyon yapılarını ve karar alma süreçlerini sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu hale getirmekte zorluk yaşamaktadır (Font, et al., 2021). Gutic'e (2022) göre, COVID-19 salgını, turizm destinasyonlarının daha sürdürülebilir uygulamalara doğru iyileştirilmesi ve dönüştürülmesi sürecinde DYK'ların rehberlik rolünün önemini vurgulamıştır. Kurumsal çabaları tamamlayan yerel topluluk katılımı ve güçlendirilmesi, sürdürülebilir turizmin etkili bir şekilde uygulanması için temel öneme sahiptir. Topluluğun ihtiyaç ve çıkarlarının turizm planlaması ve yönetimine entegre edilmesi, adil uygulamalar, eşit fayda dağılımı ve daha

güçlü yerel destek sağlamaktadır (Park ve Kim, 2015). Etkileyici katılım, genellikle yerel liderlik ve araştırma ve geliştirme alanındaki ortaklıklar tarafından yönlendirilen inovasyonu ve bağlama özgü çözümleri de teşvik etmektedir. Rahmawati, Jiang ve DeLacy (2019) tarafından vurgulandığı gibi, başarılı sürdürülebilir turizm, yerel topluluklar, turizm operatörleri, devlet kurumları ve STK'lar dahil olmak üzere çeşitli paydaşlar arasında sürekli diyalog ve ortak sorumluluk yoluyla işbirliğine dayalı yönetişime dayanmaktadır. Esasen, turizm gelişiminde sürdürülebilirliği ilerletmek için yerel toplulukların aktif katılımı ve güçlendirilmesi vazgeçilmez olmaya devam etmektedir.

Gelişmiş ülkeler, genellikle şiddetli bir rekabet içinde olup, bu da aşırı turizme yol açarak ekonomik öncelikler ile eko-kaygıları uzlaştırma gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Turizm sektöründe beceri eksikliği, turizm destinasyonlarının rekabet gücünü ve sürdürülebilirliğini engelleyebilmektedir (Andrades ve Dimanche, 2019). Örneğin, Japon hükümeti ulusal turizm stratejilerinin temel bileşenleri olarak yüksek değerli turizm sektörüne öncelik vermekte, turizmin dijital dönüşümünü ilerletmekte, turizm profesyonelleri yetiştirmekte ve sürdürülebilir turizmi teşvik etmektedir (Wani, Loganathan, ve Mujalli, 2024).

Gelişmekte olan ülkeler daha karmaşık bir dizi zorlukla karşı karşıya olmaktadır. Bu ülkeler genellikle döviz ve istihdam kaynağı olarak turizme büyük ölçüde bağımlı olmaktadır. Karşılaşılan zorluklar arasında bilgiye erişim eksikliği, verimsiz karar alma yapısı veya yönetişim sorunları, şeffaflık eksikliği, güç dengesizlikleri, topluluk katılımı ve farkındalığında zayıflık, bütçe eksikliği ve sınırlı kaynaklar sayılabilmektedir (Reindrawati, 2023). Nijerya gibi ülkelerde, yetersiz altyapı ve yerel topluluklar arasında farkındalık eksikliği, sürdürülebilir turizmin gelişiminin önündeki engellerden bazıları olmaktadır (Mohammed, 2022). Carter, Thok, O'Rourke, ve Pearce (2015), Kamboçya'da sürdürülebilir turizmin karşılaştığı çeşitli zorlukları ele almıştır. Bu zorluklar arasında, topluluk katılımını engelleyen ekonomik dengesizlikler, etkili turizm yönetimini sınırlayan yetersiz altyapı ve sürdürülebilir turizm girişimleri için stratejik planlama ile hükümet politikası desteğindeki eksiklikler yer almaktadır.

2.2.4. Sürdürülebilir turizm: kapsayıcı bir geleceğin yolunu açmak

Sürdürülebilir turizm kavramı, çevresel koruma, ekonomik kalkınma ve toplumsal eşitlik konularında küresel tartışmalarda önemli bir yer edinmiştir. Modern bağlamımızda giderek

daha fazla ve hayati bir önem kazanmaktadır. Zira dünya, iklim değişikliği, biyoçeşitlilik kaybı ve kültürel homojenleşme gibi sorunlarla mücadele ederken, en önemli ve en hızlı büyüyen ekonomik sektörlerden biri olan turizm endüstrisinde sürdürülebilir turizm uygulamalarının entegrasyonu, gelecek nesiller için sağlıklı bir yaşam alanı sağlamak için hayati bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Sürdürülebilir turizm belirli ölçüde, çevre dostu konaklama tesislerinin tanıtımına, yenilenebilir kaynakların kullanımına ve sorumlu çevre davranışlarına öncelik verecek ve turistlerin bu yaklaşıma gerçek anlamda katılımını teşvik edecek olmaktadır. Ayrıca sürdürülebilir turizm, istihdam yaratarak ve küçük yerel işletmeleri ve kültürleri destekleyerek ekonomik dayanıklılığı ve toplumsal güçlenmeyi teşvik etmektedir. Bu sayede, bölgesel veya küresel ekonomide marjinalleşmiş topluluklar arasında ekonomik faydaların daha adil bir şekilde dağıtılmasına yardımcı olacak olmaktadır. Başka bir bakış açısıyla sürdürülebilir turizm, toplulukları karar alma süreçlerine dahil ederek topluluk dayanıklılığını güçlendirme potansiyeline sahip olmaktadır; bu sayede yerel halk, turizmin geleceğini şekillendiren aktif aktörler haline gelebilmektedir. Sonuç olarak, sürdürülebilir turizm, gezginlerin, yerel toplulukların ve çevrenin çıkarlarını uyumlu hale getirmeyi amaçlayan bütünsel bir çerçeve sunar ve bu da onu çağdaş turizm gelişiminin vazgeçilmez bir bileşeni haline getirmektedir. Bu yaklaşım sayesinde, sürdürülebilir turizm hedefleri, yerel topluluğun değerleriyle uyumlu benzersiz bir ziyaretçi deneyimi sağlayacak olmaktadır (Solis-Radilla, Hernández-Lobato, J. Callarisa-Fiol, ve Pastor-Durá, 2019).

Ek olarak, COVID-19 salgını turizm sektörünün kırılganlıklarını ortaya koymuş ve sürdürülebilir uygulamaların önemini daha da belirgin hale getirmiştir. Pandemi, geleneksel turizm modellerini kesintiye uğratmış, turizm gelişiminde daha dayanıklı ve uyarlanabilir bir yaklaşımın zorunlu olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlam ve perspektifte, yeni ve çeşitlendirilmiş turizm olanaklarının sunulması, kitle turizmine bağımlılığın azalması ve özellikle turizme büyük ölçüde bağımlı olan veya marjinalleşmiş bölgelerde yerel ekonomilerin desteklenmesi nedeniyle, sürdürülebilir turizmin önemi ortaya çıkmaktadır.

Farkındalık sahibi gezginlerin tercihlerinin ortaya çıkması ve bilinçli tutumlarının gelişmesiyle birlikte, son dönem ana trendler rekabetodaklı yaklaşımlardan uzaklaşarak günümüzün sürdürülebilir turizmini şekillendirmeye başlamıştır. Son araştırmalar, gezginlerin %81'inin sürdürülebilir seyahatin önemli hale geldiğine inandığını ve turistlerin %69'unun, özellikle pandemi sonrası dönemde sürdürülebilir seyahat planları yaptığını göstermektedir (Sustainable Tourism Statistics, 2023). Bu açıdan bakıldığında, gezginlerin

beklentileri köklü bir değişim geçirmiştir. Booking (2024) verilerine göre, küresel gezginlerin %75'i önümüzdeki 12 ay içinde daha sürdürülebilir seyahatler yapmayı planlamaktadır. Belirlenen hedefler arasında enerji tüketimini azaltmak (%57), seyahat ederken daha sürdürülebilir ulaşım araçlarını kullanmak (%54) ve davranışlarında sürdürülebilir olmayan seçimler yaptıklarında suçluluk duymak yer almaktdır. Ayrıca, gezginlerin %40'ı artık yoğun sezondan kaçınmaya ve daha az kalabalık destinasyonları deneyimlemeye istekli olmaktadır, bu da çevresel etkiyi azaltarak ve yerel ekonomileri destekleyerek sürdürülebilir turizm ilkeleriyle uyumlu olmaktadır. Yeni nesil sürdürülebilirliğin aciliyetinin giderek daha fazla farkına vardıkça, yeni bir turizm trendi ortaya çıkmolmıştır: eko-seyahat. Bu trend, sürdürülebilir turizm içinde öne çıkan bir trend olarak ilgi görmektedir, günümüz gezginleri arasında daha etik ve sorumlu turizm konusundaki artan endişeyi yansıtmaktadır ve doğa rezervlerinde çalışmak veya koruma çabalarına katılmak gibi gönüllü unsurlar da eklenmektedir. Dikkate değer bir diğer trend ise, otantik ve daha sürükleyici yerel deneyimler için artan istek olmaktadır. %16'sı daha sürdürülebilir seyahat etmenin deneyimlerini zenginleştireceğine, %11'i yerel kültürü daha otantik bir şekilde deneyimleyeceklerine ve %7'si seyahatlerini daha keyifli hale getireceğine inanmaktadır.

Bu değişim, seyahat deneyimini iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda yerel ekonomileri destekler ve yerel halkın kültürel ve doğal mirasına karşı aidiyet ve sorumluluk duygusunu güçlendirmektedir. Ayrıca, Airbnb ve Couchsurfing gibi gezginleri yerel ev sahipleriyle buluşturan platformların yükselişi, paylaşılabilir turizm trendini daha da güçlendirmiştir (Decrop, Giacomo Del Chiappa, ve Pietro, 2017). Bunun yanında, teknolojik gelişmeler sürdürülebilir turizm uygulamalarını da dönüştürmektedir. Örneğin, çevre dostu seyahat için mobil uygulamalar gibi yenilikler sürdürülebilir turizm uygulamalarının etkinliğini artırmaktadır. Bu bağlamda sosyal medya, gezginler ve paydaşlar arasında farkındalığı ve ketkileşimi artırarak sürdürülebilir turizmi teşvik etmede hayati bir araç haline gelmiştir; çevre dostu uygulamalar ve sorumlu seyahat seçenekleri hakkında bilgi paylaşımını kolaylaştırarak, bireylerin hem çevreye hem de yerel topluluklara fayda sağlayan bilinçli seçimler yapmasını teşvik etmektedir. Ayrıca, sosyal medya, hikaye anlatımı ve deneyim paylaşımı için bir alan sağlayarak gezginlerin davranışlarını etkiler ve bu da başkalarını sürdürülebilir uygulamaları benimsemeye teşvik edebilmektedir (Kumari ve Thakur, 2023). Genel olarak, sosyal medya ve teknolojinin sürdürülebilir turizm araştırmalarına entegrasyonu, sorumlu turizm uygulamalarını teşvik etmek için yeni içgörüler ve fırsatlar

sunmaktadır. Sürdürülebilir turizm, özel bir pazar olmaktan çıkıp modern gezginlerin temel beklentisi haline gelmiştir. Çevre dostu konaklama tercihlerinin artması, sürdürülebilir uygulamalara olan talebin artması, eko-seyahatin yükselişi, otantik yerel deneyimlere odaklanma ve teknolojideki gelişmeler gibi yeni trendler ortaya çıkmaktadır. Bu değişiklikler turizm endüstrisini dönüştürmekte ve sürdürülebilirlik ilkelerini korumaya kararlı paydaşlar için hem zorluklar hem de fırsatlar yaratmaktadır.

Yenilikçi ve dijital teknolojilerin entegrasyonu, sürdürülebilir turizm araştırma ve uygulamalarının odak noktası haline gelmiştir. Teknolojik yenilikler, verimliliği, erişilebilirliği ve ziyaretçi katılımını artırarak destinasyon yönetimini geliştirirken, çevresel ve sosyal hedefleri de desteklemektedir. Özellikle Büyük Veri Analitiği (BDA), destinasyonlara turist akışları, tercihleri ve davranışları hakkında büyük hacimli gerçek zamanlı verileri toplama ve yorumlama yeteneği sağlar. Bu içgörüler, daha iyi kaynak yönetimi, taşıma kapasitesi kontrolü ve ziyaretçi talebini çevresel ve toplumsal refahla dengeleyen stratejik kararlar alınmasını sağlamaktadır (Agrawal, A Wankhede, Kumar, Luthra, ve Huisingh, 2022). Dijitalleşme günlük hayata giderek daha fazla yerleşirken, mobil platformlar, sanal gerçeklik ve akıllı izleme sistemleri gibi akıllı ve uyarlanabilir araçların kullanımı, turizm paydaşlarının ziyaretçilerin ihtiyaçlarını öngörmelerini, güvenliği sağlamalarını ve hem kısa hem de uzun vadede sosyal, ekolojik ve ekonomik açıdan sürdürülebilir deneyimler sunmalarını mümkün kılmaktadır.

Özetle, sürdürülebilir turizm, çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik hedefleri dengeleyen sorumlu uygulamaları teşvik eder. Eko-inovasyon ve topluluk katılımı gibi yeni ortaya çıkan eğilimler, sürdürülebilirliğin dönüştürücü kapasitesini artırmaktadır. Bu temel, doğal olarak turizm gelişiminde sürdürülebilirliğin pratik uygulamaları olarak kültürel miras ve uyarlanabilir yeniden kullanım konusundaki bir sonraki tartışmaya yol açmaktadır.

2.3. Sürdürülebilir Kültürel Miras Turizmi ve Uyarlanabilir Yeniden Kullanım

Bu bölüm, kültürel mirasın sürdürülebilir turizm gelişimine entegrasyonuna odaklanmaktadır. Mirasın bir varlık olarak önemi, sürdürülebilir kültürel turizmin ilkeleri ve uyarlanabilir yeniden kullanımın koruma ihtiyaçlarını güncel turizm talepleriyle nasıl uzlaştırabileceği incelenmektedir.

2.3.1. Kültürel mirasın önemi

"Kültür" kavramını tanımlamaya çalışırken, akademisyenler genellikle bu kavramın sınırlarını belirlemenin zorluğunu ve belirsizliğini vurgularlar, çünkü kültür, İngilizce dilinde en karmaşık ve tartışmalı terimlerden biri olarak kabul edilir (Williams, 1983). UNESCO tarafından yayınlanan 1982 Meksika Kültür Politikaları Bildirgesi, kültürü bir toplumu tanımlayan özgün, manevi, maddi, entelektüel ve duygusal özellikler olarak tanımlamaktadır. Kültür tanımı; sanatsal ifade, yaşam tarzı, insan hakları, değer sistemleri, gelenek ve görenekler ile inançlar gibi unsurları kapsamaktadır (UNESCO, n.d). Bu yaklaşım, kültürün bireylerin çevreleriyle ve birbirleriyle nasıl ilişki kurduklarını şekillendiren geniş bir kavram olduğunu ortaya koymaktadır. Banks ve McGee'nin (1989) ortaya koyduğu çerçeve şöyle olmaktadır.

> Günümüzde çoğu sosyal bilimci, kültürü öncelikle insan toplumlarının sembolik, düşünsel ve maddi olmayan yönlerinden oluştuğunu düşünmektedir. Bir kültürün özü, onun maddi ürünleri, araçları veya diğer somut kültürel unsurları değil, grup üyelerinin bunları nasıl yorumladığı, kullandığı ve algıladığıdır. Modern toplumlarda bireyleri birbirinden ayıran şey, maddi nesneler veya insan toplumlarının diğer somut yönleri değil; değerler, semboller, yorumlama biçimleri ve bakış açılarıdır (Erickson, 2012). Bir kültürdeki insanlar genellikle sembollerin, maddi eserlerin ve davranışların anlamlarını aynı veya benzer şekillerde yorumlarlar. (Banks ve McGee, 1989: 5).

Causadias'a (2020) göre kültür; insanları, mekanları ve pratikleri kapsayan, dinamik ve birbiriyle bağlantılı bir sistem olmaktadır, toplumdaki bireylerin davranışları, inançları ve değerleri tarafından şekillenir ve onları şekillendirmektedir. Yazar, bu çerçeveye p-modeli adını vermiştir. Bu model, kültürün çok yönlü doğasını ve belirsizliğini daha net bir şekilde anlamayı sağlamaktadır.

Kültürün bir unsuru olan miras, özellikle önceki nesillerden devralınan fiziksel nesneler ve maddi olmayan özellikleri ifade etmektedir. Buna binalar, doğal çevre ve kültürel gelenekler dahil olmaktadır. Miras belirli bir değer taşımakla birlikte, onun her yönü toplum tarafından önemli addedilmemektedir. Bu süreç, toplumlar mirası zaman içinde gelişen, bölgelere göre değişen ve topluluklar arasında farklılık gösteren değer sistemleri aracılığıyla yorumlayıp değerlendirdiklerinden, kasıtlı veya kasıtsız olarak gerçekleşebilir (Timothy ve Boyd, 2003). Bowes (1989) gibi bazı araştırmacılar, mirasın sadece önemli tarihi yerler ve kurumları değil, aynı zamanda bölgenin tüm doğal çevresini, coğrafyasını ve gelenekleri ve ekonomik

faaliyetleri ile birlikte insanlarını da içerecek şekilde geniş anlaşılması gerektiğini savunarak, belirli bir bölgeye ilişkin mirasa odaklanmaktadır. Timothy ve Boyd (2003, p. 3), mirasın çeşitli sınıflandırmalarla anlaşılabileceğini öne sürmektedir. Miras üç kategoriye ayrılabilmektedir: binalar, nehirler ve doğal çevre gibi somut taşınmaz kaynaklar; müze eserleri ve arşiv belgeleri gibi somut taşınabilir kaynaklar; ve değerler, gelenekler, törenler, yaşam tarzları ve festivaller, sanat ve kültürel etkinlikler gibi deneyimleri içeren somut olmayan kaynaklar. Miras, temsil ettiği ilgi odağı türüne göre de sınıflandırılabilmektedir. Örneğin, doğal miras genellikle milli parklar gibi koruma alanlarıyla bağlantılıdır; kültürel miras moda, mutfak ve gelenekler gibi unsurları kapsar; yapılı miras şehirler ve anıtlar gibi tarihi mekan ve nesneleri içermektedir; kişisel miras bireyler veya gruplar için anlam taşıyan unsurlardan oluşur; ve endüstriyel miras ve karanlık miras: yas mirası yani toplumsal bellekte acı ve travmayla özdeşleşen mekânlar gibi pek çok başka tür bulunmaktadır. Diğer bir deyişle miras, tarihi çevrenin ötesine geçerek hem doğal hem de yapılı unsurları, maddi kültürün tüm yönlerini, entelektüel mirası ve kültürel kimlikleri kapsayan bir kavram olmaktadır (Timothy ve Boyd, 2003, p. 5).

Dikkate alınması gereken bir diğer husus, mirasın küresel, ulusal, yerel ve kişisel ölçekler dahil olmak üzere çeşitli düzlemlerde varlık gösteren çok boyutlu bir kavram olmaktadır. Küresel ölçekte, uluslararası miras alanları turistlere evrensel medeniyeti takdir etme ve ortak insanlık bilincini geliştirme fırsatı sunmaktadır. Ulusal miras alanları genellikle güçlü vatanseverlik duyguları uyandırmaktadır. Yerel düzeyde, topluluklar kolektif tarihleriyle bağlantılarını sürdürmek için tanıdık simge yapılara güvenmekte ve bu da yerel gururu yansıtmaktadır. Sonuç olarak, kişisel miras alanları belirli yerlerle güçlü bir duygusal bağı olan bireylerde yankı bulmaktadır (Timothy ve Boyd, 2003, pp. 14-15). “Kültür” ve “miras” kavramları, toplulukları ve toplumları tanımlayan değerleri, uygulamaları ve eserleri yansıtan, birbiriyle derin bir şekilde iç içe geçmiş kavramlar olmuştur. Kültür dinamiktir ve gelişir, miras ise kültürün korunmuş tarihi ve geleneksel yönlerini temsil etmektedir. Birlikte ele alındığında bu iki unsur dinamik akış halindedir; miras, kültürel kimliği besler ve aynı zamanda tersinirdir; miras, kültürel kimlikten beslenir, böylece bir süreklilik oluştururlar. Bu iki unsurun birleşimi, “kültürel miras” kavramını ortaya çıkarmaktadır.

Tarihsel olarak, kültürel miras, başlangıçta uluslararası hukukta korunması gereken öğeleri ifade etmek için kullanılan “kültürel mülkiyet” dahil olmak üzere çeşitli terimlerle ilişkilendirilmiştir. Ancak, ‘kültürel mülkiyet’ kavramının, kültürel mirası oluşturan tüm

somut ve soyut unsurları kapsam bakımından tam olarak karşılayamadığı anlaşılmaktadır (Blake, 2000). “Gelenek”, kolektif uygulamaları ve informal aktarım yöntemlerini vurgularken; “toplumsal hafıza” veya “hafıza mekanları” (lieux de mémoire) ise daha çok güncel anma ve hatırlama pratiklerine odaklanmaktadır (Brumann, 2015).

Kültürel miras, bir topluluk veya toplum için anlam taşıyan çok çeşitli somut öğe yelpazesini kapsamaktadır. Buna sadece anıtsal yapılar ve mimari kompleksleri değil, aynı zamanda arkeolojik veya tarihi öneme sahip alanları da içermektedir. Blake’e (2000) göre, mezarlıklar, kutsal yerler ve ritüel mekanları da insanların manevi ve tarihi anlatılarını yansıttıkları için kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olmaktadır. Özel kültürel öneme sahip doğal özellikler ile giysi, mücevher, silah ve mutfak eşyaları gibi gündelik nesneler bu mirası daha da zenginleştirmektedir. Müzik aletleri, tarihi şahsiyetlerle ilişkili eserler, madeni paralar ve malzemeler ile fosiller ve iskelet kalıntıları, kültürel mirasın somut unsurlarının kapsamlı listesine derinlik katmaktadır. Ayrıca, somut olmayan kültürel miras, bir topluluğun kimliğini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Buna, el sanatları ve ustalık bilgisi gibi geleneksel bilgiler ile farklı toplumlarda yaşam biçimini yansıtan törensel uygulamalar ve ritüeller dahil olmaktadır. Kültürel miras, her biri sembolik, tarihi, sanatsal, estetik, etnolojik, bilimsel ve sosyal önemi de dahil olmak üzere çok sayıda değeri yansıtan eserleri, anıtları ve bina veya sit alanlarını kapsayan geniş çaplı bir kavram olarak tanımlanabilmektedir. UNESCO İstatistik Enstitüsü ve UNESCO Kültür Sektörü tarafından kültürel miras, hem somut hem de somut olmayan unsurları kapsayan, karmaşık önemlilikte tanımlanarak vurgulanmaktadır (UIS, 2009). Pelegrini (2008), kültürel miras kavramının tanımını genişleterek, onu bir grup veya toplumun önceki nesillerden miras aldığı hem somut (maddi) hem de soyut (maddi olmayan) unsurların mirası olarak nitelendirmektedir.

Bu bağlamda, kültürel miras maddi veya manevi biçimleriyle sınırlı kalmamalı, geçmişi şimdiki zaman ve gelecekle bağlayan kullanımları, anlamları ve yaşanmış deneyimleriyle anlaşılmalıdır. Kültürel miras, bireylerin çevrelerini nasıl algıladıklarını ve yorumladıklarını şekillendirir, farklı toplulukların ve dönemlerin değişen sosyal ve kültürel değerlerini yansıtır. Bu dinamik ilişki, mirasın kimlik oluşumunda ve nesiller arası süreklilikteki rolünü vurgulamaktadır. Silverman ve Ruggles (2007) tarafından vurgulandığı gibi, kültürel miras statik veya hareketsiz değil, canlı, dinamik ve aktif olarak katılımcı olarak değerlendirilmelidir.

2.3.2. Kültürel miras turizmi: miras ve turizm arasındaki bağlantı

Turizm ile kültürel miras tarih boyunca yakından ilişkilendirilmiş ve zaman içinde birbirlerini etkilemiş ve güçlendirmiştir. Bu ilişki derin tarihsel köklere sahiptir ve çeşitli toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerle birlikte evrim geçirmiştir. Bu bağlantıyı kronolojik bir bakış açısıyla inceleyerek, kültürel mirasın birçok turizm destinasyonu için hem somut hem de soyut unsurları kapsayan temel bir dayanak noktası olarak nasıl hizmet ettiğine dair değerli bilgiler elde edilebilmektedir. Ayrıca, tarih boyunca turizm, kültürel mirasın takdir edilmesi ve korunmasında kritik bir rol oynamıştır. Bu dinamik ilişkiye Timothy (2011) dikkat çekmektedir. Ona göre, turizmin en eski biçimlerinden birinin, insanların manevi deneyimler yaşamak veya dini nedenlerle seyahat ettikleri hac yolculukları olduğunu belirtmektedir. Antik çağın yedi harikası veya Giza'nın kutsal yerleri gibi örnekler, antik çağda popüler turistik yerlerdi ve bunlar, kültürel miras ile seyahat arasındaki karşılıklı ilişkiyi vurgulamaktadır. Tarihsel olarak, Aydınlanma Çağı'nda Büyük Tur (Grand Tour), miras turizmi tarihinde önemli bir dönem olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, dini motivasyonlardan ziyade entelektüel merak ve kültürel takdir önpana çıkmıştır. Genç aristokratlar, bilgilerini geliştirmek ve kültürlü soylular olarak statülerini pekiştirmek amacıyla, yanlarında özel hocalarıyla birlikte Avrupa'nın klasik sanat şehirlerine ve mimari harikalarına seyahat etmişlerdir (Timothy, 2011). Günümüzde, UNESCO gibi kurumlar turizm ve kültürel miras arasındaki ilişkiyi kurumsal bir çerçevede resmileştirmiştir.

Bugün, miras alanları ve yaşayan kültürler turizmin en önemli temelini oluşturmaktadır. Çoğu paket tur programları, miras alanlarını ve kültürel bölgeleri içermektedir, bu da turistik cazibe merkezlerinin önemli bir kısmının kültürel mirasa dayandığını açıkça ortaya koymaktadır (Timothy, 2011). Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) de miras ve kültürün tüm uluslararası seyahatlerin yaklaşık %40'ında bir bileşen haline geldiğini kabul etmiştir (Timothy ve Boyd, 2003). Her yolculuk ve turistik deneyimi, tarihi alanlara, müzelere ve kültürel simge yapılarına ziyaretlerden özel etkinliklere ve festivallere katılıma kadar hepsi kültürel bir unsur barındırmaktadır. Kültürel miras ve turizm arasındaki tarihsel etkileşim ortaya konduktan sonra, kültürel miras turizmi ile kültür turizmi arasındaki farkları incelemek gerekmektedir. Bu ayrım, kültürel miras turizmini daha derinlemesine anlamak için sağlam bir zemin oluşturmaktadır. Öncelikle, belirgin ve basit bir açıklama yapmak gerekirse: kültürel miras turizmi öncelikle anıtlar, müzeler ve simge yapılar gibi tarihi ve doğal öneme sahip yerleri ziyaret etmeye odaklanırken; kültür turizmi, yerel gelenekler,

sanat ve yaşam tarzları da dahil olmak üzere daha geniş bir deneyim yelpazesini kapsamaktadır.

Bununla birlikte, bu tanım söz konusu kavramları açıklamak için yeterince basit değildir. Bu iki kavramın anlamları birbiriyle örtüşse ve birçok benzerlikleri olsa da, çeşitli araştırmacıların da belirttiği gibi, aralarında ince farklılıklar bulunmaktadır. Bu farkları anlamak, kültürel miras turizminin özünü aydınlatmaya yardımcı olmaktadır. Birçok yazar, kültürel miras turizmi ile kültür turizmini birbirinden ayırmıştır. Örneğin, Zeppel ve Hall (1992), kültürel miras turizmini tarihi alanların, doğal manzaraları ve yerel kültürel deneyimleri keşfetmeyi içeren daha geniş bir kategori olan unutulmaz ilgi turizmi altında sınıflandırmaktadır. Yale (1991) miras turizmini şöyle tanımlamıştır: "Bize miras kalan her şey üzerine odaklanır; bu, tarihî yapılardan sanat eserlerine, doğal güzelliklerden manzaralara kadar her şeyi kapsayabilir."

Richards (2001) kültürel turizmi, ziyaret edilen yerlerdeki yaşam tarzını deneyimlemeyi içeren bir kavram olarak görürken, kültürel ürünleri ve çağdaş kültürü de kapsadığını belirtmektedir. Başka bir deyişle, kültür turizmi hem miras turizmini hem de sanat turizmini kapsamaktadır. Bu noktada Hall ve Zeppel (1990), kültür turizmi ile miras turizmi arasında bir bağlantı olduğunu görmüş ve şöyle demiştir.

> Kültür turizmi, sahne sanatları, görsel sanatlar ve festivallerle etkileşim içinde olmayı ve bunlardan ilham almak üzerine kurulu deneyimsel bir turizm türüdür. Miras turizmi ise, tercih edilen manzaraları, tarihi yerleri, binaları veya anıtları ziyaret ederek , doğa ile buluşma arayışı veya bir yerin tarihinin parçası olma hissi anlamında da deneyimsel bir turizm türüdür.

Kültürel miras turizmi ve kültür turizmi, birbiriyle yakından ilişkili olmakla birlikte, kapsam, odak noktası ve mekansal bağlam açısından farklılık gösterir. Timothy (2011) tarafından açıklandığı üzere, kültürel miras turizmi, ziyaretçilerin yapılı miras, manzaralar ve tarihi ortamları deneyimledikleri belirli yerler ve konumlarla daha yakından bağlantılıyken, kültür turizmi coğrafi olarak daha esnektir ve gezginlerin yaşayan kültürler, çağdaş sanatlar ve yaratıcı ifadelerle etkileşime girdikleri kentsel ortamlarda gerçekleşir (Timothy D. J., 2011). Yani, kültürel miras turizmi genellikle statik, tarihi yerler ve kırsal ortamlara odaklanırken, kültürel turizm dinamik, kentsel ortamlarda gelişme eğilimindedir. Bu bağlamsal farklılıklara rağmen, her iki türün de ortak bir amacı vardır: geçmişle bugünü birbirine

bağlamak, kültürel anlayışı zenginleştirmek ve ziyaretçileri tarihi değerlerin anılması ve takdir edilmesi eylemlerine dahil etmek (Smith, 2011). Ancak, bu kavramsal ayrımların ötesinde, Butler R. W (1997) turistler için nihai olarak önemli olanın deneyime verilen isim değil, deneyimin ne kadar tatmin ve keyif sağladığı olduğunu vurgulamaktadır.

2.3.3. Kültürel miras turizmi gelişiminde sürdürülebilirliğin entegrasyonu

Turizm, ülkelerin hem sosyal hem de ekonomik boyutlarını etkileyen, kalkınma için çok önemli bir araç olmuştur. Küresel olarak, kültürel, doğal ve tarihi kaynakları ziyaretçileri çekmek için kullanarak ihracat gelirlerine katkıda bulunan en büyük sektörlerden biri olarak kabul edilmektedir (Geçikli, et al., 2024). Turizm sektörü, hızlı büyümesiyle karakterize edilir ve birçok ülkenin ekonomisinde ekonomik büyümenin itici gücü ve kilit sektör olarak önemini vurgulamaktadır (Indriani, 2022). Turizm, kültürel miras ve yerel topluluklar üzerinde hem olumlu hem de olumsuz çok çeşitli etkiler yaratan karmaşık bir olgu olmaktadır. Birçok çalışma, kültürel miras turizminin faydalarını vurgulamış ve ekonomik kalkınmayı teşvik etme, istihdam yaratma ve toplulukların refahını artırma kapasitesine dikkat çekmiştir (Geçikli, et al., 2024). Örneğin, turizm, vasıfsız işçilikten vasıflı pozisyonlara kadar çeşitli işler sağlayabilir ve tüm cinsiyetlerden bireyler için erişilebilir olmaktadır (World Bank, 1999), böylece yerel ekonomilere katkıda bulunur ve bölge sakinlerinin yaşam kalitesini iyileştirmektedir (Sdrali ve Chazapi, 2007). Ayrıca, kültürel miras turizminin tehlike altındaki destinasyonlarını canlandırmada, sürdürülebilirliği teşvik etmede ve topluluk üyeleri arasında daha güçlü bir kimlik ve aidiyet duygusu oluşturmada önemli bir rol oynadığı öne sürülmüştür (Geçikli, et al., 2024). Bu canlanma, geleneklerin korunması ve kültürel ve doğal mirasın korunması şeklinde ortaya çıkabilir ve nihayetinde kültürel miras turizminin sunduğu sürükleyici deneyimler (Petrović, et al., 2018) sayesinde ziyaretçilerin bölgelerin kültürel varlıklarına olan takdirinin artmasına yol açmaktadır (World Bank, 1999).

Turizmin olumlu etkileri, sadece ekonomik fayda olmasının ötesine uzanır; aynı zamanda toplumsal ve kültürel boyutları da kapsamaktadır. Örneğin, kültürel miras turizmi, topluluk gururunu artırırken aynı zamanda kültürlerarası anlayışı da teşvik edebilmektedir. Dünya Bankası'na göre (1999), bu tür olumlu sonuçlar, turizmin kültürel mirasın korunması, toplumsal kalkınma ve yerel ve dışsal takdirin artırılması için bir katalizör görevi görme potansiyelini vurgulamaktadır. Ancak, kültürel miras turizmiyle ilgili tartışmalar bazı

sorunlarla karşı karşıya olmaktadır. Eleştirenler, kültürel alanların ticari ürünlere dönüştürülmesinin kültür ve geleneklerin ticarileşmesine ve aşınmasına yol açabileceğini, bunun da yerel topluluklar için özgünlük ve anlam kaybına neden olabileceğini savunmaktadır (Geçikli, et al., 2024). Bu tür dinamikler, yerel halkın yabancılaşmasına ve geleneksel yaşam tarzlarının aşınmasına yol açarak, turizm uygulamalarının sürdürülebilirliği ve etik boyutları hakkında önemli sorular ortaya çıkarabilmektedir. Kültürel miras alanlarının turizme açılması, bazen bu alanların içsel değerini azaltarak bozulmasına neden olabilmektedir. Ayrıca, aşırı turizm, bölge sakinlerini yerinden edebilir ve turizmden yararlananlarla yararlanamayanlar arasındaki uçurumu artırabilmektedir (World Bank, 1999). Turizmin, özellikle gelişmekte olan ülkeler bağlamında, yeni bir sömürgecilik biçimi olarak algılanması, kültürel miras turizmiyle ilgili anlatıyı daha da karmaşık hale getirmektedir (World Bank, 1999).

Kültürel miras turizmiyle ilişkili olumsuz etkiler göz önüne alındığında, turizmin sürdürülebilirliği akademik araştırmaların odak noktası haline gelmiştir. Bu durum, turizm ve miras yönetimi arasında bariz bir gerilim yaratmaktadır, zira topluluklar genellikle bu tür gelişmelerin kültürel etkilerini değerlendirmek yerine turizm yatırımlarını çekmeyi öncelikli görmektedir. Kumar (2017),bu ikilemi vurgulamakta ve turizmin sağladığı kısa vadeli ekonomik faydaların, kültürel mirasın uzun vadeli sürdürülebilirliğinin önüne geçebildiğini belirtmektedir. Bu görüş, kültürel miras turizmini sürdürülebilir yönetimi için hem fırsatlar hem de tehditler sunan iki ucu keskin bir kılıç olarak tanımlayan McKercher ve Du Cros (2002) tarafından da yinelenmektedir. Dünya Bankası'nın (1999) aktardığına göre, UNESCO da kültürel miras turizminin paradoksunu vurgulamaktadır: “Kültür turizmi, geleneklerin yeniden canlanmasını ve tarihi yerlerin ve anıtların restore edilmesini teşvik edebilir. Ancak kontrolsüz turizm, tam tersi bir etkiye neden olabilir. Burada gerçek bir ikilem söz konusudur.”

Bu ifade, kültürel ve doğal mirasın korunmasıyla uyumlu, iyi yönetilen turizmin önemini vurgulamakta ve turizme sürdürülebilirlik gözetilerek yaklaşıldığında simbiyotik bir ilişkinin mümkün olduğunu göstermektedir. Buradaki zorluk, turizm endüstrisinin büyümesi ile yerel topluluklar üzerindeki olumsuz çevresel ve toplumsal etkilerini en aza indirme ihtiyacı arasında bir denge kurmaktır. Son yıllarda bu konu, özellikle kültürel miras turizmi ile sürdürülebilir uygulamalar arasındaki etkileşim bağlamında araştırmacıların büyük ilgisini çekmiştir. Bu etkileşim, kültürel miras turizmini sürdürülebilirliğe açık ve artan bir

vurgu yönünde evrimleştirmektedir. Dikkate alınması gereken zorluklar ve nüanslar olsa da, sürdürülebilirlik ilkelerinin kültürel miras alanlarının turizm uygulamalarına entegre edilmesinin çok kritik bir gereklilik olduğu açık olmaktadır (Jha-Thakur, et al., 2020).

Öncelikle, sürdürülebilir turizm kavramının özü, temelde sürdürülebilir kalkınma (SD) kavramının daha geniş bağlamıyla bağlantılı olmaktadır. Bu kavram, Brundtland Komisyonu'nun 1987 yılında yayınladığı "Ortak Geleceğimiz" başlıklı raporuyla öne çıkmıştır (Brundtland, 1987). Söz konusu raporda, sürdürülebilir kalkınma şu şekilde tanımlanmaktadır: "Gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma." Bu yalın tanım, yaygın olarak kabul görmüş ve sürdürülebilirlik alanında sıkça kullanılan bir slogan haline gelmiştir. Bu tanım yaygın olarak alıntılanmakta ve yol gösterici bir ilke olarak kullanılsa da, basitliği turizm sektöründe sürdürülebilir uygulamaların hayata geçirilmesindeki karmaşıklığı gizlemektedir.

Günümüzde turizm, miras ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki bağlantının küresel insan gelişimi açısından giderek daha fazla önem taşıdığı kabul edilmektedir. Turizm, dünya çapında istihdam yaratma ve gelir elde etme konusunda önde gelen sektörlerden biri olmaya devam etmekte ve toplulukların sosyal ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Kültürel miras ise kültürel kimliği güçlendirerek farklı toplumlar arasında karşılıklı kültürel bağ kurmayı ve özgünlüğü teşvik etmektedir. Sürdürülebilirlik girişimleriyle yapılan bu işbirliği, gelecek nesiller için fırsatlar yaratırken, aynı zamanda mevcut turistlerin ve yerel toplulukların ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Benzer şekilde, UNESCO, 2012 yılında Dünya Miras Komitesi tarafından kabul edilen Dünya Mirası ve Sürdürülebilir Turizm Programı'nı başlatarak; miras, turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki hayati ilişkiyi kabul etmiştir. Bu girişim, paydaşlar arasında diyalog ve işbirliğini vurgulayan bir çerçeve sunarak, ev sahibi ülkelerde turizm ve miras yönetimine entegre bir yaklaşımı teşvik etmektedir. Sürdürülebilir kalkınmada turizmin rolünü güçlendirmek amacıyla, Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) 2030 yılına kadar turizmin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine anlamlı bir katkı sağlamasını amaçlayan T4SDG platformunu kurmuştur (Organization U. N., s.d.). Özetle, doğru planlandığında ve yönetildiğinde, turizm, sürdürülebilirliği sağlamak için tarihi, kültürel ve doğal kaynakların korunmasıyla birlikte çalışmalıdır (Brooks, Waterton, Saul, ve Renzaho, 2023).

2.3.4. Uyarlanabilir yeniden kullanım ve sürdürülebilir kültürel miras turizmi arasındaki etkileşim

Uyarlanabilir yeniden kullanım, özellikle kentsel yenilenme, çevre koruma, kültürel mirasın korunması, topluluk katılımı ve ekonomik canlanma bağlamında sürdürülebilirlik ilkeleriyle uyumlu olduğu için, sürdürülebilir kültürel miras turizmini teşvik etmeye yönelik hayati bir strateji olarak giderek daha fazla kabul görmektedir. Uyarlanabilir yeniden kullanım kavramı, mevcut yapıların tarihsel özünü koruyarak başka amaçlarda kullanım alanları için yeniden işlevlendirilmesi süreci olarak kısaca tanımlanabilmektedir. Uyarlanabilir yeniden kullanımın basit tanımı, "bir binayı veya yapıyı yeni bir işlevle ona yeni bir hayat vermek amacıyla yeniden kullanmak" olmuştur (ODASA, 2014). Abdulamee ve Sati'Abbas (2020), uyarlanabilir yeniden kullanımı, binaların ömrünü uzatmakla kalmayıp kültürel mirasın korunmasına da katkıda bulunan sürdürülebilir kentsel yenileme biçimi olarak tanımlamaktadır. Yazar, uyarlanabilir yeniden kullanımın çağdaş gereksinimleri karşılarken miras binalarının değerini artırarak sürdürülebilirliklerine katkıda bulunabileceğini savunmaktadır. İlgili bir bakış açısıyla, Fajarwati (2023) tarafından belirtildiği gibi, eski binaları yeniden kullanılabilir kaynaklar olarak kabul etmek, bunların tarihi özelliklerini korurken yeni kullanımlara uyarlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu da kentsel alanların çekiciliğini ve dolayısıyla turistler için cazibesini artırmaktadır. Bu nedenle, tarihi binaların, alanların veya bölgelerin yeniden işlevlendirilmesi, özellikle turizm sektörün, küresel olarak yenilenme programlarının önemli bir parçası haline gelmiştir.

Çevresel açıdan bakıldığında, uyarlanabilir yeniden kullanım kaynakları korur, atıkları doğal olarak azaltır ve yeni inşaatlarla ilişkili çevresel etkiyi en aza indirmektedir. Mevcut yapıların ömrünü uzatarak, uyarlanabilir yeniden kullanım atıkların, enerji tüketiminin ve karbon emisyonlarının azaltılmasına katkıda bulunmaktadır ve böylece Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumlu hale gelmektedir. Örneğin, Wilkinson ve Remøy (2017), uyarlanabilir yeniden kullanımın yeni binalar ve altyapı için arazi kullanımını en aza indirdiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Yung ve Chan (2012), enerji tasarrufu ve karbon emisyonlarının azaltılması gibi uyarlanabilir yeniden kullanımın çevresel faydaları nedeniyle bunun sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir bileşeni olduğunu vurgulamaktadır. Daha az enerji gerektirdiği ve daha az kirletici ürettiği için çevresel ayak izi düşük olmaktadır. Bununla birlikte, uyarlanabilir yeniden kullanımın toplumsal ve ekonomik avantajları da göz ardı edilememektedir. Rudan (2023), kültürel miras binalarının veya

alanlarının yeniden kullanılmasıyla sadece bunların varlığının canlandırılmakla kalmayıp, yeni yatırımları çekerek ve yerel topluluğun ihtiyaçlarına yönelik özgün turizm ürünleri yaratarak ekonomik kalkınmanın da teşvik edildiğini belirtmektedir. Diğer bir deyişle, uyarlanabilir yeniden kullanım, özellikle geleneksel olarak mevsimsel turizme bağımlı olan bölgelerde istihdam fırsatlarını artırmakta ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Topluluklar, kültürel Miras binalarını canlandırarak, topluluklar turizm yoluyla yerel ekonomik kalkınmayı destekleyebilmektedirler. Mohamed ve Alauddin (2016), uyarlanabilir yeniden kullanımın binaların ömrünü uzatabileceğini ve karar alma sürecine yerel toplulukları dahil ederek sosyal uyumu teşvik edebileceğini savunmaktadır. Bu tür topluluk katılımı ve paydaşların dahil edilmesi, uyarlanabilir yeniden kullanım projelerinin yerel ihtiyaçları karşılamasını sağlamak için çok önemli olmaktadır. Söz konusu araştırmada, Li, Zhao, Huang, ve Law (2021) bir bölgenin karakterini korumak ve kamusal alanların kalitesini iyileştirerek bir aidiyet duygusu yaratmanın önemini vurgulamaktadır. Diğer bir deyişle, miras alanlarının uyarlanarak yeniden kullanılması, yerel topluluklar arasında aidiyet ve kimlik duygusunu teşvik etmektedir, zira bu binalar genellikle bölgenin tarihsel belleğini temsil etmektedir (Vardopoulos, et al., 2020).

Turizm bağlamında, uyarlanabilir yeniden kullanım sadece tarihi anlatıları korumakla kalmaz, aynı zamanda ziyaretçi deneyimini de zenginleştirmektedir. Ali ve arkadaşları, uyarlanabilir yeniden kullanım yapılan binaların turistler için önemli cazibe merkezleri olarak hizmet ettiğini, böylece sürdürülebilir kentsel yenilenmeye katkıda bulunduğunu ve kültürel turizmi teşvik ettiğini savunmaktadır (Ali, Zawawi, Myeda, ve Mohamad, 2019). Bu görüş, uyarlanabilir yeniden kullanımın sürdürülebilir kentsel gelişimi kolaylaştırabileceğini savunan Pintossi, Kaya, ve Roders (2021) tarafından da desteklenmektedir. Bu tür bir uygulama, mimari miras yapılarının ömrünü uzatmakla kalmaz, aynı zamanda bu miras alanlarının kültürel ve tarihi değerini de artırarak, otantik deneyimler arayan turistler için cazip hale getirmektedir. Uyarlanabilir yeniden kullanımın turizm stratejilerine entegre edilmesi, turistler için önemli bir cazibe merkezi olan kültürel mirasın korunmasına da yol açabilmektedir. Örneğin, Farooq ve Qureshi (2020) tarafından tartışılan vaka çalışmaları, tarihi yapıların uyarlanarak yeniden kullanımının bir bölgenin kültürel manzarasını nasıl zenginleştirebileceğini ve ziyaretçiler için daha çekici hale getirebileceğini göstermektedir. Bu durum, turizm gelişiminin yerel mirasın korunmasıyla yakından bağlantılı olduğu bölgelerde özellikle önemli olmaktadır.

Ayrıca, tarihi binaların turizm konaklama tesislerine dönüştürülmesi, sadece tarihsel önemlerini korumakla kalmaz, aynı zamanda genel turistik deneyimi de zenginleştirmektedir. Bu görüş, Vardopoulos ve arkadaşları (2023) tarafından da desteklenmektedir. Onlar, kültürel açıdan önemli binaların modern turizm konaklama tesislerine dönüştürülmesinin, bu binaların tarihsel ve kültürel önemini azaltmadığını savunmaktadır. Aksine, bu tür projeler benzersiz bir konaklama yapılarının olmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, tarihi yerlerin korunmasının yerel kimliği güçlendirebileceği ve otantik kültürel deneyimler arayan turistleri çekebileceği fikri, sürdürülebilir turizm ve kültürel miras arasındaki bağı güçlendirmektedir. Bu durum, tarihi binaların çağdaş sosyal ve kültürel faaliyetlere dahil edilmesinin sosyal uyumu ve sürdürülebilir bir yapılı çevreyi teşvik edebileceği miras turizminde özellikle önemli olmaktadır. Başka bir deyişle, sosyal inovasyonu teşvik etmek ve toplulukları canlandırmak için uyarlanabilir yeniden kullanımın önemi göz ardı edilememektedir. Spina (2020) tarafından vurgulandığı gibi, uyarlanabilir yeniden kullanım girişimleri, kültürel ve sosyal inovasyonu artıran üretken ağlar oluşturabilir ve nihayetinde bölgesel büyüme ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunabilmektedir.

Sonuç itibariyle, uyarlanabilir yeniden kullanım, çevre korumasını teşvik ederek, kültürel mirası zenginleştirerek ve ekonomik kalkınmayı destekleyerek sürdürülebilir kültürel miras turizmini destekleyen kritik bir mekanizma işlevi görmektedir. Mevcut yapıları yeniden kullanarak, topluluklar tarihsel bağlamlarını saygı duyarak ve kutlayarak, aynı zamanda çağdaş ihtiyaçları da karşılayan canlı ve sürdürülebilir turizm destinasyonları yaratabilmektedirler. Sayısız faydasına rağmen, uyarlanabilir yeniden kullanım, finansman ve düzenleme ile ilgili çeşitli zorluklar da beraberinde getirmektedir. Uyarlanabilir yeniden kullanımın sürdürülebilir kültürel miras turizmine entegrasyonu, devlet kurumları, yerel topluluklar ve turizm operatörleri dahil olmak üzere paydaşlar arasında işbirliğine dayalı bir yaklaşım gerektirmektedir. Uyarlanabilir yeniden kullanım projelerini teşvik eden politikalar, sürdürülebilir turizm uygulamalarını desteklerken gelecek nesiller için kültürel mirasın korunmasını kolaylaştırabilmektedir. Son olarak, uyarlanabilir yeniden kullanım, geri dönüşümün bir yolu veya binaları modern toplumlarda yenilikçi bir kullanım döngüsüne entegre eden bir süreç olarak görülmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, uyarlanabilir yeniden kullanım, sürdürülebilirliğe giden bir yol olarak korunmalıdır.

2.4. Kültürel Canlandırma ve Sürdürülebilir Turizm için Tematik Rotalar

Tematik rotalar, destinasyon geliştirme için stratejik bir yaklaşım olup, son yirmi yılda turizm araştırmalarında önemli bir ilgi görmüştür. Basitçe ifade etmek gerekirse, tematik rotalar ortak bir tema etrafında birbirine bağlanan cazibe merkezleri, mekanlar veya deneyimlerden oluşan organize ağlardır ve ziyaretçilere yorumlayacakları anlamlandırılmış turizm ürünleri sunmaktadırlar (Klarić, Androić, Nevidal, ve Horjan, 2013). Literatürde, tematik rotalar kültürel mirasın korunması, çevresel sorumluluk ve bölgesel ekonomik büyüme gibi çeşitli kalkınma hedeflerine ulaşmak için değerli araçlar olarak giderek daha fazla kabul görmektedir.

2.4.1. Tematik rotaların tarihsel evrimi

Tematik rotaları kavramı, modern turizm uygulamalarının çok ötesine uzanan derin tarihsel köklere sahip olmuştur. En eski tezahürleri, salt ulaşımın ötesinde çok yönlü amaçlara hizmet eden antik yollara kadar uzanmaktadır. Tematik rotaların kökenleri, antik çağlara kadar uzanmaktadır. Erken dönem turizminin gelişmesiyle birlikte çeşitli kültürel tema rotaları ortaya çıkmış ve bunların en önemlisi Orta Çağ'da hac rotaları olmuştur (Pentz, 2024). Bu durum, tematik rotaların hacılar, kaçakçılar veya yeni otlak arayan çobanlar tarafından kullanılan antik rotalardan kaynaklandığını belirten Lukoseviciute, Nobre Pereira ve Panagopoulos tarafından daha da vurgulanmaktadır (2022). Bu erken dönem rotaları genellikle belirli bir odak noktasına sahip olmuştur: hacı rotaları dini bağlılığa, ticaret rotaları ticari alışverişe ve askeri yollar ise askeri amaçlara odaklanmıştır.

Tematik kültür rotalarının resmi olarak tanınması ve gelişimi 20. yüzyılda önemli ölçüde ilerlemiştir. Önemli bir dönüm noktası, 1987 yılında Avrupa Konseyi'nin “Avrupa Kültür Rotaları Programı”nı başlatması ve ilk rotanın “Camino di Santiago de Compostela”ya odaklanması olmuştur (Mróz ve Mróz, 2013; Crivillers Simon, 2020). 1991 yılında Hansa Rotası resmi olarak tanınmış, ardından 1993 yılında Viking Rotası ve 1994 yılında Via Francigena tanınmıştır. Amaç, coğrafi bir keşif yoluyla farklı ülkelerin kültürel mirasının Avrupa'nın ortak mirasını nasıl zenginleştirdiğini göstermektir (Sannazzaro, Del Lungo, Rosaria Potenza, ve Terenzio Gizzi, 2025). Şarap rotaları, 20. yüzyılın ilk yarısında Almanya'da ortaya çıkmış ve daha sonra birçok Avrupa ülkesine yayılmıştır. Macaristan'da ilk kez 1994 yılında tanıtılmıştır (Csapó ve Wetzl, 2016). Çeşitli uluslararası kuruluşların

kurulması, bu alanı daha da resmileştirmiştir. 1998 yılında, “Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi” (ICOMOS), kültürel rotaların tanımında tek anlamlı kriterler geliştirmek üzere “Uluslararası Kültürel Rotaları Bilimsel Komitesi”ni kurmuştur (The Council of Europe, 2001). Tema rotalarının popülaritesi 2000'li yılların başından bu yana hızla artmıştır. Öne çıkan örnekler arasında film turizmi rotaları, kültür rotaları ve jeoturizm rotaları sayılabilmektedir (Lourens, 2007). Gastronomi odaklı rotalar da yaygındır ve bu rotalar, kuşkonmaz, erik, peynir gibi geleneksel yerel ürünleri ve hatta Transilvanya'nın maden suyu kaynaklarını da sergilemektedir (Pentz, 2024). Ve bu durum, günümüze kadar çeşitli temalı rotalarla devam etmiştir.

Modern temalı rotalar, geleneksel miras temalarından yenilikçi çağdaş fikirlere kadar geniş bir konu yelpazesini kapsayacak şekilde genişlemiştir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta geniş bir rota yelpazesi vardır ve yalnızca İngiltere'de 1300'den fazla rota bulunmaktadır. Hayes ve MacLeod’a (2005) göre, bu rotalar balıkçılık endüstrisi, George Eliot'un hayatı ve çalışmaları, sinema tarihi ve büyücülük gibi çeşitli temaları konu almaktadır.. Rotaların uzunlukları büyük ölçüde değişmektedir; bazı yürüyüş rotaları sadece yarım saat sürerken, araç ile sürüş rotaları birkaç güne yayılmaktadır. Kentsel turizm pazarı güçlendikçe, şehir parkurları özellikle popüler hale gelmekte ve mimari, tarihi binalar, yerel endüstriler ve tanınmış yerel şahsiyetleri tanıtmak için sıklıkla kullanılmaktadır (Selby, 2004).

2.4.2. Kavramsal temeller ve tanım

Tematik rotalar, temel olarak, yemek ve şarap, tarih, miras veya doğal özellikler gibi tutarlı ve birleştirici bir tema altında turistik yerleri, mekanları veya deneyimleri kasıtlı olarak birbirine bağlayan ve ziyaretçilere amaçlı, yapılandırılmış bir deneyim sunan girişim olmuştur. Tematik rotaların temel amaçları, daha deneyimsel, yorumlayıcı ve kişiselleştirilmiş turizm talebini karşılamak, yerel ve kırsal ekonomileri çeşitlendirmek ve canlandırmak, sürdürülebilir ve toplum temelli kalkınma stratejileri izlemek olmaktadır.

Turizm pazarlaması açısından, birçok akademisyen tematik rotaları esas olarak turizm ürünleri olarak görmektedir. Murray ve Graham (1997), kültürel rotaların temelini “kültürel tüketimin satış noktalarıyla bütünleşmesi” olarak tanımlayarak turizmin içinde incelemektedir. Hernández-Ramírez (2011) rotaları turizm ürünleri olarak kabul etmekte ve bunları “ziyaretçiyi ağırlıklı olarak belirli bir miras kategorisine davet eden bir dizi gezi”

olarak sınıflandırmaktadır. Söz konusu yazar, kültürel rotaların postmodern turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilen sistemler olarak görüldüğünü ve kültürün turistik tüketimin temel bir bileşeni olarak kabul edilmesiyle karşılıklı entegrasyonun artmasını sağladığını daha ayrıntılı olarak açıklamıştır. Kültürel rotaların ziyaretçilere belirli bir tüketim tarzına katılma fırsatı sunduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, Hayes ve MacLeod (2005) tarafından da vurgulanmaktadır. Bu yazarlar, tematik rotaların turizm operatörleri tarafından ortaklaşa yaratılan sofistike deneyimsel ürünler olarak görüldüğünü belirtmektedir. Deneyimin gerçek anlamı ve benzersizliği, turistin kendi bireysel geçmişi ve hayal gücüne dayalı olarak onu nasıl yorumladığına ve onunla nasıl etkileşime girdiğine bağlı olmaktadır. Pazarlama perspektifi de tematik rotaları güçlü markalaşma araçları olarak kabul etmektedir. Bunlar, "örneğin bir hafta sonu boyunca kasaba ortamını tanımanın zaman açısından en verimli yolunu sağlamaktadır (...) parkuru takip eden ziyaretçiler, önemli turistik yerleri gördüklerinden ve yol boyunca yerel kültürün daha samimi yönlerini deneyimlediklerinden emin olabilmektedirler" (Hayes ve MacLeod, 2005). Bu verimlilik faktörü, turistlerin sınırlı zaman sorununu ele alırken, destinasyonlara yoğunlaştırılmış bir şekilde maruz kalmalarını sağlamaktadır. Genel olarak, turizm profesyonelleri bu rotaları destinasyon farklılaştırma ve pazar konumlandırma stratejileri olarak görmektedir.

Ekonomik açıdan bakıldığında, tematik rotalar bölgesel büyüme ve çeşitlendirme için katalizör görevi görmektedir. Araştırmalar, kültürel rotaların turizm yoluyla ekonomik büyüme fırsatları yarattığını ve çeşitli kültürel miras ve turizm kaynaklarını etkili bir şekilde birbirine bağladığını göstermektedir (Klarić, Androić, Nevidal, ve Horjan, 2013). Ekonomik bakış açısı, rotaların ticari çıkarları nasıl artırabileceğini ve özellikle kırsal alanlarda yerel topluluklara nasıl fayda sağlayabileceğini vurgulamaktadır. Bu rotalar, marjinalleşmiş yerleşim yerlerine turist çekmeyi amaçlayarak bu toplulukları desteklemek ve sürdürülebilir turizm ekonomilerini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Tematik rotalar, daha az bilinen bölgelerde sorumlu turizm gelişiminin uygulanmasını kolaylaştırarak, hizmet yetersizliği çeken bölgelerdeki ekolojik açıdan hassas alanlarda küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet gücünü artırmaktadır (Klarić, Androić, Nevidal, ve Horjan, 2013). Bu bakış açısı, tematik rotaları, bölgesel eşitsizlikleri gidermek ve turizmin daha adil bir şekilde dağıtılmasını teşvik etmek için bir araç olarak görmektedir.

Kültürel miras uzmanları, tematik parkurları öncelikle yorumlama ve koruma araçları olarak görmektedirler. Bu bağlamda, parkurlar kültürel ve doğal mirası anlamayı ve korumayı

teşvik eden etkili mekanizmalar olmaktadır, örneğin “yerleri anlamlandırmak” ve “bir dizi bağlantılı alanı her biri kendine özgü bir hikaye anlatan paketler halinde sunmak” gibi (Hayes ve MacLeod, 2005). Miras perspektifi, tematik rotaların eğitim ve yorumlama rollerini vurgular ve bunları kültürel bilgi ve değerleri aktarmanın yolları olarak görmektedir. Kültürel miras uzmanları da özgünlüğü önemli bir unsur olarak vurgulamaktadır. Etkili tematik rotaların yapay yapılar yerine gerçek tarihsel, kültürel veya doğal öneme dayalı olması gerektiğini savunmaktadırlar (Klarić, Androić, Nevidal, ve Horjan, 2013).

Kentsel planlamacılar, tematik rotaları mekanları düzenlemek ve toplum yararını desteklemek için gerekli araçlar olarak görmektedir. Bu bakış açısına göre, parkurlar “ziyaretçinin deneyimini yönlendiren doğrusal bir cazibe merkezi” olarak işlev görürken, daha geniş kentsel gelişim hedeflerine de katkıda bulunmaktadır (Syazwany, Nabilah, ve Buliana, 2024). Planlamacılar ise tematik rotaları, farklı kentsel unsurları birbirine bağlamak ve tutarlı mekansal hikayeler oluşturmak için bir yol olarak görmektedirler. Bu rotalar, ulaşım, kamu hizmetleri ve toplumsal olanaklarla bağlantılı olması gereken daha büyük kentsel sistemlerin bir parçası da olabilmektedirler. Az bilinen kültürel alanlar etrafında temalı ağlar oluşturmak, turistleri aşırı kalabalık ana cazibe merkezlerinden uzaklaştırarak aşırı turizmi önleyebilmektedir ve bölgesel sosyal ve ekonomik büyümeyi destekleyebilmektedir (Klarić, Androić, Nevidal, ve Horjan, 2013).

Tematik parkurların sosyal yönü, turizm ve kültür ürünlerinin en karmaşık ve zengin bileşenleri arasında olmaktadır. İnsanlar genellikle bu bileşenlerin ekonomik, çevresel veya miras değerine odaklanırken, sosyal rolleri de aynı derecede önemli olmaktadır. Araştırmalar, tematik parkurların topluluk bağlarını güçlendirdiğini, genellikle sivil toplum gruplarının oluşumuna yol açtığını ve yerel kimliği de güçlendirdiğini göstermektedir (Pentz, 2024). Başka bir deyişle, parkurlar sosyal uyumu teşvik etmeye yardımcı olmaktadır. Sosyal uyum perspektifi, tematik parkurları bölgeler arasında ortaklıkları, paydaş işbirliklerini, uyumlu çıkarları ve profesyonel bir bakış açısıyla entegre bir içerik sunumunu teşvik eden birlik alanları olarak değerlendirmektedir (Klarić, Androić, Nevidal, ve Horjan, 2013). Bu birleştirici işlev, parkurları farklı coğrafi ve kurumsal sınırlar arasında sosyal dayanışmayı teşvik etmenin bir aracı olarak görmektedir. Tematik parkurlar, yerel toplulukları güçlendirmek ve kapasitelerini geliştirmek için bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu görüş, parkurların ev sahibi topluluklar içinde sosyal uyumu artırma,

kültürel gururu güçlendirme ve kolektif etkinliği artırma gibi içsel faydalarını vurgumaktadır. Araştırmalar, temalı parkurların kırsal miras varlıklarının tanımlanmasını, korunmasını ve geliştirilmesini kolaylaştırırken, aynı zamanda yerel kimliği güçlendirdiğini göstermektedir. Topluluk gelişimi açısından, tematik parkurlar sosyal eşitsizlikleri gidermek ve kapsayıcı büyümeyi desteklemek için de birer mekanizma olarak işlev görmektedir (Zengin Gengörü ve Öcalır, 2024).

2.4.3. Tematik rotalar ve sürdürülebilirlik bağlantısı

Günümüzde, tematik parkurlar ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişki, turizm gelişiminde temel bir dönüşümü temsil etmektedir. Tematik rotalar, birbiriyle bağlantılı birçok mekanizma aracılığıyla sürdürülebilirliği sağlar ve bu da onları geleneksel turizm modellerinden ayırmaktadır. Puczkó ve Rátz (2000) en çok alıntılanan tanımlardan birini sunmaktadır: "Tematik rotalar, bir tema etrafında yer alan ve farklı ulaşım araçlarıyla erişilebilen bir dizi doğal ve yapay cazibe merkezleri olmaktadır. Bu rotalar, sürdürülebilirlik ilkelerine saygı gösterirken öğrenme, eğlence ve rekreasyonu bir araya getirmektedir." Nagy (2012) bu görüşü destekleyerek, tematik rotaların eğitimi eğlenceyle harmanlarken çekiciliği artırdığını, işbirliğini teşvik ettiğini, yeni pazarlar açtığını, kültürü koruduğunu ve sürdürülebilirliği desteklediğini belirtmektedir. Silbergh, Fladmark, Henry, ve Young (1994), tematik rotaların kapsamlı bir tanımını sunarak, bunları ziyaretçilerin ihtiyaçlarını, yerel ilgi alanlarını ve olumlu ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri içeren, entegre, çevreye duyarlı ve sürdürülebilir bir tema yorumu olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda, tematik rotalar sürdürülebilir turizm gelişimi için araçlar olarak işlev görürler, ekonomik faydalar sağlarken çevre koruma, kültürel mirasın korunması ve yerel toplulukların güçlendirilmesini desteklemektedirler (Sannazzaro, Del Lungo, Rosaria Potenza, ve Terenzio Gizzi, 2025). Meyer-Cech'e (2004) göre, tematik rotalar geleneksel turizm gelişmelerinden farklıdır, çünkü genellikle yeni altyapı gerektirmezler; bunun yerine mevcut tesisleri ve kaynakları kullanırlar. Bu, çevresel etkiyi azaltırken, yerel varlıklara dayalı otantik deneyimler sunar. Merkezi olmayan yapıları da ziyaretçi baskısını daha geniş alanlara dağıtmaya yardımcı olarak, tek bir alan üzerindeki ekolojik stresi azaltır. Tematik rotaların ekolojik faydaları mütevazı olsa da, yemek temalı rotalar kültürel ve ekolojik açıdan değerli ve olağanüstü manzaraların korunmasında önemli bir rol oynayabilir. Örneğin, Meyer-Cech (2004) , Bregenzerwald Peynir Rotası ve Avusturya Elma Şarabı Rotası'nı öne çıkararak, Alp çayırları ve geleneksel meyve bahçelerinin bu potansiyeli ortaya

koyduğunu vurgulamaktadır. Bu rotalar küçük ölçekte işletilmekte, sınırlı sayıda ziyaretçi çekmekte ve mevcut ortamlara dayanmaktadır, böylece yerel kültür ve gelenekleri tanıtırken çevresel etkiyi en aza indirmektedir.

Ekonomik sürdürülebilirlik açısından, tematik rotalar entegre kalkınma mekanizmaları yoluyla bölgesel katma değeri artırarak geliştirilmektedir. Gastronomik mekanlar, konaklama tesisleri ve endüstriyel veya zanaat temelli işletmeler gibi çeşitli aktörleri tutarlı bir rota boyunca birbirine bağlayarak, tematik rota ziyaretçilerinin farklı sektörlerde harcama yapmasını teşvik eden sinerjiler yaratmaktadır (Meyer-Cech, 2004). Bu tür ağlar, dağınık turistik cazibe merkezlerini tek bir turizm ürününe dönüştürerek, küçük işletmelere görünürlük kazandıran ve ziyaretçilerin daha uzun süre kalmasını sağlayan kritik kütleye toplu olarak ulaşmasını sağlamaktadır. Söz konusue ardışıklığı içeren paket etkisi, yalnızca üretim arttıkça maliyetlerin gittikçe azaldığı'ölçek ekonomisi' yoluyla ekonomik sürdürülebilirliği artırmakla kalmayıp, aynı zamanda yerel sahipliği destekler ve kırsal destinasyonların otantik karakterini kormaktadır. Bu entegrasyon sayesinde turizm harcamaları, tamamen yeni turizm odaklı işletmeleri gerektirmeden, mevcut yerel işletmeleri destekler, ekonomik çeşitlilik ve dayanıklılık için fırsatlar yaratmaktadır. Ayrıca, tematik bir rotanın geliştirilmesi genellikle önemli bir sermaye yatırımı gerektirmemektedir; çünkü bu tür rotalar, yeni tesisler inşa etmekten ziyade mevcut varlıklardan yararlanarak hem yatırım maliyetlerini azaltmakta hem de özgün deneyimler oluşturmaktadır. Kültürel sürdürülebilirlik, kültürel süreklilik ve miras koruma için ekonomik teşvikler yaratan mekanizmalar aracılığıyla desteklenmektedir. Tematik rotalar, ister çeşitlendirilmiş tarımsal peyzaj, ister tarihî anıtlar, isterse geleneksel el sanatları olsun, bölgenin kültürel mirasının korunmasına turizm yoluyla ekonomik yaşanabilirlik kazandırarak katkıda bulunmaktadır. Bu durum, kültürel koruma ile ekonomik sürdürülebilirlik arasında doğrudan bağlar kurmaktadır (Meyer-Cech, 2004).

Özetle, tematik rotaların sürdürülebilirliği, herhangi bir ek bileşenden ziyade, kendi içsel özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Merkezi olmayan yapıları çevresel baskıyı azaltmaya yardımcı olur, yerel ekonomiye entegrasyonları geniş tabanlı faydalar sağlar ve otantik kültürel kaynaklara verdikleri önem mirasın korunmasını destekler. Ancak, bu sonuçların elde edilmesi, yerel bağlamda yer alan çeşitli paydaşların dikkatli planlamasına, sürekli yönetimine ve sürdürülebilir taahhüdüne bağlıdır.

2.4.4. Tematik rotaların etkili uygulanması için stratejik koşullar

Tematik rotalar, mirasın korunması, turizmin geliştirilmesi ve sürdürülebilir planlamanın kritik bir kesişim noktasın yer almaktadır. Potansiyellerine rağmen, birçok girişim sınırlı etkiye veya tamamen başarısızlığa yol açan kritik kısıtlamalarla karşı karsıya kalmaktadır.

Tematik rotaların geliştirilmesinde en büyük zorluk, güçlü ve iyi koordine edilmiş ortaklıkların olmamasıdır. Klarić, Androić, Nevidal ve Horjan (2013), birçok projenin paydaşların etkili bir şekilde işbirliği yapmaması nedeniyle başarısız olduğunu göstermektedir. Farklı sektörlerden, kurumlardan ve bölgelerden çok çeşitli aktörler belirlendiğinde bile, bu çeşitlilik otomatik olarak verimli bir işbirliğine yol açmamaktadır. Tematik bir rotanın işe yaraması için, paydaşların en başından itibaren sürece dahil edilmesi ve rollerinin, beklentilerinin ve sorumluluklarının uyumlu hale getirilmesi, aynı zamanda yerel topluluğun önceliklerinin planlama ve yönetime tam olarak entegre edilmesi gerekir (Lukoseviciute, Henriques, Pereira, ve Panagopoulos, 2024). Ampirik kanıtlar bu uçurumu ortaya koymaktadır. “Sınırsız Tur” projesinde, iletişime geçilen paydaşların yalnızca %15’i katılmayı kabul etmiştir (Nagy, 2010). Macar girişimcilerin %65’i ve Slovak girişimcilerin %40’ı işbirliği yapmaya hazır olsa da ve %81’i misafirlerinin ilgileneceğine inanıyor olsa da, yalnızca %60’ı tematik rotalar kavramına aşina idi. Bu uyumsuzluk, kurumsal girişimler ile yerel hazırlık arasındaki yapısal kopukluğu yansıtmaktadır. Nagy (2012), yerel girişim ve sahiplenme olmadan tematik rotaların özgünlüğünden yoksun olduğunu ve nadiren önemli ekonomik faydalar sağladığını savunmaktadır. Bir rotayı sosyal, ekonomik ve sürdürülebilir açıdan değerli bir deneyime dönüştürmek için gerçek bir topluluk sahiplenmesi şarttır.

İkinci bir kalıcı engelkaynak ve kapasite sınırlamalarıyla ilgilidir. Personel eksikliği, bilgi boşluklarıve paydaşların motivasyonunun düşük olması, uygulamayı sıklıkla engellemektedir (Klarić, Androić, Nevidal, ve Horjan, 2013). Mali sınırlamalar, özellikle yeterli bütçesi olmayan yerel yönetimler için tematik rotaların geliştirilmesini daha da zorlaştırmaktadır. Ancak, bazı başarılı örnekler bu engeli aşmanın pratik yollarının olduğunu göstermektedir. Basilicata'daki 43 belediyenin desteklediği Via Herculia girişimi (“La Via delle Meraviglie”) buna iyi bir örnektir. Proje, yalnızca kamu fonlarına güvenmek yerine, ortaklıklar, kitle fonlaması ve öğrencilerle ve yerel derneklerle işbirliklerini bir arada kullanmıştır. Bu işbirliği çabaları sayesinde, mobil uygulamalar, 3D modeller ve erişilebilir

eğitim araçları oluşturulmuş ve yenilikçi finansmanın sınırlı kaynakları nasıl telafi edebileceğini ve topluluk katılımını nasıl artırabileceğini göstermektedir (Sannazzaro, Del Lungo, Rosaria Potenza, ve Terenzio Gizzi, 2025).

Bir diğer önemli sınırlama ise ziyaretçi deneyimlerinin yetersiz tasarımıdır. Birçok rota, sürükleyici kültürel yolculuklar yerine ürünler olarak kavramsallaştırılmıştır. Hayes ve MacLeod (2005), tematik rotaların duygusal, otantik ve katılımcı deneyimler sunması gerektiğini savunmaktadır. Benzer şekilde, Nagy (2012) bir bölgenin benzersizliğinin yerel geleneklerin korunmasından ve geçmiş nesillerin otantikliğinden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Ancak bunu başarmak, otantik mirasın temsil edilmesi ile çağdaş ziyaretçilerin deneyimsel beklentileri arasında hassas bir denge kurulmasını gerektirir.

Bir diğer zorluk ise mevsimsellik ve ziyaretçi baskısı ile ilgilidir. Dalgalanan turist akışı, yoğun dönemlerde sık sık aşırı kalabalıklaşmaya yol açarak, hassas kültürel ve doğal alanlar üzerinde önemli bir baskı oluşturmaktadır. Metzger (2022), ziyaretçi sayısındaki artışın miras manzaralarının korunmasını tehlikeye atabileceğini, yerel taşıma kapasitesinin aşılmasının ise çevresel bozulmaya ve ziyaretçi memnuniyetinin azalmasına neden olabileceğini belirtmektedir. Lukoseviciute, Henriques, Pereira ve Panagopoulos (2024) vurguladığı gibi, turizm tanıtımı ile mirasın korunması arasında denge kurmak, sürdürülebilirliği tehlikeye atmadan erişimi düzenleyen dikkatle tasarlanmış yönetim stratejileri gerektirir.

Bir başka yapısal sorun ise tematik rotaların kontrolsüz bir şekilde çoğalmasıdır ve bu da onların stratejik değerini zayıflatmaktadır. Avusturya'da, 1980'lerin sonlarından bu yana yılda ortalama üç yeni rota eklenmesi, kayıtlı rota sayısının 70'e yaklaşmasına neden olmuştur (Meyer-Cech, 2004) Bu enflasyonist büyüme, tematik markalaşmanın ayırt edici özelliğini zayıflatmakta ve kalitenin düşmesine katkıda bulunmaktadır. Avusturya rotalarının yaklaşık %25'i sadece temel tanımlayıcı materyallerden oluşmaktadır. Bu durum, Meyer-Cech (2004) tarafından “turistik ürünün düzleşmesi” olarak tanımlanan, ziyaretçilerin sınırlı deneyim derinliğine sahip çok sayıda ancak sığ tekliflerle karşılaştıkları bir duruma yol açmaktadır. Bu eğilim, tutarlı planlama çerçeveleri ve kalite standartlarının eksikliğini ortaya koymakta ve sonuçta tematik rotaların sürdürülebilir bölgesel kalkınma araçları olarak potansiyelini zayıflatmaktadır.

Elde edilen zorluklar, tematik rotaların sürdürülebilir turizm ve mirasın korunması için büyük umut vaat etmesine rağmen, başarılarının güçlü ortaklıklar, yeterli kaynaklar, bilgili deneyim tasarımı ve koordineli uzun vadeli planlamaya bağlı olduğunu göstermektedir. Özgünlük, yüzeysel veya parçalı bir gelişmeyle yer değiştirdiğinde, tematik rotalar etkisiz hale gelme ve hem toplulukları hem de ziyaretçileri hayal kırıklığına uğratma riskiyle karşı karşıya kalır. Bu nedenle, sürdürülebilir rotalar yapay yapılar yerine gerçek kültürel, tarihi veya doğal değerlere dayandırılmalıdır.

3. TUNUS'TA TURİZM EVRİMİ: SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK STRATEJİSİ

Turizm, uzun süredir Tunus'un ekonomik stratejisinin temel taşlarından biri olmuş ve ülkenin büyümesini ve küresel imajını şekillendirmiştir. Akdeniz ile Sahra Çölü arasında yer alan ülkenin eşsiz coğrafi konumu, zengin kültürel ve doğal mirasıyla birleşerek, onu çeşitlilik ve çekicilik açısından öne çıkan bir turizm destinasyonu haline getirmiştir. On yıllar boyunca Tunus, güneş, deniz ve kum arayan turistler için popüler bir destinasyon olmuştur. Ancak, küresel turizm alanındaki dönüşüm devam ederken, Tunus'un da sürdürülebilir turizm geliştirme yaklaşımını yeniden şekillendirmesi gerekmektedir. Tarihsel olarak kıyı turizmine büyük ölçüde bağımlı olan ülkenin bu tek ürünlü modeli, günümüzde değişen seyahat tercihleri ve çevresel kaygılar karşısında giderek sürdürülemez hale gelmektedir. Buna yanıt olarak, politika yapıcılar kültürel miras, yerel topluluklar ve çevrenin korunmasını entegre eden daha çeşitlendirilmiş ve sürdürülebilir bir turizm modelini öncelik vermeye başlamıştır.

Bu bölümde, Tunus'un turizm sektörü incelenerek, kitle turizmine dayalı bir destinasyondan sürdürülebilirlik ve kapsayıcılık için yeni olanaklar arayan bir destinasyona dönüşüm süreci ele alınmaktadır. Çalışmada, özellikle kıyı bölgelerinin ötesine uzanan turizm haritasının genişletilmesi, kültür turizmini teşvik etmek ve sektörün uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak için yenilikçi uygulamaları benimsemek gibi konularda önümüzdeki zorluklar ve fırsatlar değerlendirilmektedir.

3.1. Tunus Turizmin Gelişim Tarihi

Bu bölüm, Tunus turizminin tarihsel bir özetini sunarak, bağımsızlık sonrası ulusal stratejisinden kitle turizminin konsolidasyonuna ve ardından siyasi ve güvenlik krizleri nedeniyle yaşadığı gerilemeye kadar olan gelişimini ele almaktadır. Bu temel aşamaların analizi, Tunus turizm modelini şekillendiren yapısal tercihleri ve dış şokları vurgulamaktadır. Bu tarihsel bakış açısı, sektörü bugün de etkilemeye devam eden uzun vadeli bağımlılıkları ve kırılganlıkları anlamak için hayati önem taşımaktadır.

3.1.1. İlk ulusal turizm stratejisinin geliştirilmesi (1956-1972)

Turizm, dünya çapında en hızlı büyüyen sektörlerden biri olan kilit bir endüstridir. 1956 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra Tunus, sömürge sonrası ekonomisini canlandırmak için ulusal bir strateji olarak turizmi geliştirmeye odaklanmıştır. Bu strateji, geniş kıyı şeridi, iklimi, Akdeniz Havzasındaki coğrafi konumu ve Avrupa kıtasına yakınlığını dikkate alarak rekabetçi bir kıyı plaj turizmi modeli geliştirmek olmuştur. Zamanla sektör, özellikle döviz girişi ve istihdam kaynağı olarak Tunus ekonomisinde giderek temel bir rol üstlenmeyedevam etmektedir. Poirier'e (1995) göre Tunuslu politika yapıcılar, turizmi ülkenin altyapısını zenginleştirmek ve döviz gelirlerini artırmak için yüksek öncelikli bir sektör olarak görmektedir. Bu hedef doğrultusund hükümet, ulusal ekonomiyi canlandırmak amacıyla büyük ölçekli otel ve altyapı inşaatlarını destekleyen bir çözüm uygulamıştır. Hem yerel hem de yabancı özel yatırımcılara gerekli finansal destek sağlanmıştır (Halioui, Kamath, ve Woosnam, 2020).

1950'lerin başında, Avrupa turizmi ve Akdeniz Havzası'ndaki sahil destinasyonları büyük bir yoğunluk yaşamıştır. Bu sürecin sonunda Tunus, istikrarlı turizm yatırımlarının henüz olmamasına rağmen hızla yükselen sahil turizmi dalgasından yararlanmıştır. Widz ve Brzezińska-Wójcik (2020) tarafından belirtildiği gibi, bu dönem nispeten az sayıda kaşif tipi turist ile karakterize edilmiştir. Bu tür turistler, yerel halkla tanışmak, doğal ve kültürel kaynakları keşfetmek, macera yaşamak ve keşfedilmemiş bir bölgede dinlenmek isteğiyle seyahat destinasyonlarını seçmişlerdir. 1956'dan itibaren hükümet, turizmi geliştirmek ve tanıtmakla kalmayıp, aynı zamanda yüksek kaliteli turizm hizmetleri sunmak amacıyla Tunus Turizm Ulusal Ofisi'ni (O.N.T.T.) kurmuştur. Ardından, Haziran 1959'da, ilk devlet otellerini geliştirmek amacıyla ulusal otellerin inşasının denetim ve yönetiminden sorumlu olan "société Hôtelière du Tourisme Tunisien" (S.H.T.T) adlı başka bir kurum oluşturulmuştur. 1962 yılına gelindiğinde, SHTT, ülkenin otel kapasitesinin %90'ını elinde bulundurmuştur ve bu otellerin çoğu Tunus'un kıyı bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Poirier (1995)**,** o dönemde Tunus'un turizm stratejisinin "paket tur konseptine odaklanan kitle pazarı"na hitap etmek üzere tasarlandığını belirtmektedir. Tunus'un muhteşem sahil şeridi boyunca artan tatil turizmi talebini karşılamak için hükümet, günümüze kadar devam eden büyük bir otel inşaat programı başlatmıştır. 1960'tan 1985'e kadar olan bu dönemde Tunus'a gelen turist sayısında önemli bir artış yaşandı ve bu sayı 1965'e göre neredeyse 20 kat artmıştır (Widz ve Brzezińska-Wójcik, 2020).

1960'lı yıllarda turizm sektörüne yapılan doğrudan yabancı yatırımlar yaklaşık %3'lük bir paya sahipken, 1970'lerin başında bu oran %10'a yükselmiştir. Aynı dönemin sonunda Tunus, turizm sektörüne yabancı özel yatırımı teşvik etmek amacıyla bir turizm politikası geliştirmiş ve bu politika, turizmin Tunus'un kalkınmasının öncü alanlarından biri haline gelmesine yardımcı olmuş, Tunus'un "demokratik ve liberal" bir ülke olarak uluslararası alanda itibar kazanmasına büyük katkı sağlamıştır (DI PERI, 2015). Söz konusu yazar, Tunus'un bu sektördeki büyümesinin etkileyici olduğunu belirtirken, 1962 ile 1971 yılları arasında sektörün 31,6 milyon Tunus Dinarı (TD) dış gelir sağladığını ve böylece ulusal ticaret açığının %48,7'sini karşıladığını eklemektedir.

3.1.2. Entegre kitle turizmine geçiş (1972-2000'ler)

1972'den bu yana Tunus devlet yetkilileri de aynı piyasa liberalleştirme politikasını uygulamış ve otel birimleri, apart oteller, restoranlar, mağazalar, golf sahaları, marinalar ve lüks konut alanlarından oluşan sözde "entegre tatil köyleri"ne yatırım yapmıştır. 1970 ile 1995 yılları arasında, ülkenin yatak kapasitesi 1970 seviyesine göre neredeyse beş kat artmıştır. Bu, ülkenin turizm sektörünü geliştirme ve ulusal ekonomiyi güçlendirme konusundaki kararlılığını göstermektedir. 1970'lerin sonlarında Tunus, dünyanın en hızlı büyüyen turizm destinasyonlarından biri haline gelmiştir (Poirier, 1995) (Bkz. Çizelge 3.1).

Kapsamlı kıyı şeridi boyunca deniz kenarındaki kasabaların kentleşmesinde yabancı yatırımların yoğunlaşması, Avrupa orta sınıfı için tasarlanmış standart otellerin inşasına olanak sağlamıştır. Tunus turizm modeli, Avrupalı tüketicilerin tercihlerine yanıt vermek ve uygun fiyatlarla paket turlar sunan tur operatörlerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geliştirilişlir. 1985'ten sonra turizmin kitlesel ölçekte gelişmesinin ardından Tunus, kalkınma aşamasına girmiştir. Bu aşamada, 1985 yılında otel yatak sayısı 93.000'in üzerine çıkarılmıştır ve turizm sektöründe 40.000 iş yaratılmıştır (Widz ve Brzezińska-Wójcik, 2020). Benzer tespitler Poirier (1995) tarafından da rapor edilmiştir. Poirier, bu sektörün 31,6 milyon TND tutarında dış gelir sağladığını ve bunun ticaret açığının %48,7'sini karşıladığını belirtmiştir. 1988 yılına gelindiğinde, bu rakamlar önemli ölçüde artarak 1.086 milyon TND'ye ulaşmış ve ticaret açığının %97,2'sini karşılamıştır. Bu, son derece kayda değer bir yıl olmuştur.

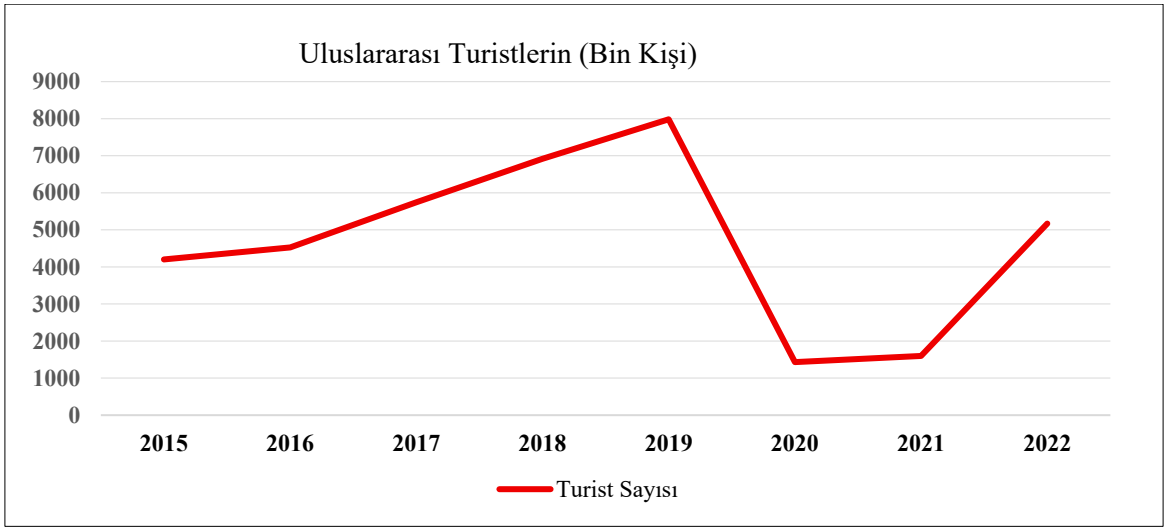
Çizelge 3.2. Tunus'ta konaklama tesisleri ve yatak kapasitesi (1970-1992).
Kaynak: (Poirier, 1995)

Yıl	Tesisler	Yatak Kapasitesi
1970	212	37,297
1975	273	62,397
1980	319	71,529
1985	420	93,275
1986	434	98,668
1987	443	100,456
1988	465	104,854
1989	476	109,771
1990	508	116,534
1991	532	123,188
1992	563	135,561

3.1.3. Siyasi Krizler ve Turizmin Gerilemesi (2000'ler-2020'ler)

21. yüzyılın başında Tunus, turizm sektörünü olumsuz etkileyen birçok kriz yaşadı. Kapsamı sınırlı olsa da, ülke çeşitli terör olaylarına sahne olmuştur. Bunların en önemlileri 1995'te Tozeur'da meydana gelen sınır saldırısı, 2002'de Djerba Sinagogu'na düzenlenen bombalı saldırı ve 2007'de Soliman'da yaşanan silahlı saldırı olmuştur. Küresel kriz ve dünya çapında H1N1 gribi ile ilgili endişelere rağmen, Tunus'ta, özellikle 2008 yılında turist sayısında önemli bir artış gözlemlenmiştir (Widz ve Brzezińska-Wójcik, 2020). Ardından, 2011 ile 2015 yılları arasında Tunus'a gelen ziyaretçi sayısında iki keskin düşüş yaşanmıştır. Sektör, 2011 yılında ilk kez önemli bir çalkantı ve turizmde önemli bir düşüş yaşamıştır. O yıl, uzun süredir iktidarda bulunan Zeynel Abidin Bin Ali rejimini deviren "Yasemin Devrimi" sonucunda önemli toplumsal dönüşümler yaşanmıştır, ülke ekonomisi istikrarsızlaşmış ve turizm sektörü ciddi bir sarsıntı ile büyük bir gerileme yaşamıştır. Widz ve Brzezińska-Wójcik'e (2020) göre, 2011 yılının ilk üç ayında turist sayısı 2010 yılına göre %44 oranında azalmıştır. 2015 yılında turist sayısında ikinci düşüş, Tunus'taki Bardo Ulusal Müzesi'nde (18 Mart 2015) ve Sousse sahilinde (26 Haziran 2015) meydana gelen terör saldırıları nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu saldırılar, ülkenin istikrarsız bir ülke imajını pekiştirdi ve turizm destinasyonu olarak kırılganlığını artırmıştır. Söz konusu krizler sektörün cazibesini

önemli ölçüde azaltmıştır (bkz. Şekil 3). Sonuç olarak, turist sayısı ve fiyatlar düşerken, hizmet kalitesi ve yatırımlar da azalmış, ülkenin çeşitlenmemiş ve kıyı turizmine dayalı tek ürünlü yapısı bu olumsuzlukları daha da derinleştirmiştir. Bu dönemde başlıca Avrupa pazarlarının yerini kademeli olarak komşu Kuzey Afrika pazarları aldı ve Tunus için rekabet daha da artmıştır. Bu kriz döneminde Tunuslular, ulusal ekonomiyi desteklemenin öneminin daha fazla farkına varmışlar ve bu da iç turizmin artmasına neden olmuştur. 2018'de turist sayısı tekrar 7 milyona yükselmiş ve 2019'da Tunus 8 milyon ziyaretçi ile daha da yüksek bir turist trafiği kaydetmiştir (Bkz. Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Uluslararası turistlerin gelişleri (bin kişi). Kaynak: Ulusal İstatistik Enstitüsü

COVID-19 öncesinde Tunus, Afrika'nın önde gelen turizm destinasyonları arasında yer alıyordu. Ancak pandemi, küresel eğilimleri yansıtarak ziyaretçi sayısında ve gelirlerde önemli bir düşüşe neden oldu. Buna yanıt olarak Turizm ve El Sanatları Bakanlığı (MoTH), sektörü canlandırmayı amaçlayan 2022 için bir toparlanma stratejisi uygulamaya başladı.

3.1.4. Tunus turizm sektöründeki güncel sorunlar

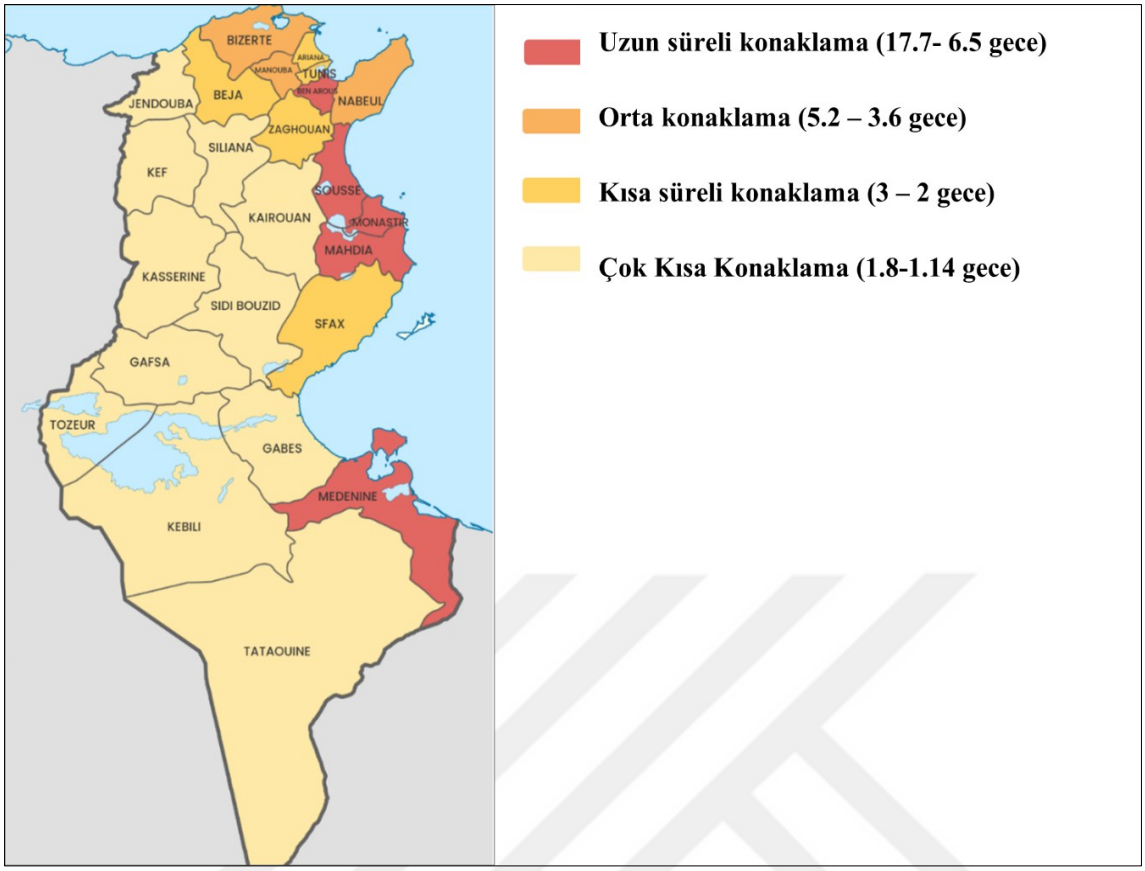
Hükümetin çabalarına, Tunus'un zengin kültürel mirasına ve çeşitlilik arz eden coğrafyasına rağmen, turizm sektörü uzun vadeli büyümesini engelleyen birçok zorlukla karşı karşıya olmaktadır. Bu zorlukların en önemlilerinden biri, kıyı turizmine aşırı bağımlılık olmaktadır. 1962 ile 1972 yılları arasında, Tunus turizmi için art arda geliştirme planları başlatılmış ve konaklama tesislerine önemli altyapı yatırımları yapılarak kitle turizmine odaklı bir sektör

oluşturulmuştur. DI PERI (2015) bu modeli “Fordist” olarak nitelendirmiştir. O zamandan beri, bu sektör birkaç on yıl boyunca büyük ölçüde sahil turizmi olarak kalmış ve sayısız zayıflık ve devam eden eksiklikler sergilemiştir. Bu modası geçmiş model, gücünü düşük maliyetli standartlaştırılmış kitle üretiminden almıştır ve hala az harcama yapan ve 3S (sun, sea, sand /güneş, deniz, kum) turizm ürünleriyle yetinen “düşük bütçeli” ziyaretçileri çekmektedir (Abdmouleh ve Kalai , 2021).

Düşük maliyetli kıyı temelli kitle turizminin baskınlığı, sektörde önemli bir çeşitlilik eksikliğine yol açmış, bu da sektörün rekabet gücünü azaltmış ve yüksek gelirli turistleri çekme çabalarını zorlaştırmıştır. Bu kriz, Tunus modeline benzer Akdeniz destinasyonlarının şiddetli rekabeti nedeniyle daha da kötüleşmiştir. Tunus, öncelikle Akdeniz komşuları, başta Fas ve Türkiye olmak üzere, ve daha az ölçüde Mısır ile rekabet etmektedir. Türkiye, 34 083 milyon uluslararası ziyaretçiyle en çok turist çeken destinasyon olarak ilk sırada yer alırken, onu 9 497 milyon ile Mısır ve 9,342 milyon ile Fas izlemektedir (Abdmouleh ve Kalai , 2021).

Dikkat edilmesi gereken bir başka gerçek ise, çeşitlendirilmiş turizm ürünlerinin eksikliği nedeniyle, kıyı temelli kitle turizminin Tunus'u kısa vadeli bir destinasyon haline getirmiştir. Widz’e (2020) göre, ülke topraklarının yaklaşık %67'sinde, özellikle iç kesimlerdeki şehirlerde ve güney bölgelerinde, ortalama bir ila iki gecelik çok kısa süreli konaklamalar gözlemlenmiştir. Buna karşılık, uzun süreli konaklamalar, ülkenin yalnızca yaklaşık %20'sini kapsamaktadır ve çoğunlukla uzun süreli paketlerin sunulduğu kıyı illerinde yoğunlaşmıştır (Bkz. Harita 3.1).

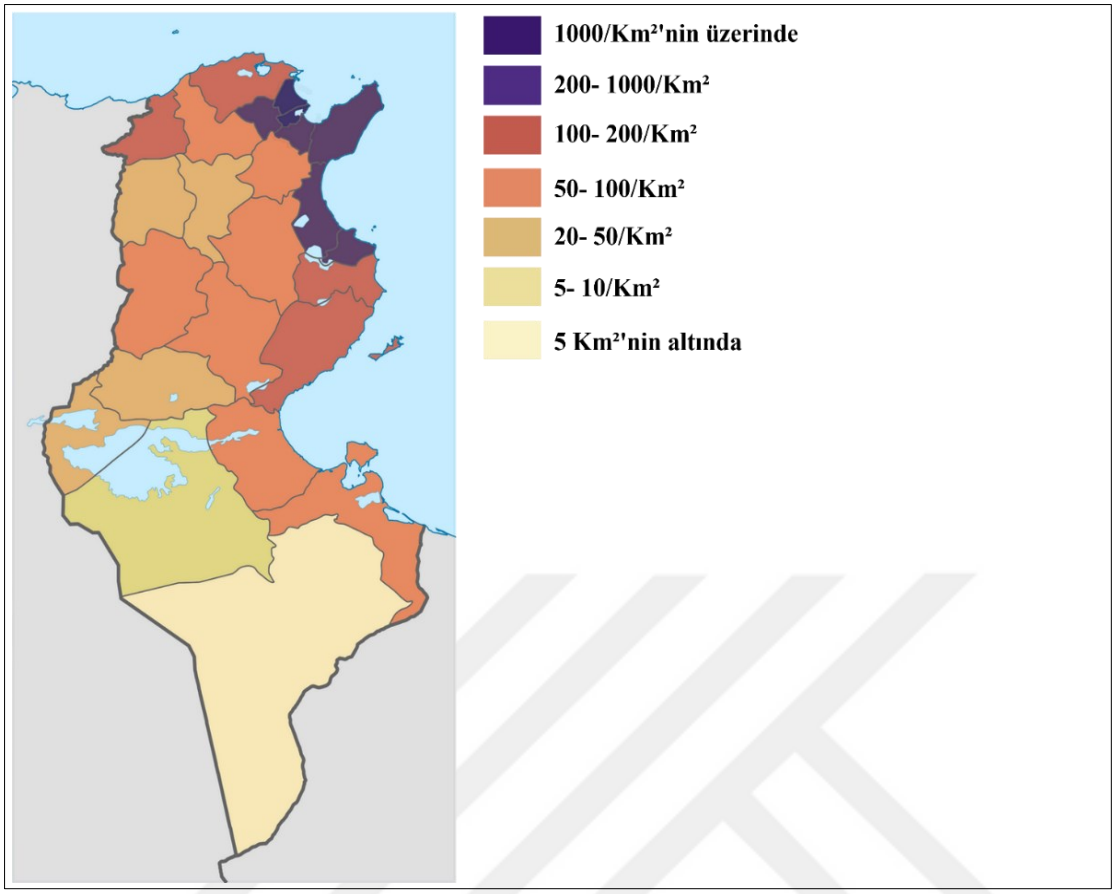
Harita 3.1’de, bu mekânsal eşitsizliği açıkça göstermektedir. Kuzey ve doğu kıyı bölgeleri, özellikle Susa, Manastır, Mahdia ve Medenin (özellikle Djerba), kıyı şeridindeki tarihi altyapı ve yatırım yoğunluğunun doğrudan bir sonucu olarak, daha uzun turist konaklamalarıyla öne çıkmaktadır. Buna karşılık, iç kesimler ve güney bölgeleri, sürdürülebilir turizm için daha büyük bir potansiyele sahip olmalarına rağmen, geride kalmaya devam etmektedir. Bu bölgeler, çok kısa konaklama süreleri, turist pazarlarında sınırlı görünürlük ve ulusal turizm ekonomisine entegrasyonlarını engelleyen yetersiz çeşitlendirilmiş bir teklifle dikkat çekmektedir.

Harita 3.1. Tunus valilikleri arasında ortalama turist kalış süresinin mekânsal dağılımı (Widz ve Brzezińska-Wójcik, 2020)

Bu dengesiz dağılım kısmen Tunus'un demografik coğrafyasından kaynaklanmaktadır. Harita 3.1'de gösterildiği gibi, nüfus yoğunluğu en yüksek olan bölgeler kuzey ve doğu kıyı bölgeleridir, iç kesimler ve güney ise seyrek nüfusludur. Bu mekansal yapı, yoğunlaşma dinamiklerini güçlendirmektedir: yoğun nüfuslu, ulaşım bağlantıları iyi olan kıyı bölgeleri turizm yatırımlarının çoğunu çekmekte, düşük nüfuslu bölgeler ise kalkınma ve tanıtım çabalarında marjinalleşmeye devam etmektedir.

Bu nedenle, iki haritanın (Harita 3.1 ve 3.2) birlikte değerlendirilmesi, nüfus yoğunluğu ile turizm gelişiminin mekânsal yoğunluğu arasında anlamlı bir korelasyon bulunduğunu göstermektedir. Bu, kıyı turizmine verilen önceliğin iç kesimleri ve güney bölgelerini giderek marjinalleştirdiği, kıyı merkezli bir kalkınma sürecinin sonucu olan derin bir yapısal dengesizliği ortaya koymaktadır. Bu gözlem, yalnızca yatırımların ve altyapının tarihsel merkezileşmesini değil, aynı zamanda turizm faydalarının kıyı alanlarının ötesine sınırlı bir şekilde yayılmasını da yansıtmaktadır.

Harita 3.2. Tunus nüfusunun illere göre yoğunluğu ve dağılımı ((INS), 2024)

Bunlara ek olarak, zayıf yönetişim ve parçalı politikalar sektörün ilerlemesini daha da engellemiştir. Turizm ve El Sanatları Bakanlığı (MoTH), uzun vadeli yeniden yapılandırma ve çeşitlendirme yerine kısa vadeli krizlere ve mevsimsel baskılara öncelik verme eğilimindedir. MoTH, Çevre Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı dahil olmak üzere birçok kuruma dağılmış sorumluluklar nedeniyle, görevler sıklıkla çakışmakta, hedefler farklılaşmakta ve koordinasyon zayıf kalmaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilirliğin güçlendirilmesi için daha tutarlı ve entegre bir yönetişim çerçevesi gerekmektedir (Chaher, Nassour, ve Nelles, 2025). Paydaşların katılımı, zayıf yönetişimin bir başka yönüdür. Katılımcı planlama ve yerel toplulukların, işletmelerin ve sivil toplumun sürece dahil edilmesi uluslararası alanda yaygın olarak en iyi uygulamalar olarak kabul edilmekle birlikte, Tunus'ta bu tür işbirliği sıklıkla sınırlı veya tutarsız olmaktadır (DI PERI, 2015; Mosbeh, 2024). Bu yönetişim zayıflıkları sadece ilerlemeyi engellemekle kalmaz, aynı zamanda yatırımcıların güvenini sarsar ve daha iyi yönetilen Akdeniz destinasyonlarına kıyasla rekabet gücünü azaltır. Siyasi otoriteler bu nedenle mevcut stratejileri yeniden değerlendirmeli ve turizm ürünlerini çeşitlendirmek ve sektörün genel performansını

iyileştirmek için reformlar uygulamalıdır (Chaher, Nassour, ve Nelles, 2025; Abdmouleh ve Kalai , 2021).

Mevsimsellik, büyük ölçüde kıyı turizminin hakimiyeti nedeniyle Tunus turizm sektörü için yapısal bir sorun olmaya devam etmektedir. Talep, çoğu ziyaretçinin deniz kenarındaki destinasyonlara çekildiği yaz aylarına, özellikle Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarına yoğunlaşmaktadır (Dekkiche, 2023). Bu mevsimsel yoğunluk, sezon dışı dönemde altyapı ve konaklama tesislerinin yeterince kullanılmamasına neden olarak kârlılığı düşürmekte ve istihdamda istikrarsızlık yaratmaktadır, zira birçok turizm çalışanı yoğun dönemler dışında sınırlı iş fırsatlarıyla karşı karşıya kalmaktadır (Ben Aissa ve Goaied, 2017). Kısa yaz yoğunluğuna bu kadar bağımlı olmak, çeşitliliği sınırlamakta ve kültürel, ekolojik veya iç turizm gibi alternatif, yıl boyu süren turizm ürünlerinin gelişimini yavaşlatmaktadır (Jaziri ve Boussaffa, 2010; Rutin, 2010). Sonuç olarak, Tunus sektörü gelir dalgalanmaları, kıyı bölgelerini kayıran bölgesel eşitsizlikler ve dış şoklara ve küresel rekabete karşı artan kırılganlık ile karşı karşıyadır (Jaziri ve Boussaffa, 2010; Mosbeh, 2024).

Çevresel baskılar bu zorlukları daha da artırmaktadır. Kontrolsüz kıyı gelişimi ve yetersiz koruma önlemleri, doğal peyzajların ve kültürel alanların bozulmasını hızlandırmıştır. Yoğun deniz ve kıyı turizmi ekosistemleri bozarken, turizmle ilgili talep doğal kaynakları önemli ölçüde zorlamaktadır. Örneğin, 2003 yılında turist başına gecelik su tüketimi 569 litreye ulaşarak hane halkı kullanımını çok aşmıştır (Jaziri ve Boussaffa, 2010). Halioui, Arikan, ve Schmidt'in (2016) tarafından vurgulandığı gibi, Tunus'taki turizm gelişimi, kaynakların tükenmesi, kentleşmeyle bağlantılı kıyı erozyonu, atık su ve trafikten kaynaklanan kirlilik ve deniz ekosistemlerinin bozulması gibi birçok olumsuz çevresel etkiye katkıda bulunmaktadır.

Bu kırılganlıkların giderilmesi için çeşitlendirme, daha güçlü yönetişim ve sürdürülebilir destinasyon yönetimine yönelik stratejik bir dönüşüm gerekmektedir. Bu tür önlemler alınmazsa, mevsimsel bağımlılık ve çevresel bozulma, Tunus turizm sektörünün uzun vadeli dayanıklılığını ve rekabet gücünü zayıflatmaya devam edecektir.

3.2. Tunus Turizminin Canlandırılması için Stratejik Çabalar

Tunus'un turizm sektörü, tarihsel olarak ve günümüzde önemli zorluklarla karşı karşıya olmasına rağmen, daha stratejik ve geleceğe yönelik bir yaklaşıma doğru evrilmiştir. Hükümet, ülkenin turizm imajını güçlendirmek için aktif olarak çalışmıştır. Bu bölüm, turizm sektörünü canlandırmaya yönelik girişim ve stratejileri ele almaktadır. Tunus'un turizm modelinin dayanıklılığı ve sektör dönüşümünde merkezi bir unsur olarak rolü, tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Örneğin, 2011 ayaklanmalarının ardından Turizm ve El Sanatları Bakanlığı (MoTH) tarafından başlatılan "I Love Tunisia" kampanyası, Tunus'un devrim sonrası ekonomisini canlandırmayı ve hem yabancıları hem de gurbetçileri ülkeyi ziyaret etmeye teşvik etmeyi amaçlamıştır. Bu, Tunus'un ülkenin en kazançlı sektörünü canlandırmak için sosyal ağ sitelerine ilk kez başvurduğu benzersiz bir girişim olmuştur. Bununla birlikte, birçok kişinin modern turizm gelişimi için modası geçmiş ve etkisiz olduğunu düşündüğü kitle turizmi tarzını teşvik ettiği için eleştirilere maruz kalmıştır (DI PERI, 2015). Eleştirenlerin çoğu, bakanlığın turistlerin ziyaret etmesini beklemek yerine, yeni turist pazarlarını çekmek için Asya ve Amerika'daki varlığını genişletmek gibi daha proaktif ve ilgi çekici bir uluslararası tanıtım stratejisi benimsemesi gerektiğini savunmuştur.

Hiç şüphesiz, Tunus hükümeti, turizm sektörünü canlandırmak için hayati bir strateji olarak ülkenin imajını yeniden tesis etmeye giderek daha fazla öncelik vermiştir. Bu süreçte olumlu bir destinasyon imajının oynadığı önemli rolü kabul etmiştir. 2014 yılında, politika yapıcılar "Vision 3+1" adlı bir kalkınma planı sunmuştur. Turizm ve El Sanatları Bakanlığı (MoTH) tarafından sunulan bu strateji, Tunus'un turizm endüstrisindeki temel zorlukları dört ana hedefle ele almayı amaçlamaktadır. Bu hedefler arasında hizmet kalitesinin iyileştirilmesi, geleneksel güneş ve kum tatillerinin ötesinde turizm ürünlerinin çeşitlendirilmesi, Tunus'un marka imajının küresel ölçekte öne çıkması ve sürdürülebilir büyüme için sektördeki yönetişimin iyileştirilmesi yer almaktadır (Halioui, Kamath, ve Woosnam, 2020) Politika yapıcılar, "Vision 3+1"in önemli bir potansiyele sahip olduğuna inanmaktadırlar. Planın uygulanması 7 ila 13 yıl sürecek ve rekabet gücünün artırılmasına ve Tunus'un gezginler için güvenli bir destinasyon olmasının sağlanmasına odaklanılması hedeflenmektedir. Halioui, Kamath ve Woosnam'a (2020) göre, "Vision 3+1" iddialı hedefler belirlerken, politika sürekliliği, yapısal reformlar ve başarılı bir uygulama için paydaşların katılımının gerekliliği gibi zorlukları da vurgulamaktadır.

Tunus'un imajını iyileştirmeye yönelik hükümet girişimleri doğrultusunda, Tunus Ulusal Turizm Ofisi (O.N.T.T) 2017 yılında “Discover Tunisia” portalını hayata geçirmiştir. Bu çok dilli sanal platform, Tunus'ta “gerçek bir sanal yolculuk” sunmaktadır. Ayrıca, site sosyal medyada aktif bir varlık sürdürerek, plajlar, kültür, Sahra ve sağlık gibi tematik bölümler halinde düzenlenmiş çeşitli fotoğraf ve videoları sergilemektedir. Ancak, günümüz turizm çalışmaları artık motivasyonlardan çok uygulamalara odaklanmaktadır. Mosbeh (2024), bu girişimin Tunus'u uluslararası sahnede başarılı bir şekilde yeniden konumlandırmasına ve dijital araçları teşvik etmesine rağmen, daha büyük zorluğun ulusal çabaları yerel girişimler ve daha geniş bölgesel pazarlama ile desteklemek olduğunu iddia etmektedir.

Ardından, turizm sektörünü yeniden tanımlamak için stratejik bir adım atan Tunus hükümeti, “Tunus Turizm 2035: Ulusal Sürdürülebilir Turizm Stratejisi - 21. Yüzyıl Seyahat Destinasyonu Oluşturmak için Birlikte Çalışmak” (Ministry of Tourism and Handicrafts, 2023) adlı programı başlatmıştır. Bu girişim, ülkenin turizm sektörünü canlandırma ve COVID-19 sonrası dönemde önde gelen bir destinasyon olarak kendini konumlandırma çabalarında önemli bir adım olmaktadır. Turizm ve El Sanatları Bakanlığı (MoTH), yerel işletmeler ve USAID Visit Tunisia Activity gibi uluslararası ortaklar da dahil olmak üzere çok çeşitli paydaşlarla kapsamlı bir işbirliği içinde geliştirilmiştir. Tunus Turizm 2035, Tunus'un daha geniş ekonomik toparlanma planlarına entegre edilmiştir ve sürdürülebilir, eşitlikçi turizm ve kapsayıcı büyüme için temel uluslararası önceliklerle uyumlu olmaktadır. Tunus Turizm Stratejisi dört temel sütun ve hedefe odaklanmaktadır: Tunus'un küresel turizm konumunu güçlendirerek rekabet etmek, plaj turizminin ötesinde kültürel, macera ve sürdürülebilir deneyimleri de içerecek çeşitlilik sağlamak; sürdürülebilir turizm uygulamalarına yatırım yapmak; ve Tunus'un eşsiz kültürel mirasını uluslararası kitlelere pazarlamak ve dijitalleştirmektir. Tunus hükümetinin turizm sektörünü canlandırmak için attığı bir sonraki önemli adım, “Tunus Ulusal Turizm Pazarlama Planı (2023-2025)”nda (Office National du Tourisme Tunisien (O.N.T.T), 2023) özetlenmiştir. Bu strateji, Çeşitlendirme, Sürdürülebilirlik ve Dijitalleşme temellerine dayanarak, daha sürdürülebilir ve rekabetçi bir turizm modeline geçiş yaptığını göstermektedir.

Tunus'un mevcut turizm manzarasını güncel ve kapsamlı bir şekilde anlamak için, en son verilerden başlamak gerekmektedir. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (WTTC) 2024 Ekonomik Etki Araştırmasına göre, Tunus'un Seyahat ve Turizm sektörünün bu yıl ulusal

ekonomiye rekor bir 23 milyar TND katkı sağlaması beklenmektedir. Bu, sektörün ekonomik etkisi, istihdam yaratma ve yurt içi ziyaretçi harcamaları açısından önceki rekorları aşması muhtemel olduğu için önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Uluslararası ziyaretçi harcamaları henüz pandemi öncesi seviyelere tam olarak geri dönmemiş olsa da, tahminler 2019'daki zirveye yaklaşacağını göstermektedir. Bu rakamlar, sektörün dayanıklılığını ve Tunus'un ekonomik toparlanması ve büyümesinde oynadığı önemli rolü vurgulamaktadır. WTTC Başkanı ve CEO'su Julia Simpson şu ifadeyi kullanmıştır: "Tunus'un Seyahat ve Turizm sektörü neredeyse tamamen toparlandı ve yurt içi ve sektör genelindeki katkılar tüm önceki rekorları aştı. (…) Tunus'un dayanıklı sektörünün gelişmeye devam edeceğine ve ülkenin ekonomik geleceğinde hayati bir rol oynayacağına eminiz." (World Travel ve Tourism Council, 2024).

Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (2024) son verileri, turizm sektörünün Tunus'un GSYİH'sine katkısının önemli ölçüde arttığını ortaya koymaktadır. Bu katkı, bir önceki yıla göre yaklaşık %24 artışla 21 milyar Tunus dinarına ulaşmıştır. Ayrıca, Seyahat ve Turizm sektörünün desteklediği iş sayısı yaklaşık %10 artarak 402 000'in üzerine çıkmış ve bu rakam şu anda ülkenin toplam işgücünün yaklaşık %11,5'ini oluşturmaktadır. Bu, geçmişteki zorluklara rağmen sektörün dayanıklılığını ve büyümesini göstermektedir ve Tunus'un turizmdeki canlanmayı sürdürmek için iyi bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır.

2025 yılının Mayıs ayı sonuna kadar Tunus, 2024 yılının aynı dönemine kıyasla %9-10'luk bir artışla yaklaşık 3,9 milyon ziyaretçi ağırlamıştır. Tunus Ulusal Turizm Ofisi (O.N.T.T) başkanı tarafından radyoda yayınlanan bir açıklamaya göre (Mosaïque FM, 2025), yıl sonu ziyaretçi sayısı 11 milyona ulaşabilir veya hatta aşabilir, bu da yeni bir rekor anlamına gelir ve on yıldan fazla bir süredir en güçlü toparlanmalardan biri olduğunu gösterir olduğunu ifade etmektedir. Fransa, Almanya, İngiltere ve Polonya gibi ülkelerdeki geleneksel pazarlar güçlü bir şekilde toparlanmaktadır. Mağrip ülkeleri, özellikle Libya, dikkate değer bir büyüme kaydetti ve Libya pazarı %28 oranında büyümüştür. Ayrıca, yurtdışındaki Tunusluların artan etkisi, turizm istatistikleri ve sektörün performansı üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Tunisie.co, 2025)

3.3. Krizden Fırsata: Sürdürülebilirliğe Doğru Stratejik Bir Dönüşüm

Tunus hükümeti, daha sürdürülebilir bir turizm modeline geçiş için aktif olarak stratejiler geliştirmektedir. Son girişim olan "Tunus Turizm 2035: Ulusal Sürdürülebilir Turizm Stratejisi - 21. Yüzyıl Seyahat Destinasyonu Oluşturmak için Birlikte Çalışmak", bu çabada önemli bir dönüm noktası olmaktadır. Özellikle National Geographic, Tunus'u 2025 yılının en iyi seyahat destinasyonları arasında göstererek, ülkenin zengin kültürel mirasını, çeşitli doğal alanlarınıve sürdürülebilir turizm büyümesi için sunduğu fırsatları vurgulamıştır (National Geographic, 2025). Bu takdir, ülkenin çabalarının görünür sonuçlar vermeye başladığının bir işareti olmuştur.

Bu stratejinin temel unsurlarından biri, ülkenin turistik cazibesini çeşitlendirmek için kültür turizmine öncelik vermektir. Tarihi yerler, gelenekler ve folklor gibi kültürel varlıklar, Tunus'un bir seyahat destinasyonu olarak cazibesini artırmak için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Coğrafi olarak sınırlı olan geleneksel kıyı turizminin aksine, kültür turizmi konumla sınırlı olmamaktadır. Bu değişiklik, Tunus'un turizm kapsamını güney ve batı gibi daha önce az gelişmiş bölgeleri de içerecek şekilde genişletebilir (Abdmouleh ve Kalai , 2021). Ayrıca, Tunuslu turizm paydaşları, kitle turizminden daha çeşitli ve sürdürülebilir bir yaklaşıma geçiş yapma ihtiyacının giderek daha fazla farkına varmaktadır. Bir tur operatörü şunu belirtmektedir:

> Kitle turizmine dayalı standartlaştırılmış Tunus turizm endüstrisi artık rekabetçi değildir. Küresel turizm trendleri, gezginlerin tercihlerinde bir değişiklik olduğunu ve sürükleyici ve deneyim temelli turizme olan talebin arttığını göstermektedir. Bu nedenle, Tunus turizm sektörünün çeşitlendirilmesi acil bir gerekliliktir. (Halioui, Kamath, ve Woosnam, 2020).

Bu çeşitlendirme ihtiyacı, 1960'larda büyük ölçekli turizm yatırımlarının ortaya çıkmasından önceye dayanan Tunus turizminin tarihsel kökleriyle uyumlu olmuştur. Bu dönemden önce Tunus, öncelikle kaşif tipi turistleri, benzersiz deneyimler arayan gezginleri, yerel topluluklarla etkileşime giren ve el değmemiş doğal ve kültürel miras açısından zengin bölgeleri keşfedenleri çekmiştir (Poirier, 1995). Bu ziyaretçiler, büyük ölçekli turizm tesisleri tarafından değil, deneyimin özgünlüğü, macera ve yerel yaşam tarzı ile bütünleşme fırsatı tarafından çekilmektedir.

Bu modelin yeniden değerlendirilmesi, bugün Tunus'ta sürdürülebilir turizm büyümesi için bir yol haritası işlevi görebilmektedir. Tunus, kitle turizmi yerine deneyim arayan gezginlere odaklanarak, turizm yaklaşımını özgünlük, kültürel katılım ve çevre dostu uygulamalara doğru kaydırabilmektedir. Bu değişimi gerçekleştirmek için, devlet kurumları, tur operatörleri ve yerel topluluklar dahil olmak üzere paydaşların aktif katılımı ve adanmışlığı gerekli olmuştur. Sürdürülebilirlik ilkeleri konusunda ortak bir anlayış oluşturmak, turizm gelişiminin kültürel ve doğal hazinelerin korunmasını desteklemesini, yerel yaşam kalitesini iyileştirmesini ve sektörün uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamasını garanti etmek için çok önemli olmuştur. Bu nedenle, Tunus'un turizm politikası, zengin mirasını korumayı ve hem ziyaretçilere hem de sakinlere fayda sağlayan kapsayıcı, yenileyici bir turizm modelini teşvik etmeyi amaçlayan, sürdürülebilirlik odaklı geniş bir çerçeve olarak yeniden tasarlanması gerekmektedir.

Tunus turizm sektörü şu anda kritik bir dönüm noktasında bulunmaktadır. Kıyı beldeleri ve Avrupa pazarlarına odaklanan köklü model, önemli ekonomik kazançlar sağlamış olsa da, aynı zamanda açık çevresel ve yapısal sınırlamaları da ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda, Tunus'un çeşitli kültürel ve doğal varlıkları, deniz kenarı destinasyonlarının ötesine geçen ve daha geniş bir ziyaretçi kitlesini çeken, daha çeşitlendirilmiş bir turizm modeli için güçlü bir potansiyel sunmaktadır. Bu değişimi gerçekleştirmek için, turizm deneyimini zenginleştiren ve genişleten entegre programlar gerekmektedir. Bu nedenle, kültürel miras ve sürdürülebilirliği ulusal turizm stratejilerine dahil etmek, sektörün uzun vadeli dayanıklılığı için çok önemlidir. Zengin tarihi ve doğal manzaralarından yararlanarak Tunus, ekonomik büyüme ile çevresel ve kültürel koruma arasında denge kuran bir turizm modeli izleyebilir.

4. VAKA ÇALIŞMASININ METODOLOJİSİ

Önceki bölümlerde, araştırma sürdürülebilir turizm, aşırı turizm, kültürel miras ve uyarlanabilir yeniden kullanım gibi temel kavramları inceleyerek teorik bir temel oluşturmuştur. Literatür incelemesi ayrıca Tunus turizminin gelişim tarihini ve kıyı bölgelerindeki aşırı turizm, turizm ürünlerinin sınırlı çeşitliliği, ekonomik durgunluk ve etkisiz turizm planlama stratejileri gibi sorunları da ele almıştır. Bu bulgular, özellikle Tunus'un güneyinde sürdürülebilir turizm girişimlerine acil ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır.

Bu bölüm, araştırmanın amaçlarına ulaşmak için benimsenen metodolojik çerçeveyi ve araştırma tasarımını sunmaktadır. İlk olarak, odak noktası olarak Tataouine'nin seçilme gerekçesi açıklanmakta, bölgenin Güney Tunus'ta sürdürülebilir turizmin geliştirilmesindeki stratejik önemi vurgulanmaktadır. Ardından, yer temelli ve sağlam bir bakış açısı sağlamak amacıyla kullanılan veri toplama yöntemleri; saha gözlemleri, anketler ve odak grup çalışmaları ayrıntılandırılmaktadır. Son olarak, uygulanan analitik yaklaşımlar ortaya konulmaktadır. Bunlar arasında mekânsal haritalama için coğrafi analiz, niteliksel bulgular için tematik analiz ve nicel verilerin yorumlanması için istatistiksel araçlar yer almaktadır.

4.1. Araştırma Tasarımı ve Metodolojik Yaklaşım

Bu çalışma, Tunus'un kitle turizm modelinden sürdürülebilir turizm çerçevesine geçişini araştırmak için kapsamlı ve çok yönlü bir metodoloji kullanmaktadır. Özellikle uyarlanabilir yeniden kullanım ve kültürel mirasın önemine odaklanmaktadır. Çalışma, önce bölgesel ölçekte geniş bir genel bakış sunmakta, ardından daha ayrıntılı içgörü bilgileri sağlamak için Tataouine'yi bir vaka çalışması olarak ele almaktadır. Araştırma, turizm araştırmalarında özellikle önemli olan karma yöntemler yaklaşımını kullanmaktadır, çünkü bu yaklaşım, etkili ve sürdürülebilir turizm stratejileri oluşturmayı amaçlayan turistler, yerel topluluklar ve politika yapıcılar arasındaki karmaşık etkileşimlerin anlaşılmasını sağlamaktadır (Tashakkori ve Teddlie, 2010).

Karışık yöntemler tasarımını kullanan bu çalışma, istatistiksel eğilimleri ve bunlardan etkilenenlerin yaşadıkları deneyimleri yakalamak için nicel turizm verilerini niteliksel içgörülerle birleştirir. Bu ikili yaklaşım, analitik derinliği güçlendirir ve özellikle Güney Tunus ve Tataouine'ye odaklanarak Tunus'ta sürdürülebilir turizm için daha incelikli çerçevelerin geliştirilmesini destekler. Sayısal kanıtları bağlamsal perspektiflerle birleştiren metodoloji, sektörün mevcut koşullarının kapsamlı bir değerlendirmesini mümkün kılar ve özellikle kıyı bağımlılığı, çevresel baskılar, bölgesel eşitsizlikler ve sınırlı ürün çeşitliliği ile ilgili olarak sürdürülebilirliği ve dayanıklılığı artırmak için stratejik yollar belirlemektedir.

4.2. Çalışma Alanı Seçimi

Bu çalışma, Tataouine'nin sürdürülebilir turizm için öncü bir model olarak potansiyelini, uyarlanabilir yeniden kullanım ve tema parkurlarını temel geliştirme stratejileri olarak kullanarak incelemektedir. Bu seçim, bölgenin tarihi, kültürel ve doğal özelliklerinin benzersiz birleşimi ile desteklenmekte, Tataouine'nin sürdürülebilir turizm uygulamalarına geçiş için bir başlangıç noktası olarak potansiyelini ve uygunluğunu vurgulamakta ve Tunus genelinde daha geniş bir uygulama için gelecekteki bir model olarak konumlandırmaktadır.

4.2.1. Çalışma alanının gerekçelendirilmesi: Tunus ve Güney Tunus

Çalışma alanının seçim gerekçesini ortaya koymak amacıyla, bu alt bölümde Tunus'un ulusal ölçekte doğal ve kültürel miras potansiyeli, mekânsal ve turistik bağlamda değerlendirilmektedir.

Ulusal Ölçek: Tunus

Akdeniz havzası ile Afrika kıtasının kesişme noktasında yer alan Tunus, Kuzey Afrika'da stratejik açıdan önemli bir konuma sahip olmaktadır. Batısında Cezayir, güneydoğusunda Libya, kuzey ve doğusunda Akdeniz ile çevrilidir (Bkz. Harita 4.1). 163 610 km² alanı ile küçük bir ülke olmasına rağmen, Tunus, yüzölçümüne göre şaşırtıcı bir coğrafi çeşitlilik sergilemektedir. Afrika'nın en kuzeyindeki bu ülke, kuzeydeki yeşil kıyı ovaları ve yeşil dağlık bölgelerden güneydeki geniş çöl bölgelerine kadar olağanüstü bir coğrafi çeşitlilik sergilemektedir. Bu doğal eğim, Akdeniz ve Sahra ekosistemlerinin kendine özgü bir

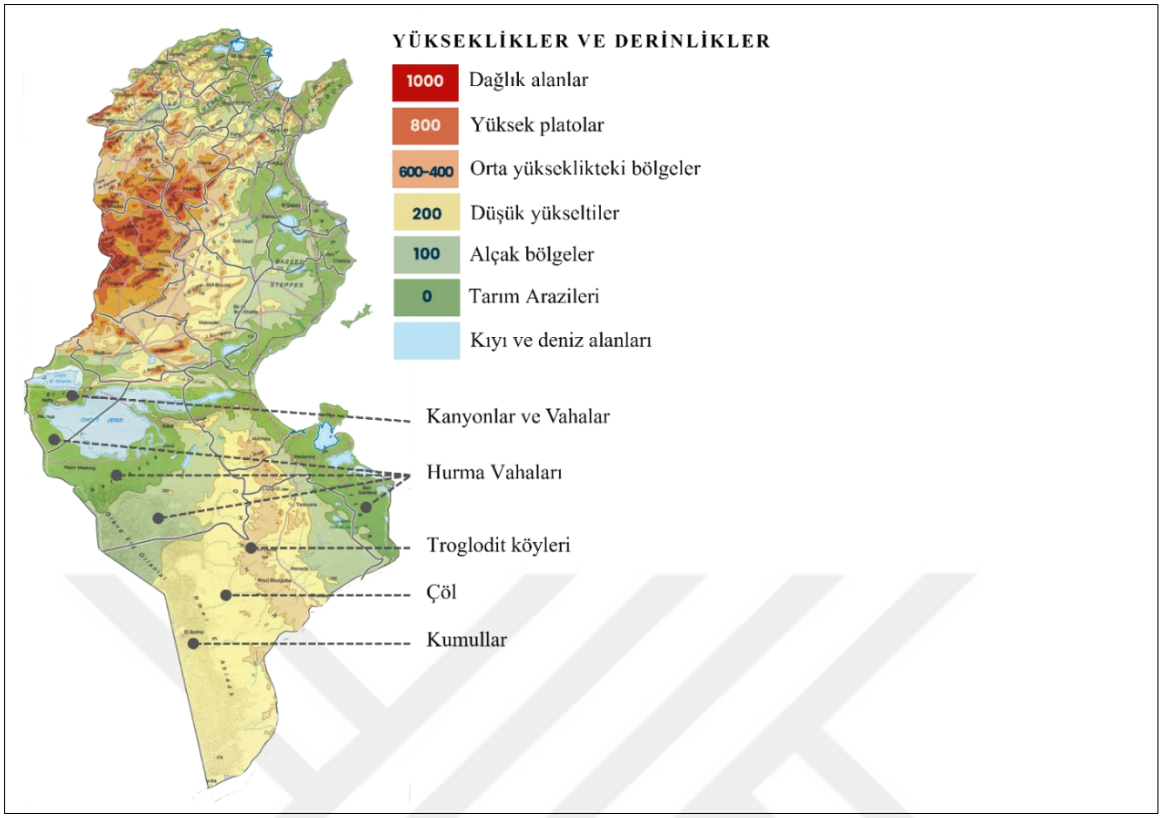
karışımını ortaya çıkararak, ekolojik olarak çeşitlilik gösteren ve görsel olarak büyüleyici bir manzara oluşturmaktadır (Bkz. Harita 4.2).

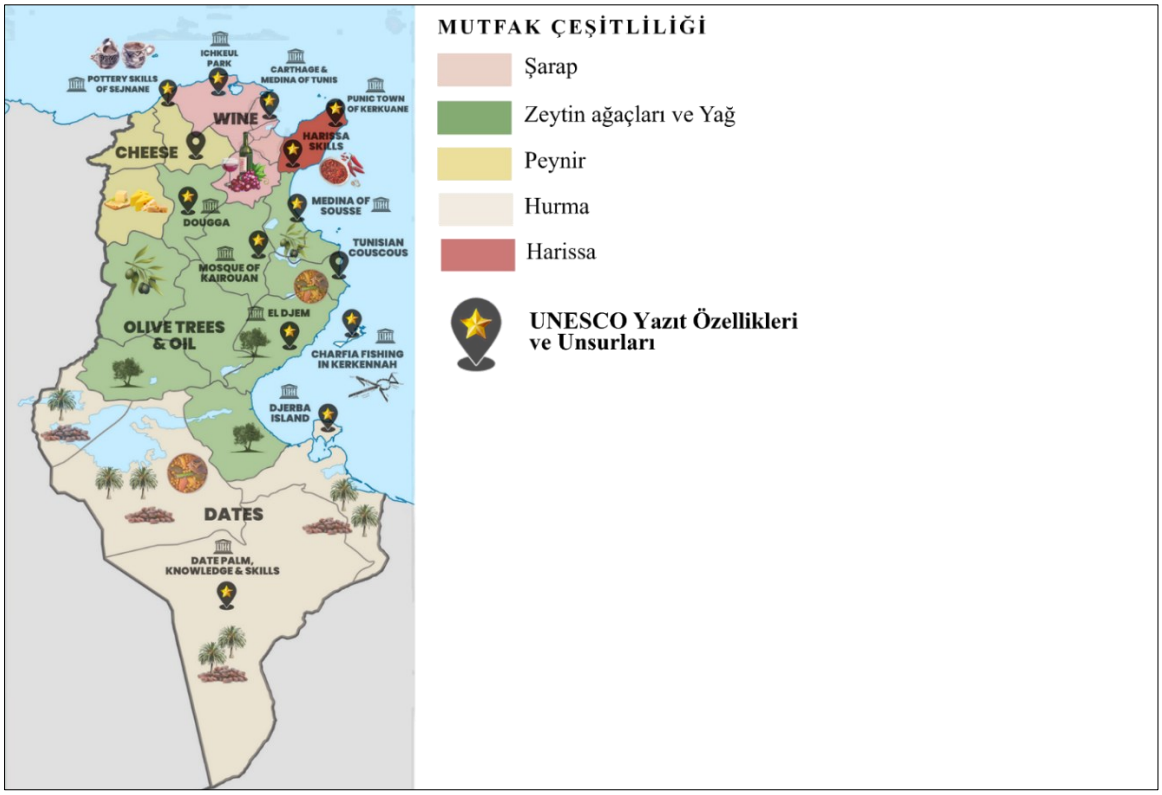
Harita 4.1. Tunus'un coğrafi bağlamı (Tez kapsamında üretilmiştir)

1 300 kilometrelik Akdeniz kıyı şeridi, sadece iklimini ve biyolojik çeşitliliğini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda Afrika ve Avrupa arasında kültürel ve ekonomik bir bağlantı olarak rolünü de güçlendirmektedir. Bu kıyı açıklığı, Tunus'un Berberi, Fenike, Roma, Arap ve Akdeniz etkilerinden zenginleşen medeniyetlerin kesişme noktası olarak kimliğini şekillendirmiş ve böylece zengin kültürel mirasına katkıda bulunmuştur.

Ülke; çok çeşitli kültürel ve mimari mirasların yanı sıra güzel plajlar, doğal peyzajları ve canlı yerel kültürlere ev sahipliği yapmakta, tüm bunlar turizm endüstrisine güçlü bir zemin oluşturmaktadır. Zengin tarihi mirası ve turizmle yakından bağlantılı ekonomisi ile, mirasın korunması ve turizm gelişiminin kesişimini araştırmak için ideal bir örnek olmaktadır (Bkz. Harita 4.3).

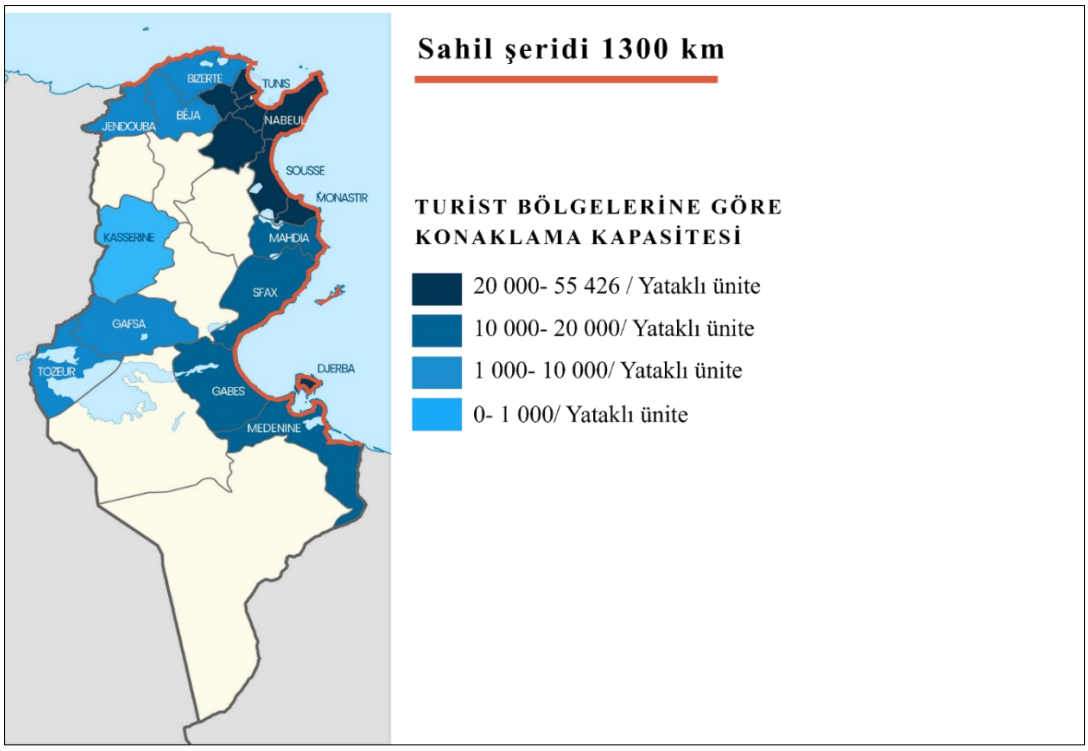
Harita 4.2. Tunus'un yükselti haritası (metre cinsinden) ve doğal çeşitliliği (Tez kapsamında üretilmiştir)

Harita 4.3. Tunus'un mirası ve mutfak çeşitliliği (Tez kapsamında üretilmiştir)

Bölgesel Ölçek: Güney Tunus

Bu çalışma için en uygun bölgeyi belirlemek amacıyla, 7-15 Ağustos 2024 tarihleri arasında Tunus Turizm Ofisi (O.N.T.T), Turizm ve El Sanatları Bakanlığı (MoTH), Çevre Bakanlığı (ME) ve Agence Foncière Touristique (AFT) temsilcileri dahil olmak üzere önemli kurumsal paydaşlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, sürdürülebilirlik, çevreye duyarlı projeler ve yerel geleneklerin korunmasına giderek daha fazla önem verilerek, Tunus'un güneyinin görünürlüğünü artırmak ve turizm kalitesini iyileştirmek için hükümetin sürdürdüğü çabaları vurgulamıştır. Bu potansiyele rağmen, bölge hem uluslararası turistler hem de birçok Tunuslu için nispeten bilinmeyen bir yer olmaya devam etmektedir. Çevre Bakanlığı (ME) ile yapılan görüşmeler, turizm gelişimini ulusal çevre hedefleriyle uyumlu hale getirmenin önemini vurguladı ve sürdürülebilirlik ilkelerini turizm planlamasına entegre etmek için ME ve MoTH arasında uzun süredir devam eden iş birliğini öne çıkardı. Agence Foncière Touristique (AFT) tarafından sağlanan tamamlayıcı bilgiler, Tunus'un güneyindeki devlet öncülüğündeki yatırım stratejileri hakkında daha fazla bilgi sağladı ve bölgenin sürdürülebilir turizm girişimleri için stratejik önemini toplu olarak destekledi.

Harita 4.4. Tunus'taki turistik cazibe haritası/ illere göre (Tez kapsamında üretilmiştir)

Ancak, ulusal turizm gelişimi hala büyük ölçüde kıyı şeridine yoğunlaşmış durumda ve Tunus'un güneyi sürekli olarak göz ardı ediliyor. Tunus Turistik Cazibe Haritasında (Bkz. Harita 4.4) gösterildiği gibi, konaklama kapasitesi kıyı illerinde orantısız bir şekilde yoğunlaşırken, iç kesimler ve güney bölgeler önemli ölçüde geride kalıyor. Harita 4.4'te ayrıca, Tataouine ve Kebili'nin güney bölgeler arasında en düşük konaklama kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, araştırma en belirgin marjinalleşmeyi gösteren Tataouine ve Kebili illerine odaklanmaktadır.

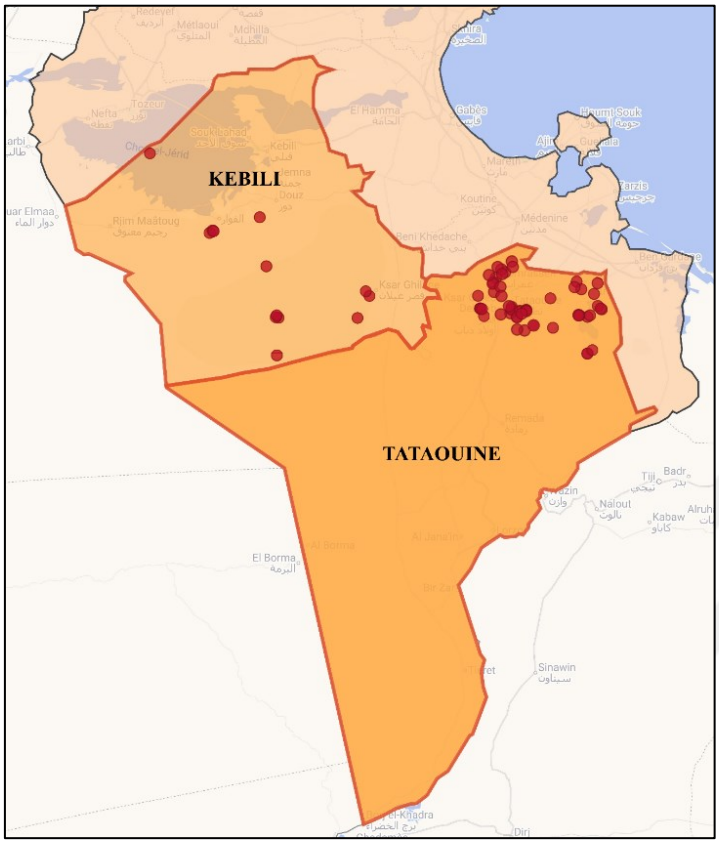
4.2.2. Yerel ölçek çalışma alanı: Tataouine

Araştırmacı, yer seçiminin doğruluğunu artırmak için uzamsal analiz kullanarak veriye dayalı bir yaklaşım geliştirdi. Coğrafi Bilgi Sistemleri (GIS) kullanılarak Tunus'un güneyindeki kültürel miras alanları haritalandırıldı ve sürdürülebilir turizm gelişimi için güçlü potansiyele sahip yerlere odaklanıldı. Miras alanlarının ve potansiyel turizm merkezlerinin belirlenmesi, çok kaynaklı bir strateji izlenerek gerçekleştirildi:

- Resmi Devlet Kaynakları: Turizm ve El Sanatları Bakanlığı (MoTH) platformu Discover Tunisia birincil referans kaynağı olarak kullanılmış, 2024 yazında hükümet yetkilileriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerle desteklenmiştir.
- Sosyal medya ve Dijital İçerik: Yerel turizm meraklıları ve uluslararası ziyaretçiler tarafından yönetilen Instagram hesaplarından ve hükümet destekli turizm tanıtımına katılan Tunuslu influencerların YouTube kanallarından ek bilgiler toplandı.
- Google Haritalar Aracılığıyla Coğrafi Analiz: Google Haritalar üzerinde yapılan sistematik araştırma, belgelenmemiş veya az bilinen terk edilmiş alanların tespit edilmesini sağlayarak mekânsal veri tabanını zenginleştirdi.
- Kişisel Bilgi ve Ağ: Önceki araştırma ziyaretlerinden elde edilen doğrudan saha bilgisi.

Bu araştırma aşamasının ardından, yaklaşık 77 site tespit edildi ve tarihsel, kültürel ve doğal özelliklerine göre tematik olarak sınıflandırıldı. Daha sonra QGIS kullanılarak bu sitelerin mekânsal dağılımı analiz edildi ve haritalandırıldı. Ortaya çıkan harita (Şekil 10), Tunus'un güneyinde kültürel ve turistik alanların belirgin kümelerini göstermektedir; Tataouine'de Kebili'ye göre daha yüksek bir yoğunluk göze çarpmaktadır. Bu mekânsal kanıtlara dayanarak, araştırmacı, zengin kültürel mirası ve sürdürülebilir turizm gelişimi için güçlü potansiyeli nedeniyle Tataouine'yi en uygun vaka çalışma alanı olarak belirlemiştir. Sonuç

olarak, Tataouine, benzer zorluklar yaşayan bölgeler için hem başlangıç noktası hem de tekrarlanabilir bir model olarak tercih edilmiştir.

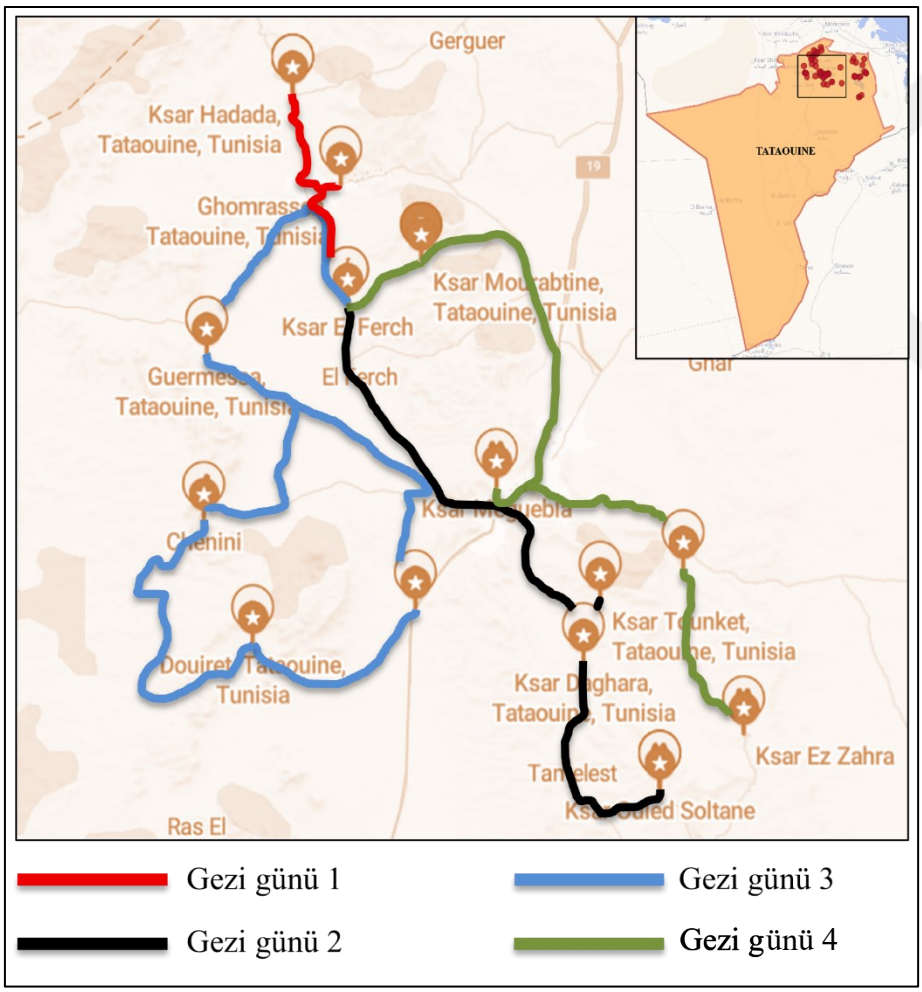
Harita 4.5. Güney Tunus'ta uyarlanabilir yeniden kullanım ve sürdürülebilir turizm için potansiyel alanların haritalanması (Tez kapsamında üretilmiştir)

4.3. Veri Toplama Yöntemleri

Bu çalışmada, araştırma bağlamının bütüncül biçimde kavranması ve araştırma hedeflerine ulaşılması amacıyla karma yöntem yaklaşımı benimsenmiştir. Veri toplama süreci, nitel ve nicel tekniklerin birlikte kullanımına dayansa da araştırmanın odak noktası nitel verilerdir. Bu kapsamda, birinci elden derinlemesine bilgi elde etmek için saha ziyaretleri ve saha gözlemleri, daha geniş bir örneklemden yapılandırılmış veri toplamak amacıyla anketler ve ortak bakış açılarını ortaya koyarak temel temaları derinleştirmek için odak grup görüşmeleri kullanılmıştır.

4.3.1. Saha ziyaretleri ve saha gözlemleri

Saha gözlemleri ve yer ziyaretleri, bu araştırmanın temel bileşenlerini oluşturur ve Tataouine'nin miras alanlarının mevcut koşullarıyla doğrudan etkileşime girilmesini sağlar ve turizm dinamikleri ile tematik rotalar içinde uyarlanabilir yeniden kullanımın uygulanabilirliği hakkında içgörüler sunar. Daha yapılandırılmış yöntemlerin aksine, saha gözlemi bağlamsal unsurları (yerin özellikleri, potansiyel kullanımlar, etkileşimler, kültürel değer ve özgünlük) yakalar ve yere dayalı deneyimlere ve yerel algılara erişim sağlar.

Harita 4.6. Tataouine'de günlere göre incelenen miras alanı potansiyelleri (Tez kapsamında üretilmiştir)

10-15 Nisan 2025 tarihleri arasında Tataouine Valiliğinde gerçekleştirilen saha çalışması, terk edilmiş miras alanlarının (ksour ve Troglodit köyleri) turizm potansiyelini değerlendirmek, toplulukların bakış açılarını keşfetmek ve uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların sürdürülebilir kalkınma araçları olarak uygunluğunu değerlendirmek

amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ziyaret boyunca araştırmacı, çevreyi etkilememek için tarafsızlığını koruyarak gözlemlerde bulunmuş, katılımda bulunmuş ve belgeleme yapmıştır. Ayrıca, alanların koşullarını ve turizm faaliyetlerine entegrasyonunu görsel olarak kaydetmek için fotoğraflar çekilmiştir.

Saha çalışması, yerel halk ve uluslararası ziyaretçiler arasında zengin etkileşimler sağlayan bölgesel bir kültürel etkinlik olan E-Fest ile aynı zamana denk geldi. Geleneksel pazarlar, el sanatları tezgahları ve açık atölyeler, geçici ama dinamik bir sosyal ve ekonomik ilişkiler ağı oluşturmuştur. Bu tesadüf, araştırmayı önemli ölçüde zenginleştirerek, yalnızca kültürel pratiklerin doğrudan gözlemlenmesine değil, aynı zamanda böyle bir etkinliğin kültürel katılım, yaratıcılık, uyum sağlama ve sosyoekonomik etki gibi daha geniş temaları nasıl örneklendirdiğinin analiz edilmesine de olanak sağlamıştır. Bu nedenle, E-Fest kampı hem bir vaka çalışması hem de yerel kalkınma için bir katalizör olarak çalışmaya dahil edilmiştir. Festivalle ilgili veriler, Echos Electric Derneği Başkanı Afif Riah tarafından Haziran 2025'te yapılan bir röportajın ardından sunulan bir rapordan alınmıştır.

Tataouine'deki saha ziyaretleri, mimari önemleri, mevcut durumları ve devam eden veya gelecekte planlanacak olası turizm projeleriyle ilgileri nedeniyle seçilmiştir. Tüm saha ziyaretleri, Harita 4.6'da gösterildiği gibi, her gün araştırmacının kamp yaptığı Ksar el Ferech'te başlamış ve burada sona ermiştir. Ksar Hadada, Ksar Debbabi gibi Ksour (müstahkem tahıl ambarları) ve Chenini ve Douiret dahil olmak üzere çeşitli troglodit köyleri: kaya oyma yerleşimlerve konutları gibi toplam on dört önemli alan dahil edilmiştir.

4.3.2. Anket Çalışması

Anket, Tunuslu ve uluslararası ziyaretçiler arasında sürdürülebilir turizmle ilgili farkındalık, algı ve davranışları incelemek için tasarlanmıştır. Nicel bir araç olarak, ziyaretçilerin tutumları ve turizmde sürdürülebilirlikle ilgili katılım düzeyleri hakkında ölçülebilir kanıtlar sağlar. Tanımlayıcı istatistikler (sıklıklar ve çapraz tablolar) ziyaretçilerin tercihleri, yerel katılım ve sürdürülebilir turizm ve mirasın yeniden kullanımı için algılanan engellerdeki kalıpları ortaya çıkarmak için kullanılır. Bu bilgiler, Tataouine'ye özel olarak odaklanarak, Güney Tunus'ta sürdürülebilir turizm gelişimi için uygulanabilir stratejiler olarak uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların değerlendirilmesine doğrudan bilgi vermektedir.

Anket Tasarımı ve Açıklaması

Anket 2025 yılında, Tataouine'deki hem yerli halktan hem de ziyaretçilerden ampirik veriler toplamak amacıyla uygulanmıştır. Anketin amacı, tematik rotalarla birleştirilen uyarlanabilir yeniden kullanımın Tunus'un turizm sorunlarına stratejik bir çözüm olup olmadığını değerlendirmektir. Analiz, frekans dağılımlar, yüzdeler ve ortalamalar dahil olmak üzere hem nicel verilere hem de tanımlayıcı verilere dayanmaktadır ve her bölüm, anket bulgularını temel araştırma sorusuyla ilişkilendirilmiştir. İki yapılandırılmış anket yürütülmüştür: bunlardan biri yerel Tunuslulara (n = 43), diğeri ise uluslararası ziyaretçilere (n = 47) yönelik olup, toplam 90 geçerli yanıt elde edilmiştir. Amaçlı örnekleme stratejisi benimsenmiş, araştırma hedeflerine yanıt verebilecek bilgi ve deneyime sahip katılımcılar seçilmiştir (E. Inkabi, et al., 2024). Anketler, çevrimiçi ve saha tabanlı (Tataouine'de) yöntemlerin bir kombinasyonu kullanılarak dağıtılmıştır.

Anket formu, güvenli bir çevrimiçi form, veri toplama ve analiz platformu olan Jotform üzerinden hazırlanmış ve dağıtılmıştır. Nicel bir araştırma yaklaşımı kullanılarak, araştırma sorularına yanıt verebilecek uzmanlığa sahip katılımcıları seçmeyi hedefleyen amaçlı örnekleme stratejisi uygulanmıştır (Mohamed Rafi, 2024). Katılımcılar, kendilerini güvenli bir sayfaya yönlendiren özel bir hiperlink aracılığıyla ankete erişmiştir. Katılımcılar, ankete katılmadan önce araştırmanın amacı ve incelenen temel kavramlar hakkında kapsamlı bilgi almışlardır. Veri güvenliğini sağlamak için, anket analiz sırasında anonimleştirilmiş ve her katılımcının yalnızca bir kez yanıt gönderebileceği şekilde yapılandırılmıştır.

Anketin iki türde olması kararlaştırılmıştır: görüşmecinin hazır bulunmadığı durumlarda yanıtlayanların kendi başlarına yanıtladıkları öz-idareli (self-administered) anketler ve görüşmeci tarafından doldurulan görüşmeci-idareli (interviewer-administered) anketler. Bu ikili yaklaşım, erişimi ve katılımı en üst düzeye çıkarmıştır. Dil çeşitliliğini dikkate almak için anket, ziyaretçiler için İngilizce ve Fransızca, yerel halk için ise Tunus Arapçası, Fransızca ve İngilizce dillerinde hazırlanmıştır. Çok dilli tasarım, iletişim engellerini en aza indirgemek ve tüm katılımcılar için erişilebilirliği sağlamak amacıyla yapılmıştır. Anketin erişilebilirliğini ve geçerliliğini doğrulamak için beş farklı kişi üzerinde bir pilot çalışma yapılmıştır. Onların geri bildirimlerinin ardından, anket yanıtlayanlar için açık ve anlaşılır bir formatta son halini almıştır. Anket, hem yerel hem de uluslararası ziyaretçiler arasında erişimi en üst düzeye çıkarmak için sosyal medya platformları (Facebook, Instagram ve WhatsApp grupları), profesyonel ve kişisel ağlar ve seyahat grupları aracılığıyla geniş çapta

duyurulmuştur. Veri toplama süreci 9 Nisan 2025'te başlatılmış ve 30 Mayıs 2025'te tamamlanmıştır.

Aşağıdaki bölümlerde anketin sonuçları sunulamaktadır. Anketin amacı, kültürel mirasın yeniden kullanımı ve tematik rotalara dayalı sürdürülebilir turizm modelleriyle ilgili farkındalık düzeylerini, tutumları, algılanan zorlukları ve fırsatları değerlendirmektir. Veri toplama yöntemine göre katılımcı dağılımını açıklayan bir tablo aşağıda verilmiştir

Çizelge 4.1. Katılımcı gruplarına göre beklenen katkı (Tez kapsamında üretilmiştir)

Katılımcı Grubu	Araştırma Odağı	Çalışmaya beklenen katkı
Yerel toplum üyeleri (Bölge sakinleri, Esnaflar, Turizmle	- Sürdürülebilir turizm araçları olarak uyarlanabilir yeniden kullanım ve tema parkuruna yönelik yerel farkındalık, algı ve tutumlar. - Sürdürülebilir turizmin sosyoekonomik etkileri, zorlukları ve entegrasyon fırsatları.	- Tataouine'de sürdürülebilir turizm ve yerel ekonominin geliştirilmesinde uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların rolü - Yerel topluluklarla sürdürülebilir turizm için ortak geliştirme stratejileri - Sürdürülebilir turizmin toplum düzeyinde benimsenmesinin önündeki engeller
Turistler ve ziyaretçiler	- Kültürel miras ve sürdürülebilirlik odaklı turizme ilgi - Ziyaretçi memnuniyetinin belirleyicileri - Ziyaretçilerin tematik rotalara ve uyarlanabilir yeniden kullanım girişimlerine katılım istekliliği	- Ziyaretçi beklentileriyle uyumlu bir turizm çerçevesini destekleyen veriler - Tataouine'i sürdürülebilir turizm için bölgesel bir model olarak konumlandırmak üzere tematik rotaların ve uyarlanabilir yeniden kullanım projelerinin tasarlanması için rehberlik

Anket sorusularının tasarımı, araştırmanın güvenilirliğini, açıklığını ve araştırma hedefleriyle uyumunu sağlamayı amaçlama..ktadır. Tasarım üç ana bölüm üzerine odaklanmaktadır.

Çizelge 4.2. Anket sorularının tasarımı (Tez kapsamında üretilmiştir)

Bölüm	Temel Sorgulama Alanları	Yanıt Türü
Demografik bilgiler	Yaş, cinsiyet, ikamet yeri (yerel halk için) ve menşe ülke (turistler için).	Çoktan seçmeli/ Açılır menü
	Mesleki geçmiş (esnaf ve kültürel miras alan yöneticileri, dernek temsilcileri ve turizmle ilgili işletme sahipleri için.	Açık uçlu/ Çoktan seçmeli
	Eğitim düzeyi	Çoktan seçmeli
Kültürel miras turizmi ve sürdürülebilirlik algısı ilgili işletmelerin sahipleri, Dernek temsilcileri)	Tataouine'in kültürel mirası ve turizm gelişimi potansiyeli hakkında farkındalık	Likert-ölçek/ Çoktan seçmeli
	Miras alanlarının uyarlanarak yeniden kullanımına ilişkin görüşler ve geri bildirimler (örneğin, Ksour'un eko-konaklara veya kültür merkezlerine dönüştürülmesi).	Likert-ölçek/ Açık uçlu
	Algılanan faydaları ve riskleri de dahil olmak üzere sürdürülebilir turizm uygulamalarına yönelik tutumlar	Likert-ölçek/ Açık uçlu
	Tematik rotalara yönelik ilgi (örn. Berberi mirası parkuru, tarihi rota)	Likert-ölçek
Turist Deneyimi ve Beklentileri (turistler için)	Tataouine'i bir seyahat destinasyonu olarak seçmek için birincil motivasyonlar	Açık uçlu
	Tataouine'deki mevcut turizm hizmetlerinden memnuniyet	Likert-ölçek
	Sürükleyici kültürel deneyimlere ilgi (örn. rehberli miras yürüyüşleri, zanaatkâr atölyeleri, çevre dostu konaklama)	Likert-ölçek
	Yerel girişimleri destekleme isteği (örneğin, zanaatkar ürünleri satın alma, mirasın korunmasına katılma)	Likert-ölçek/ Çoktan seçmeli
Toplum katılımı ve etkisi	Tataouine'in mirasının korunması ve tanıtılmasında yerel toplumun aktif rolüne olan inanç	Likert-ölçek
	Uyarlanabilir yeniden kullanım projelerinin ve tematik turizm rotalarının Tataouine'in yerel ekonomisi ve katılımı üzerindeki algılanan etkisi	Likert-ölçek / Açık uçlu

Bu yaklaşım, araştırmacının uyarlanmış yeniden kullanım ve tematik rotaların Tataouine'in sürdürülebilir turizm çerçevesine katacağı olası değerleri belirlemesine yardımcı olmaktadır.

4.3.3. Odak gruplar toplantıları

Odak grupları, katılımcıların destekleyici bir grup ortamında ayrıntılı tartışmalar yapmasına olanak tanıdığı için kültürel açıdan hassas konuların araştırılmasında faydalı olmaktadır. Bu yaklaşım, kültürel bağlamın turist deneyimleri ve topluluk etkileşimleri üzerinde derin bir

etkiye sahip olduğu turizm çalışmalarında özellikle önemli olmaktadır. Odak grup toplantılarının önemli bir faydası, bireysel görüşmeler veya anketler yoluyla ortaya çıkmayabilecek içgörüleri ortaya çıkarma ve böylece daha zengin veriler sağlama kabiliyeti olmaktadır. Tataouine'de, yerel mimarlar, pazarlama uzmanları, turizm fotoğrafçıları ve uluslararası ziyaretçilerden oluşan sekiz kişilik bir odak grup toplantıları, belirlenen miras alanlarında gerçekleştirilmiştir. Bu tartışmalar, uyarlanabilir yeniden kullanımın kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarına ışık tutmuş, katılımcılar kişisel hikayelerini ve alanların dönüştürülmesine yönelik yaratıcı fikirlerini paylaşmıştır. Katılımcıların katkıları, yerel toplulukları güçlendirecek, kültürel mirası koruyacak ve hem ziyaretçiler hem de bölge sakinleri için sürdürülebilir turizmi destekleyecek stratejilerin geliştirilmesinde değer taşımaktadır.

- Özellikle Tataouine'e odaklanarak Güney Tunus'ta sürdürülebilirliği teşvik etme araçları olarak uyarlanabilir yeniden kullanım projelerinin ve tematik rotaların uygulanmasındaki zorluklar ve fırsatlar.
- Uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların turizm alanına entegre edilmesinin fizibilitesi ve sürdürülebilirliği ile uzun vadeli uygulanabilirliğinin incelenmesi.
- Sürdürülebilir turizmi geliştirmeye yönelik geleceğe dair vizyonlar ve yenilikçi gelişmeler.

4.4. Veri Analiz Yöntemleri

Bu araştırmadaki veri analizi, Tunus'un güneyindeki sürdürülebilir turizm dinamiklerini incelemek ve Tataouine'de uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların uygulanabilirliğini değerlendirmek için nicel, nitel ve mekansal yaklaşımları birleştirir. Üç tamamlayıcı yöntem kullanılmıştır: QGIS tabanlı mekansal analiz, anket verilerinin tanımlayıcı istatistiksel analizi ve saha tabanlı nitel gözlem.

4.4.1. CBS Analizi

QGIS, Tunus'un güneyinde tespit edilen 77 kültürel ve doğal miras alanının mekansal dağılımını haritalamak ve analiz etmek için kullanıldı. Mekansal çıktılar, Tataouine'nin ana vaka çalışması olarak seçilmesini haklı çıkarmaya yardımcı oldu ve ön tematik rota önerilerinin geliştirilmesini destekledi.

4.4.2. Nicel veri analizi

Jotform aracılığıyla toplanan anket verileri, tanımlayıcı istatistikler (sıklıklar, yüzdeler ve çapraz tablolar) kullanılarak analiz edildi. Bu analiz, ziyaretçi profillerini, sürdürülebilir turizm algılarını ve mirasın yeniden kullanımı ve tematik deneyimlere yönelik tutumları ortaya koymaktadır. Bu nicel modeller, Tataouine'de turizm gelişimi için uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların fizibilite değerlendirmesine doğrudan bilgi sağlamaktadır.

4.4.3. Nitel saha gözlemleri

Tataouine ziyareti sırasında yapılan saha gözlemleri, alan koşulları, kültürel dinamikler ve terk edilmiş miras yapılarının turizm faaliyetlerine entegre edilmesinin pratik potansiyeli hakkında bağlamsal bilgiler sağladı. Bu gözlemler, analizi saha gerçeklerine ve yaşanmış sosyo-mekânsal bağlamlara dayandırarak nicel bulguları tamamlamaktadır.

5. VAKA ÇALIŞMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ: TATAOUINE

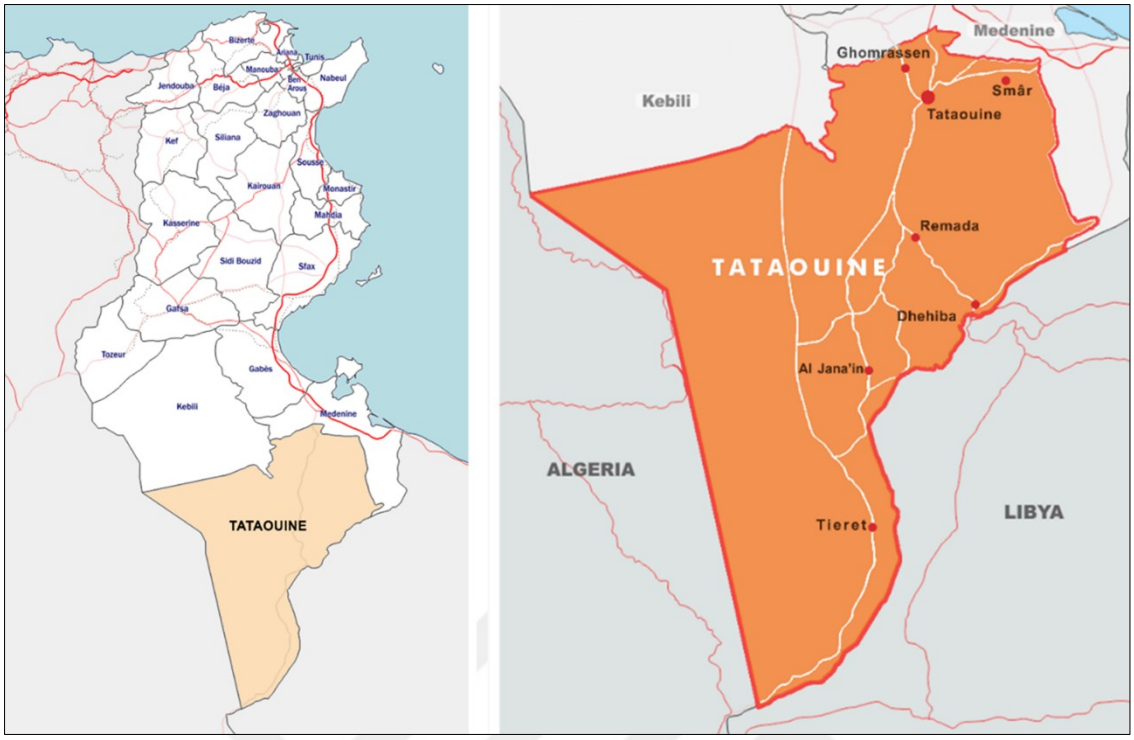
Bu bölüm, Tataouine'ye odaklanmakta ve bölgenin kültürel ve doğal değerlerinin, Tunus'ta sürdürülebilir turizmin geliştirilmesi için önemli bir örnek oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Analiz, bölgenin özgün kimliğini tanımlayan coğrafya, tarih, kültür ve mimari arasındaki kesişimleri inceleyerek başlamaktadır. Ardından, Tataouine'deki turizm gelişimini inceleyerek, potansiyelini sınırlayan mevcut zorlukları ele almaktadır. Bunu yaparken, bölüm, bu tezde önerilen uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rota stratejilerini bağlamsallaştırmak çalışma alanının sosyokültürel ve mekânsal gerçekliklerine dayandırmaktadır.

5.1. Tataouine: Coğrafi Tarih, Kültür ve Mimarinin Kesiştiği Coğrafya

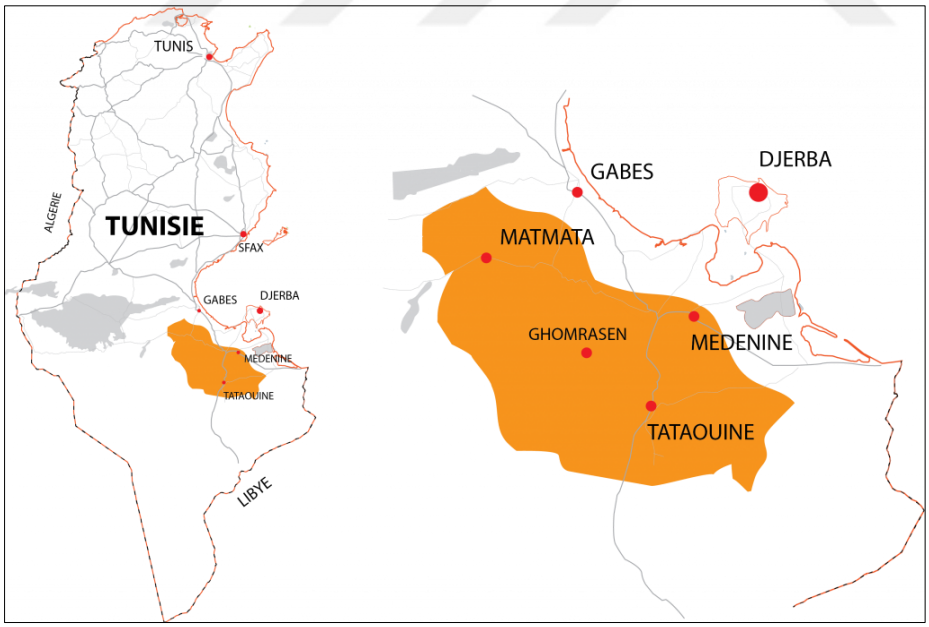
Tataouine, doğal peyzajın, tarihi mirasların, kültürel uygulamaların ve mimari geleneklerin derinlemesine iç içe geçtiği bir bölgeyi temsil etmektedir. Bu çok boyutlu kimliği anlamak, bölgedeki uyarlanabilir yeniden kullanım ve sürdürülebilir turizm potansiyelini değerlendirmek için elzem olmaktadır. Bu bölüm, Tataouine'nin coğrafi temelini, tarihsel gelişimini ve kolektif hafızasını, inşa edilmiş mirasının önemini ve turizmin bölgesel kalkınmanın itici gücü olarak ortaya çıkışını vurgulamaktadır.

5.1.1. Konum ve coğrafi özellikler

Tataouine, Tunus'un 24 vilayetinden biri olmaktadır. Ülkenin en güney bölgelerini kapsar ve 38 889 km²'lik bir alanı kaplayan, tüm ülkenin yaklaşık dört katı büyüklüğünde, yani Tunus topraklarının %24'ünü kaplayan ülkenin en büyük valiliği durumunda olmaktadır. Aynı zamanda Cezayir ve Libya olmak üzere iki ülkeye sınırı olan tek Tunus vilayetidir ve sınır ötesi ticaret için stratejik bir konuma sahiptir ve komşu ülkelerden ziyaretçi çekmektedir (Bkz Harita 5.1). Nüfusu 162 654'tür ve bu nüfusun %39'u yerleşim yeri olmayan alanlarda yaşamaktadır (Béchir ve Khatalli, 2011). Bölge, kayalık masifler, yarı kurak ovalar ve çöl alanları içeren dikkate değer jeolojik çeşitlilik ile karakterize edilmektedir.

Harita 5.1. (a) Tunus'ta Tataouine'nin konumu. (b) Tataouine'nin idari bölümleri (Tez kapsamında üretilmiştir)

Harita 5.2. (a) Tunus'ta Dahar Platosu'nun konumu. (b) Tataouine ili içinde Dahar Platosu'nun konumu. Kaynak: URL -4

Tataouine'in ikinci önemli topoğrafik unsuru ise Djeffara adı verilen orta yükseklikte geniş bir ovadı durumunda olmaktadır. Djeffara'da ovada dolaşan, ekinlerini ve yetiştirdikleri ürünleri depolayan göçebeler yaşamaktadır. Yüksekliği ve denizden uzaklığı nedeniyle,

Tataouine bölgesi karasal bir iklime sahiptir. Sıcaklık değişimleri sık ve yüksektir. Yazın en yüksek sıcaklıklar bazen 50°'yi aşarken, kışın en düşük sıcaklıklar bazen sıfıra yakın durumunda olmaktadır. Tataouine, yaz sıcaklıkları ile kurak bir iklim ile karakterize edilmektedir. Bu kuraklık, özellikle mimari ve su kaynakları yönetimi açısından dikkate değer adaptasyon teknikleri geliştirmiş olan yerel halkın geleneksel yaşam tarzlarını etkilemiştir.

5.1.2. Tarih ve kolektif bellek: Antik çağdan kolonileşmeye

Kolektif belleğin oluşumunu anlamak için, antik çağdan kolonileşmeye uzanan tarihsel çerçeve paleontolojik geçmişten itibaren ele alınmaktadır.

Paleontolojik tarih

Tunus'un en güneyinde yer alan Tataouine bölgesi, tarihi boyunca Pön, Roma, Berberi ve Arap-Müslüman medeniyetleri de dahil olmak üzere çeşitli medeniyetlerin birbirini takip ettiği ve karıştığı bir yer olmuştur (Rhouma ve Metallaoui, 2019). Bu zengin tarihi mirasa, bölgede dinozorların yaşamış olması nedeniyle dikkate değer bir paleontolojik önem de eşlik etmektedir. Bu bölgedeki ilk paleontolojik keşifler 1951 yılına kadar uzanmaktadır, ancak 2002 ve 2004 yılları arasında, özellikle bir Spinosaurus örneğinin keşfedilmesiyle önemli ilerlemeler kaydedilmiştir (Buffetaut ve Ouaja, 2002). 2010 yılında başlatılan kazılar 2013 yılında Tunus'ta Erken Kretase döneminde yaşamış soyu tükenmiş bir sauropod olan Tataouinea cinsinin keşfedilmesini sağlamıştır (GeoTourisme Dahar, n.d). Bu cins (Bkz. Resim 5.1), yaklaşık 109 milyon yıl önce Albian çağından beri varlığını sürdürmektedir. Tataouinea'nın keşfi, Tunus'ta eklemli bir dinozor iskeletinin ilk kez tanımlanmasına yol açarak Tunus paleontolojisinde önemli bir ilerlemeye işaret ettiği için özellikle önemli olmuştur (Fanti, Cau, Cantelli, Hassine, ve Auditore, 2015).

Resim 5.1. (a) Tataouinea cinsi. (b) Tataouinea'ya ait iskelet kalıntıları (Tekiano, 2013)

Tataouine'i paleontolojik araştırmalar ve halka erişim açısından küresel öneme sahip önemli bir alan haline getiren de bu olmuştur. Jacobs ve Morris (2001)'e göre, "Tataouine'in kendisi, sular altında kaldığı Jura dönemine (144-288 milyon yıl önce) ait bir kaya çıkıntısı üzerindedir ve bu nedenle o döneme ait fosiller deniz hayvanlarına aittir" (s. 407). Bölgedeki insan yerleşimi erken tarih öncesi dönemlere, özellikle de Paleolitik döneme kadar uzanmaktadır. Ghomrassen vadisinde fosilleşmiş yerleşim alanlarının ve dikkat çekici mağara resimlerinin varlığından da anlaşılacağı üzere, Neolitik döneme, yaklaşık 8.000 ila 4.000 yıl öncesine kadar devam etmiştir (Jacobs ve Morris, 2001). Kassah'a (2006) göre, bu mağara resimleri milattan önce 5.000 ila 6.000 yılları arasına, yani Neolitik dönemin sonu ve tarihi çağın başlangıcına tarihlendirilmiştir. Toplumun ve yaşam biçiminin evrimine tanıklık etmektedirler: avcılıktan yetiştiriciliğe ve toplayıcılıktan tarıma (Bkz. Resim 5.2).

Resim 5.2. (a) Ceylan betimlemesi içeren kaya resmi. (b) İnsan figürleri ve günlük yaşam. Kaynak: Wikimedia Commons contributors (2023)

Antik çağlardan bağımsızlığa

Güney Tunus'un, özellikle de Tataouine'in, gerçek ataları ülkenin yerli toplulukları olan Amazighler (Berberiler) olmuştur. Onların Kuzey Afrika'daki tarihsel varlıkları, uzun süredir ötekileştirilen bir kültürün kanıtı durumunda olmuştur. Yüzyıllar boyunca çeşitli işgalcilerin uyguladığı zulme rağmen, bu topluluklar özgürlüklerine olan güçlü bağlılıklarını korumayı başarmıştır. Bu hayatta kalma mücadelesi, onları ulaşılması zor dağlık bölgelere ve kurak, hatta yaşanması zor vahşi bir ortama sığınmaya yöneltmiştir (UNESCO, 2020). Bölgenin bilinen tarihi M.Ö. üçüncü veya beşinci yüzyılda (Destination Dahar, n.d) Kuzey Afrika Neolitikleri[2]olarak adlandırılan bir istilacı dalgasıyla başlamıştır ve beraberinde o döneme ait kültürel bir zenginlik getirmiştir; "Libyan[3]" adı verilen dilleri, Tunus'un en güneyindeki kurak ortama uyum sağlayarak geliştirdikleri teras tarımı teknikleri, biçimlendirilmiş çömlek süsleme sanatı[4] (Louis, 1972). Fenikeliler kıyı halklarıyla temas kurmuş olsalar da güneydeki Berberiler üzerinde derin bir etki bırakmamış, Berberiler göçebe yaşam biçimlerini sürdürmüşlerdir. Altı yüzyıl süren Roma egemenliği boyunca, Berberilerin yabancı kültür dayatmasına karşı direnişleri ve kimliklerini koruma arzuları, sık sık isyanlarla kendini göstermiştir (Géotourisme Dahar, n.d). Vandal istilası, Berberiler için Roma egemenliğinden kurtulma fırsatı yaratmış ama aynı zamanda yeni bir tehditle de baş etmek zorunda kalmışlardır. Bizanslılar, altıncı yüzyılda kontrolü yeniden tesis etmeye çalıştılar, ancak Berberi kabileleri bu akınlara başarıyla direnmiştir.

Yedinci yüzyıldaki Arap fethi Berberilerin tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu. Bazıları direnmiş olsa da birçoğu İslam'ı kabul etmiştir. Ancak bu dönüşüm yavaş ve karmaşık olmuştur. Dokuzuncu yüzyıldan itibaren Aglabiler döneminde Berberiler isyan etmeye devam etti ve güney Tunus çeşitli Berberi kabileleri ile yetkililer arasında bir gerilimin odak noktası olarak kalmıştır (Rhouma ve Metallaoui, 2019). On birinci yüzyılda Hilal kabilelerinin istilası Mağrip'in etnik ve kültürel dinamiklerini derinden değiştirerek Berberilerin kademeli olarak Araplaşmasına yol açmıştır (Louis, 1972). Bu Araplaşmanın, geleneklerini korumak ve genişleyen Arap dünyasına entegre olmak arasında gidip gelmek zorunda kalan Berberi kimliği üzerinde kalıcı sonuçları olmuştur. Hafsid hanedanının

[2] Mağrip'in ilk fatihleri, 'İbero-Mağribi' uygarlığıyla bağlantılıydı
[3] Berberi Dilinin Kadim Hâli
[4] Odun ateşi üzerinde pişirilen, bitkisel kökenli pigmentlerle uygulanmış geometrik desenlerle süslenmiş çanak çömlek

gelişiyle birlikte bir miktar barış sağlanmış olsa da Berberiler ve Araplar arasındaki gerginlikler devam etmiştir. On dördüncü yüzyılda yerli Berberiler dağlara geri itilirken, Arap kabileleri ovalara yerleşmiştir.

Fransız Protektorası dönemin de, Araplar ve Berberiler arasındaki ayrım silikleşmiş, ancak protektora sık sık Berberi unsurlarını kendi lehine konumlandırmıştır (Louis, 1972). Her ne kadar bu kimlik modernleşme ve kentleşme tarafından giderek daha fazla tehdit edilse de, Tataouine'de Berberi kimliğine dair belirli bir farkındalık hala korunmaktadır. Dolayısıyla Güney Tunus Berberilerinin tarihi, bölgenin coğrafyasından derinden etkilenirken, hayatta kalma mücadeleleri ve sosyo-politik değişimlere sürekli adaptasyonla damgalanmıştır (Louis, 1972). Bu, binlerce yıla yayılan, istilalarla, kültürel etkileşimlerle ve toplumsal dönüşümlerle dolu zengin ve karmaşık bir anlatı olmuştur.

Kolektif Bellek

Adını efsaneden alan ve Tataouine'in kolektif hafızasının bir parçası olan Yedi Uyurlar Camii, MS üçüncü yüzyıldan kalma Yedi Uyurlar Hikayesi ile bağlantılı olmaktadır. Chenini Ksar'ının yakınındaki dağlarda yer alan caminin en eski bölümü olan troglotid bölümü, 1323 yılında inşa edilen bir oda ile genişletilmiştir ve şimdi eğik duran yüksek bir minareye sahip olmaktadır (Prevost, 2017). Efsaneye göre, 249 ve 251 yılları arasında Roma imparatoru Decius'un emriyle Hıristiyanlara yapılan zulümden kaçan yedi genç adam Efes yakınlarındaki bir mağaraya sığınmış ve burada canlı canlı duvarla kapatılmışlardır. Bu hikâye, her ne kadar uzak olsa da, yerel kültürde derin yankılar uyandırmakta ve baskı karşısında direniş ve inanç temalarını çağrıştırmaktadır. Kur'an'da da "Mağara" başlıklı XVIII. surede bahsedilmektedir. Bu Kur'an referansı, bu efsanenin ilahi korumanın, sarsılmaz inancın ve yeniden dirilişin sembolü olarak görüldüğü İslam geleneğindeki önemini vurgulamaktadır (Prevost, 2017). Tataouine'de, Chenini'de bulunan Yedi Uyurlar Camii, bu efsaneyi onurlandıran bir ibadet yeri olmaktadır. Yüzyıllar boyunca yakın bölgelerden insanlar, özellikle de evlenmek üzere olan genç kızlar bu bölgeyi ziyaret etmiştir. Her cuma mezarların yanında yemek yemek ve mum yakmak için gelirler (Prevost, 2017). Yedi Uyurlar'ın hikayesi eski bir masaldan çok daha fazlasıdır; Tataouine'de yaşayan kolektif bir hafızayı temsil eder ve nesilleri kültürel miraslarının bir parçası olarak inanç, direniş ve kültürel kimlik değerleri etrafında bir araya getirmektedir.

Resim 5.3. (a) Chenini'deki Yedi Uyurlar camii ve çevresi.
(b) Yedi Uyurlar'a ait mezarlar. Kaynak: (Derriks, 2017)

"Tataouine" isminin kendisi zengin bir kültürel öneme ve kolektif bellekte derin kökleri olan çeşitli anlamlara sahip olmaktadır. Şehir bir zamanlar "Foum Tataouine" olarak adlandırılmıştır. Berberi dilinde "Tataouine" "gözler" ve "su kaynakları" anlamına gelmektedir. "Foum Tataouine", "Kaynakların ağzı" anlamına gelmektedir (Jacobs ve Morris, 2001). Buna ek olarak, Fransız kolektif belleğinde "Tataouine'e gitmek" veya "Tataouine'ye" ifadesi izole, uzak ve hatta hayali bir yere varma fikrini çağrıştırmaktadır. Bu çağrışım tarihsel olarak, genellikle sevilmeyen ve ilgi çekici olmadığı düşünülen uzak bir şehre atıfta bulunan "Tataouine-les-bains" ifadesiyle bağlantılı olmaktadır. Bu ifadeler, Fransız askeri ceza kolonisinin 1938 yılına kadar Tunus'ta faaliyet gösterdiği dönemden kalmıştır. Ceza kolonisi, gözaltı veya sürgün için bir hapishane görevi görmüştür (Larousse, s.d.). Bu dönemde Tataouine ceza kolonisi, zorlu gözaltı koşulları, kurak iklimi ve katı disiplini ile sert ve izole edici bir ortam olarak ün kazanmıştır. Bu durum, kişinin izole bir yerde hem fiziksel hem de mecazi olarak kaybolduğu bir yeri sembolize eden popüler "Tataouine'ye gitmek" deyiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Meyer-Hilfiger, 2025).

Tataouine kenti, adını George Lucas'ın yönettiği Star Wars serisindeki çöl gezegeninden almıştır. "Tatooine" adıyla anılan bu kurgusal dünyada ünlü karakter Anakin Skywalker doğmuştur. Hâlen Tataouine kentinin çevresinde bazı film setleri ayakta durmaktadır. Ancak daha ücra noktalardaki sahne düzenekleri yavaş yavaş çökmekte ya da çöl kumları tarafından yutulmaktadır. Yine de, bu yapıların turizm açısından değerinin bilincinde olan yerel halktan bazı kişiler tarafından bakım ve koruma çalışmaları sürdürülmektedir (National Geographic, 2020).

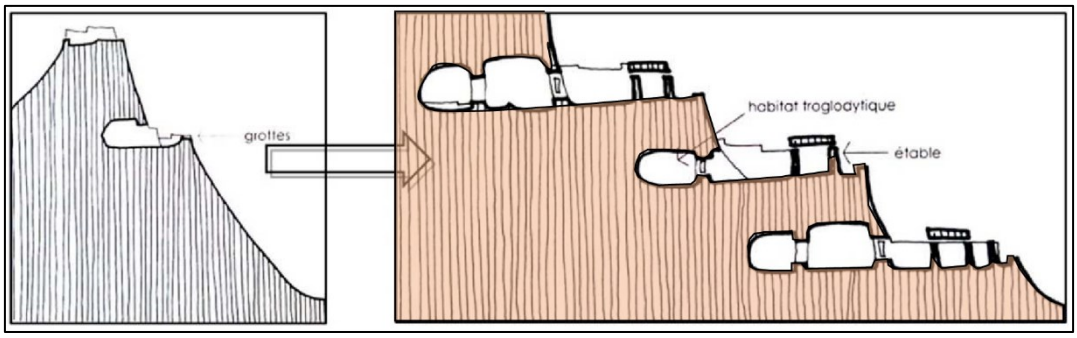
Resim 5.4. Tataouine'deki Star Wars çekim yerleri. Kaynak: URL-16

5.1.3. Mimari ve Kültürel Mirasın Önemi

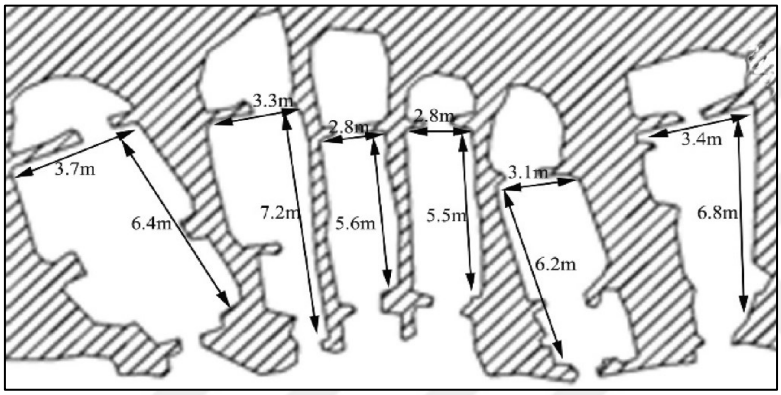
Tataouine, sıradışı tarihi ve kültürel değere sahip geleneksel mimari ile karakterize edilmektedir. Yerel konut dokusunu "troglodit" yerleşimler ve "ksour" oluşturmaktadır. Ksour, Güney Tunus'ta kültürel ve Sahra turizminde önemli yerler haline gelmiştir.

Troglodit yerleşimler: iklime uyarlanabilir bir yanıt

Özellikle Tunus'un dağlık bölgelerindeki Berberilerin tarihi, birbirini izleyen zulümler ve istilalar karşısında gösterdikleri direnç ve kurak iklime verdikleri sürdürülebilir tepkiyle dikkat çekmektedir. Özgürlüğe olan bağlılıkları, onları ulaşılması zor dağlık bölgelere sığınmaya yöneltmiş ve burada çoğu zaman elverişsiz ve zorlu koşullara uyum sağlamak zorunda kalmışlardır. İnsan ve doğa arasındaki bu etkileşim, benzersiz olmasa da, büyük kültürel ve tarihi değer kazandıran ayırt edici özelliklere sahip bir mağara konut tarzının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bugün hala kullanılmakta olan Tataouine troglodit yerleşimi, yerel biyoklimatik mimarinin mükemmel bir örneğidir. Tüm yıl boyunca yaklaşık 25°C'lik sabit bir sıcaklığı koruyan izotermal konutlar sunmak için arazinin doğal özelliklerinden faydalanmaktadır. Konutlar, iki kaya tabakası arasında yer alan gevrek tabakalara yatay olarak kazılmış odacıklardan oluşmaktadır (Bkz. Resim 5.5 ve 5.6). Esasen, konutlar kontur çizgilerine uymakta ve yumuşak kireçtaşı tabakalarına yanal olarak kazılmaktadır. Kırıntılı tabakaların miktarı köydeki kat sayısını belirlemektedir.

Resim 5.5. Troglodit habitatlarının teraslınmış adaptasyonu. Kaynak: (Louis ve Ira Hallet, 2011)

Resim 5.6. Troglodit konutların plan görünümü: İç mekanlar. Kaynak: (Znidi, 2018)

Bu yerleşim biçimi, geleneksel özelliklerini korumakla birlikte, su yönetimi için entegre sarnıçlar ve terasların mekansal organizasyonuna sistematik bir yaklaşım içeren gelişmiş mimari ustalığı örneklemektedir. Bu özellikleriyle, ekoturizm projelerine dâhil edilerek yeniden işlevlendirilebilecek olağanüstü bir kültürel ve mimari mirası temsil etmektedir. Tüm troglodit yerleşimi, düşman grupların saldırılarına karşı sığınak olarak kullanılan bir kale-sığınak (kalâa) tarafından gözetim altında tutulmaktadır. Bu yapı, istilalara karşı savunma işlevi görmüştür. Berberiler çağlar boyunca köylerine (tamourte[5]) bağlı kalmışlardır. Örneğin Chenini, güney Tunus'ta troglodit konutlarının günümüzde de yaşadığı tek Berberi köyüdür. Modernitenin cazibesine rağmen 123 yerli aile burada yaşamaktadır (Rhouma ve Metallaoui, 2019). Yaşam alanlarıyla olan bu bağ, mekâna ve mirasa aidiyet biçimini ortaya koymaktadır.

[5] Tamourte, Berberi dili olan “Chelha”da köy anlamına geliyor.

Ksour: Savunmacı ve işlevsel bir mimari

Güneydoğu Tunus bölgesindeki ksourlar, özellikle de Tataouine'dekiler, Fas, Cezayir ve Libya'da olduğu gibi birkaç yüzyıldır varlığını sürdürmekteydi. Güneydoğu Tunus'taki ksour (ksar çoğulu), özellikle tarımsal üretim sisteminin belirsiz olduğu göçebe dönemde, çok kısıtlayıcı bir iklimsel kuraklık karşısında özel unsurlar olmuşlardır. Bir depolama aracı olarak ksar, nüfusun gıda güvenliğini sağlamak için bir zorunluluk haline gelir, mükemmel bir silaj yeri olmuştur (Khattali ve Omrani, 2024). Taş, kil, alçı ve kireçten inşa edilmişlerdir. Ksar, "ghorfa" adı verilen tonozlu odalardan oluşmaktadır. Bunlar birbiri üzerine bindirilmiştir. Ksour mimarisi, stratejik yüksekliklere tünemiş ksour-kalelerden[6] (Kalâa) (Bkz. Resim 5.7), daha erişilebilir ve tarımsal olan "dağ ksourlarına[7]" (Bkz. Resim 5.8), ardından da on dokuzuncu yüzyılda ticari merkezler haline gelen "ovalardaki ksourlara[8]" (Bkz. Resim 5.9) evrilmiştir. Yerleşim planları ve tasarımları, mimarinin hem ekonomik hem de savunma ihtiyaçlarına hizmet ettiği, iyi yapılandırılmış bir sosyal ve bölgesel organizasyonu yansıtmaktadır.

Resim 5.7. Ksour-Citadel (Kalâa- Ksour-Surlu Kale)

[6] Ksour kaleleri ve dağ ksour'lar, savunma amacıyla stratejik olarak yüksek zirvelere veya engebeli arazilere inşa edilmiş yapılar olmuştur. Doğal çevreyle uyumlu mimarileri ve renkleri sayesinde hem erişimleri zor hem de uzaktan fark edilmeleri güç olmuştur. Askerî işlevlerinin yanı sıra köy yerleşimi işlevi de üstlenmiş, yerel topluluklara barınma ve dış tehditlere karşı güvenlik sağlamışlardır:

[7] Dağ ksour'ları savunma niteliğini korumakla birlikte, daha erişilebilir alanlarda, verimli çöküntüleri ve ovaları hâkimiyet altına alan konumları, esasen tarımsal işlevlerine işaret etmektedir. Kalaa türü ksour'lardan farklı olarak kalıcı köylerle bağlantılı olmamaktadır; daha çok, Berberi toplulukların inşa ettiği ksour'ları sonradan kullanan Arap kabileleri tarafından depo amaçlı değerlendirilmişlerdir **Source spécifiée non valide.**.

[8] Ovalardaki ksourlar, dağlık alanlardaki benzerlerinden önemli ölçüde farklılaşarak en yeni tipolojiyi temsil etmektedir. Topografik kısıtlamalardan kurtulmuş, daha geniş alanlara yayılmış ve öncelikli olarak tarımsal ürünleri ve çiftçilik ile yarı göçebe toplulukların mallarını depolamak için toplu depolar olarak tasarlanmışlardır. Bu düz ksourlar, genellikle tek katlı, daha basit bir yapıya sahipti. Genellikle müstahkem girişleri bulunmamaktadır ve bu da savunma yapıları olmaktan ziyade ortak ambarlar olarak işlev gördüklerini vurgulanmıştır.

Resim 5.8. Dağ Ksurları. Kaynak: (Géotourisme Dahar, n.d)

Resim 5.9. Ovaların Ksourları.

Gözleme dayalı bir sonuç olarak, bölgede iki yaşam biçimi bilinmektedir: Ksar Kalesi ve köylerinde yerleşik, dağlarda yarı göçebe ve ovalarda göçebe ve bir arada var olan ve geçmişte ekonomik, sosyal ve kültürel düzeylerde üç gerçekliği yansıtan üç yön.

Çizelge 5.1. Tataouine vilayetindeki Ksour'un tipolojisi (Khattali ve Omrani, 2024)

Tanım	Kabileler Görev	Asıl İşlev
Ksour-Surlu Kale, “Kalâa” olarak da bilinir. Bu tür Ksar bir troglodit konutu ile bağlantılı olarak inşa edilmiştir.	Berberi dilini konuşan topluluklar	Güvenlik (ana amaç) ve Gıda rezervlerinin depolanması.
Dağ Ksar. Bu tür Ksar'a Ksar kalesinden daha kolay erişilebilmektedir.	Araplaşmış Berberiler / Yarı göçebe Araplar	Depolama (birincil amaç) ve Güvenlik.
Ovanın Ksar'ı (dönemsel olarak sonuncu yapı)	Göçebe ve yarı göçebe Araplar	Kabileler arasında bir depolama ve buluşma yeri.

Ambarların yüksekte inşa edilmesinin birkaç nedeni bulunmaktadır: ilk olarak, yiyecekleri nemden korumak için, ambarlar gıda maddeleri içeren küplerle dolu olmaktadırlar ve hava akımına izin veren ve nemi azaltan açıklıkları bulunmaktadır. Duvarlar, ailelerin hasadın dağılımını göstermelerini sağlayan sembollerle süslenmiştir (Bkz. Resim 5.10). Tunus-

Alman bilimsel araştırma projesinin bir parçası olarak Hammami'ye (2010) göre, ksour söz konusu olduğunda ilginç olan bilgi, Tunus'un güneydoğusundaki ksourların envanteridir - çalışma alanında toplam 92 ksour bulunmaktadır. Bu ksurlar, Tunus'un yüzölçümünün üçte birini temsil eden bir alana, iki idari bölge olan Tataouine ve Medenine valiliklerinin topraklarına yayılmıştır. Tataouine vilayetinde toplam Ksour sayısı 92 kişiden yaklaşık 59'u, yani neredeyse %64'tür. Köşkler daha çok Tataouine vilayetinde yoğunlaşmaktadır (Hammami, 2010). Günümüzde, modernleşmeye rağmen bu ksourlar, restorasyon yoluyla sürdürülebilir turizm sürecinde korunmayı ve geliştirilmeyi hak eden eşsiz bir mimari mirası temsil etmektedir.

Resim 5.10. Kolektif depolama mimarisi olarak ghorfas (Tez kapsamında üretilmiştir)

Jessour: sürdürülebilir hidrolik mimari

Çok düşük yağış miktarıyla (yılda 200 mm'den az) karşı karşıya kalan yerel halk, olağanüstü bir su yönetim sistemi geliştirmiştir: jessour. Bu küçük teraslı barajlar, akan suyu tutmayı ve zeytin ağaçları, hurma ağaçları ve tahıl yetiştirmek için alüvyondan yararlanmayı mümkün kılmaktadır. Atalardan kalma bir su düzenleme kodunun eşlik ettiği bu sistem, çevreyle uyum içinde sürdürülebilir bir mimari ve peyzaj yaklaşımı göstermektedir. Modern su kaynakları yönetimi çözümleri için yeniden kullanılabilecek bir geleneksel mühendislik biçimini göstermektedir.

Resim 5.11. Jessour. Kaynak: (Géotourisme Dahar, n.d)

Troglodit yağ fabrikaları ve zeytin ağacı kültürü: Tarımsal bir miras

Berberi köylerinde bulunan Tataouine yeraltı yağ değirmenleri, zeytin ağacının binlerce yıllık yetiştiriciliği ile ilişkilendirilmekte, dikkate değer mimari ve teknik bilgi birikimi sergilemektedir. Mağaraların kullanımı, zeytinyağının depolanması ve çıkarılması için ideal olan sabit bir sıcaklığa olanak sağlamıştır. Hayvanların çektiği taş değirmenlerin ve kaldıraçlı presleme sisteminin kullanımı, Romalılardan miras kalan teknik bir ustalığa tanıklık etmektedir. Bu yağ değirmenleri, ksour ve troglodyte yerleşimleri ile birlikte, bölgenin somut ve somut olmayan mirasının korunması ve geliştirilmesi gereken kilit unsurları olmuştur. Chenini köyünde bazı yağ değirmenleri halen kullanılmaktadır. Bu alanların çoğalması, zeytin yetiştiriciliğinin dağ köyünde olduğunu göstermektedir. Troglodit yağ değirmeni, geniş bir ailenin üretim birimine karşılık gelmektedir.

Resim 5.12. Mağara eski yağ değirmeni. Kaynak: (Kammoun, 2020)

Geleneksel zanaatkarlık: Asırlık bilgi birikimi

Tataouine'deki zanaatkârlık, yerel geleneklere derinlemesine kök salmıştır, bölgenin tarihini hem de becerilerini yansıtmaktadır. Nesilden nesile aktarılan zanaat teknikleri, çömlekçilik, dokumacılık ve mücevher yapımı gibi çeşitli el sanatlarını kapsamaktadır. Tataouine'in yerel kadın el sanatları iki faaliyet alanını içermektedir: dokumacılık ve sepetçilik. Abichou, Jouve, Rey Valette ve Sghaier'e (2009) göre, bu sonuncusu bölgenin tüm nüfusu arasında mükemmel bir kadın faaliyeti olmuştur.

Örneğin çömlekçilik, hem faydacı hem de dekoratif nesneler yaratmak için yerel kili kullanan eski bir uygulama olmuştur. Khorç küpeleri, H'adida bilezikleri ve Semsem kolyeleri gibi geleneksel takılar Tatatouine'in kültürel mirasının önemli bir bileşeni olmuştur ve sadece süs eşyası da olmamıştır. Her bir parça, genellikle ruhani koruma ve kabile kimliği ile ilgili kültürel ve sosyal bir önemi yansıtmaktadır. Geometrik desenler ve renkli boncuklarla bezenmiş bu gümüş takılar, işçiliğin sembolizm ve estetiğin kesişme noktasında yer aldığı bir geleneğin parçası olmuştur. Ayrıca, Güney Tunus dövmeleriyle (hargous) ünlü olmuştur.

Tüm bunlara ek olarak, ikonik bir yün dokuma olan Marghoum, bir tekstilden çok daha fazlası olmuştur. Her motifin bir hikaye anlattığı, bir aileyi veya kabileyi tanımlayan kültürel bir kodu temsil etmektedir. Belirli Amazigh motifleri olan ragma'da ustalaşmak, 20 yıla kadar öğrenilebilecek bir uzmanlık gerektirmektedir. Bu dokuma, yün ve pamuk karışımı bir tekniği sürdürerek şal, kilim ve örtü yapımında kullanılmaktadır. Anneden kıza aktarılan bilgi birikimi, Tataouine'in zanaatkâr kimliğinin temelini oluşturmaktadır.

Resim 5.13. Güney Tunus'taki geleneksel dövme desenleri ve “Hargous”. Kaynak: (Ben Mrad, 2025)

Tataouine'de Turizm

Son zamanlarda Tataouine bölgesi, miras kaynaklarını öne çıkararak Sahra keşif turizmine geniş ölçüde açılmaya başlamıştır. Bu sektörü teşvik etmek için kamu yetkilileri, jeolojik alanlar, Sahra ksourları, Berberi köyleri ve Star Wars çekim noktalarının varlığı sayesinde turizm ürünlerini çeşitlendirmeye ve Sahra turizmini geliştirmeye çalışmaktadır. Ksour turizmi, zenginliği ve uluslararası kaşifler üzerindeki cazibesi nedeniyle sıklıkla öne sürülen ürünlerden biri. Bu gerçeğin farkında olan Tunus hükümeti, Tataouine bölgesinde otel ünitelerinin inşasını teşvik ederek bu sektörü desteklemeye başlamıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, Tataouine sinema dünyasında esas olarak G. Lucas tarafından beyazperdeye taşınan ve 1977-2005 yılları arasında altı bölüm halinde çekilen Yıldız Savaşları efsanesindeki Tatouïne gezegeninin mekanı olarak hizmet vermesiyle ünlü olmuştur. Lapompe-Paironne'a (2011) göre Yıldız Savaşları ortamı, Tataouine çevresinde ve Ksar Hadada gibi güney Tunus'ta ziyaret edilebilecek çok sayıda müstahkem mevki içinde bir bakıma "gizlenmiş" olmaktadır. Yıldız Savaşları manzaraları Tataouine'de nispeten korunmuş bir turistik unsur olarak görünmektedir ve esasen film destanının meraklılarından oluşan bir izleyici kitlesi tarafından belirli bir hayali alan, Tatouïne gezegeni arayışıyla harekete geçirilmektedir. Çoğu zaman bireysel ve otonom gezginler tarafından organize edilmektedir. Burada, turizm sektöründe mimari bileşen çok önemlidir. Ksour, müstahkem köyler, güney Tunus'un en sembolik turistik cazibe merkezlerinden biri olmuştur. Ayrıca, Tataouine bölgesi, yılı noktalayan ve bölge sakinleri arasındaki sosyal bağı güçlendiren yoğun bir kültürel ve festival faaliyetiyle öne çıkmaktadır. Bu festivaller sadece folklor etkinlikleri değildir: geçmiş ve bugün arasında etkileşim sağlayan, otantiklik arayışındaki hem yerli hem de yabancı ziyaretçilerin ilgisini çeken yerleri olmuştur.

Resim 5.14. (a) Atlıların Festivali. (b) Ksour Tataouine Festivali (Got2Globe, n.d)

5.2. Tataouine: Gelişmesinin Önündeki Engeller

Tataouine, diğer vilayetlerle karşılaştırıldığında en önemli yüzölçümüne sahiptir ve doğal kaynaklar açısından çok zengin olmuştur: alçıtaşı, mermer, mineraller ve henüz kullanılmayan petrol. Ancak bu vilayet, sosyo-ekonomik ilerlemesini engelleyen ve sürdürülebilir turizm ve kültürel değerlenme potansiyelini sınırlayan, birbiriyle ilişkili bir dizi kalkınma sorunuyla karşı karşıya olmuştur. Tataouine'in 2024 yılındaki nüfusu 162 654 kişidir. Tunus'un toplam nüfusu içindeki ağırlığı %1,3'tür ((INS), 2024). Ancak bu geniş alan, düşük nüfus yoğunluğuyla tezat oluşturmaktadır. Hem toplumsal bir marjinalleşme hem de mekânsal bir marjinalleşme söz konusu olmuştur.

5.2.1. Sosyo-ekonomik zorluklar ve sorunlar

Tataouine, belirgin bir sosyo-ekonomik eşitsizlikler sergilemektedir. Güney Kalkınma Ofisi (2024) raporuna göre, bu valilik ülkedeki en yüksek işsizlik oranına sahiptir ve bölgedeki işsiz sayısı artmaya devam ederek 17 000 işsize ulaşmıştır. İşsizlik oranı %28,7 ile ulusal işsizlik oranının oldukça üzerinde olup, 2024 yılında %16 olan ulusal ortalamanın neredeyse iki katı olmuştur. Düşük Bölgesel Kalkınma Endeksi (0,45; 24 valilik arasında 16. sırada) sistemik az gelişmişliği yansıtmaktadır. Benzer şekilde, bölgesel çekicilik endeksi (2,88; 13. sırada) sınırlı ekonomik cazibeye işaret ederek dış yatırımları caydırmakta ve turizm gelişimini baltalamaktadır. Bu göstergeler, derin köklere sahip ekonomik kırılganlığı ve yetersiz istihdam fırsatlarını ortaya koymaktadır (Bkz. Çizelge 5.2).

Bölge bir dizi spesifik ürün (geleneksel mimari, Berberi dokumacılığı, aromatik ve tıbbi bitkiler, vb) sunmasına rağmen, bölgesel pazarlama henüz aktif hale getirilmemiştir. Bunun nedeni, bölgedeki turistik ürünün deniz turizmine ikincil bir faaliyet olarak pazarlanması olmuştur. Katma değer yaratmak için bu ürünü diğerlerinden farklılaştıracak kriterler yetersiz olmuştur.

Çizelge 5.2. Tataouine vilayetinin kalkınma göstergelerinin analizi (Ekonomik ve sosyal olarak). Kaynak: (Office de Développement du Sud, 2024)

Göstergeler	Kaydedilen veriler/ Gözlemler	Analiz ve çıkarımlar
Ekonomik ve sosyal olarak	2015 yılında yoksulluk oranı = %15	Yerel ekonomik zorluklar
	2019'da işsizlik oranı = %28,7 2024'te ulusal ortalama = %16	Ulusal ortalamanın neredeyse iki katı, Tataouine'de bir iş krizine ve fırsat eşitsizliğine işaret etmektedir.
	Bölgesel Kalkınma Endeksi 0,45 Sıralama : 24 vilayet arasında 16.	Diğer vilayetlere kıyasla düşük gelişmişlik düzeyi, ekonomik açıdan yetişmeyi gerektirmektedir.
	Bölgesel çekicilik endeksi = 2,88 Sıralama: 24 vilayet arasında 13.	Yatırım ve turizm için düşük çekicilik.

5.2.2. Kültür sektörü, altyapı yetersizliği

Aşağıdaki çizelgeye göre, Tataouine'deki kültür sektörü yetersiz finanse edilmekte ve kurumsal olarak ihmal edilmektedir. Kamu müzelerinin bulunmaması ve üç özel müzeye bel bağlanması, kültürel mirasın korunmasına yönelik devlet yatırımlarının eksikliğine işaret etmektedir. Kültürel altyapı asgari düzeydedir: bir tiyatro, altı yetiştirme evi ve on üç kütüphane tüm vilayete hizmet vermektedir ve bu da düşük bir kültürel hizmet sunumuna işaret etmektedir. Her ne kadar 29 festival düzenleniyor olsa da, kültürel faaliyetler ağırlıklı olarak etkinlik temelli olup süreklilikten yoksundur ve bu da toplum katılımı ve turizm üzerindeki etkisini sınırlamaktadır (Bkz. Çizelge 5.3).

Çizelge 5.3. Tataouine vilayetinin kalkınma göstergelerinin analizi (Kültürel olarak). Kaynak: (Office de Développement du Sud, 2024)

Göstergeler	Kaydedilen veriler/	Analiz ve çıkarımlar
Kültürel Altyapı	Kamu müzesi sayısı = 0 Özel müze sayısı = 3	Mirasın korunması ve sergilenmesine yönelik devlet yatırımlarının eksikliği.
	Tiyatro sayısı = 1 Yetiştirme yurdu sayısı = 6 Kütüphane sayısı = 13	Düşük kültürel dinamiği açıklayan sınırlı sayıda kültürel altyapı
	Festival sayısı = 29	29 festivalin varlığı Tataouine'in canlı bir kültürel dinamiğe sahip olduğunu göstermektedir, ancak bu esas olarak geçici etkinliklere dayanmaktadır.

5.2.3. Turizm Sektöründeki Sorunlar

Tunus'taki karar alıcılar, turizm ürününün çeşitlendirilmesinin bir parçası olarak 1980'lerde Sahra turizmiyle ilgilenmeye başlamıştır. Ancak bugüne kadar turizm altyapısı yeterince gelişmemiştir. Güney Kalkınma Ofisi (2024) tarafından sağlanan rapora göre, bölgede düşük yatak kapasitesine (593) ve %11,2'lik sınırlı doluluk oranına sahip sadece 14 konaklama tesisi bulunmaktadır ve bu da talebin zayıf olduğunu göstermektedir. Turist varışları (2021'de 21 782) ve kısa ortalama kalış süreleri (1,3 gün), Tataouine'in bir cazibe noktası olmaktan ziyade öncelikle bir transit destinasyon olduğunu göstermektedir. Bu durum, turizmin ekonomik bir itici güç olarak rolünü sınırlamakta ve bölgenin kültürel mirasını ve doğal varlıklarını yeterince kullanmamaktadır. El sanatları sektörü, 3 910 zanaatkar istihdam etmesine rağmen ekonomik açıdan marjinal kalmaktadır. Sadece 159 iş resmi olarak kayıtlıdır ve yatırım düşük olmuştur (655 000 TND), bu da turizm sektörü ile zayıf entegrasyona işaret etmektedir. Pazara erişim, inovasyon ve kurumsal destek eksikliği gelişimini daha da kısıtlamaktadır (Bkz. Çizelge 5.4). Ayrıca, Tunus Ulusal Turizm Ofisi (2020) tarafından yayınlanan Rakamlarla Turizm raporuna göre, Tataouine'in seyahat acenteleri sayısındaki payı ulusal düzeye kıyasla mütevazı kalmaktadır: toplam 1 395 acenteden 13'ü veya %1'in altındadır. Bu da güçlü bir şekilde deniz turizmi tarafından kontrol edilen bir turizmi ortaya koymaktadır.

Çizelge 5.4. Tataouine vilayetinin kalkınma göstergelerinin analizi (Turizm olarak). Kaynak: (Office de Développement du Sud, 2024)

Göstergeler	Kaydedilen veriler/	Analiz ve çıkarımlar
Turizm	Konaklama sayısı = 14 Yatak kapasitesi = 593 Doluluk oranı = %11,2	Düşük ve az kullanılan kapasite
	Toplam varış = 21.782 Ortalama Kalış Süresi = 1,3 gün	Ilımlı bir rakam, ancak yerel turizmi canlandırmak için yetersiz. Turistler Tataouine'i bir transit destinasyon olarak görmektedir.
El Sanatları	Zanaatkar sayısı = 3910 Zanaat toplam istihdam = 159 El sanatlarına yatırım = 655 000 TND	Kilit sektör, ancak turizm ile entegrasyon eksikliği nedeniyle yeterince kullanılmaktadır. Toplam iş sayısı, zanaatkâr sayısına kıyasla çok az olmuştur. Sınırlı yatırım

5.2.4. Kültürel mirasın bozulması sorunu

Sanatsal ve toplumsal ilgileri ile karakterize edilen Tataouine'deki kültürel miras yüksek bir değer taşımaktadır. Bu kültürel mirasın özgünlüğü, otantik niteliği ve tarihsel boyutu, ona paha biçilmez bir zenginlik katmakta; toplumun sosyo-kültürel değerlerini beslemektedir. Anıtsal mimarinin değeri sadece maddi yanlarıyla sınırlı olmamaktadır, aynı zamanda maddi olmayan, sosyal, kültürel ve tarihi yanlarını da kapsamaktadır. Bu şekilde bir medeniyetin sembollerini oluşturmaktadırlar (Abichou, Jouve, Rey Valette, ve Sghaier, 2009). Örneğin, bir zamanlar Berberi veya Amazigh kabileleri için yiyecek ve erzak depolamak amacıyla kullanılan ksar, günümüzde unutulmuş ve ihmal edilmiş bir miras olmuştur. Önemli tarihi, kültürel ve doğal kaynaklarının yanı sıra bilgi, beceri ve sosyal ilişkileri bir araya getiren karmaşık bir sistem olarak görülmektedir. Bu kaynaklar bölgenin kimliğine köklü bir değer katmaktadır. Ellouze (2022), Tataouine bölgesinin tamamında %0,18'lik bir işlevsellik oranı ile sadece iki ksour'un kullanıldığını vurgulamaktadır. Bu arada, Tataouine'deki 28 ksour tamamen terk edilmiştir, yani ksour'un %40'ından fazlası tamamen terk edilmiş durumdadır. Öte yandan troglodit köyleri Tataouine bölgesine güçlü bir cazibe katmaktadır, ancak bu muhteşem anıtsal yapılar da ileri derecede bozulma nedeniyle risk altında olmuştur (Ellouze, 2022). Öte yandan, o zamana kadar harabeye ve ıssızlığa terk edilmiş olan ksour'u prestijli yerler haline getirmek, sanat ve kültür ile ışıldayan mekanlar yapmak ve bölgenin sosyo-ekonomik tanıtımına katılmak amacıyla kurtarmak için birkaç girişimde bulunulduğunu belirtmek gerekmektedir. Tataouine bölgesindeki Ksar Ouled Debbab ve Ksar Hadadda bu girişimlere iyi birer örnek olmuştur.

Özetle, Tataouine zayıf ekonomik temeller, kültür ve turizm altyapısı eksikliği ve yeterince kullanılmayan yerel potansiyel gibi kalıcı yapısal sorunlarla karşı karşıya olmuştur. Bu sorunların çözülmesi için koordineli bölgesel planlama, hedefe yönelik yatırımlar ve kültürel miras, turizm ve yerel topluluklar arasında daha güçlü bağlantılar gerekmektedir. Özellikle bu bölgelerde, ksour, yerel halkın katılımını güvence altına alırken tüm paydaşları kapsayan bir kalkınma alanı olarak turizm projelerine hizmet edebilmektedir. Bu terk edilmiş yapılar, tarihçiler, araştırmacılar ve öğrenciler gibi farklı ilgi grupları için özgün destinasyonlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda Tataouine, başlangıçta bölgesel ölçekte, uzun vadede ise ulusal ve uluslararası düzeyde özgün bir kimlik ve imaj kazandırabilecek bölgesel turizmin geliştirilmesi için zengin ve çeşitli bir potansiyel sunmaktadır.

6. ANALİZ SONUÇLARI VE BULGULAR

Bu bölüm, Tunus'un sürdürülebilir turizme geçişini sağlamak için stratejiler olarak uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların potansiyelini araştırmak amacıyla uygulanan nicel ve nitel yöntemlerin birleşiminden elde edilen ampirik bulgular sunmaktadır. Saha ziyaretleri ve gözlemler, anketler ve odak grup toplantılarına dayanan bulgular, Tunus'un güneyinde miras temelli turizm gelişiminin fırsatları, zorlukları ve algıları hakkında çok boyutlu bir anlayış sağlamaktadır.

Bu yöntemlerin birlikte kullanılmasının gerekçesi, birden fazla bakış açısını yakalayarak ve farklı bakış açılarından gelen verileri birleştirerek araştırmanın geçerliliğini ve derinliğini artıran üçgenleme ilkesine dayanmaktadır. Anketler, ziyaretçilerin ve yerel halkın kültürel mirasın ve sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesine yönelik tutumlarının sistematik olarak ölçülmesini sağlamıştır. Saha ziyaretleri ve doğrudan yerinde gözlemler, kültürel miras alanlarının fiziksel koşullarının, erişilebilirliğinin ve potansiyelinin yerinde değerlendirilmesini sağlamıştır. Odak grup görüşmeleri ve paydaş anlatıları, yerel yönetişimle ilişkili kolektif vizyon ve zorlukların daha derinlemesine incelenmesini kolaylaştırmıştır. Son olarak, E-Fest kampı, kültürel mirasın yaratıcı ifade ve topluluk katılımıyla bütünleştirilmesinin sürdürülebilir turizm çerçevesinde ne ölçüde mümkün olduğunu pratikte test eden küçük ölçekli bir model görevi görmüştür.

Bu yöntemlerin entegrasyonu, tamamlayıcı kanıt biçimlerini bir araya getirerek araştırmanın titizliğini ve derinliğini güçlendiren metodolojik üçgenleme ilkesine dayanmaktadır. İlk bileşen, miras alanlarının fiziksel koşulları, mekânsal özellikleri ve erişilebilirliği hakkında doğrudan bilgi sağlayan saha ziyaretleri ve yerinde gözlemlerden oluşmaktadır. Bu, kültürel mirasın yaratıcı uygulamalar ve topluluk katılımı yoluyla nasıl etkinleştirilebileceğine dair deneyimsel bir bakış açısı sunan E-Fest Kampı'na katılımla tamamlanmıştır. Bölüm daha sonra, ziyaretçilerin ve yerel sakinlerin uyarlanabilir yeniden kullanım ve sürdürülebilirliğe yönelik tutumlarını, tematik rotalar için tercih ettikleri temaları ve uyarlanabilir yeniden kullanıma dayalı bir turizm modelinin uygulanabilirliğine ilişkin algılarını sistematik olarak yakalayan anket bulgularını sunmaktadır. Bu nicel sonuçlar, katılımcılar tarafından algılanan fırsatları ve belirlenen zorlukları ortaya koymaktadır.

Son olarak, odak grup tartışmaları, seçilen miras alanlarının uyarlanabilir yeniden kullanım potansiyeline dair nitel bir anlayış sağlamak için analiz edilmektedir. Bu tartışmalar, yerel miras değerleri ve paydaşların uyarlanabilir yeniden kullanımla ilişkilendirdiği uygulama fırsatları, özellikle bölgesel sosyo-ekonomik faydalar açısından, bağlama duyarlı içgörüler sunmaktadır. Toplu olarak, bu yöntemler çalışmanın, uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların, Güney Tunus'un sürdürülebilir turizme geçişini desteklemek için uygulanabilir ve bağlam açısından uygun bir model oluşturup oluşturmadığını değerlendirmesine olanak tanır.

6.1. Saha Gözlemleri: Analiz ve Bulgular

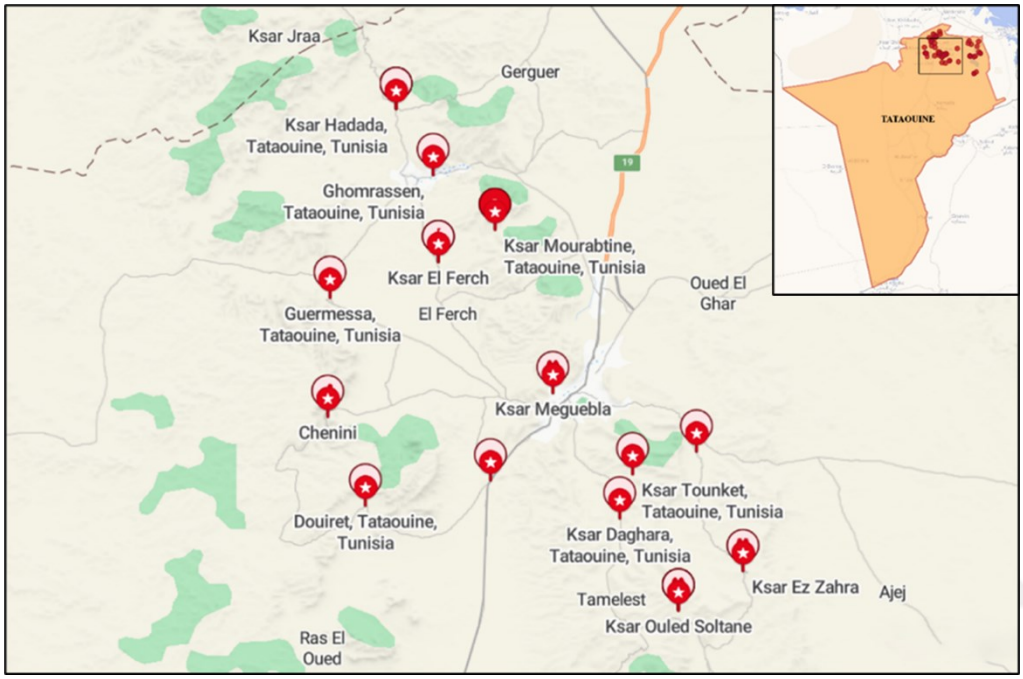
Mekan temelli saha çalışması, planlama, kültürel miras ve turizm çalışmalarında merkezi bir metodolojik araç olmaktadır. Bu, sadece betimleyici değil, araştırmacıların hem mekanın maddi koşulları hem de ona atfedilen toplumsal anlamlarla ilgilenmelerini sağlayan yorumlayıcı bir yöntem olmaktadır (Creswell ve Poth, 2018). Bu çalışma için, Tataouine'de sürdürülebilir turizmi geliştirmek amacıyla uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotalar hakkında ampirik bilgi elde etmek üzere saha çalışması tasarlanmıştır.

6.1.1. Saha ziyaretlerinin kapsamı ve amacı

Bu çalışmada, saha ziyaretleri Tataouine'nin yapısal ve peyzaj koşullarınınsomut bir envanterini sunmaktadır. Busüreç, “gördüklerimizi” kanıtlara ve maddikoşullara, sosyal açıdan anlamlı müdahalelere dönüştürmektedir. Saha ziyaretleri, fiziksel durumu, erişilebilirliği ve uyarlanabilir yeniden kullanım potansiyelini belgelemiştir.Somut bir bakış açısı sağlamak için, bu bölüm Tataouine'deki yer, insanlar veuygulamaların gerçeklerine odaklanmaktadır.Bu bölümde, Tataouine'deki yer, insanlar ve uygulamaların gerçeklerine odaklanarak, Tataouine'nin fiziksel ve sosyal gerçekliğini ortaya koymak ve bu gerçeklerin, Tataouine'nin gelecekteki gelişimini şekillendirmek için nasıl kullanılabileceğini araştırmak amaçlanmaktadır.

Saha çalışması 10-15 Nisan 2025 tarihleri arasında gerçekleştirildi ve Tataouine'nin yeterince kullanılmayan kültürel miras alanlarının derinlemesine incelenmesi amacıyla tasarlanmıştır. Çalışmanın temel amacı, terk edilmiş ksour ve troglodit köylerinin, uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotalar yoluyla sürdürülebilir turizmin itici gücü

olarak nasıl yeniden konumlandırılabileceğini anlamaktır. Dağınık yerleşimleri, zengin kültürel doğal çevresi ve sınırlı turizm altyapısı ile Tataouine, sürdürülebilir, topluluk temelli turizm gelişimi için hem zorluklar hem de önemli, henüz keşfedilmemiş fırsatlar sunmaktadır. Yaklaşım, esas olarak yüzeysel gözlemlerin ötesine geçmek ve yere özgü deneyimlere ve sosyal algılara erişim sağlamak için tasarlanmıştır.

Harita 6.1. Tataouine'de potansiyel miras alanlarını ziyaret (Tez kapsamında üretilmiştir)

Tataouine'deki on üç önemli yer, mimari önemi, mevcut durumu ve devam eden veya potansiyel turizm gelişimi ile ilgisi temelinde seçilmiştir. Bu seçim, Tataouine'nin çeşitli kültürel mirasının morfolojik kimliğini temsil eden, surlarla çevrili ksour, yerel troglodit köyleri ve geleneksel konutları içermekte olup, potansiyel olarak yeniden kullanılabilecek mekanların yorumlayıcı ve karşılaştırmalı analizini kolaylaştırmaktadır. Harita 36, Tataouine vilayetinde saha çalışması sırasında ziyaret edilen kültürel miras alanlarının coğrafi dağılımını göstermektedir. Harita, dağlarda, vadilerde ve çöl platolarında bulunan alanlarla bölgenin kültürel ve coğrafi çeşitliliğini göstermektedir. Bu dağılım tesadüfi olmamaktadır. Aslında tarihi yerleşim düzenini, zorlu koşullara uyum sağlama ve depolama, savunma ve kolektif yaşam gibi toplumsal uygulamaları yansıtmaktadır. Turizm geliştirme perspektifinden bakıldığında, bu tür bir mekansal düzenleme, Tataouine bölgesini, Güney Tunus'un turistik potansiyeline toplu olarak katkıda bulunan izole cazibe merkezleri olarak değil, birbirine bağlı kültürel miras düğümlerinden oluşan bir ağ olarak görmenin önemini

vurgulamaktadır. Aşağıda, seçilen miras alanlarının mevcut durumlarını ve bağlamlarını yansıtan fotoğraflar sunulmaktadır. Bu fotoğraflar, sonraki tartışma ve analizler için görsel bir referans görevi üstlenmektedir.

Resim 6.1. Ksar Hadada (Tez kapsamında üretilmiştir)

Resim 6.2. Ksar El Ferech (C.Rozay – Voyagevirtuel)

Resim 6.3. Ksar Ezzahra (Tez kapsamında üretilmiştir)

Resim 6.4. Ksar El Meguebla (Tez kapsamında üretilmiştir)

Resim 6.5. Ksar Dghaghra (Tez kapsamında üretilmiştir)

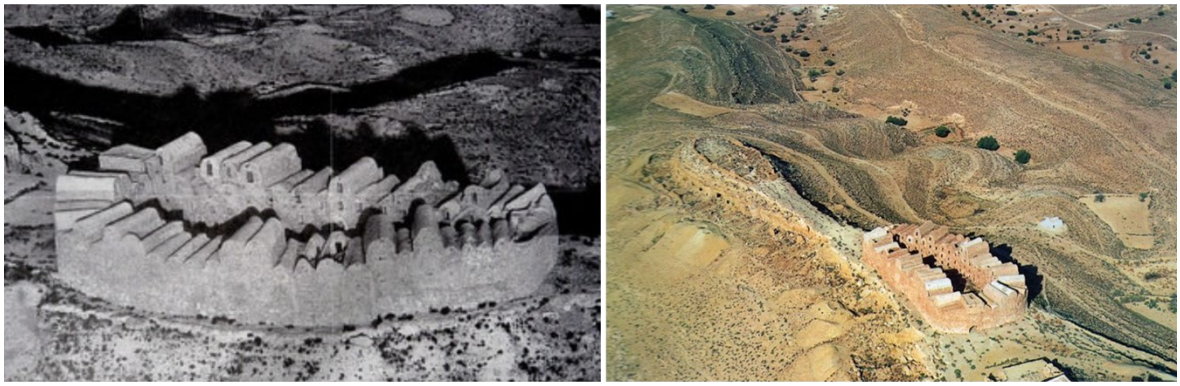
Resim 6.6. Ksar Ouled Debbab (Tez kapsamında üretilmiştir)

Resim 6.7. Ksar Tounket (Anis Boukhris, 2024)

Resim 6.8. Ksar Ouled Soltane (Tez kapsamında üretilmiştir)

Resim 6.9. Ksar El Mourabitine (Fabio Barilari2020)

Resim 6.10. Chenini Köyü

Resim 6.11. Douiret Köyü.

Resim 6.12. Guermessa Köyü

Resim 6.13. Ghomrassen Köyü

6.1.2. Saha çalışması gözlemlerinden elde edilen temel bulgular

Ksour ve köylere yapılan saha ziyaretleri, mevcut kullanım durumu, fiziksel durum, erişilebilirlik ve turizm potansiyeli arasında karmaşık bir etkileşim olduğunu ortaya koymaktadır. Güçlü mimari okunabilirlikleri ve kültürel sembolik değerlerine rağmen, ksour ve troglodit yerleşimleri farklı derecelerde bozulma ve yeniden kullanım potansiyeli göstermektedir. Alanlar arasında birkaç korelasyon ve çarpıcı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Çizelge 6.1, Tataouine'nin seçilen on üç kültürel miras alanının durumuna ilişkin sentezi ve ikilemi ortaya koymaktadır.

Çizelge 6.1. Tataouine'deki kültürel miras yapılarının değerlendirilmesi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Adı	Kullanım durumu	Fiziksel durum	Altyapı ve Erişilebilirlik	Turizm Potansiyeli
Ksar Hadada	Kısmen yeniden kullanıldı (butik otel ve Star Wars çekim yeri).	İyi	Erişilebilir[9]	Yüksek
Ksar El Ferech	Kısmen yeniden kullanıldı (kültürel kafe, el sanatları dükkanları ve etkinlik düzenleme (E-Fest Camp)	İyi	Erişilebilir	Yüksek
Ksar Meguebla	Terk edildi	Kısmen iyi	Erişilebilir	Orta
Ksar Dghaghra	Terk edildi	İyi	Erişilemez	Yüksek
Chenini village	Kısmen yeniden kullanıldı (butik oteller, dükkanlar ve kafeler).	İyi	Erişilebilir	Yüksek
Douiret village	Kısmen yeniden kullanılmaktadır (butik oteller)	Kısmen iyi	Erişilebilir	Yüksek
Ghomrassen village	Terk edildi	Bozulmuş	Erişilemez	Düşük
Guermessa village	Terk edildi	Kısmen iyi	Erişilemez	Orta
Ksar Ouled Debbab	Kısmen yeniden kullanılmaktadır (butik otel, kültür kafe ve müze).	İyi	Erişilebilir	Yüksek
Ksar Tounket	Terk edildi	İyi	Erişilemez	Yüksek
Ksar Ouled Soltane	Kısmen yeniden kullanılmaktadır (yerel dükkanlar, zanaat atölyeleri ve Star Wars çekim yeri olarak)	İyi	Erişilebilir	Yüksek
Ksar El Mourabitine	Terk edildi	İyi	Erişilemez	Yüksek
Ksar Ez Zahra	Terk edildi	İyi	Erişilebilir	Düşük

[9] Erişilebilirlik, düzenli ziyaretçi erişimine olanak sağlayan, bakımı yapılmış, güvenli ve açıkça tanımlanabilir yol altyapısı aracılığıyla bir alana fiziksel olarak ulaşmanın kolaylığını ifade eder.

En göze çarpan gözlem, yeniden kullanılan veya kısmen yeniden kullanılan alanlar ile terk edilmiş durumda kalan alanlar arasındaki fark olmaktadır. Hadada, El Ferech, Ouled Debbab ve Ouled Soltane gibi ksarlar ile Chenini köyü ve Douiret köyü, butik oteller, kültürel kafeler ve küçük ölçekli zanaatkar dükkanları gibi çeşitli uyarlanmış yeniden kullanım girişimlerine konu olmuştur. Bu kısmi yeniden kullanım, bu yerlerin görünürlüğünü artırmakta ve ziyaretçi akışını sağlamaktadır. Buna karşılık, Ghomrassen köyü, Guermessa köyü, Ksar Tounket, Dghaghra, El Mourabitine ve EzZahra terk edilmiş durumda kalmakta ve kültürel miras kaynaklarının gerçekleştiremeden potansiyelini bir kenara bırakmaktadır.

Öte yandan, bu kültürel miras varlıklarının fiziksel durumu büyük ölçüde değişiklik göstermekte ve her zaman yeniden kullanım düzeyleriyle ilişkili olmamaktadır. Örneğin, Chenini ve Douiret, özellikle ksarların üst kısımlarında belirgin bir malzeme aşınması ve kırılgan yapılar görülmesine rağmen, mütevazı bir ziyaretçi sayısına sahip olmuştur. Bu cazibe, troglodit evlerinin ve butik konaklama tesislerinin benzersiz deneyimsel değerinden kaynaklanırken, Amazigh kültürel kimliğinin kalıcı varlığını da yansıtmaktadır. Ksar El Ferech de bu dinamiği göstermektedir. Mütevazı bir kültür kafesi ve sınırlı yeniden kullanımla bile, E-fest (daha sonra sunulacağı üzere) gibi etkinlikler için potansiyel bir merkez haline gelmektedir. Tersine, Ksar Dghaghra, Tounket ve El Mourabitine dahil olmak üzere terk edilmiş birkaç alan, nispeten iyi fiziksel durumda kalmaktadır, bu da aktif yönetim ve yeniden kullanım stratejileri olmadan yapısal korumanın tek başına yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu durum, deneyimin özgünlüğü ve benzersizliğinin fiziksel özelliklerden daha önemli olabileceğini göstermektedir.

Erişilebilirlik, mevcut ziyaretçi akışını belirleyen en önemli faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Hadada, El Ferech, Chenini (Bkz. Resim 6.14), Douiret, Ouled Debbab ve Ouled Soltane gibi kolay erişilebilir mekanlar, turizm devrelerine en fazla entegre olan yerler olmuştur. Altyapının varlığı, bu yerlerin turizm potansiyelini güçlendirmiştir. Buna karşılık, Dghaghra, Tounket, El Mourabitine ve Guermessa gibi ksarlar, fiziksel olarak iyi veya kısmen iyi durumda olmalarına rağmen, erişilemez olmaları nedeniyle turizm için kullanılamamaktadır. Ksar Ez Zahra, benzersiz ve ilginç bir durum sunmaktadır: erişilebilir ve iyi durumda olmasına rağmen, tanıtım eksikliği ve ayırt edici bir deneyim sunmaması nedeniyle sınırlı ilgi görmektedir. Burada, yeniden kullanım girişimleri ile erişilebilirlik arasında açık bir korelasyon bulunmaktadır. Bu, erişilebilirliğin kritik rolünü vurgulamaktadır: yollar, tabelalar veya temel ziyaretçi altyapısı olmadan, mimari bütünlük

tek başına etkili bir turizm kullanımına dönüşmemektedir. Bu genel gözlem, Tataouine'de en çok ziyaret edilen yerlerde tabelalar veya bilgilendirme panelleri, güvenli dolaşım, özel otopark, tutarlı erişilebilir yollar ve konaklama kapasitesi gibi ziyaretçi altyapısının asgari düzeyde olduğu veya hiç bulunmadığı sahada doğrulanmaktadır.

Resim 6.14. Chenini Köyü (Tez kapsamında üretilmiştir)

Butik otel, müze ve kültürel kafe özelliklerini bir araya getiren Ksar Ouled Debbab, çeşitlendirilmiş yeniden kullanımın bir Ksar'ı düzenli ziyaretçi faaliyetlerini sürdürebilen çok amaçlı bir kültürel miras merkezi haline nasıl dönüştürebileceğini göstermektedir. Saha ziyaretleri sırasında, bu yer diğerlerine kıyasla en yoğun ziyaret edilen ve en kalabalık yer olarak öne çıkmıştır. Ek bir gözlem ise sinema turizminin etkisine ilişkindir. Ksar Hadada veya Ouled Soltane gibi mekanlar, Star Wars filmlerinin çekimiyle olan bağlantılarından faydalanarak görünürlüklerini artırmış ve yerel veya ulusal kanalların ötesinde turistleri çekmiştir. Bu seçici değer biçme, eşitsizliklere yol açmaktadır: Bazı ksarlar dış anlatılar sayesinde tanınırken, mimari ve kültürel değeri eşit veya daha yüksek olan diğerleri göz ardı edilmektedir.

Saha ziyaretleri, Ksar Hadada (Bkz. Resim 6.15) ve Ksar Ouled Debbab (Bkz. Resim 6.16) için çarpıcı bir ortak model ortaya çıkardı: her iki bölgede deyeniden kullanılan ve terk edilmiş alanlar arasındaki kontrast, güçlü bir “önce/sonra”etkisi yaratıyor. Her iki ksourda da, yeniden canlandırılmış ve aktif olarak kullanılan bölümler, ihmal edilmiş veya bozulmaya devam eden komşu bölümlerle doğrudançelişki içindedir. Bu kontrasthem zaman açısından (Ksar'ın yeniden kullanılmadan önceki hali ile şu anki hali) hem de mekan açısından (aynı yapı içinde restore edilmiş alanların terk edilmişalanların hemen yanında var

olduğu) Ksar Hadada ve Ksar Ouled Debbab'da,bu ikili kontrast, uyarlanabilir yeniden kullanımın etkisini açıkça ortaya koymaktadır: yeniden kullanılanalanlar yenilenen canlılık ve ziyaretçi çekiciliği sergilerken, ihmal edilenbölümler bakım yapılmadığında mirasın ne kadar kırılgan olduğunu ortaya koymaktadır.Farklı bağlamlarına rağmen, her iki ksour da aynı temel bulguyu aktarmaktadır:uyarlanabilir yeniden kullanım, yaşam ve ekonomik faaliyet getirmektedir.

Resim 6.15. Ksar Hadada: Yeniden kullanılan ve terk edilmiş alan arasındaki kontrast.

Resim 6.16. Ksar Ouled Debbab: Yeniden kullanılan ve terk edilmiş alan arasındaki kontrast

Özetle, miras alanlarının fiziksel durumu, yeniden kullanım potansiyelini belirleyen bir faktör olmuştur. Saha ziyaretleri ve gözlemler, Tataouine'deki ksour yapılarının mimari ve kültürel açıdan çarpıcı ve çekici olmaya devam etmesine rağmen, birçoğunun yapısal bozulma, bakım eksikliği ve terk edilme sorunları yaşadığını ortaya koymuştur. Bu durum,

seçilen kültürel miras varlıkları arasında fiziksel olarak eşit olmayan bir yapıda olduğunu göstermektedir. Ayrıca, yeterli işaretleme, erişilebilir yollar ve verimli altyapının olmaması, bu önemli varlıkların bölgesel turizm ekonomisinin bir parçası olabilecekken ziyaretçiler için "gizli mücevherler ve hazineler" olarak kalmaya devam ettiği algısını pekiştirmektedir. Sonuç olarak, uyarlanabilir yeniden kullanım müdahalesinin ölçeklenebilirliği kısıtlıdır ve herhangi bir kamu programı öncesinde bir koruma planı gerektirmektedir. Bu bulgu, Tataouine'de sürdürülebilir turizm için tematik olarak entegre bir adaptif yeniden kullanım modelinin uygulanmasının önündeki temel engelin altyapı eksiklikleri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu saha gözlemleri, Tataouine'de kültürel mirasın değerinin belirlenmesinde tekrarlayan yapısal bir dengesizliği vurgulamaktadır. Uyarlanabilir yeniden kullanım, sadece mimari kırılganlık nedeniyle değil, daha da önemlisi, fırsatlar ve ihmalin yan yana var olduğu manzaralar yaratan sınırlı yatırımlar nedeniyle de dengesiz bir şekilde gerçekleşmektedir.

6.1.3. E-FEST Kamp etkinliği tanıtımı

Saha çalışması, yerel sakinleri ve uluslararası ziyaretçileri bir araya getiren bölgesel bir kültür etkinliği olan E-Fest Kampı ile aynı zamana denk geldi. Bu çakışma, festivalin yarattığı sosyal,kültürel ve ekonomik dinamiklerle doğrudan etkileşime girilmesini sağlayarak gözlem sürecini önemli ölçüde zenginleştirdi. 2007 yılında dijital kültür girişimi olarak başlatılan E-Fest, 2025 yılında E-Fest Kampı (Bkz. Ek 1) olarak yeniden başlatıldı ve odak noktasını kültürel demokratikleşme ve bölgesel kalkınmaya doğru genişletti. E-Fest Camp olarak yeniden başlatıldı ve odak noktasını kültürel demokratikleşme ve bölgesel kalkınmaya doğru genişletti. 2025 yılının Nisan ayında Tataouine'deki Ksar El Ferech'te düzenlenen etkinlik, kültür ve mirası yerel kalkınma ve sosyal içermeninitici güçleri olarak konumlandırdı. Sanatsal uygulamaları yeterince temsil edilmeyen bir bölgede konumlandıran E-Fest Camp, sadece birfestival olarak değil, kültürel çeşitliliği sergileyen ve Tataouine'nin kültürel ve turistik bir destinasyon olarak görünürlüğünü güçlendiren yaratıcı bir laboratuvar işlevi de görmektedir.

Festival, kültürel mirasın değerini anlama, yaratıcılık ve sürdürülebilirliği bir araya getirerek, hem yerel hem de uluslararası katılımcılar için sürükleyici bir ortam yarattı. Aşağıdaki fotoğraflar, etkinliğin düzenlenmesinde güçlü bir topluluk katılımı ve kolektif

çaba gösteren, etkinliğe Ksar'ı hazırlamak için yerel gönüllülerin aktif katılımı da dahil olmak üzere, çeşitli etkinlikleri göstermektedir.

Resim 6.17. Yeniden doğan Ksar El Ferech'in içi: Uyarlanabilir yeniden kullanımı sergileyen iç mekân dönüşümü (Ben Mrad, 2025)

Resim 6.18. Toplum katılımı ve gönüllü hazırlığı (Ben Mrad, 2025)

Biniciler Festivali sırasında, Tataouine'in tarihi binicilik geleneklerini onurlandıran atlı performanslar sergilenmiştir. Bu sürükleyici kültürel miras gösterileri, ziyaretçilerin bölgenin kültürel mirasına dinamik ve ilgi çekici bir şekilde tanıklık etmelerini sağlamıştır.

Resim 6.19. At Binicileri Gösterisi (Ben Mrad, 2025)

Zanaatkârlar ve yerel üreticiler, yerel mutfak gurme ürünlerini ve çeşitli el sanatlarını da sergilemişlerdir. Ziyaretçiler, Tataouine'in kültürel mirasıyla doğrudan ve somut bir bağlantı kurarak el işi yapım sürecini ilk elden gözlemleyebilmiş, geleneksel yiyecekleri tadabilmiş ve benzersiz ürünler satın alabilmiştir.

Resim 6.20. Yerel el sanatları ve geleneksel yemek sergileri (Ben Mrad, 2025)

Sergilerde yerel toplumun beceri ve yaratıcılığı ön plana çıkarılmıştır. Ksar'ın içindeki interaktif atölyeler, VR simülasyonları ve bir ışık sanatı sergisi, ziyaretçilere Tataouine'in kültürel mirasını keşfetmek için gelenek ile çağdaş sanat deneyimlerini bütünleştiren kapsayıcı bir ortam sunmuştur.

Resim 6.21. Atölye çalışmaları ve sürükleyici dijital deneyimler (Ben Mrad, 2025)

Yapılandırılmış tartışma oturumları ve karşılıklı değişim buluşmaları, yerel ve uluslararası katılımcılar arasında diyalog kurulmasını sağlamıştır. Bu etkileşimler, karşılıklı anlayışın, bilgi paylaşımının ve kültürlerarası etkileşimin festival ortamında güçlenmesine katkıda bulunmuştur (Bkz. Resim 6.22). Tarihi Ksar yapısını aydınlatan akşam konserleri, müzik ve mimariyi bir araya getirerek eşsiz bir gece atmosferi yaratmıştır. Ziyaretçiler, canlı performansların keyfini çıkarırken kültürel miras alanının güzelliğini deneyimleyerek festivalin sanat ve kültürel mirası bütünleşme kapasitesini gözlemlemiştir.

Resim 6.22. Yerel ve uluslararası topluluklar arasında değişim ve tartışmalar (Ben Mrad, 2025)

Bunun ek olarak, sürdürülebilirlik festivalin tasarımına dahil edilmiş, tüm malzemeler mekansal kaynaklardan ve doğal çevresinden temin edilmiştir. Bu yaklaşım E-Fest'in ekolojik sorumluluğunu vurgulamış ve kültürel miras alanlarında çevreye duyarlı etkinlik yönetimi potansiyelinin altını çizmiştir (Bkz. Resim 6.23).

Resim 6.23. Uygulamada Sürdürülebilirlik (Ben Mrad, 2025)

E-FEST Kampı organizasyonu mobilite ve erişilebilirliğin temel engeller olduğu bir organizasyondur. Tataouine bölgesindeki konaklama kapasitesinin sınırlı olması (konaklama sayısı = 14, yatak kapasitesi = 593) geniş katılımlı etkinliklerin ağırlanmasını kısıtlamış, saha ziyaretlerinde de gözlemlenen bu durum, festivalin sahada sağladığı geçici kamp alanları ile kısmen telafi edilmiştir.

Saha çalışması sırasında E-Fest Kampı'na katılım, araştırmaya pratik bir boyut katarak değerli deneyimsel içgörüler sağladı. Ksar El Ferech'te düzenlenen festival, ksar'ı yerel pazarlar, el sanatları sergileri, konserler ve atölye çalışmaları içeren dinamik bir kültürel alana dönüştürerek, uyarlanabilir yeniden kullanımın az kullanılan miras alanlarını nasıl canlandırabileceğini gösterdi. Bu etkinlik odaklı yeniden kullanım, kültürel girişimlerin sosyo-ekonomik faydalar yaratma, topluluk katılımını güçlendirme ve yerel mirasın farkındalığını artırırken çeşitli ziyaretçileri çekme kapasitesini vurguladı. Özellikle, festivalin gelirinin bir kısmı Ksar El Ferech'in restorasyonuna ayrıldı ve bu da uzun vadeli sürdürülebilirliğini güçlendirdi. Bu deneyim, uyarlanabilir yeniden kullanımın kültürel programlar ve tematik rotalarla birleştirildiğinde Tunus'ta daha çeşitlendirilmiş ve sürdürülebilir bir turizm modelini nasıl destekleyebileceğini göstermekte ve miras odaklı bölgesel kalkınmanın ikna edici bir örneğini sunmaktadır (Bkz. Ek 1).

6.2. Anket Analizi ve Bulgular

Bu alt bölümde, anket verilerinin analizine ilişkin bulgular sunulmaktadır. Elde edilen bulgular, örneklemin yapısını ve araştırma kapsamındaki eğilimleri ortaya koymaktadır.

6.2.1. Demografik analiz bulguları

Anketi yanıtlayanlar temelinde değerlendirmek için, sonuçların ilk kısmı yaş, cinsiyet, uyruk ve eğitim düzeyi gibi demografik değişkenlere odaklanılmıştır.

Tunuslu yerel katılımcılar

Yerel halk ve ziyaretçilerden oluşan 90 katılımcı ankete katılmıştır. Tablo 8, ankete katılan Tunuslu yerel halkın demografik özelliklerini yansıtmaktadır. Çizelge 6.2'de gösterildiği gibi, katılımcıların çoğunluğu (%62,80) 26 ila 35 yaş aralığındadır, bunu %23,25 ile 36 ila 45 yaş aralığı izlemektedir. Daha küçük bir oran (%9,30) 20 ila 25 yaş aralığındadır ve sadece %4,65'i 46 yaş ve üzerinde olmuştur. Bu frekans dağılımı, anketin öncelikle genç ve orta yaşlı yetişkinlerin görüşlerini yansıttığını göstermektedir. Bu yaş grubu genellikle sosyal olarak aktif ve ekonomiye katılım sağlayan statüsünde olmuştur ve turizmle ilgili istihdam veya girişimcilik fırsatlarına olan ilgiyi değerlendirecek durumda olmuştur. Eğitim düzeyi açısından, yanıt verenlerin önemli bir çoğunluğu (%86) üniversite diplomasına sahipken, %14'ü yüksek lisans düzeyinde lisansüstü eğitimini tamamlamıştır. Hiçbir katılımcı lise eğitimi veya doktora düzeyinde yeterlilik bildirmemiştir. Genel olarak, yerel yanıt verenlerin demografik profili, iyi eğitimli ve nispeten genç bir nüfusu yansıtmaktadır.

Çizelge 6.2. Tunuslu yerel katılımcıların demografik profili (Tez kapsamında üretilmiştir)

Yaş	Frekans	Yüzde %
20- 25	4	9.30
26- 35	27	62.80
36- 45	10	23.25
46 ve üzeri	2	4.65
Toplam	43	100
Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde %
Lise	0	0
Üniversite	37	86
Yüksek Lisans	6	14
Toplam	43	100

Uluslararası ziyaretçiler

Çizelge 6.3, ankete katılan Tunus, güney Tunus ve Tataouine'yi ziyaret eden ziyaretçilerin profillerini göstermektedir. Tablo 4'te gösterildiği gibi, yaş dağılımı büyük ölçüde 18-35 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır; ankete katılanların %38,30'u 18-25 yaşları arasında, %48,90'ü ise 26-35 yaşları arasında olmuştur. Bu iki yaş grubu birlikte toplam örneklemin %87'sinden fazlasını temsil etmektedir, bu da anketin öncelikle turizm literatüründe genellikle "kültürel kaşifler" veya "deneyim arayan nesil" olarak adlandırılan genç yetişkin gezginlerle ilgili olduğunu göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu Avrupa ülkelerinden gelmektedir (%66). Bunu sırasıyla yurtdışında doğan Tunuslular (%10,6), Kuzey Afrika (%8,5) ve Asya (%8,5) ülkelerinden gelen ziyaretçiler izlemektedir. Orta Doğu (%4,25) ve Kuzey Amerika'dan (%2,15) gelen katılımcıların oranı ise daha düşüktür. Genel olarak ziyaretçilerin eğitim düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ankete katılanların %70'inden fazlası üniversite düzeyinde eğitim tamamlamış, %19,14'ü yüksek lisans derecesine ve %2,12'si doktora derecesine sahip olmuştur. Bu demografik yapı, uyarlanabilir yeniden kullanım ve sürdürülebilir turizm modellerinin kültürel, çevresel ve mimari boyutlarını takdir edebilecek, bilgili ve entelektüel olarak aktif bir ziyaretçi profili olduğunu göstermektedir.

Çizelge 6.3. Ziyaretçilerin demografik profili (Tez kapsamında üretilmiştir)

Yaş	Frekans	Yüzde %
20- 25	18	38.30
26- 35	23	48.95
36- 45	6	12.75
46 ve üzeri	0	0
Toplam	47	100
Vatandaşlık	Frekans	Yüzde %
Avrupa	31	66
Kuzey Afrika	4	8.5
Asya	4	8.5
Orta Doğu	2	4.25
Kuzey Amerika	1	2.15

Yurtdışında doğan Tunuslular	5	10.6
Toplam	47	100
Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde %
Lise	4	8.50
Üniversite	33	70.20
Yüksek Lisans	9	19.15
Doktora	1	2.15
Toplam	47	100

Toplam 47 katılımcının 26'sı Tunus'ta kaldıkları süreye ilişkin geçerli yanıtlar vermiş olup, bu da %55,3'lük bir yanıt oranına karşılık gelmektedir. 21 katılımcı (%44,7) ise bu soruya yanıt vermemiştir. Geçerli yanıtlar arasında, 6 katılımcı 1 hafta ila 10 gün arasında kısa süreli kalışlar bildirmiş olup, bu da toplam örneklemin %12,8'ine karşılık gelmektedir. En büyük grup, 11 katılımcıyla orta vadeli kalışlar (2-4 hafta) olup, tüm yanıt verenlerin %23,4'ünü oluşturmaktadır. 5 katılımcı (%10,6) 2-6 ay arasında daha uzun kalışlar bildirmiş olup, bu da ülkede uzun süreli faaliyet gösteren ziyaretçilerin önemli bir bölümünü yansıtmaktadır. Son olarak, 4 katılımcı (%8,5) 6 ayı aşan çok uzun kalışlar bildirmiştir (Çizelge 6.4). Genel olarak, veriler Tunus'un kısa, orta ve uzun vadeli ziyaretçileri çektiğini ve çeşitli seyahat modellerini yansıttığını göstermektedir.

Çizelge 6.4. Tunus'ta kalış süresi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Kalış Süresi	Frekans
Kısa süreli (hafta - 10 gün)	6
Orta süreli (2–4 hafta)	11
Uzun süreli (2–6 ay)	5
Çok uzun süreli (6 aydan fazla)	4
Toplam	26
Kalış Süresi	Frekans

Çizelge 6.5. Tataouine'de kalış süresi

Kalış Süresi	Frekans
1 gün	3
2 gün	11
3 gün	4
4 gün	3
5 gün	7
7 gün (1 hafta)	7
10 gün	1
Toplam	36

Veriler, Tataouine'deki ziyaretçi davranışlarının dengeli bir şekilde dağıldığını göstermektedir. Katılımcıların yarısı (36,50'den 18'i) 1-3 gün kalmış,bu da ziyaretlerin çoğunun kısa ve keşif amaçlı olduğunu gösteriyor. Ancak, neredeyseeşit bir oran (17 ziyaretçi = %47) 4-7 gün kalmış, bu da bölgeye olan güçlüilgiyi ortaya koyuyor ve ziyaretçilerin yeterli aktivite veya ilgi çekici nokta bulduklarındabirkaç gün kalmalarının mümkün olduğunu gösteriyor. Sadece bir katılımcı(3%) 10 gün kalmış, bu da uzun süreli kalışların nadir olduğunu ve daha yapılandırılmış turizm tekliflerine bağlı olduğunu doğrulamaktadır. Bu keskin kontrast, Tataouine'nin şu andabir geçiş veya ikincil destinasyon olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Ancak yine de, kısa kalışlar da birfırsat sunmaktadır.

6.2.2. Uyarlanabilir yeniden kullanım, tematik rotalar ve sürdürülebilirlik konusunda paydaşların algıları

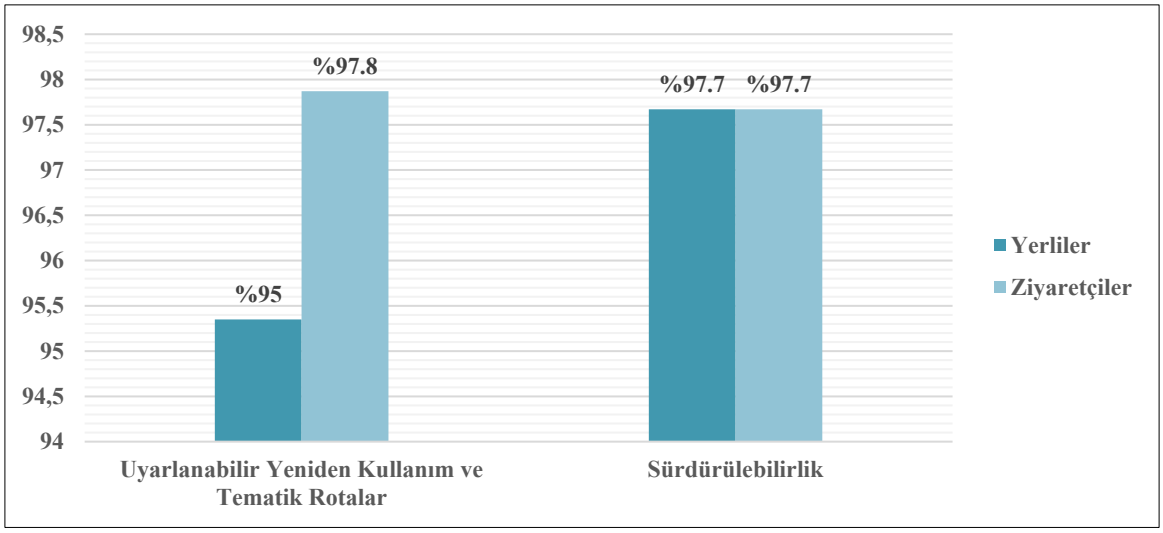
Anketin yanıtlayıcı kitlesiyle ilişkisini ortaya koymak amacıyla, sonuçların ilk kısmı yaş, cinsiyet, uyruk ve eğitim düzeyi gibi demografik değişkenlere odaklanmaktadır. Anket yanıtları, kültürel mirasın korunması ve uyarlanabilir yeniden kullanımına ilişkin yerel algılar hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Çizelge 6.6'da gösterildiği gibi, önemli bir oran (%90,7, n=39) tarihi alanların, bu tür girişimlerin topluma fayda sağlaması koşuluyla, ekolojik konaklama tesislerine, kültür merkezlerine veya turistik cazibe merkezlerine dönüştürülmesini desteklediklerini belirtmiştir. Bu bulgu, bölge sakinlerinin kültürel miras alanlarının turizm odaklı dönüşümüne yüksek düzeyde destek verdiklerini göstermektedir. Bu durum, miras temelli turizm girişimlerinin meşrulaştırılmasında toplumun refahının

önemli rolünü vurgulamakta ve turizmin yerel temelli ve sosyal açıdan kapsayıcı olması gerektiğini savunan sürdürülebilirlik ilkesiyle uyumludur. Aynı zamanda, yerel katılımcıların %79'u (n=34) terk edilmiş bu alanların kaybolma riski altında olduğunu kabul etmiştir. Bu bulgu, bölge sakinlerinin kültürel varlıkların savunmasız olduğunu fark ettiklerini ve acil müdahaleye ihtiyaç olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Böyle bir risk olduğunu belirtmeyen %21'lik kesim ise, kültürel mirasın bozulmasının diğer toplumsal ihtiyaçlara kıyasla acil bir öncelik olmadığını düşündüklerini gösterebilmektedir.

Çizelge 6.6. Yerel halkın uyarlanabilir yeniden kullanım algısı (Tez kapsamında üretilmiştir)

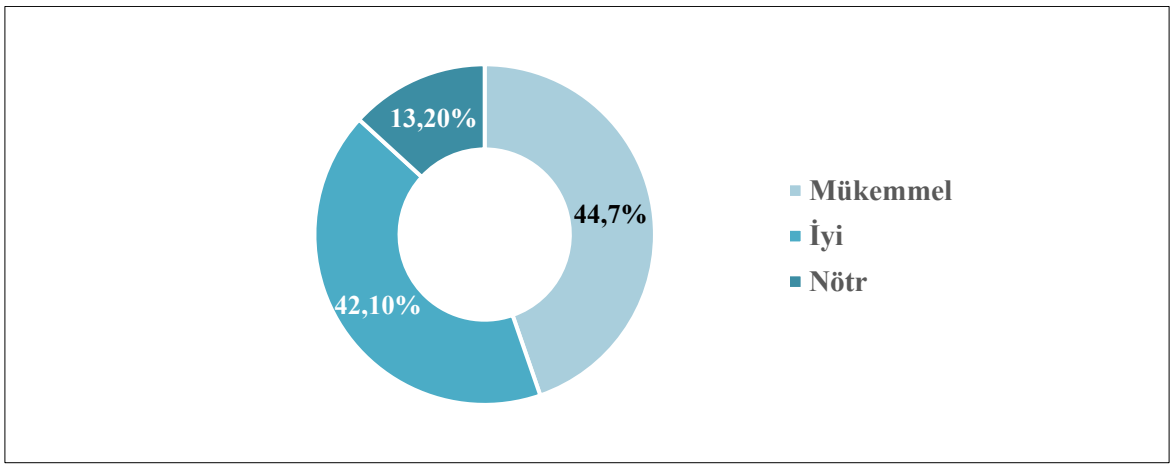
Sorular	Yanıt	Yüzde %
Tarihî alanların topluma fayda sağladığı takdirde ekolojik konaklama, kültür merkezlerine veya turistik alanlara dönüştürülmesini destekler misiniz?	Evet	90.70
	Hayır	9.30
Terk edilmiş alanların kaybolma riski taşıdığını düşünüyor musunuz?	Evet	79
	Hayır	21

Bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde, yerel toplulukların miraslarının kırılganlığının farkında oldukları ve bu mirasın turizm ekonomisine yeniden entegre edilmesini destekledikleri, ancak bunun kendilerine somut faydalar sağlaması koşuluyla destekledikleri ortaya çıkmaktadır. Soruları ayrıntılı olarak ele alarak ve konuyu daha derinlemesine inceleyerek, Şekil 6.1'de gösterilen sonuçlar, Güney Tunus'ta, özellikle Tataouine'de, daha sorumlu ziyaretçileri çekmek için uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların oluşturulmasını birleştiren bir turizm modeline güçlü bir destek olduğunu göstermektedir. Yerel halkın %95'i (n=41) bu modeli desteklediğini belirtirken, ziyaretçilerin %97,87'si (n=46) de benzer şekilde desteklediğini belirtti. Bu da, her iki grubun da daha sorumlu ve ilgili turistleri çekme potansiyelini ortaklaşa kabul ettiğini göstermektedir. Ayrıca, bu modelin sürdürülebilir turizm ilkeleriyle uyumlu olduğu konusunda neredeyse oybirliği sağlanmıştır: Yerel halkın %97'si ve ziyaretçilerin %97'si uyarlanabilir yeniden kullanım ve temalı rotaların sürdürülebilirliğe katkıda bulunduğunu onaylamış ve her iki grubun da bu konunun önemi konusunda oldukça benzer bir bakış açısına sahip olduğunu göstermiştir.

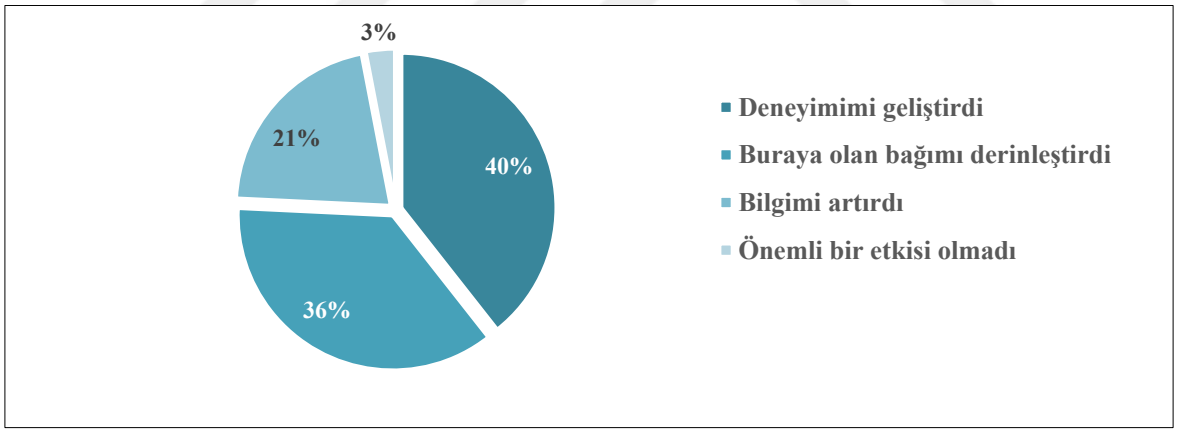
Şekil 6.1. Yerel halk ve uluslararası ziyaretçilerin uyarlanabilir yeniden kullanım, tematik rotalar ve sürdürülebilirliğe yönelik destek düzeyleri

Daha sonra, ziyaretçilerin geri bildirimleri, uyarlanarak yeniden kullanılan miras alanlarıyla doğrudan deneyimledikleri bu stratejik potansiyeli pekiştirmektedir. Ziyaretçilerin sadece %54,3'ü (46 yanıtın 25'i) Tataouine'de yeniden işlevlendirilmiş bir alanı ziyaret ettiğini bildirmiş olsa da, tepkileri oldukça olumlu olmuştur: %44,7'si (38 geçerli yanıtın 17'si, 9 yanıtlanmamış soru) izlenimlerini mükemmel olarak nitelendirirken, %42,1'i iyi olarak değerlendirmiş, bu da %85'in üzerinde bir memnuniyet oranı olduğunu göstermektedir. Bu, tematik rotalarla birleştirilen uyarlanabilir yeniden kullanımın gezginler için soyut bir kavram olmadığını ortaya koymaktadır. Bu modelin sadece kültürel açıdan değerli olmakla kalmayıp, ziyaretçilerin katılımı ve deneyimi açısından da olumlu karşılandığını göstermektedir (Bkz. Şekil 6.2).

Şekil 6.2. Restore Edilmiş Miras Alanlarına Ziyaretçilerin İzlenimleri.

Şekil 6.3, Tataouine'deki ziyaretçilerin deneyimleri üzerinde uyarlanabilir yeniden kullanımın etkisini göstermektedir. Ankete katılanların %77'si (35 yanıtın 27'si) yeniden işlevlendirilmiş bir kültürel miras alanını ziyaret etmenin genel deneyimlerini zenginleştirdiğini ve bu mekanla olan duygusal bağlarını derinleştirdiğini belirtirken, %21'si bu ziyaretin alan ve kültürel önemi hakkındaki bilgilerini artırdığını bildirmiştir. Ankete katılanların sadece %3'ü önemli bir etki görmediğini belirtmiş olup, bu da anlamlı mekanlar yaratma konusunda genel bir başarı olduğunu göstermektedir. Yanıtların bu dağılımı, fiziksel korumanın ötesine geçen dönüştürücü deneyimler sunma konusunda uyarlanabilir yeniden kullanımın kapasitesini vurgulamaktadır. Kültürel miras alanlarının özgünlüğünü koruyarak ve bunları tematik rotalara entegre etmek, ziyaretçilerin kültürel bağlamla duygusal ve entelektüel olarak bağlantı kurmalarını sağlayan sürükleyici bir katılımı kolaylaştırır. Bu çerçevede, uyarlanabilir yeniden kullanım sadece unutulmuş yapıların korunması için bir araç olarak değil, aynı zamanda unutulmaz, eğitici ve duygusal olarak yankı uyandıran ziyaretçi deneyimleri şekillendirilmesine hizmet eden bir araç olarak öne çıkmaktadır.

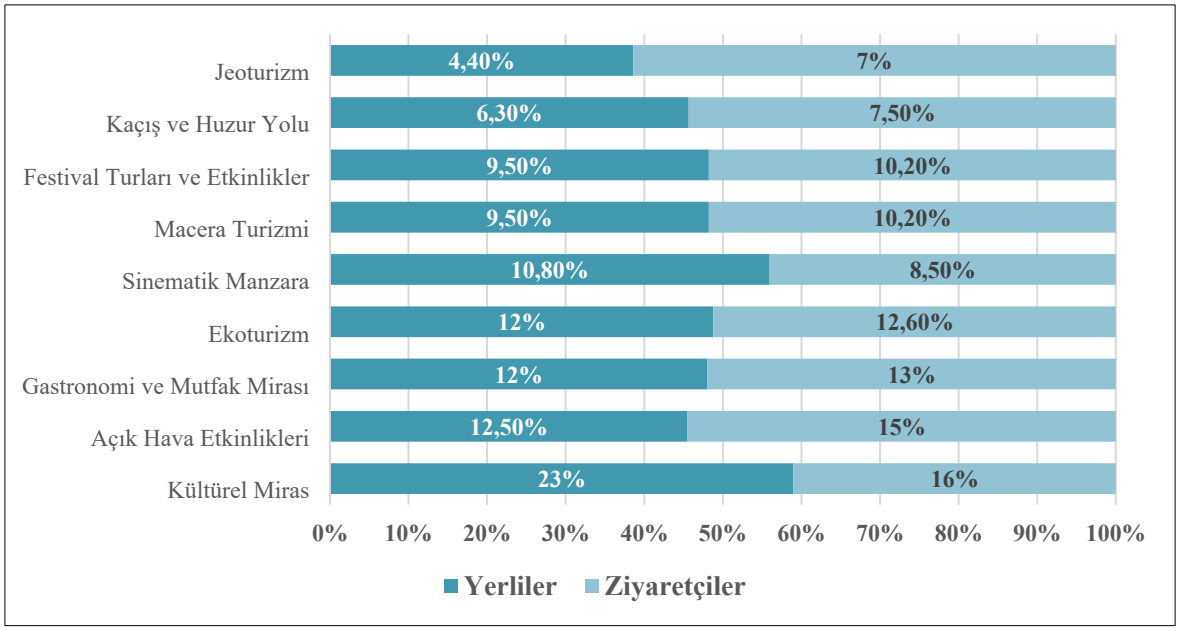

Şekil 6.3. Yeniden kullanıma açılan alanları ziyaret etmenin etkisi.

Uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların genel olarak desteklenmesinin yanı sıra, hem yerel halk, hem de ziyaretçiler belirli tematik turizm deneyimleri konusunda tercihlerinde dikkate değer bir yakınlaşma sergilemiştir (Bkz. Şekil 6.4). Odak noktası olan soru, katılımcıların birden fazla seçenek işaretlemesine olanak tanmı ve toplam 251 yanıt alınmıştır. Örneğin, kültürel miras turizmi, yerel halkın %23'ünü ve ziyaretçilerin %16'sını çeken en beğenilen ve çekici tema olarak ortaya çıkmıştır. Bu kategori, ksour ve yerel mimari, Amazigh geleneklerini ve tarihini kapsamakta olup Tataouine'nin turizm

potansiyelinde kültürel mirasın merkezi rolünü vurgulamaktadır. Doğa temelli ve deneyimsel turizm temaları da büyük ilgi toplamıştır. Açık hava etkinlikleri yerli halkın %12,5'i ve ziyaretçilerin %15'i tarafından tercih edilirken, gastronomi ve mutfak mirası ise yerli halkın %12'si ve ziyaretçilerin %13'ü tarafından ilgi görmüştür. Ekoturizm de her iki grupta da benzer şekilde dengeli bir ilgi gördü; yerli halkın %12'si ve ziyaretçilerin %12,6'sı bu türü tercih ettiğini belirtmiştir. Bu sonuçlar, doğal ve kültürel çevreyle doğrudan etkileşimi vurgulayan turizme yönelik ortak bir beğeniyi ortaya koymaktadır.

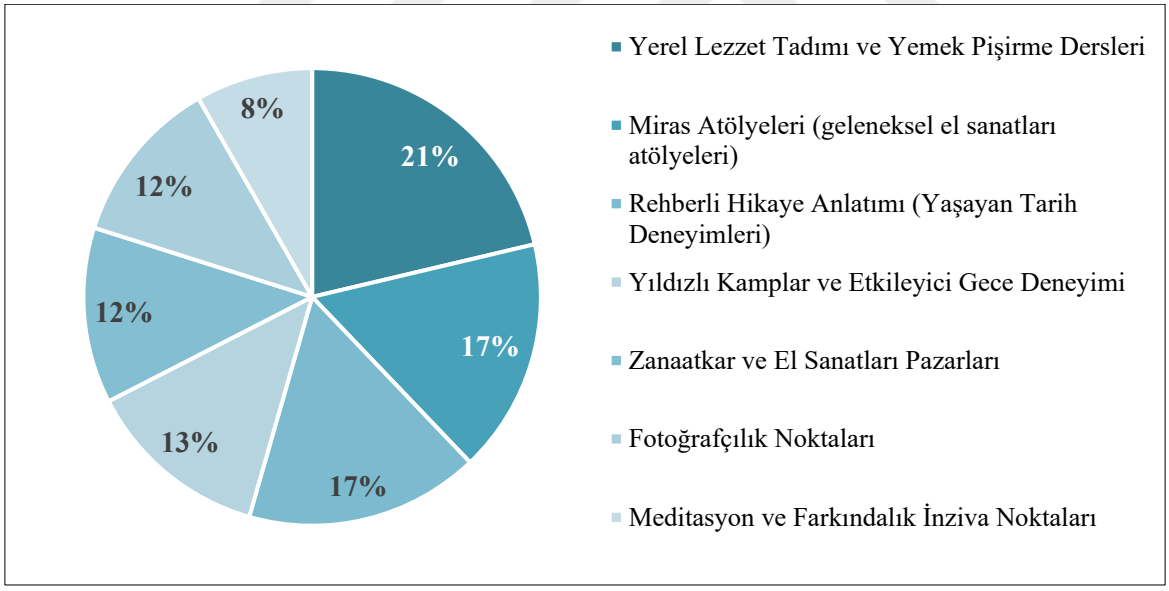
Diğer kategorilerde ise hafif farklılıklar gözlemlenmiştir: ziyaretçiler, yerel halkla karşılaştırıldığında (her iki grup için de %9,5) macera turizmi ve festival güzergâhlarına daha yüksek ilgi göstermiştir (her iki grup için de %10,2). Buna karşılık, yerel halk sinematik manzaralar ziyaretçilerden daha fazla eğilim göstermiştir (%8,5'e karşılık %1,8). Bu durum muhtemelen Tataouine'nin Star Wars serisiyle olan bağlantısından kaynaklanan yerel gururu yansıtmaktadır. Bu farklılıklara rağmen, temaların büyük kısmında gruplar arasındaki farkların marjinal düzeyde kalması, yerel turizm arzı ile uluslararası ziyaretçilerin aradığı deneyimler arasında önemli bir uyum olduğunu göstermektedir.

Şekil 6.4. Tataouine'nin yerel sakinleri ve uluslararası ziyaretçileri arasında tercih edilen tematik rotaların karşılaştırması.

Anket katılımcılarına, tematik rotalarda en çok keyif aldıkları deneyimlerin türleri sorulduğunda, ziyaretçiler ezici bir çoğunlukla yerel kültürle doğrudan bağlantı kurmalarını

sağlayan etkinlikleri tercih etmişlerdir (Bkz. Şekil 6.5). Yemek tadımı ve aşçılık dersleri (%21,3) başı çekmiştir, bu da bölgenin kimliğini yemekler aracılığıyla deneyimleme arzusunu yansıtmaktadır. Hemen ardından geleneksel el sanatları miras atölyeleri ve tarihi mekanlarda rehberli hikaye anlatımı (her ikisi de %16,6) ile yıldız ışığı altında kamp alanları ve sürükleyici gece deneyimleri gelmektedir. Ziyaretçi ilgileri aynı zamanda, zanaatkar pazarlarına (%12,4), fotoğraf çekim noktalarına (%11,8) ve meditasyon ve farkındalık retreat noktalarına (%8,3) da uzanmaktadır. Bu bulgular, ziyaretçilerin tematik rotalarla bölgeyi keşfederken yaratıcı, düşünmeye sevk eden ve sürükleyici deneyimlerin bir karışımını aradıklarını göstermektedir. Bu tür rotalar, duyusal, bilişsel ve duygusal etkileşimi bir araya getirecek şekilde tasarlanması ziyaretçilerin memnuniyetini ve Tataouine'nin kültürel ve doğal varlıklarıyla olan bağlarını güçlendirecektir. Bu genel bulgular, Tataouine'de otantik, kültürel mirasa dayalı ve duygusal olarak ilgi çekici deneyimler arayan bir ziyaretçi profilini yansıtmaktadır. Bu, bölgede daha etkileşimli ve sürdürülebilir turizmin önünü açacaktır.

Şekil 6.5. Tematik rotalar içinde katılımcı durma noktalarına ilişkin tercihler

Fırsatlar ve engeller

Anket bulguları, katılımcılar arasında uyarlamalı yeniden kullanım ve tematik güzergâh modeline yönelik geniş bir destek ve farkındalık bulunduğunu göstermektedir. Bu noktada, genel onayın ötesine geçilerek modelin somut fırsatlar ve olası zorluklar açısından nasıl

algılandığının incelenmesi önem kazanmaktadır. Her bir grubun beklentilerinin ve çekincelerinin anlaşılması, daha nüanslı bir perspektif sağlamaktadır. Böyle bir yaklaşım, farklı aktörlerin sinerjilerinin çatıştığı, önceliklerin nerede ayrıştığı ve potansiyel engellerin nerede ortaya çıktığı tespit etmeyi mümkün kılmaktadır. Elde edlen bu içgörüler, Tataouine ve Güney Tunus'ta sürdürülebilir turizmi ilerleten kapsayıcı ve uygulanabilir bir stratejisi tasarlanması için vazgeçilmez olmaktadır. Katılımcılardan, önerilen modelle ilişkilendirdikleri faydaları belirlemeleri istendi ve birden fazla yanıt seçme seçeneği sunuldu. Birden fazla seçime izin vermek, algılanan fırsatların kapsamını daha kapsamlı bir şekilde görmeyi sağlamaktadır. Toplamda ziyaretçilerden 205 yanıt (bir yanıtsızlık) ve yerel halktan 180 yanıt (yanıtsızlık yok) kaydedilmiştir.

Ziyaretçiler, eğlence ile etik sorumluluğu dengeleyen, deneyim odaklı turizm biçimlerini aramaya önem verdiklerini belirttiler, kendilerini pasif seyirciler ve ziyaretçiler olmaktan ziyade, yaşayan bir kültürel anlatının parçası olarak görmelerine imkân tanıyan deneyimler arzulamışlardır. En yüksek oranda belirtilen faydalar, ziyaretçilerin mekana yönelik bağlarını ve bağlılıklarını güçlendirmek (%16,6, n=34) ile kültürel otantikliğin modern ihtiyaçlara uyarlanarak korunması (%16,6, n=34) olmuştur (Bkz. Çizelge 6.7). Bu bulgular, ziyaretçilerin turizmden hem değişim karşısında kültürel değerlere saygı gösterirken hem de mekanla duygusal bir bağ kurulmasını beklediklerini göstermektedir. Kültürel ve tarihi katılımın teşvik edilmesi (%14,6, n=30) ve sürdürülebilir kültürel miras yönetiminin sağlanması (%13,2, n=27), kültürel mirasın sadece yaşayan bir kaynak olarak değil, daha da ötesinde bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Buna karşılık, yerel halkın bakış açısı daha çok kalkınma odaklı olmuştur. En yüksek öncelikleri; yerel kültürü tanıtmak (%18,9, n=34), yerel ekonomiyi canlandırmak (%18,3, n=33) ve istihdam yaratmak (%18,3, n=33) neredeyse eşit derecede öncelikli olarak sıralanmıştır, bu da bu faydaların birbiriyle rekabet halinde değil, birbirine bağlı olarak algılandığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, kültürel turizmin korunması, yerel ekonomik dayanıklılığın ve kimliğin temel dayanak noktası olarak görülmektedir. Bunların yanı sıra, turizmin çeşitlendirilmesi (%13,3, n=24) ve çevresel etkinin azaltılması (%11,1, n=20), sürdürülebilirliği ele alırken ekonomik fırsatları genişletmeye yönelik pragmatik bir yaklaşımı işaret etmektedir (Bkz. Çizelge 6.8). Genel olarak bu bulgular, iki grup arasında farklılaşan fakat birbirini tamamlayan önceliklere işaret etmektedir: ziyaretçiler otantiklik,

aidiyet ve mirasın sürdürülebilirliğine öncelik verirken; yerel halk kültürün tanıtımı, ekonomik gelişim ve istihdam yaratılmasını ön plana çıkarmaktadır.

Çizelge 6.7. Ziyaretçilerin kültürel miras temelli turizme bakışı

Fayda / Beklenti	Yüzde %	n	Açıklama
Ziyaretçi bağını ve aidiyet duygusunu güçlendirmek	16,6	34	Ziyaretçiler yerle duygusal bağ kurmak istiyor.
Modern ihtiyaçlara uyum sağlarken özgünlüğü korumak	16,6	34	Kültürel mirasın korunması ile çağdaşlık arasında denge arayışı.
Kültürel ve tarihî katılımı teşvik etmek	14,6	30	Ziyaretçiler kültürel anlatının aktif bir parçası olmak istiyor.
Sürdürülebilir kültürel miras yönetimini sağlamak	13,2	27	Kültürel mirasın uzun vadeli korunması gereken canlı bir kaynak olarak görülmesi.

Çizelge 6.8. Yerel halkın kültürel miras temelli turizme bakışı

Fayda / Beklenti	Yüzde %	n	Açıklama
Yerel kültürü tanıtmak	18,9	34	Kültürün korunması kimlik ve dayanıklılığı güçlendirmektedir.
Yerel ekonomiyi canlandırmak	18,3	33	Ekonomik büyüme temel bir motivasyon.
İstihdam yaratmak	18,3	33	İş fırsatları topluluk için hayati önem taşımaktadır.
Turizmi çeşitlendirmek	13,3	24	Geleneksel formların ötesinde yeni turizm türlerine ilgi bulunmaktadır.
Çevresel etkileri azaltmak	11,1	20	Ekonomik önceliklerin yanında sürdürülebilirliğe de önem verilmektedir.

Önceki analizleri, önerilen modelin faydalarına odaklanırken, bu aşamada ise, ziyaretçilerin ve yerel halkın Tataouine bölgesine somut katkılarını nasıl algıladıklarını daha ayrıntılı

olarak incelenmiştir. Katkıları incelemek, yanıt verenlerin modelin pratikte neler başarabileceğine dair daha derin bir anlayışa ulaşılmasını sağlamıştır. Bu soru da çoktan seçmeli olarak tasarlanmış ve ziyaretçilerden 156, yerel halktan 183 yanıt alınmıştır.

Çizelge 6.9. Ziyaretçilerin kültürel miras temelli turizmde öncelikleri

Katkı / Boyut	Yüzde %	n	Açıklama
Kültürel mirasın korunması	25	39	Ziyaretçilerin en yüksek önceliği → kültürel miras birleştirici kültürel bir hedef.
Toplumsal katılım	19,9	31	Değer odaklı katılım ve sosyal kapsayıcılık öne çıkmaktadır.
Ekonomik canlanma	16,7	26	Ekonomi önemli görülüyor, ancak kültürel ve sosyal unsurların ardından gelmektedir.
Çevresel katkı	12,8	20	Sürdürülebilirlik kabul ediliyor ama merkezi bir kaygı değildir.

Çizelge 6.10. Yerel halkın kültürel miras temelli turizmde öncelikleri

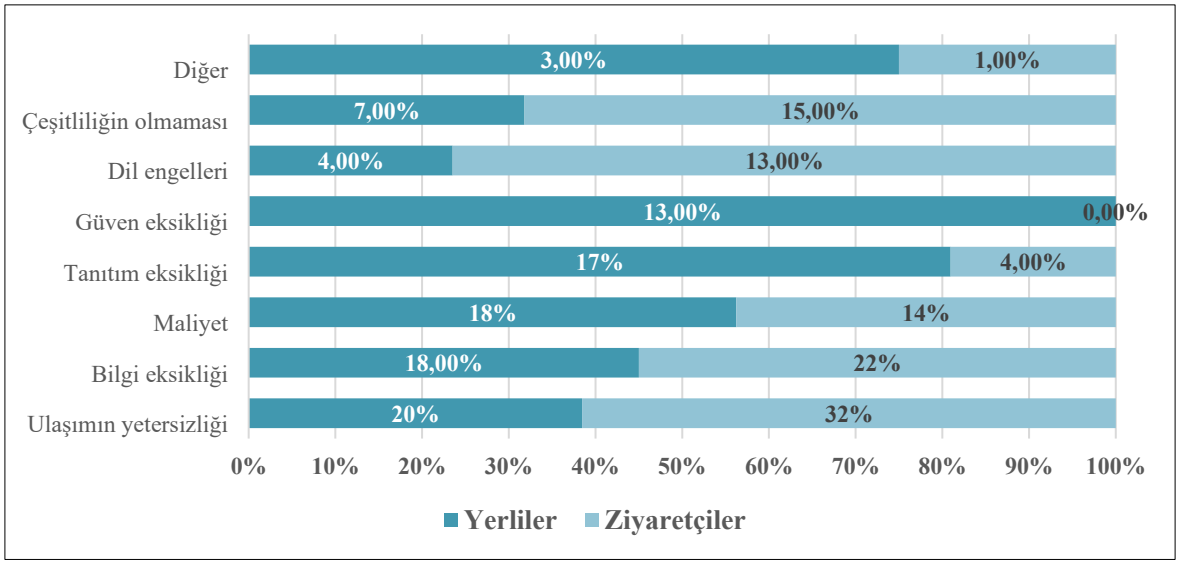
Katkı / Boyut	Yüzde %	n	Açıklama
Kültürel mirasın korunması	%20.2	37	Ziyaretçilerle benzer biçimde, yerel halk için de en yüksek öncelik kültürel mirasın korunmasıdır.
Daha fazla ziyaretçi çekmek	%18.6	34	Turizm akışları büyüme için kritik görülmektedir.
Ekonomik canlanma	%17.5	32	Ekonomik sürdürülebilirlik merkezi bir kaygı
Altyapının iyileştirilmesi	%14.75	27	Uzun vadeli kalkınma ve yapısal gelişmeler vurgulanmaktadır.

Her iki grup da kültürel mirasın korunmasını en yüksek öncelik olarak belirttiler (ziyaretçiler için %25, n=39 ; yerel halk için %20,2, n=37). Bu uyum ve yakınlaşma, kültürel mirasın korunmasının, bölge sakinleri ve gezginlerin çıkarlarını birleştirici ortak bir hedef olduğunu vurgulamaktadır. Ekonomik canlanma, her iki grup için de tekrarlanan bir tema olmaya

devam etmektedir; ziyaretçiler (%16,7, n=26) ve yerel halk (%17,5, n=32). Bu durum, katkının merkezi önemini daha da pekiştirmektedir. Ayrıca yerel halk, altyapı iyileştirmesini (%14,75, n=27) önemli bir uzun vadeli yapısal katkı olarak vurgulamaktadır.

Kültürel mirasın korunması sonrasındaki ikinci sıradaki yüksek seçim iki grup için farklılaşmaktadır; ziyaretçiler topluluk katılımını vurgulamaktadır (%19,9, n=31), oysa yerel halk daha fazla ziyaretçi çekmeyi öncelikli görmektedir (%18,6, n=34), bu durum da turizm akışının artmasına odaklanıldığını yansıtmaktadır. Faydalara ilişkin bulgular da da gözlemlenen bu zıtlık, değer odaklı önceliklere odaklanan ziyaretçiler ile kalkınma odaklı bir bakış açısı benimseyen yerel halk tarafından modelin farklı şekilde algılandığını göstermektedir. Çevresel katkı ise her iki grup tarafından da kabul edilmektedir, ancak bir öncelik olarak görülmemektedir (ziyaretçiler: %12,8, n=20, yerel halk: %13,7, n=25). Buradan çıkan sonuç da, sürdürülebilir uygulamaların modelin katkıları arasında yer aldığını, ancak güçlü bir biçimde öne çıkmadığını göstermektedir. Genel olarak, bu bulgular algılarda hem yakınlaşma hem de farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ayrım, ziyaretçilerin deneyimsel isteklerini karşılarken aynı zamanda topluluk kalkınma hedeflerini de ele alan tematik rotalar ve uyarlanabilir yeniden kullanım girişimleri tasarlamak için kritik bir içgörü sağlamaktadır.

Önerilen modelin algılanan faydaları ve katkıları incelendikten sonra, uygulamasını engelleyebilecek potansiyel engelleri incelemek de aynı derecede önemli olamaktadır. Bu engelleri anlamak, Tataouine'de uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların uygulanabilir, etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlamak için nelerin ele alınması gerektiği konusunda fikir vermektedir. Bu analiz, anket yanıtlarını radar grafiği aracılığı ile görselleştirerek sunmaktadır (Bkz. Şekil 6.6). Hem ziyaretçiler hem de yerel halk, önerilen modelin uygulanması için en başat engel olarak finansmanı göstermektedir (ziyaretçiler: %28,6; yerel halk: %25). Bunu altyapı eksiklikleri izlemektedir (ziyaretçiler: %20,2; yerel halk: %20,8). Bu yakınlaşma, bakış açısı ne olursa olsun, finansal kaynakların ve yeterli fiziksel altyapının mevcudiyetinin, başarılı bir uygulamanın temelini oluşturduğunu göstermektedir. Bu ortak zorlukların ötesinde, her grubun diğer engelleri nasıl algıladığı konusunda önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Şekil 6.6. Tataouine'de uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların uygulanmasına yönelik engeller

Ziyaretçiler için en önemli engeller pratik ve deneyimsel kaygılarla ilgili olmaktadır. Sınırlı ulaşım seçenekleri (%31,7) ve bilgi ve erişilebilirlik eksikliği (%22) listenin başında yer alırken, bunu maliyet (%13,8) ve dil engelleri (%13) izlemektedir. Bu sonuçlar ziyaretçilerin uygulanabilirliği daha çol hareketlilik, uygun fiyat ve bilgi netliği açısından değerlendirdiğini göstermektedir. Ancak yerel halk, engelleri daha çok yapısal ve sosyal açıdan ele almaktadır. Sınırlı ulaşım (20,3%) ve maliyet (18%) engellerini kabul etmekle birlikte, tanıtım ve pazarlamanın eksikliği (17,2%) ve turizm gelişimine duyulan güvensizlik (12,5%) konularına da eşit önem vermektedirler. Tanıtımın önemi, Tataouine'nin ulusal ve uluslararası turizm anlatılarında yeterince temsil edilmediğine dair keskin bir farkındalığı yansıtarken, güven konusundaki endişeler ise yönetişim, şeffaflık ve adil fayda paylaşımı konusunda altta yatan şüpheciliği işaret etmektedir.

Genel olarak bu bulgular, birbirini tamamlayan ancak nüans içeren bir tablo ortaya koymaktadır: ziyaretçiler öncelikle destinasyona erişim ve deneyimleme olanaklarının uygunluğuyla ilgilenirken, yerli halk ise turizm girişimlerinin sürdürülebilir ve kapsayıcı olup olmayacağını belirleyecek yapısal koşullar ve yönetişim mekanizmalarına odaklanmaktadır. Bu nedenle, yeni sürdürülebilir turizm modellerinin uygulama stratejileri, ziyaretçilerin acil lojistik ve finansal kısıtlamalarını ele alırken, şeffaf yönetişim, topluluk katılımı ve yerel desteği kazanmak için etkili tanıtım faaliyetlerini teşvik etmesi gerekmektedir. Her iki cepheye de dikkat edilmezse, model ziyaretçiler tarafından yeterince

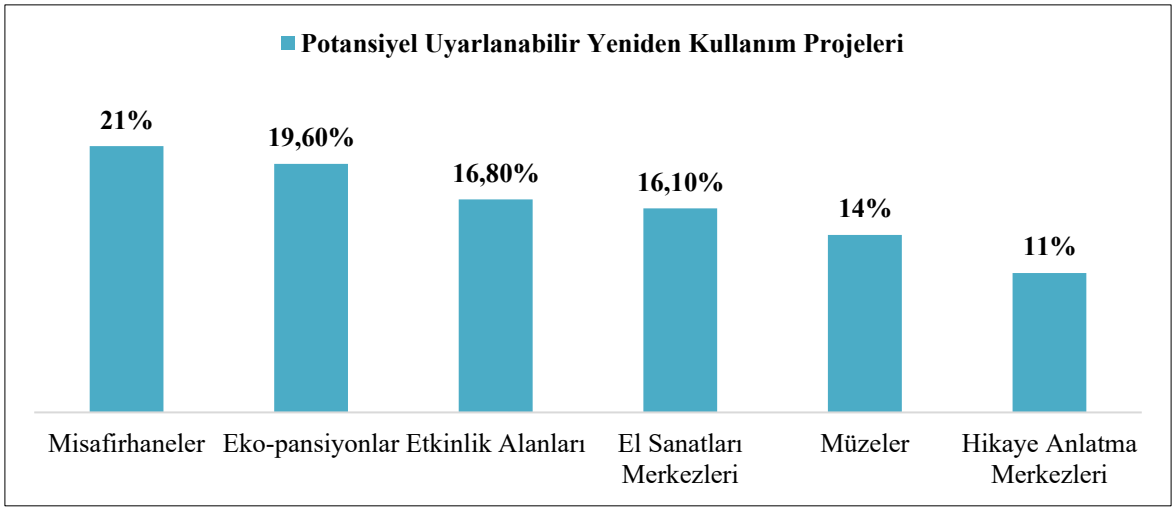
kullanılmama veya yerel topluluk tarafından reddedilme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Sonuç olarak, Tataouine gibi az gelişmiş bölgelerde uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların uygulanması, bir dizi açık fırsat ve yapısal engel sunmaktadır.

Uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların uygulanabilirliği

Ziyaretçi ve yerel halkın algılarının, uyarlamalı yeniden kullanım ve tematik rota yönelik desteklerinin, modelin fayda, katkı ve engellerine ilişkin değerlendirmelerinin önceki analizine dayanarak, artık hem değerlendirilebilecek fırsatlara hem de ele alınması gereken zorluklara dair ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmaktadır. Bu anlayış, Tataouine'de uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotalar modelinin uygulanabilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir olmasını sağlayacak, hem topluluğun önceliklerine hem de ziyaretçilerin beklentilerine doğrudan karşılık veren, geleceğe yönelik önerilerin geliştirilmesi için odaklı bir temel sağlamaktadır.

Daha önce sunulan ekonomik ve altyapı bulgularına dayanarak, uyarlanabilir yeniden kullanım projelerinin uygulanabilirliğinin sadece finansal kaynaklara ve ziyaretçi talebine değil, aynı zamanda etkili yönetişime de bağlı olduğu açık olmaktadır. Bu sonuçlar, yönetişim başarısızlıklarının ziyaretçi deneyimini nasıl doğrudan zayıflattığını, erişilebilirlik, uygun fiyat ve genel değer algılarını nasıl şekillendirdiğini göstermektedir.

Ancak yerel halk, inisiyatif ve yetkilendirme açısından yönetişimi vurgulamıştır. Modeli kimin yönlendirmesi gerektiği sorulduğunda, %39'u hükümeti, %30'u yerel toplumu, %20'si özel sektörü ve %10'u diğer aktörleri (muhtemelen STK'lar veya akademik kurumlar) tercih etmiştir. Bu dağılım, kaynak tahsisinde devletin önemli rolünün kabul edildiğini ve katılımcı yönetişim yapılarına olan talebin arttığını göstermektedir. Aynı şekilde, katılım konusunda sorulduğunda, yerel el sanatlarının tanıtımını (28,5%), eğitimi (27,6%), karar alma sürecine katılımı (22,8%) ve gelir paylaşımını (16,3%) öncelikli olarak belirtmişlerdir. Bu rakamlar, yerel halkın finansal kaynakların ötesinde, kendi turizm geleceklerini şekillendirmede saygınlık ve inisiyatif arayışında olduğunu göstermektedir. Bu durum, yerel halkın katılımını çok yönlü bir şekilde hayal ettiğini göstermektedir. Bu bakış açılarını uzlaştırmak için, devletin altyapı ve düzenleyici denetimi sağladığı, toplulukların ise sorumlu özel yatırımlarla desteklenen birlikte yönetme yetkisine sahip olduğu hibrit bir yönetişim modeli gerekmektedir.

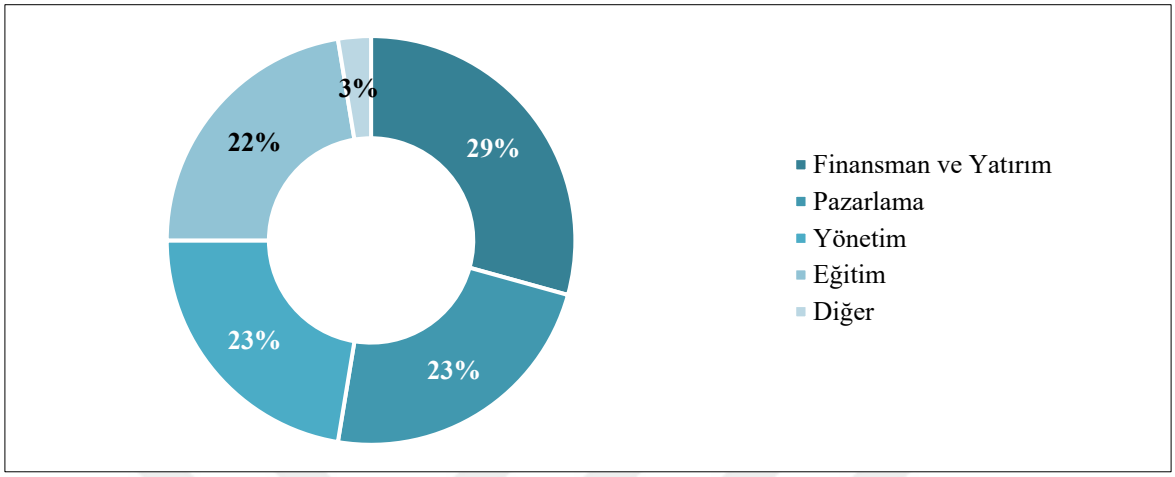

Şekil 6.7. Ziyaretçilerin uygulanabilir uyarlanabilir yeniden kullanım projeleri tercihleri

Algıları eyleme dönüştürmek için ankette şu soru sorulmuştur: "*Sizce, Tataouine'de sürdürülebilir turizmi geliştirirken çeşitliliği teşvik edebilecek en uygun ve uygulanabilir yeniden kullanım projeleri nelerdir?*" Şekil 6.7'te gösterildiği gibi, ziyaretçiler büyük ölçüde somut projeler önermişlerdir: Yerel yaşama dâhil edicikonaklama imkanı sunan turistik tesisler (%20,98) ve ekolojik konaklama tesisleri (%19,58) en yüksek puanı alırken, bunları etkinlik alanları (%16,78), sanat ve zanaat merkezleri (%16,08) ve müzeler/deneyim merkezleri (%13,99) izlemiştir. Bu tercihler, konukseverlik ile kültür, yaratıcılık ve öğrenmeyi birleştiren gelir getirici yeniden kullanım modellerine olan talebi vurgulamaktadır.

Buna karşılık, yerel halk projelerin isimlendirilmesinden çok, bunların uygulanabilir hale getirilmesi için gerekli koşullara odaklanmıştır. Finansman ve yatırım (%29,31), pazarlama ve tanıtım (%23,28), yönetişim mekanizmaları (%22,41) ve eğitim fırsatları (%22,41) konularını vurgulamışlardır. Bu öncelikler yeni değildir, daha önce ankette vurguladıkları engelleri yeniden teyit etmektedir: sınırlı finansal kaynaklar, zayıf kurumsal koordinasyon, görünürlük eksikliği ve yetersiz kapasite geliştirme fırsatları. Başka bir deyişle, yerel halk gelecekle ilgili sorulara yanıt verirken, daha önce belirlenen engelleri yeniden dile getiriyor, ancak bunları uygulanabilirlik için ön koşullar olarak yeniden çerçevelendirmektedir (Bkz. Şekil 6.7). Birlikte ele alındığında, bu iki bakış açısı birbirini tamamlayan bir uyum ortaya koymaktadır: ziyaretçiler deneyimlemek istediklerini ifade ederken, yerli halk bu projelerin gerçekçi bir şekilde nasıl uygulanabileceğini vurgulamaktadır. Bu yakınlaşma, Tataouine'de başarılı uyarlanabilir yeniden kullanım stratejilerinin, talebi pratik ile birleştirmeye,

ziyaretçilerin tercihlerinin yapısal destek ve yerel kapasite ile eşleşmesini sağlamaya bağlı olacağını vurgulamaktadır.

Şekil 6.8. Yerel Halkın Proje Başarısını Sağlamak İçin Önerileri

Ayrıca, ziyaretçiler, 43 yanıtta modele 4,33/5 ortalama başarı puanı vermişlerdir, bu da modelin uygulanabilirliğine güçlü bir güven duyduklarını göstermektedir. Yerel halk da benzer, 37 yanıtta 4,24/5 yüksek ortalama başarı puanı verirken, %95'i modelin uygulanmasını desteklediğini ifade etmiştir. Ayrıca, yerel halkın %88,37'si modelin Tunus'un kıyı bölgelerinde kitle turizminden daha sürdürülebilir ve çeşitlendirilmiş bir sisteme geçişine yardımcı olabileceğine inanmaktadır. Bununla birlikte, tonlarda bazı nüanslar gözlemlenmiştir. Yerel halkın %60'ı daha fazla turisti ağırlamaya "çok olumlu" yaklaştığını belirtirken, %30'u olumlu ancak temkinli, %7'si tarafsız ve %2'si olumsuz yaklaştığını belirtmiştir. Bu ölçülü iyimserlik, turizmin çift yönlü potansiyeline yönelik farkındalığı yansıtmaktadır: hem bir kalkınma fırsatı hem de kültürel bütünlük ve kaynak yönetimine yönelik olası bir tehdit olabilmektedir. Başka bir deyişle, yerel halkın iyimserliği gerçekçilikle dengelenmektedir. Onların desteği, fırsatların adil dağılımı, yeterli altyapı ve şeffaf yönetişime bağlı olmaktadır; bu koşullar Tunus'un önceki kitle turizm paradigmasında bulunmamaktadır.

Anket sonuçlarının değerlendirilmesi: bulgulardan aksiyona

Anket sonuçları, tematik rotalarla birleştirilmiş uyarlanabilir yeniden kullanım, Güney Tunus'ta sürdürülebilir, yerel turizmi geliştirmek için gerçekçi bir yol olduğunu ancak uygulama yerel gerçeklerle uyumlu olduğu takdirde başarılı olabileceğini ortaya

koymaktadır. Ziyaretçiler otantik, küçük ölçekli deneyimler isterken, yerel halk ise bunları hayata geçirecek araç ve koşulları talep etmektedir. Bu model, sadece bir turizm yeniliği olarak değil, bölgesel eşitlik, deneyimsel derinlik ve sürdürülebilir kalkınma için daha geniş bir strateji olarak görülmektedir. Ziyaretçiler, sürükleyici, anlatı zenginliği taşıyan deneyimler öngörürken, yerel halk yönetişim, eşitlik ve yapısal destek konusunda ısrar etmektedir. Bu iki perspektif bir araya geldiğinde ikna edici bir yol haritası ortaya çıkmaktadır: uyarlanabilir yeniden kullanımın tematik rotalara entegre edilmesi, kapsayıcı yönetişim ve eşitlikçi ekonomik mekanizmalarla desteklenmesi sayesinde, Güney Tunus sürdürülebilir turizmin bir modeli haline gelebilmektedir. Bu dönüşüm, kitle turizminin eksikliklerini gidermekle kalmaz, aynı zamanda kültürel mirası hem koruma hem de sosyo-ekonomik canlanma için bir katalizör olarak yeniden konumlandırmaktadır.

6.3. Odak Grup Toplantıları: Bulgular ve Analiz

Saha ziyaretleri, ksour ve troglodit köylerinin maddi koşulları, erişilebilirliği ve yapısal gerçekleri hakkında ayrıntılı bir anlayış sağlarken, odak grup tartışmaları dikkatleri uyarlanabilir yeniden kullanım ve turizm geliştirme potansiyeline yöneltmektedir. Bu konuşmalar, yerel toplulukların ve ziyaretçilerin her bir alanı nasıl değerlendirdiğini, yeniden kullanım fırsatlarını nasıl belirlediğini ve yeterince kullanılmayan alanları canlandırabilecek müdahaleleri nasıl öngördüğünü ortaya koymaktadır. Bu bakış açılarını saha gözlemleriyle birleştirerek, yeniden kullanım stratejilerinin hem fiziksel uygulanabilirliğini hem de sosyal kabul edilebilirliğini değerlendirmek mümkün hale gelmekte ve Tataouine'de sürdürülebilir turizm girişimlerini planlamak için daha kapsamlı bir temel sunmaktadır.

Odak grup tartışmasına, yerel halk, mimarlar, pazarlama uzmanları, fotoğrafçılar ve ziyaretçiler dahil olmak üzere sekiz üye katılmıştır. Seçilen miras alanlarında gerçekleştirilen bu tartışmalar, uyarlanabilir yeniden kullanımın kültürel, sosyal ve ekonomik yönlerini aydınlatarak, katılımcıları kişisel deneyimlerini paylaşmaya ve bu alanları potansiyel bir sürdürülebilir turizm destinasyonuna dönüştürmek için yenilikçi önerilerde bulunmaya teşvik etmiştir.

6.3.1. Yaşayan miras: algılar ve duygular

Bu bölüm, önemli miras alanlarında tartışmaların yapıldığı Tataouine'e yapılan odak grup toplantılarından elde edilen temel verileri paylaşmaktadır. Katılımcıların neler ifade ettiği ve tartışmaların gerçek zamanlı olarak nasıl geliştiği anlatılmaktadır. Buradaki vurgu algılar, duygular ve kolektif düşünceler üzerinedir; kültürel miras ve doğal çevrenin soyut alanlar olarak değil, duygu ve fikirleri şekillendiren canlı karşılaşmalar olarak nasıl deneyimlendiğine dair bir bakış sunmaktadır.

Grup en başından itibaren bir keşif ruhuyla dolu olmuştur. Girilen her alan huşu ve hayranlık uyandırmıştır. Katılımcılar ksour ve troglodit konutlarını "insan adaptasyonunun dahiyane başyapıtları" olarak tanımladı ve "mimari ile doğal çevre arasındaki şaşırtıcı uyumu" övmüştür. Gerçeküstü çöl manzaraları "bir ay gezegenine" benzetilmiştir; burada Star Wars kahramanlarının uçurumların ötesinden göründüğü hayal edilebilmektedir.

Ziyaretçilerin sesleri ortak bir hayranlıkla birbirine karışmıştır. Bazı katılımcılar ksour'u "yapılardan veya mimari kalıntılardan daha fazlası, Amazigh kimliğinin derinliğini koruyan hafıza kapları" olarak tanımlamıştır. Diğerleri ise "Doğal bir kamuflaj gibi dağın içine gizlenmiş inanılmaz mimari" sözleriyle yapıların ustaca tasarımını vurgulamıştır. Tüm doğal çevre ise "büyük ölçüde el değmeden kalan olağanüstü sessiz güzellikte" olarak tanımlanmıştır. Yabancı bir katılımcı Tataouine'i "Amazigh ve Arap geleneklerinin büyüleyici bir karışımının, el sanatlarında ve günlük geleneklerinde görülebilen mükemmel bir temsili" olarak resmetmiştir.

Yine de hayranlık, yerel katılımcılarda daha derin bir duygunun gölgesinde kalmıştır: pişmanlık. Şaşkınlıklarının yanı sıra, "zengin bir kültürel mirasın kaybolmaya terk edildiği ve korunması gerektiği hissi" tekrarlayan bir kayıp duygusuy olmuştur. Konuşmalarda "terk edilme" ve "unutulan öz-değer" gibi kelimeler tekrar tekrar kullanılmıştır. Bu deneyim, bir zamanlar dayanıklılık ve kimlik sembolleri olan bu alanların şimdi bakımsız bir şekilde durduğunun tedirgin edici bir şekilde fark edilmesine neden olmuştur. Bir katılımcının ifade ettiği gibi, "Sanki kim olduğumuzu temsil eden bir şey sessizce yok oluyormuş gibi bir hüzün hissediyorum."

Misafirperverlik ve insani etkileşim başka tür izlenimleri de güçlendirmiştir. Tunuslu olmalarına rağmen grup, kıyafet, bakış ve geleneklerdeki zıtlıklara dikkat çekerek kendilerini sık sık yabancı veya turist gibi hissetmiştir. Bu durum reddedilme olarak yorumlanmayıp, aksine birbiriyle bağlantılı üç gerçeği yansıtmaktadır: Tataouine ile Tunus'un diğer bölgeleri arasındaki sınırlı sosyal ve kültürel etkileşim, sürekli turist akışının olmaması ve günlük hayatı şekillendirmeye devam eden belirgin bir Amazigh kimliğinin varlığı. Bazı katılımcılar için bu ayırt edicilik aynı zamanda Tataouine'in ülkenin daha kentleşmiş ve kıyı bölgelerinden izole edilmesine katkıda bulunan bölgesel marjinalleşme tarihine de işaret etmektedir. Katılımcılar aynı zamanda bu direnç ve ihmal kombinasyonunun bölgenin özgünlüğünü ve benzersizliğini güçlendirdiğini ve Tataouine'e hem kültürel açıdan zengin hem de sosyal açıdan dirençli bir karakter kazandırdığını kabul etmiştir.

Bölgesel ölçekte, tartışmalar ortak bir gözlemi ortaya çıkarmıştır: Tataouine'de ziyaretçiler mevcut olsa da, bölge aşırı turizm veya aşırı kalabalık tehdidi altında olmamaktadır. Geniş çöl manzaraları ve mekanlar arasındaki mesafe (genellikle arabayla 15 ila 20 dakika gerektirir) ziyaretçi akışını doğal olarak dağıtarak yerel yaşamın huzurunu korumaktadır. Bu durum, tematik rotaların dağınık varlıklarını birbirine bağlayarak onları tutarlı bir tematik ağa dönüştürmede çok önemli olabileceğine dair ortak bir kavrayışa yol açmıştır. Bir katılımcının ifade ettiği gibi: "Alanlar arasındaki bağlantılar, tefekküre elverişli bir ortam yaratmanın anahtarı olmaktadır. Tematik rotalar, Tataouine'in mekanlarının birleşik bir bütün olarak yayılmasını sağlayacak potansiyeli taşımaktadır." Bununla birlikte katılımcılar, bu rotaların hem yerel halka hem de turistlere hitap edecek şekilde tasarlanması, böylece kapsayıcılığın ve uzun vadeli ekonomik faydanın sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır.

Coşkuya rağmen, katılımcılar uyarılarda bulunmuşlardır. Katılımcılardan bazıları turizmin soylulaştırma riskine karşı uyarıda bulunmaktadır: “Turizm, dikkatle ele alınmazsa, tanıtmaya çalıştığı yerin büyüsünü kolayca yok edebilir.” Diğerleri ise yerel kültür ve yaşam tarzına aşırı müdahaleye karşı uyarıda bulunarak özgünlük ve bütünlüğün korunması gerektiğini vurgulamıştır. Pratik kaygılar da dile getirilmiş, özellikle de iklim sertliğinin zaten acil bir sorun olduğu bir bölgede su kıtlığı konusuna dikkat çekilmiştir. Tataouine'i sürdürülebilir bir destinasyon olarak konumlandırmanın zorlukları sorgulanmış ve “kitle turizmi tuzağına düşmeden sürdürülebilir deneyimlerin otantik turistik destinasyonlar olarak nasıl satılacağı” sorgulanmıştır. Kalkınma ve koruma, fırsat ve risk arasındaki bu yinelenen

gerilim, tartışmaların çoğuna hakim olmuş ve sürdürülebilir turizmin hem bir vaat hem de bir zorluk olduğuna dair ortak bir inancın altını çizilmiştir.

Duygusal rezonansı eleştirel farkındalıkla birleştiren bu perspektiflerin zenginliği, daha analitik bir diyaloğun temelini oluşturmuştur. Tartışmalar ilerledikçe, katılımcılar spontane tepkilerden, her bir mekanın uyarlanabilir yeniden kullanım yoluyla nasıl yeniden tasarlanabileceğine dair yapılandırılmış düşüncelere geçiş yapmıştır. Anlık duygusallıktan yansıtıcı müzakereye geçiş, odak grubunun bir sonraki aşamasına işaret etmiştir: yeniden canlandırma için somut yollar keşfetmek ve Tataouine'in kültürel mirasının nasıl sürdürülebilir turizm gelişiminin temel taşı haline gelebileceğini öngörmek.

6.3.2. Tataouine'nin kültürel miras alanları için uyarlanabilir yeniden kullanım önerileri

Saha ziyaretleri ve odak grup oturumları sırasında katılımcılar sadece Tataouine'in mirasının insani ve toplumsal boyutlarıyla ilgilenmekle kalmamış, aynı zamanda geleceği hakkında odaklanmış bir diyalog başlatarak yaşanmış deneyim ile eyleme geçirilebilir planlama arasında etkili bir köprü kurmuşlardır. Her bir alanda, tartışmaları yönlendiren temel bir soru bulunmaktadır: “Bu binaya hangi uyarlanabilir yeniden kullanım işlevlerini entegre etmek en uygunu olur?” Bu sorgulama, katılımcıları her bir terk edilmiş alanın kendine has özellikleri, zorlukları ve potansiyelleri üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Hem katılımcıların yaratıcılığını hem de her bir yerin kendine özgü niteliklerine ve sahaya özgü koşullara karşı duyarlılıklarını yansıtan çok çeşitli uyarlanabilir yeniden kullanım konseptleri ortaya çıkmıştır. Katılımcılar sıklıkla mekanlar arasında bağlantılar kurarak tamamlayıcı işlevleri ve yerel toplum için fırsatları betimlemişlerdir.

Odak grup tartışmalarından elde edilen veriler üzerine inşa edilen analiz, kültürel miras alanlarının bağlama duyarlı yeniden kullanım yoluyla nasıl yeniden canlandırılabileceğini gösteren ilk vaka olarak Ksar Hadada ile başlamaktadır. Ksar Hadada halihazırda Tataouine'de uyarlanabilir yeniden kullanım konusunda ilgi çekici bir örnek teşkil etmekte ve net bir “öncesi ve sonrası” kontrastıyla yeniden canlandırmanın dönüştürücü potansiyelini göstermektedir. Odak grup, ziyaretçileri ağırlayan bir butik otel, restoran ve kafe olarak mevcut işlevleri göz önüne alındığında, doğal bir odak noktası ve tematik rotalar için ideal bir başlangıç düğümü olarak hizmet ettiğini öne sürmüştür. Katılımcılar burayı sanatçı

üretim atölyeleri , zanaat atölyeleri ve yaratıcı inzivalara ev sahipliği yapacak canlı bir kültür merkezi olarak tasavvur etmişlerdir. Bu işlevleri, kültürel varlığın özgün mekânsal nitelikleriyle uyumlu olduğu vurgulamışlardır. Kısmen terk edilmiş bölüm, Tataouine'deki Star Wars film mirasıyla olan bağlantısından kaynaklanan sinematik bir boyut sunarak potansiyelini daha da zenginleştirmektedir. Grup, mekânın sinema kültürü merkezi, film temalı atölyeler veya sanat sergileri gibi etkinliklere ev sahipliği yapabileceğini ve böylece yeniden kullanım işlevlerinin çeşitlenebileceğini öne sürmüşlerdir.

Ksar Dghaghra söz konusu olduğunda, Ksar iyi korunmuştur ve çevresindeki Jessour'un (Güney Tunus'a özgü tahıl tarımı için güçlendirilmiş geleneksel teraslar) ve Tataouine'in şehir manzarasının panoramik manzarasını sunmaktadır. Odak grup, hem alanın doğal dinginliğini hem de eğlence potansiyelini yansıtan iki zıt türde uyarlanabilir yeniden kullanım işlevi önermiştir. Öneriler arasında kişisel esenlik, ruh sağlığı ve doğa ile mirası harmanlayan sürükleyici deneyimleri vurgulayan sakin inziva yerleri, meditasyon alanları ve küçük ölçekli sağlıklı yaşam merkezleri yer almıştır. Bazı katılımcılar, eğlence ve sosyal etkileşim için alanlar sunan manzaralı restoran-barlar veya kültürel kafeler öngörmüştür. Tartışma, bu işlevlerin zamansal kullanımına ilişkin bir zorluğun altını çizmiştir: sakin inziva ve sağlıklı yaşam faaliyetlerinin sabahları daha uygun olduğu düşünülürken, kafe ve restoran-barların akşam ve gece saatlerinde daha iyi kullanılacağı ve yerel halk için ekonomik fayda sağlayacağı düşünülmüştür. Bu farklılıkları uzlaştırmak için katılımcılar, her iki işlevin de sahada bir arada bulunabileceğini, birbirini tamamlayıcı şekilde ancak zaman içinde ayrı ayrı çalışarak hem ziyaretçi deneyimini hem de ekonomik sürdürülebilirliği sağlayabileceğini öne sürmüştür.

Öte yandan Ksar El Ferech, erişilebilirliği, mimari olarak esnek ve çok işlevli düzene açıklığı ve iyi korunma durumu sayesinde önemli bir uyarlanabilir yeniden kullanım potansiyeli sunmaktadır. Ziyaret sırasında alan halihazırda kültürel bir kafeye, ekolojik bir festivale (daha sonra ayrıntılı olarak ele alınacaktır) ve geleneksel bir pazar yerine ev sahipliği yaparak kültürel ve sosyal programlara uygunluğunu göstermiştir. Etkinlik direktörünün yer seçimi, alanın halka açık toplantıları etkin bir şekilde ağırlama kapasitesini vurgulamış ve kayda değer sonuçlar vermiştir. Bu gözlemlere dayanarak odak grup, geleneksel zanaat uygulamalarını canlandırmak ve kısa vadeli turizmi teşvik etmek için festivaller, sergiler ve el sanatları fuarlarından yararlanarak esnek bir etkinlik mekanı ve mevsimlik pazar yeri gibi akıcı fonksiyonlu bir merkez biçiminde uyarlanabilir yeniden kullanım işlevleri önermiştir.

Katılımcılara göre Ksar Ez Zahra, Ksar El Ferech ile özellikle geniş yerleşim planı ve cömert mekânsal kapasitesi açısından pek çok benzerlik taşımaktadır. Bu özellik, Ksar'ı büyük ölçekli etkinliklere ve festivallere ev sahipliği yapmak için son derece uygun kılmakta, açık avlularından ve çeşitli programları ve önemli sayıda insanı barındırabilecek geniş yüzeylerinden yararlanmaktadır. Resmi etkinliklerin ötesinde, katılımcılar Ksar'ı kamp geceleri, açık hava performansları ve yıldızların altında hikaye anlatma seansları gibi daha sürükleyici açık hava deneyimleri için de ideal bir ortam olarak tasavvur etmişlerdir. Bu etkinlikler sadece mekanı canlandırmakla kalmıyor, aynı zamanda ziyaretçilerin Ksar'ın eşsiz gece ambiyansının tadını çıkarırken yerel geleneklerle bağlantı kurabilecekleri keyifli bir atmosfer yaratmaktadır.

Chenini ve Douiret köylerinde gözlemlendiği gibi, Amazigh gelenekleri ve yaşam tarzı, sert bir iklim altında dağlardaki yaşam adaptasyonlarını yansıtan yöre sakinleri arasında aktif olarak korunmaya devam etmektedir. Bu köyler, eski Berberi yaşam tarzının mirasını tanıtmak ve yorumlamak için olağanüstü bir fırsat sunmaktadır. Her iki köy de halihazırda birkaç butik otele ev sahipliği yapıyor ve sürdürülebilir turizm ilkeleriyle uyumlu uyarlanabilir yeniden kullanım girişimleri için temel bir çerçeve sunmaktadır. Terk edilmiş konutların serin, taştan inşa edilmiş iç mekanları, odak grubu tarafından ekolojik konaklamalar, misafirhaneler veya sürükleyici kültürel atölyeler için umut verici adaylar olarak tanımlanmıştır. Katılımcılar, geleneksel Amazigh tarım tekniklerini gösteren tarım atölyeleri, ziyaretçilerin yerel halk gibi yaşamayı öğrenebilecekleri yaşam tarzı deneyimleri gibi faaliyetler öngörmüşlerdir. Fotoğrafçılık ve sanat atölyeleri, eşsiz mimari ve manzaraları yakalamak ve yorumlamak için ek işlevler olarak önerilirken, küçük ölçekli zanaat veya mutfak atölyeleri yerel gelenekleri onurlandırabilir ve aktarabilir şeklinde vurgulanmıştır. Bu çok işlevli kullanımlar, köylerin kültürel ve maddi bütünlüğünü korurken otantik deneyimler yaratarak ziyaretçi kolaylıkları sağlamak ve kültürel mirasın korunmasını sağlamak arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır. Chenini ve Douiret'in kültürel mirasa odaklı deneyim, kültürel eğitim ve ekolojik turizme odaklanan tematik rotalara entegre edilmesi, ziyaretçilere konaklama, uygulamalı öğrenme ve yerel mirasla yakın etkileşimi birleştiren deneyimler sunarken, toplum için de ekonomik faydalar sağlayacak olmaktadır.

Ksar Ouled Debbab, bölgedeki en cazip ve başarılı şekilde yeniden kullanılan miras alanı olarak öne çıkmakta ve restoran, müze ve butik otel olarak uyarlanmış işlevleri sayesinde şimdiden düzenli bir ziyaretçi akışı çekmektedir. Yeniden kullanılan kısım etkin bir şekilde

çalışmakta ve konuklama, gastronomi ve kültürel sergileri bir araya getiren karma bir işlev sunmaktadır. Ancak asıl zorluk, Ksar'ın terk edilmiş bölümlerinin yeniden faaliyete geçirilmesinde ve mevcut kullanımlarla rekabet etmeden sürekliliğin sağlanmasında yatmaktadır. Katılımcılar, kullanılmayan bölümlerin interaktif kültürel miras atölyelerine, arkeolojik keşif merkezlerine, jeolojik miras merkezlerine ve VR sanal gerçeklik deneyimlerini içeren dijital miras laboratuvarlarına dönüşebileceğini öne sürmüşlerdir. Bu uyarlanabilir yeniden kullanımlar, ziyaretçilerin yerel mirasla doğrudan etkileşime geçebilecekleri sürükleyici ortamlar sunacaktır ve yanında müze ve restoranın olması da tamamlayıcı bir işlev görebilecek kapasitede olmaktadır. Bu işlevler katmanlaştırılarak, Ksar'ın terk edilmiş bölümleri, devam eden yeniden kullanımının dinamik bir uzantısı haline gelebilir, ziyaretçi deneyimlerini çeşitlendirebilir ve daha derin bir kültürel anlayışı teşvik edebilmektedir. Kültürel miras odaklı bu işlevler, tematik rotalarda çapa görevi görebilir ve alanı Tataouine'in dağınık kültürel ve tarihi varlıklarını birbirine bağlayan ağ bağlantılı bir ‘tarih laboratuvarına’ etkili bir şekilde entegre edebilmektedir.

Ksar Ouled Soltane, halihazırda mütevazı bir zanaat pazarına ev sahipliği yapıyor ve nispeten iyi durumda olmaktadır. Katılımcılar, bu mevcut canlılığa dayanarak, yerel halkın sadece el sanatları satmakla kalmayıp aynı zamanda ziyaretçilerle doğrudan etkileşime girebileceği, kültürel alışverişi teşvik edecek ve toplumun geçim kaynaklarını güçlendirecek canlı bir pazar merkezi olarak uyarlanabilir yeniden kullanımını öngörmüşlerdir. Tamamlayıcı bir işlev olarak, etkileşim için keyifli bir alan yaratacak küçük bir kahve dükkanı veya çay köşesi önerilmiştir.

Ksar Tounket ve Ksar El Mourabitine'e gelince, mimari ve mekânsal açıdan pek çok benzerlikleri barındırmaktadır: her ikisi de kapalı, düzensiz şekilli ve erişilmesi nispeten zor, ancak çok uzak olmaları kendilerine özgü bir cazibeye katkıda bulunmaktadır. İzole edilmiş olmaları, onları samimi kültürel mabetler olarak yeniden yorumlamak için bir fırsat sunmaktadır. Odak grup tartışmalarında, boş odalarının ve orta avlularının hikaye anlatma halkaları, geleneksel Amazigh müzik geceleri veya deneysel tiyatro için uygun küçük ölçekli performans alanlarına dönüştürülme potansiyeli vurgulanmıştır. Bu yapıların düzensiz, yarı kapalı formları doğal olarak akustiği güçlendirerek minyatür amfitiyatroların atmosferini hatırlatmakta ve orkestra akşamları veya yorumlayıcı ışık sergileri gibi ses temelli deneyimler için ideal hale getirmektedir. Grup aynı zamanda bu ksour yapılarını yaratıcı sığınaklar; sanatçıların, yazarların ve müzisyenlerin sessizlik ve inzivada ilham bulmak için

inzivaya çekilebilecekleri yerler olarak tasarlamışlardır. Mevsimlik sanatçı konukevleri bu mekanları sergiler, okumalar veya açık atölyelerle canlandırarak ksour'u daha geniş kültürel ağlara bağlayabileceği vurgulanmıştır. Bu işlevler, sanat, müzik ve sözlü geleneklere odaklanan tematik rotalarla yakından uyumlu olacak ve ziyaretçileri performans mekanlarını Amazigh hikaye anlatıcılığı, yerel şiir ve görsel sanat uygulamalarıyla ilişkilendiren yolları takip etmeye davet edecektir diye öngörülmüştür. Bu tür programların entegre edilmesiyle, bu izole alanlar sadece kültürel mirasın taşıyıcıları olarak değil, aynı zamanda yaratıcılığın yaşayan kuluçka merkezleri olarak da hizmet verebilme potansiyeline sahiptir ve bu durum Güney Tunus'un kültürel dokusundaki rollerini güçlendirebilecektir.

Guermessa köyü örneğinde, araçlarla erişilememesi ve kırılgan koruma durumu göz önüne alındığında, bozulmuş yapılarının yoğun bir şekilde yeniden kullanılmasından ziyade, açık hava karakterini ve çevresindeki manzarayı vurgulayan işlevler için en uygun yer olarak görünmektedir. Katılımcılar, alanı yürüyüş parkurları, tırmanma rotaları, trekking devreleri ve köy kalıntılarının rehberli keşifleri gibi eko ve macera odaklı faaliyetler için potansiyel bir üs olarak öngörmüşlerdir. Açık hava meraklıları için küçük bir eko-lodge: çevre dostu konaklama dahil olmak üzere tamamlayıcı tesisler, alanın özgünlüğünü korurken mütevazı bir konaklama sağlayabilmektedir. Ayrıca, restorasyon atölyeleri, jeo-turizm programları veya yerel yaşam atölyeleri gibi faaliyetlerin ziyaretçilere sunulan deneyimleri daha da zenginleştirebileceği ve Guermessa'yı doğa, kültürel miras ve deneyerek öğrenmenin birleştiği bir destinasyon olarak konumlandırabileceği vurgulanmıştır.

Canlı bir yerleşim bölgesi içinde yer alan Ksar Meguebla ise gençler için güvenli ve yapılandırılmış alanlara acil ihtiyaç olduğunu ortaya koymuştur. Ksar'ın yakınındaki yolda, arabalar geçerken çocukların yoğun sıcak altında sokaklarda oynadıkları gözlemlenmiş ve enerjilerini güvenli bir şekilde kanalize edebilecekleri eğlence veya eğitim tesislerinin eksikliği vurgulanmıştır. Odak grup, alanın gençlik merkezleri, atölyeler, oyun alanları, topluluk ve aile odaklı etkinlikler içeren çok işlevli bir eğitim ve kültür merkezine dönüştürülmesini önererek, sürekli katılımı teşvik etmeyi ve genç sakinleri güvenli bir ortamda aktif tutmayı amaçlamıştır. Katılımcılar, bu tür uyarlanabilir yeniden kullanımın hem kültürel hem de eğitim altyapısı olarak hizmet verebileceğini, somut öğrenme ve yaratıcı fırsatlar sunarken sosyal uyumu geliştirebileceğini vurgulamışlardır. Bu bakış açısı, uyarlanabilir yeniden kullanımdan sadece kültürel mirası korumak için değil, aynı zamanda acil sosyal ihtiyaçlara cevap vermek için de yararlanmanın önemini vurgulamakta ve

yeniden canlandırılan alanların yerel topluma ve ailelerin refahına doğrudan katkıda bulunmasını sağlamaktadır.

Son olarak, Ghomrassen köyü doğrudan uyarlanabilir yeniden kullanım için sınırlı bir potansiyel sunmuştur, çünkü yapılarının çoğu zaten bozulmuştur ve Ghomrassen şehrine yakınlığı geleneksel işlevlerin yeniden yaratılması gerekliliğini azaltmaktadır. Katılımcılar, önceden tanımlanmış bir yeniden kullanımı dayatmak yerine, alanın komşu toplumun acil ihtiyaçları tarafından şekillendirilen daha çağdaş bir müdahaleyi kucaklayabileceğini öne sürmüşlerdir. Bu anlamda Ghomrassen, ortak çalışma atölyeleri, gençlik kültür kulüpleri ve hatta yerel sakinler tarafından belirlenen ihtiyaçlara yanıt veren küçük eğitim merkezleri gibi tesislere ev sahipliği yapan bir topluluk inovasyon merkezi haline gelebileceği vurgulanmıştır.

Bu araştırmadaki çoğu uyarlanabilir yeniden kullanım önerisi sürdürülebilir turizmi hedef alsa da, Ksar Meguebla ve Ghomrassen örnekleri kasıtlı olarak yerel odaklı girişimler olarak tasarlanmıştır. Bu yaklaşım turizmi dışlamaz; aksine, daha yenilikçi, yüksek değerli ve bilgi odaklı bir ziyaret biçimini teşvik eder. Bu bakış açısıyla, her iki site de uyarlanabilir yeniden kullanım ve iklime duyarlı mimari için küçük çöl laboratuvarları olarak işlev görebilir ve katılımcıların yerel zanaatkarlarla birlikte yerel teknikleri test ettikleri kısa süreli uluslararası stüdyolara ev sahipliği yapabilir; örneğin düşük teknolojili soğutma, su toplama ve toprak yapı gibi teknikler doğrudan yerinde test edilebilir. Ksar'ın bazı bölümleri, zanaatkarlar tarafından yönetilen ve ziyaret eden tasarımcılar ve öğrencilerle yapılan alışverişler sayesinde zenginleştirilen, prototip oluşturma ve onarım için palmiye atıkları, taş, toprak ve tekstil ürünleri kullanan ortak dairesel tasarım atölyeleri olarak işlev görebilir. Restore edilen alanlar ayrıca mevsimlik okullar ve kısa süreli ortak yaşam konaklamalarına ev sahipliği yapabilir ve uluslararası katılımcıların yerel gençlerle küçük ama anlamlı kültürel veya mekansal projelerde işbirliği yapmasına olanak tanıyabilir. Bu yapılandırmada potansiyel, büyük ziyaretçi akışını çekmekten ziyade, yerel kapasiteyi geliştiren ve sürdürülebilir bölgesel kalkınmayı destekleyen küçük ölçekli, sosyal olarak yerleşik katılım biçimlerini mümkün kılmaktadır. Çizelge 6.11'de, saha ziyaretlerinde incelenen her bir miras alanı için önerilen uyarlanabilir yeniden kullanım işlevlerine genel bir bakış sunmaktadır.

Çizelge 6.11. Önerilen işlevler ve beklenen faydalar

Adı	Uyarlanabilir Yeniden Kullanım İşlevleri	Tematik Rotalarla Bağlantı	Beklenen Faydalar
Ksar Hadada	Kültürel merkez: sanat rezidansları, zanaat atölyeleri, yaratıcı inzivalar; Sinema kültürü merkezi, filmlerle ilgili atölyeler	Tematik rotalar için başlangıç noktası; sanat, sinema ve zanaat tematik rotalarla bağlantılı	"Öncesi/sonrası" canlandırmayı gösterir; kültür turizmini destekler; beceri gelişimi sağlar; yaratıcı ekonomiyi teşvik eder; ziyaretçi katılımını geliştirir
Ksar El Ferech	Esnek etkinlik mekanı, mevsimlik el sanatları pazaryeri, festivaller ve sergiler, el sanatları fuarları	Sanat, el sanatları ve festival temalı rotalar	Geleneksel el sanatlarını canlandırır; zanaatkârları destekler; kısa süreli turizm yaratır; toplum katılımını etkinleştirir; kültürel sürekliliği teşvik etmek
Ksar Meguebla	Eğitim ve kültür merkezi: gençlik merkezi, atölye çalışmaları, topluluk etkinlikleri, oyun alanları.	Eğitim ve gençlik katılım rotaları	Gençlerin katılımını sağlar; yerel becerileri geliştirir; güvenli rekreasyon alanları sağlar; toplumsal uyumu güçlendirir; gelecek nesiller için kültürel değerleri korur.
Ksar Dghaghra	Küçük çöl öğrenim merkezi; dairesel tasarım atölyeleri; kısa süreli ortak yaşam konaklamaları	Sağlık, doğa ve huzur rotaları	Yerinde deneyimleme, iklim öğrenimi ve döngüsel deneyimlemeyi destekler ve yüksek değerli eğitim turizmini teşvik eder.
Chenini ve Douiret	Sakin inzivalar, meditasyon alanları, küçük sağlıklı yaşam merkezi; panaromik restoran-barlar veya kültürel kafeler (sabah/akşam zaman dilimi yönetimi)	Yerel yaşam deneyimleri ve eko turizm rotaları	Kişisel refahı artırır; ruh sağlığını destekler; sürükleyici doğa-miras deneyimleri yaratır; sürdürülebilir ekonomik faaliyetleri destekler; tematik rota bağlantısını teşvik etmek
Ghomrassen village	Ekolojik pansiyonlar, konukevleri, sürükleyici kültürel ve tarımsal atölyeler, Amazigh yaşam tarzı deneyimleri, fotoğraf turları, el sanatları ve mutfak atölyeleri	Eğitim ve gençlik inovasyon rotaları	Ziyaretçi olanaklarını mirasın korunması ile dengeler; kültürel alışverişi teşvik eder; yerel özdeğeri besler; sürdürülebilir turizmi destekler; deneyimsel öğrenmeyi geliştirir

Çizelge 6.12. (devam) Önerilen işlevler ve beklenen faydalar

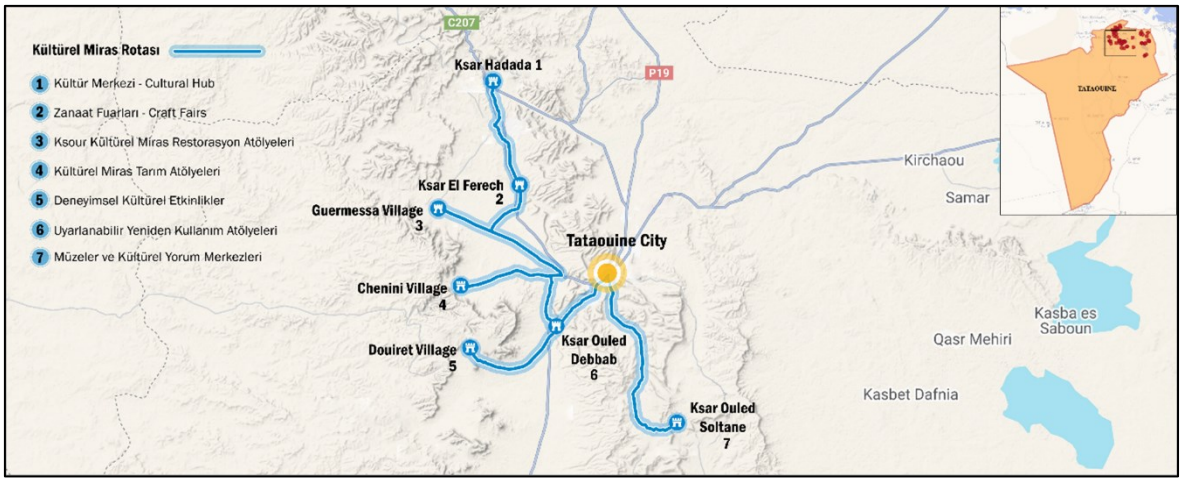
Guermessa village	Toplumsal inovasyon merkezi, ortak çalışma atölyeleri, gençlik kültür merkezi, küçük eğitim merkezleri.	Doğa, macera ve	Yerel girişimciliği teşvik eder; mesleki ve yaratıcı becerileri geliştirir; sosyal uyumu güçlendirir; katılımcı yönetişimi teşvik eder.
Ksar Ouled Debbab	Yerel-uluslararası ortak projeler için mevsimlik okullar	jeo-turizm rotaları	Yerel halk ve ziyaretçiler arasındaki işbirliğini destekler
Ksar Tounket ve Ksar El Mourabitine	Ekolojik ve macera odaklı etkinlikler: yürüyüş parkurları, trekking parkurları, tırmanış, rehberli köy keşfi, küçük eko-lodge, restorasyon atölyeleri, jeo-turizm programları	Zanaat ve miras tematik rotaları	Eko-miras turizmini teşvik eder; macera temelli öğrenme sağlar; doğal çevre bütünlüğünü korur; açık hava rekreasyonunu teşvik eder; açık hava ve ekolojik turizm tematik ağlarını güçlendirir
Ksar Ouled Soltane	İnteraktif miras atölyeleri, arkeolojik keşif merkezleri, jeo-miras merkezleri, dijital miras laboratuvarları, VR deneyimleri	Sanat ve kültürel performans rotaları	Mevcut yeniden kullanılan alanlarla devamlılık; ziyaretçi deneyimini geliştirir; yerel el sanatlarını ve kültürel alışverişi teşvik eder; miras yorumlamasında yeniliği destekler; tematik rota bağlantısını güçlendirir
Ksar Ez Zahra	Kültürel sığınaklar, küçük ölçekli performans alanları (hikaye anlatımı, müzik, tiyatro), multimedya ışık enstalasyonları , sanatçı rezidansları (yazarlar, ressamlar, müzisyenler)	Zanaat ve miras rotaları	Yaşayan kültürel mirası destekler; yaratıcı üretimi teşvik eder; mevsimsel kültürel programlamaya olanak sağlar; sürükleyici ziyaretçi deneyimleri sunar; sanatsal tematik izleri güçlendirir

Odak grubundan gelen uyarlanabilir yeniden kullanım önerileri, Tataouine'de ekonomik ihtiyaçlarla kültürel değerleri dengeleyen sürdürülebilir miras yönetimine ilişkin net bir anlayışı vurgulamaktadır. Katılımcılar, müdahalelerin yerel temelli, kültürel açıdan duyarlı ve geleceğe yönelik olması gerektiğini, böylece hem kültürel mirasın korunmasının hem de toplumsal faydaların sağlanabileceğini vurgulamışlardır. Buna ek olarak, erişilebilirlik ve

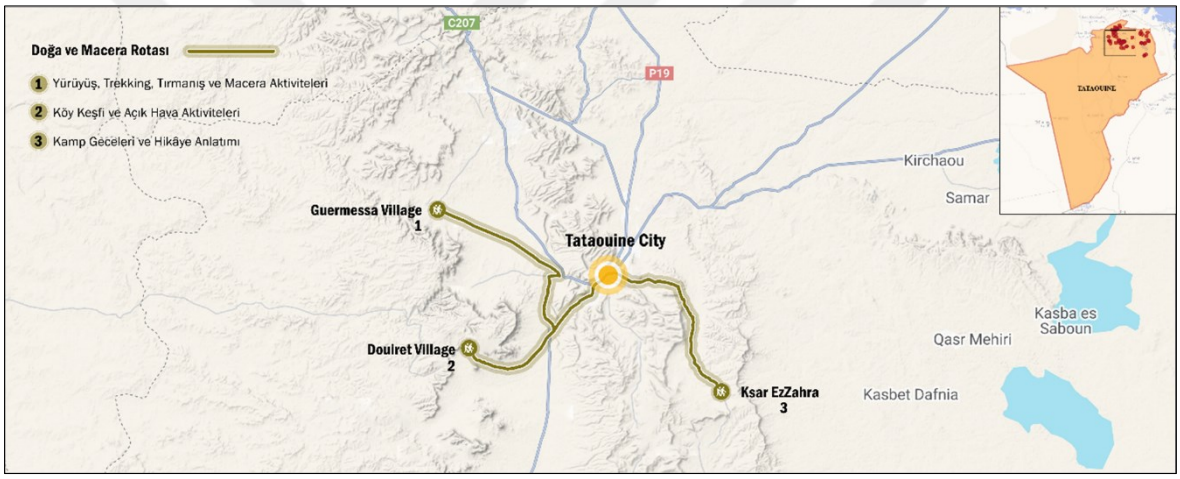
alana özgü nitelikler, uyarlanabilir yeniden kullanım işlevlerini şekillendiren kilit faktörler olarak tanımlanmıştır. Bir Ksar'ın göreceli izolasyonu veya erişim kolaylığı, yalnızca hangi işlevlerin uygulanabilir olduğunu değil, aynı zamanda faydalarının türünü ve süresini de etkilemektedir. Dolayısıyla, her bir sahanın fiziksel ve sosyal bağlamı, uyarlanabilir yeniden kullanım girişimlerinin uygulanabilirliğini, sürdürülebilirliğini ve daha geniş tematik rotalar ağına katkısını belirlemede merkezi bir öneme sahip olmaktadır. Bu değerlendirmeler, uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların birlikte ele alındığında güçlü bir mekânsal organizasyon potansiyeli sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu potansiyelin somut bir çerçeveye dönüştürülmesi amacıyla, aşağıdaki bölümde araştırma bulgularının sentezine dayanan önerilen model sunulmaktadır.

6.4. Önerilen Model: Sürdürülebilir Kapsül Şehir

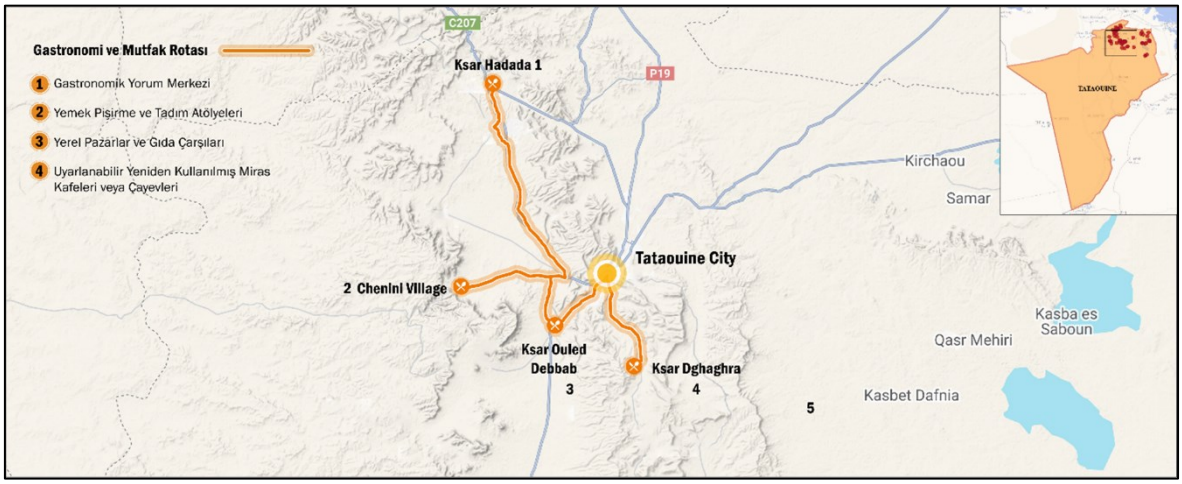
Bu tezin temel amacı, özellikle Güney Tunus'ta yeterince kullanılmayan miras kaynaklarına odaklanarak, Tunus'un turizm gelişimi için baskın kıyı kitle turizmi modelinin ötesinde alternatif yaklaşımlar geliştirmektir. Bu bağlamda çalışma, yukarıda sunulan bulguları sentezleyerek, uyarlanabilir yeniden kullanım alanlarını tematik rotalar aracılığıyla bir araya getiren bağlama duyarlı bir planlama modelini tanımlamak üzere Sürdürülebilir Kapsül Şehir kavramını (uyarlanabilir yeniden kullanım alanları ile tematik rotaları bütünleştiren, yazar tarafından **metaforik olarak** kullanılan bir planlama modeli) hem bir geliştirme stratejisi hem de yorumlayıcı bir çerçeve olarak ortaya koymaktadır. Model, Tataouine'i, dağılmış durumdaki miras varlıklarının ampirik bulgulara dayalı olarak oluşturulmuş ve haritalar aracılığıyla temsil edilen yedi tematik rotadan oluşan bir ağ içerisinde işlevsel düğümler olarak yeniden etkinleştirildiği bir pilot "kapsül şehir" olarak ele almaktadır. Her bir rota (aşağıdaki haritalara bakınız), Tataouine'in özgün kimliğinin ayırt edici bir yönünü vurgulamakta hem yerel ihtiyaçlara hem de ziyaretçi beklentilerine yanıt veren işlevlere ev sahipliği yapan ve "durak noktaları" olarak tanımlanan uyarlanabilir yeniden kullanım alanlarını birbirine bağlamaktadır. Bu yaklaşım kapsamında kültürel miras alanları; zanaat atölyeleri, kültür merkezleri, eko-konaklama birimleri, eğitim tesisleri ve yaratıcı ikamet alanları gibi işlevlerle yeniden canlandırılmaktadır.

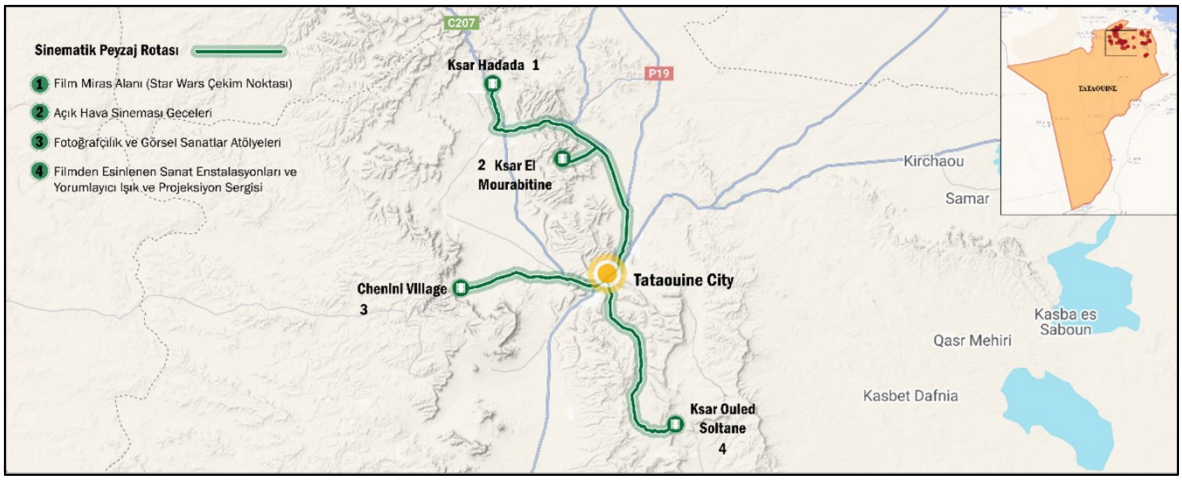
Şekil 6.9. Kültürel Miras Rotası

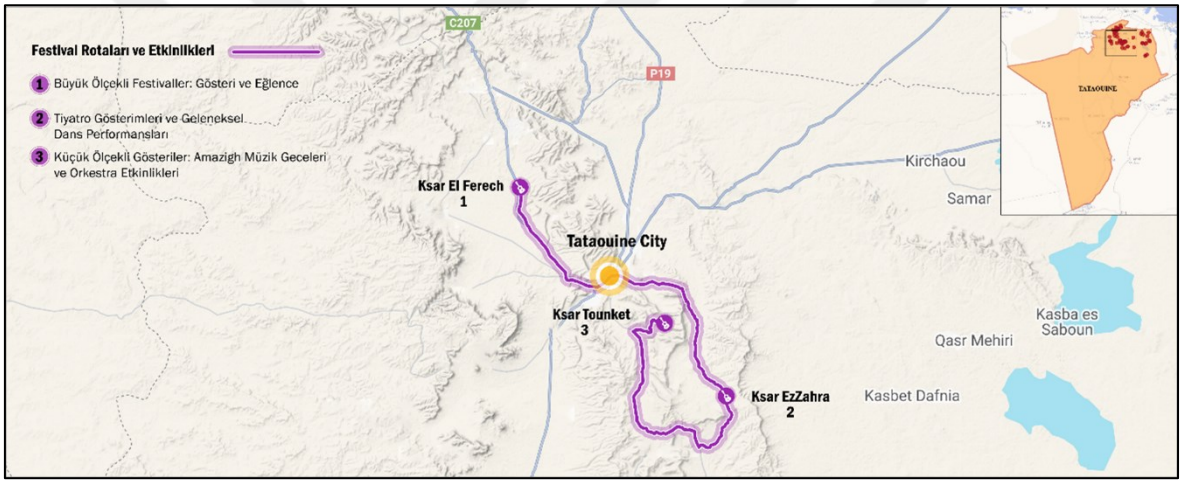
Şekil 6.10. Doğa ve Macera Rotası

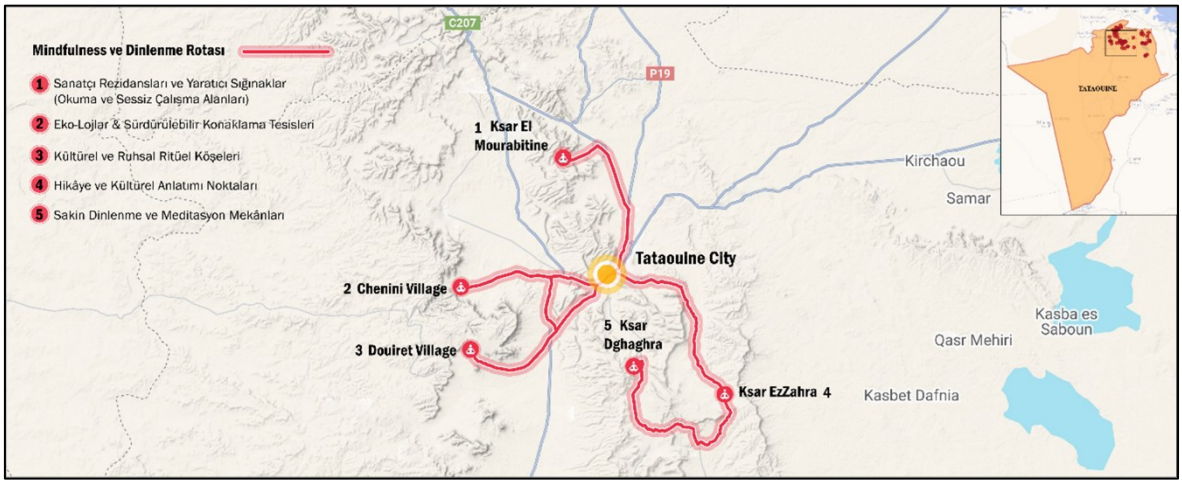
Şekil 6.11. Gastronomi ve Mutfak Rotası

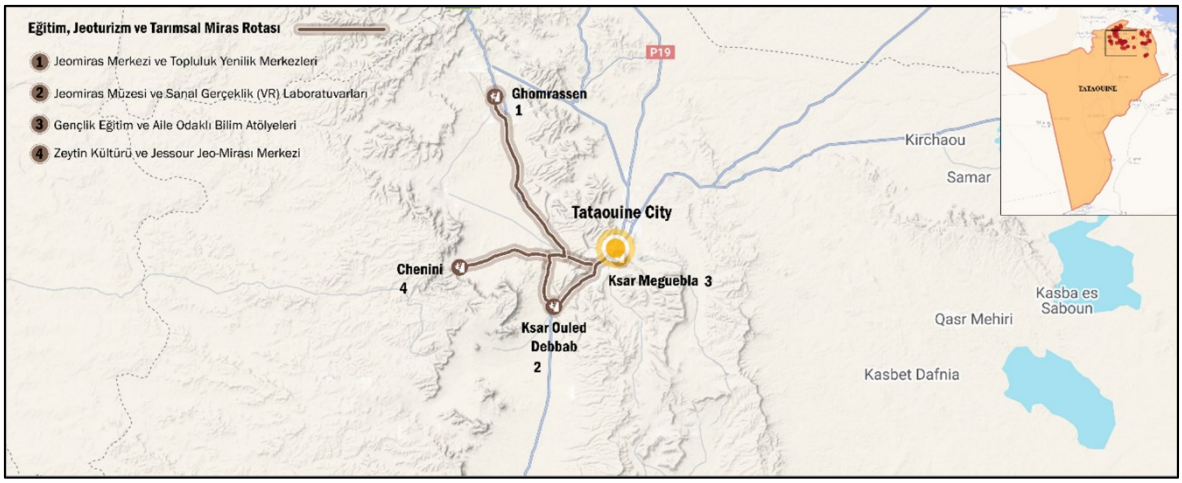
Şekil 6.12. Sinematik Peyzaj Rotası

Şekil 6.13. Festival ve Etkinlikler Rotası

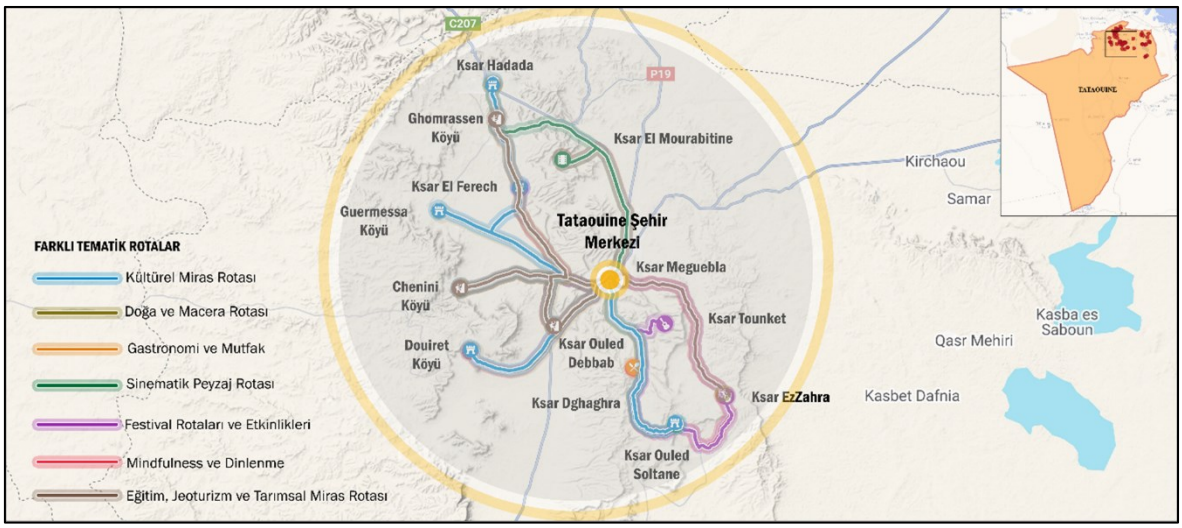

Şekil 6.14. Zihinsel ve Yaratıcı Yenilenme Rotası

Şekil 6.15. Eğitim, Jeoturizm ve Tarımsal Miras Rotası

Bu modelde haritalar, yorumlayıcı ve planlama araçları olarak hizmet vermektedir. Tematik rota haritaları, her bir anlatı rotasının ve uyarlanabilir yeniden kullanım noktalarının potansiyelini gösterirken, bileşik harita Tataouine'nin Sürdürülebilir Bir Kapsül Şehir olarak bütünleştirici potansiyelini ortaya koymaktadır. Bu tematik sistemler bir araya geldiğinde, mirası statik bir anıt yerine dinamik ve çok işlevli bir peyzaj olarak harekete geçiren bütünsel bir ağ oluşturmaktadır. Bu son harita (Bkz. Şekil 6.16), yedi tematik rotanın yayıldığı ve çevredeki köyleri ve ksour'u birbirine bağlayan çekim merkezi görevi gören Tataouine Sürdürülebilir Kapsül Şehrini göstermektedir.

Şekil 6.16. Tataouine Sürdürülebilir Kapsül Kent Modeli

Sürdürülebilir Kapsül Şehir, parçalanmayı bağlantıya, mirası ise yenileyici bir ekosisteme dönüştürmektedir. Bu görselleştirme bir son noktayı değil, bölgeyi canlı bir takımyıldız olarak hayal etmenin başlangıcını işaret etmektedir.

6.5. Bölümün Sonuçları

Bu bölüm, Güney Tunus'un kültürel mirasının sürdürülebilir turizmi destekleme potansiyelini değerlendirmede, Tataouine odaklı bir vaka çalışması üzerinden benimsenen ilerici üçgenleme yaklaşımının değerini ortaya koymaktadır. Anketler, toplulukların kültürel miras değeri, turizm potansiyeli ve uyarlanabilir yeniden kullanım ile tematik rotalara yönelik algılarını yansıtan temel bir veri seti sunmuştur. Saha gözlemleri ve mekânsal analizler, kültürel miras alanlarının fiziksel ve çevresel koşullarını, erişilebilirlik düzeylerini ve daha geniş ağlara entegre edildiklerinde ortaya çıkan potansiyellerini görünür kılmıştır. Odak grup tartışmaları ise bu bulguları derinleştirerek, zanaat atölyeleri, kültür merkezleri, mikro ölçekli konaklama birimleri ve istihdam, girişimcilik ve gençlik katılımını destekleyen eğitim mekânları gibi somut uyarlanabilir yeniden kullanım işlevlerini ortaya koymuştur.

Elde edilen bulgular, uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotaların, yerel gerçekliklere dayalı ve topluluk ihtiyaçlarına duyarlı biçimde ele alınması gerektiğini açıkça göstermektedir. Bulgular bir arada değerlendirildiğinde, kültürel miras odaklı turizmin tekil ve parçacıl müdahalelerle sürdürülebilir olamayacağı; bunun yerine mekânları, işlevleri ve anlatıları birbirine bağlayan bütünleşik bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmaktadır. Devlet müdahalesinin ve altyapı yatırımlarının sınırlı olduğu Tataouine gibi bağlamlarda, sürdürülebilir turizmin ancak tabandan katılım ve bağlama duyarlı stratejilerle gelişebileceği anlaşılmaktadır. Bu araştırmanın ampirik bulguları, kültürel açıdan duyarlı, ekonomik açıdan sürdürülebilir ve mekânsal açıdan tutarlı bir modelin gerekliliğini güçlü biçimde ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede çalışma, Tunus'ta sürdürülebilir turizm için bir kalkınma yaklaşımı olarak Sürdürülebilir Kapsül Şehir kavramını önermekte; bu kavramın Tataouine'de pilot bir uygulama alanı üzerinden tartışılmasını mümkün kılmaktadır. Önerilen yaklaşım, yeterince kullanılmayan kültürel miras varlıklarının, geçmişle kurulan deneyimlerin güncel ihtiyaçlarla bütünleştiği canlı ve etkileşimli mekânsal ağlar olarak yeniden

değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Bu yönüyle model, Tunus'un kıyı odaklı kitle turizmi paradigmasının ötesinde, iç ve güney bölgeleri kültürel olarak temellendirilmiş sürdürülebilir turizm alanları olarak ele alan alternatif bir bakış açısı sunmaktadır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez, Tunus'un kıyı şeridi boyunca yoğunlaşan ve aşırı turizm, mevsimsellik, sınırlı çeşitlilik, bölgesel eşitsizlikler ve ekonomik kırılganlık gibi kısıtlarla karşı karşıya kalan bir kitle turizm modelinden, uyarlanabilir yeniden kullanım ve tematik rotalara dayalı sürdürülebilir bir turizm çerçevesine nasıl geçiş yapabileceğini incelemiştir. Güney Tunus ve özellikle Tataouine örneğinde temellenen araştırma, Güney Tunus'taki yeterince kullanılmayan kültürel varlıkların yalnızca mimari ve sembolik değere sahip olmadığını, aynı zamanda özgün, kapsayıcı ve dirençli yeni bir turizm anlatısı oluşturma kapasitesine de sahip olduğunu göstermeyi amaçlamıştır.

Anketler, saha gözlemleri ve odak grup tartışmalarını birleştiren karma yöntemli bir yaklaşım kullanan çalışma, bölgenin potansiyeline ilişkin anlayışını giderek derinleştirmiştir. Anket aşaması topluluk ve ziyaretçi tutumlarını araştırdı; saha çalışması fiziksel ve mekânsal miras kaynaklarını belirledi; odak grupları ise sosyal anlamları, işlevsel potansiyelleri ve uyarlanabilir yeniden kullanım fırsatlarını ortaya çıkarmıştır. Bu katmanlı süreç, Güney Tunus bağlamında mümkün olan sürdürülebilir dönüşümün tüm derinliğini ortaya çıkarmak için algıdan gözleme ve katılıma doğru bilinçli bir şekilde tasarlanmıştır.

7.1. Bulguların Özeti

Birinci araştırma sorusu, tematik rotalarla bütünleşen uyarlanabilir yeniden kullanımın; aşırı turizm, sınırlı çeşitlenme, mevsimsellik, bölgesel eşitsizlikler, ekonomik kırılganlık ve düşük maliyetli destinasyon algısı gibi turizm sektöründeki sorunları stratejik olarak ele alıp alamayacağını incelemektedir. Bulgular, uyarlanabilir yeniden kullanımın tematik rotalar içine yerleştirildiğinde; yüksek katma değer üreten, yere özgü ve coğrafi açıdan dengeli turizm deneyimleri oluşturarak kıyılarda yoğunlaşan kitle turizminin risklerini stratejik olarak dengeleyebileceğini göstermektedir. Anket sonuçları hem ziyaretçiler hem de yerel halk arasında kültürel mirasın turizm gelişiminin merkezinde yer almasına yönelik güçlü bir ilgi olduğunu ortaya koymakta; bu entegrasyonun yalnızca kültürel açıdan arzu edilen değil, aynı zamanda ekonomik açıdan stratejik bir yaklaşım olduğunu vurgulamaktadır. Arazi gözlemleri, yeterince kullanılmayan miras varlıklarının kıyı bölgelerinin ötesinde turizmi çeşitlendirme potansiyelini doğrulamakta; odak grup görüşmeleri ise yıl boyunca faaliyet

sürdürebilecek, mevsimselliği azaltabilecek uygulanabilir yeniden kullanım işlevlerini ön plana çıkarmaktadır. Kuramsal açıdan bu sonuç, sürdürülebilir turizm yaklaşımında daha geniş bir dönüşüme işaret etmektedir: destinasyonlar daha fazla turist çekerek değil, mevcut mekânlardan daha derin kültürel, mekânsal ve ekonomik değer üreterek güçlenmektedir. Bu nedenle önerilen model, kitle turizmine bağımlılığı azaltmak ve daha çeşitli, deneyim odaklı ve yerel temelli turizm biçimlerine yönelmek isteyen destinasyonlar için aktarılabilir bir strateji sunmaktadır.

İkinci araştırma sorusu, tematik rotalar kapsamında kültürel mirasın uyarlanabilir yeniden kullanımı ile ilişkili fırsat ve kısıtları incelemektedir. Bulgular, kültürel miras varlıklarının değerli ancak mekânsal olarak parçalanmış ve dışlanmış olduğu bağlamlarda, uyarlanabilir yeniden kullanım ile tematik rotaların birlikte ele alınmasının önemli fırsatlar sunmaktadır. Küçük ölçekli yeniden kullanım dahi, ihmal edilmiş miras alanlarını görünürlüğünü ve gündelik kullanımını artıran kültürel ya da yorumlayıcı işlevlerle yeniden canlandırmaktadır. Yeniden kullanımın deneyimsel değeri, örneğin mekânsal deneyim, anlatısal bütünlük ve yaşayan hafıza, alanın fiziksel durumundan daha etkili olmaktadır. Tematik rotalar, dağınık miras alanlarını bütüncül mekânsal anlatılara dönüştürerek bu etkiyi güçlendirmekte, böylece tekil ve kopuk miras öğelerini okunabilir bir kültürel peyzaja dönüştürmektedir. Ziyaretçiler ile yerel halktan elde edilen güçlü destek, bu modelin kimlik algısını, mekâna aidiyeti ve mirasın kırılganlığına dair farkındalığı derinleştirme potansiyelini doğrulamaktadır. Ancak bulgular, fiziksel olarak bozulan miras alanlarının, yetersiz erişilebilirliğin ve ziyaretçi altyapısının yanı sıra yönetişim ve yatırım çerçevelerinin eksikliğinin, daha dirençli ve çeşitlenmiş bir turizm ekonomisine geçişi uzun vadede sınırlayabilmektedir. Buna karşın, koruma çabaları, altyapı planlaması ve yönetişim mekanizmaları uyumlu biçimde geliştirildiğinde, tematik rotalar tarafından desteklenen uyarlanabilir yeniden kullanım, standartlaşmış kitlesel turizmden uzaklaşıp kültürel temelli ve yerel bağlamla bütünleşmiş sürdürülebilir turizm modellerine geçiş için aktarılabilir bir strateji sunmaktadır.

Üçüncü araştırma sorusu, uyarlanabilir yeniden kullanım ile tematik rotaların eşgüdümlü biçimde uygulanmasının ekonomik büyümeyi nasıl artırabileceğine ve sürdürülebilirliği nasıl sağlayabileceğine odaklanmaktadır. Bulgular, bu modelin yerel ekonomik gelişim yaratarak ve döngüsel bir ekonomik dinamizm oluşturarak sürdürülebilirliği güçlendirmekte olduğunu göstermektedir. Yeniden kullanım işlevleri; zanaatkârlık üretimi, yerel

gastronomi, rehberli anlatım, deneyim temelli turizm ya da festival odaklı kültürel hizmetler gibi yerel becerilere dayandırıldığında, miras alanları durağan simgesel yapılardan, yerel halk için gelir üreten aktif çalışma mekânlarına dönüşmektedir. Tematik rotalar, birden fazla yeniden işlevlendirilmiş alanı birbirine bağlayarak bu süreci güçlendirmekte, ziyaret sürelerinin uzamasını teşvik etmekte ve ziyaretçi talebini tek bir merkezde yoğunlaştırmak yerine birden çok yerleşime dağıtmaktadır. Bu küçük ölçekli hizmet döngüsü, büyük ölçekli turizm yatırımlarına gerek duymaksızın tekrar eden ekonomik fırsatlar yaratmaktadır. Öte yandan, terk edilmiş miras alanlarının yeniden kullanılmasında yeni yapılaşmanın minimize edilmesi, gelişimin çevresel ayak izini azaltmaktadır. Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, uyarlanabilir yeniden kullanım ile tematik rotaların, yerel ekonomik büyümeyi teşvik ederken çevresel ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliği eşzamanlı olarak desteklemekte olduğu ve kıyı odaklı kitlesel turizme alternatif oluşturabilecek uygulanabilir bir model sunduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak bulgular, uyarlanabilir yeniden kullanımın tematik rotalarla sistematik olarak bütünleştirilmesinin, bu çalışmada Sürdürülebilir Kapsül Şehir olarak kavramsallaştırılan sürükleyici bir kültürel manzara yarattığını göstermektedir.

7.2. Katkılar ve Sonuçlar

Bu tez, uyarlanabilir yeniden kullanım, sürdürülebilir turizm ve bölgesel planlama alanlarına hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik özgün katkılar sunmaktadır. Çalışmanın temel katkısı, yazar tarafından metaforik bir kavramsallaştırma olarak geliştirilen Sürdürülebilir Kapsül Şehir yaklaşımının (uyarlanabilir yeniden kullanım alanlarını tematik rotalar aracılığıyla bütünleştiren bir planlama modeli olarak) literatüre kazandırılmasıdır. Bu kavram, dağınık ve parçalı kültürel mirasın, sürdürülebilir işlevler etrafında örgütlenen bütüncül bir mekânsal ağ olarak yeniden ele alınabileceğini göstermektedir.

Metodolojik açıdan tez, uyarlanabilir yeniden kullanım alanları ile tematik rotaların birlikte ele alındığı çok ölçekli bir planlama çerçevesi önererek, miras temelli turizmin yalnızca tekil odak noktaları üzerinden değil, bölgesel süreklilik ve mekânsal ilişkisellik üzerinden kurgulanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, turizm hareketinin mekânsal olarak dengeli biçimde dağıtılmasına katkı sağlarken, yerel kimliğin güçlendirilmesini ve bölgesel uyumun artırılmasını desteklemektedir.

Sonuç olarak geliştirilen model, Güney Tunus'ta Matmata ve Kebili gibi yerleşimler ile Tunus'un batı ve kuzeybatı kesimlerinde yer alan El Kef, Zaghouan, Jendouba ve Siliana gibi sosyo-mekânsal açıdan görece dezavantajlı bölgelerde uygulanabilir nitelikte esnek ve aktarılabilir bir planlama aracı sunmaktadır. Bununla birlikte model, Güney Akdeniz havzasındaki benzer kıyı ve iç bölge bağlamları için de uyarlanabilir bir referans çerçevesi oluşturarak, çalışmanın bölgesel sınırların ötesine geçen akademik ve pratik değerini ortaya koymaktadır.

7.3. Gelecekteki Araştırma ve Geliştirme Yönleri

Sürdürülebilir Kapsül Şehir modeli, Douz, Matmata ve Tozeur gibi Güney Tunus'taki diğer bölgelere uygulanarak veya bu az kullanılan alanlara özel ek tematik rotalar belirlenerek daha ileri araştırmalarla geliştirilmesi gerekmektedir. Önemli ancak gelişmemiş kültürel ve doğal varlıklarla karakterize edilen Tunus'un batı bölgesi de ülkenin sürdürülebilir turizm çerçevesine dahil edilmesi gerekmektedir. Model, her bölgenin mekânsal ve bağlamsal özelliklerini yansıtacak şekilde uyarlanabilir ve böylece yerel topluluklar için sürdürülebilir faydalar teşvik edilmesi gerekmektedir.

Çalışmalar, uyarlanabilir yeniden kullanım uygulamalarının farklı yönetişim yapıları ve finansman mekanizmaları altında zaman içinde nasıl geliştiğini daha ayrıntılı olarak incelenmesi önerilmektedir. Daha geniş bir ölçekte, model, miras yetersizliği ve turizm dengesizliği gibi benzer zorluklarla karşı karşıya kalan diğer Akdeniz veya kurak bölge bağlamlarında karşılaştırmalı araştırmalara olanak tanımaktadır. Ayrıca, kültürel haritalama, katılımcı tasarım ve stratejik miras yönetimini birleştiren entegre bir planlama metodolojisi geliştirmek için bir temel sunmaktadır.

Bu tez, Tunus'un turizm dengesizliklerini araştıran bir araştırma olarak başlamış ve mekânsal ve kültürel yenilenme vizyonuyla sonuçlanmıştır. Tataouine Sürdürülebilir Kapsül Şehri hem akademik bir katkıyı hem de saha araştırmasını, topluluk içgörülerini ve bölgesel tahayyülü sentezleyen pratik bir öneriyi temsil etmektedir. Uyarlanabilir yeniden kullanımı tematik tasarımla bütünleştirerek, bu çalışma Tataouine gibi bölgelerin sürdürülebilir bir geçişi nasıl gerçekleştirebileceğini yeniden tanımlamayı amaçlamaktadır. Mirası bir kalıntıdan ziyade yaşayan bir kaynak olarak yeniden kavramsallaştırmakta, turizmi bir madencilik endüstrisi yerine dönüştürücü bir güç olarak konumlandırmakta ve planlamayı

kültürel sürekliliğin bir eylemi olarak çerçevelemektedir. Sürdürülebilirliği mekânın özgünlüğüne yerleştirerek, bu araştırma, Tunus'un iç bölgelerinin geleceği için laboratuvarlar haline geldiği ve uzun süredir marjinal olarak algılanan Güney Tunus'un yeni bir sürdürülebilir ufkun merkezi olarak ortaya çıktığı bir paradigma değişimi önermektedir. Bu çerçevede Sürdürülebilir Kapsül Şehir konsepti, Güney Tunus kimliğinin somut ve soyut, mekânsal ve sembolik, geleneksel ve çağdaş boyutları arasında bir köprü görevi görmektedir.

KAYNAKLAR

Abdmouleh, R., ve Kalai , M. (2021). Can a cultural variant dedicated to Arab-Muslim tourists save the Tunisian tourism sector? *Journal of the Knowledge Economy*, 12(4), 1652-1667.

Abdulamee, Z., ve Sati'Abbas, S. (2020, 15 Nisan). *Adaptive reuse as an approach to sustainability*. 3rd International Conference on Sustainable Engineering Techniques (ICSET 2020)'de sunuldu, Bağdat, Irak, 10

Abichou, H., Jouve, A., Rey Valette, H., ve Sghaier, M. (2009). La valorisation du patrimoine et nouvelles alternatives pour un développement local durable dans le Sud-est tunisien. *New Medit*, 8(4), 55–62.

Adie, B., Falk, M., ve Savioli, M. (2019). Overtourism as a perceived threat to cultural heritage in Europe. *Current Issues in Tourism*, 22(15), 1737-1741.

Agrawal, R., A Wankhede, V., Kumar, A., Luthra, S., ve Huisingh, D. (2022). Big data analytics and sustainable tourism: A comprehensive review and network based analysis for potential future research. *International Journal of information Management Data Insights*, 2(2), 100-122

Ali, Z., Zawawi, R., Myeda, N., ve Mohamad, N. (2019). Adaptive reuse of historical buildings. *International Journal of Building Pathology and Adaptation*, 37(1), 54-68.

Amore, A., Falk, M., ve Adie, B. (2020). One visitor too many: assessing the degree of overtourism in established European urban destinations. *International Journal of Tourism Cities*, 6(2), 117-137

Andrades, L., ve Dimanche, F. (2019). Destination competitiveness in Russia: tourism professionals' skills and competences. *International Journal of Contemporary Hospitality Managemen*, 31(2), 910-930.

Banks, J., ve McGee, C. (1989). *Multicultural education: Issues and perspectives.* (3. Baskı). Boston: Allyn and Bacon, 337

Béchir, R., ve Khatalli, H. (2011). Développement durable et amélioration du niveau de vie de la population dans le gouvernorat de Tataouine (Sud-est Tunisien). *New Medit: Mediterranean Journal of Economics, Agriculture and Environment*, 10(1), 18-24.

Ben Aissa, S., ve Goaied, M. (2017). Performance of tourism destinations: evidence from Tunisia. *Journal of Hospitality ve Tourism Research*, 41(6), 797-822.

Berselli, C., Pereira, L., Pereira, T., ve Limberger, P. (2021). Overtourism: residents' perceived impacts of tourism saturation. *Tourism Analysis*, 26(3), 235-249

Blake, J. (2000). On defining the cultural heritage. *The International and Comparative Law Quarterly*, 49(1), 61-85.

Bowes, R. G. (1989, 03-05 Ocak). *Tourism and heritage: A new approach to the product*. Ontario Research Council on Leisure'ın konferansında sunuldu, Peterborough, 45-52

Bramwell, B. (2004). Mass tourism, diversification and sustainability in Southern Europe's coastal regions. *Tourism Management*, 25(1), 1–31.

Brebbia, C. A. ve Pineda, F. D. (Editörler). (2004). *Sustainable tourism*. (1. baskı). Southampton: WIT Press, 117–126.

Brooks, C., Waterton, E., Saul, H., ve Renzaho, A. (2023). Exploring the relationships between heritage tourism, sustainable community development and host communities' health and wellbeing: A systematic review. *PLOS ONE*, 18(3), 282-319

Brumann, C. (2015). *Cultural heritage. International Encyclopedia of the Social ve Behavioral Sciences* (2. Baskı). Oxford: Elsevier, 414–419.

Buffetaut, E., ve Ouaja, M. (2002). A new specimen of Spinosaurus (Dinosauria, Theropoda) from the Lower Cretaceous of Tunisia, with remarks on the evolutionary history of the Spinosauridae. *Bulletin de la Société géologique de France*, 173(5), 415-421.

Butler, E., Childs, A.-R., Saayman, A., ve Potts, W. (2020). Can fishing tourism contribute to conservation and sustainability via ecotourism? a case study of the fishery for Giant African Threadfin Polydactylus quadrifilis on the Kwanza Estuary, Angola. *Sustainability*, 12(10), 4221.

Carter, R., Thok, S., O'Rourke, V., ve Pearce, T. (2015). Sustainable tourism and its use as a development strategy in Cambodia: A systematic literature review. *Journal of Sustainable Tourism*, 23(5), 797-818.

Causadias, J. M. (2020). What is culture? Systems of people, places, and practices. *Applied Developmental Science*, 24(4), 310–322.

Ceballos-Lascuráin, H. (1996). *Tourism, ecotourism and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development.* (1. baskı). Gland: IUCN, 301.

Chaher, N., Nassour, A., ve Nelles, M. (2025). Cross-Mediterranean insights: Governance in action for circular economy and sustainable waste management solutions in Tunisia's Tourism. *Recycling*, 10(1), 9.

Cortés-Jiménez, I., Nowak, J., ve Sahli, M. (2011). Mass beach tourism and economic growth: Lessons from Tunisia. *Tourism Economics*, 17(3), 531–547.

Creswell, J., ve Poth, C. (2018). *Qualitative inguiry and research design. choosing among five approaches.* (4. baskı). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Crivillers Simon, M. (2020). Cultural Routes of the Council of Europe evaluation cycle 2019–2020 expert report: "Saint James Way". *Council of Europe.* Strasbourg, 24.

Csapó, J., ve Wetzl, V. (2016). Possibilities for the creation of beer routes in Hungary: A methodological and practical perspective. *European Countryside*, 8(3), 250-262.

Decrop, A., Giacomo Del Chiappa, J., ve Pietro, Z. (2017). Couchsurfing has made me a better person and the world a better place': the transformative power of collaborative tourism experiences. *Journal of Travel ve Tourism Marketing*, 34(1), 57-72.

Dekkiche, D. (2023). Tourism Demand in Tunisia: A VECM Approach. *Naše gospodarstvo/Our economy*, 69(1), 50-59.

Di peri, R. (2015). An enduring 'touristic miracle' in Tunisia? Coping with old challenges after the revolution. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 42(1), 104-118.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu. (1987). Our Common Future. *WCED Report*. New York, 1–247.

Ellouze, N. (2022). D'une marginalisation sociale et spatiale vers un développement territorial durable : Que cache le silence des ruines des ksours à Tataouine? *Cahiers du FTDES*, 7(1), 247-258

Fajarwati, A. (2023). Adaptive reuse of Pos Bloc and M Bloc: *Humaniora*, 14(3), 215-222.

Fanti, F., Cau, A., Cantelli, L., Hassine, M., ve Auditore, M. (2015). New information on Tataouinea hannibalis from The Early Cretaceous of Tunisia And implications for The Tempo and mode of Rebbachisaurid Sauropod Evolution. *PLOS ONE*, 10(4), 1-46

Farooq, S., ve Qureshi, A. (2020). Sustainable viability for restoration and adaptive reuse of sikh era havelis in Lahore, Pakistan. *Sir Syed University Research Journal of Engineering ve Technology*, 10(1), 11-19

Fletcher, R., Murray, I., Blanco-Romero, A., ve Blázquez-Salom, M. (2019). Tourism and degrowth: an emerging agenda for research and Praxis. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(12), 1745-1763.

Font, X., Delgado, A., Crabolu, G., Palomo, J., Kantenbacher, J., ve Miller, G. (2021). The impact of sustainable tourism indicators on destination competitiveness: The European tourism indicator system. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(10), 1608-1630.

Geçikli, R., Turan, O., Lachytová, L., Da˘ glı, E., Kasalak, M., U˘gur, S., ve Guven, Y. (2024). Cultural heritage tourism and sustainability: a Bibliometric analysis. *Sustainability*, 16, 130

Genin, D., Guillaume, H., Ouessar, M., Ouled Belgacem, A., Romagny, B., Sghaier, M. ve Taamallah, H. (Editörler). (2006). *Entre désertification et développement: La Jeffara tunisienne*. Paris: IRD Éditions, 291–301.

Ginting, N., Gardine, S., Rahman, N., ve Saragih, S. (2024). Towards a conceptual framework for sustainable tourism governance: A literature review. *Environment–Behaviour Proceedings Journal,* 9(28), 5859

Goodwin, H. (2017). *The Challenge of Overtourism*. Responsible Tourism Partnership. London, 1-19

Halioui, S., Kamath, V., ve Woosnam, K. (2020). Assessing Tunisian tourism development policy parameters using Participatory Systems Mapping. *Tourism Analysis*, 25(1), 29-45.

Hall, M., ve Zeppel, H. (1990). Cultural and heritage tourism: The new grand tour. *The historic environment*, 7(2), 86-98

Hamza, ve H. Popp. (Editörler). (2010). *Igoudar un patrimoine culturel à valoriser*. Rabat: Institut Royal de la Culture Amazighe (IRCAM), 241-260

Harris, R. W. (2009). Tourism in Bario, Sarawak, Malaysia: A Case study of pro-poor community-based tourism integrated into community development. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 14(2), 125-135.

Harrison, D. (2001). *Tourism and less developed countries: key issues.* (1. baskı). Wallingford: CABI Publishing, 286.

Harrison, D., ve Sharpley, R. (2017). *Mass tourism in a small world.* (1. baskı). Wallingford: CABI Publishing, 326

Hernández-Ramírez, J. (2011). Los caminos del patrimonio. Rutas turísticas e itinerarios culturales. *asos. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 9(2), 225-236.

Hocine, M., ve Chabbi-Chemrouk, N. (2015). Reusing historical sites as an added value to tourist's attraction in Algeria. *Humanities ve Social Sciences Reviews*, 3(2), 257-261.

Holden, A., Jamal, T., ve Burini, F. (2022). The Future of tourism in the Anthropocene. *Annual Review of Environment and Resources*, 47, 423-447.

Indriani, D. (2022). Tourism and economic growth: evidence from asean countries. *Journal of Indonesian Applied Economics*, 10(2), 100-131.

Internet : Avantio. (2023). Sustainable tourism statistics: 2023 ultimate list statistics and trends. *Avantio Blog.* URL-1://https://www.avantio.com/blog/sustainable-tourism-statistics/, Son Erişim Tarihi : 22.04.2025

Internet: Council of Europe. (2001). Explore all cultural routes by theme. *Council of Europe*. URL-2 ://https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/by-theme, Son Erişim Tarihi : 09.05.2025

Internet: Derriks, A. (2017). la mosquée des Sept Dormants à Chenini, vue depuis la montagne qui la surplombe. *OpenEdition Journals.* URL-3 ://journals.openedition.org/rhr/docannexe/image/10252/img-3.jpg, Son Erişim Tarihi : 06.04.2025

Internet: Destination Dahar. (2022). Histoire: Le Dahar... Au confluent des civilisations. *Destination Dahar*. URL-4: https://destinationdahar.com/histoire/, Son Erişim Tarihi : 18.04.2025

Internet: France 24. (2024). Tourists, go home! Mass tourism exasperates locals in Spain and elsewhere in Europe. *France 24.* URL-5 ://www.france24.com/en/europe/20240729-tourists-go-home-mass-tourism-exasperates-locals-in-spain-and-elsewhere-in-europe, Son Erişim Tarihi :24.12.2024

Internet: Géotourisme Dahar. (2024). 3000 ans d'histoire de civilisations. *Géotourisme Dahar.* URL-6: https://geotourisme-dahar.com/histoire-de-la-region/, Son Erişim Tarihi : 02.03.2025

Internet: Géotourisme Dahar. (2024). Patrimoines du Dahar. *Géotourisme Dahar*. URL-7: https://geotourisme-dahar.com/patrimoines/, Son Erişim Tarihi : 10.03.2025

Internet: GeoTourisme Dahar. (2024). Découvertes. *GeoTourisme Dahar*. URL-8: https://geotourisme-dahar.com/tataouinea-hannibalis-tunisie/, Son Erişim Tarihi : 05.03.2025

Internet: Google Books Ngram Viewer. (2019). "Sürdürülebilir turizm" teriminin tarihsel kullanım eğilimi (1950–2019). *Google Books Ngram Viewer*. URL-9: https://books.google.com/ngrams, Son Erişim Tarihi: 18.12.2024.

Internet: Google Books Ngram Viewer. (2022). "Aşırı turizm" teriminin tarihsel kullanımı (2010–2022). *Google Books Ngram Viewer.* URL-10: https://books.google.com/ngrams, Son Erişim Tarihi: 19.12.2024.

Internet: Got2Globe. (2023). Festival of the Ksour: Sand castles that don't collapse. *Got2Globe.* URL-11://got2globe.com/en/Editorial/ksour-festival-sand-castles-tataouine-tunisia/, Son Erişim Tarihi : 22.04.202

Internet: INS (Institut National de la Statistique). (2024). La population au gouvernorat de Tataouine. *INS Tunisie.* URL-12: https://www.ins.tn/publication/recensement-general-de-la-population-et-de-lhabitat-2024 ,Son Erişim Tarihi: 11.01.2025.

Internet: Jha-Thakur, U., Khosravi , F., Quattrone , G., Bandyopadhyay , S., Magedera , I., ve Garikipati , S. (2020). Exploring Sustainability in Cultural Heritage Tourism Planning: Can Strategic Environmental Assessment Fill in the Gap? *University of Liverpool – Management/Economics.* URL-13 ://www.liverpool.ac.uk/management/people/economics/, Son Erişim Tarihi : 06.12.2024

Internet: Kammoun, Z. (2020). Les huileries souterraines du sud tunisien. *Zaher Kammoun.* URL-14://zaherkammoun.com/2020/03/31/les-huileries-souterraines-du-sud-tunisien/, Son Erişim Tarihi : 18.05.2025

Internet: Larousse. (s.d.). Définition de "Bagne". *Larousse.* URL-15: https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/bagne/7469, Son Erişim Tarihi : 23.02.2025

Internet: Lonely Planet. (s.d.). Southern Tunisia. *Lonely Planet* URL-16 ://https://www.lonelyplanet.com/destinations/tunisia/southern-tunisia-1331902, Son Erişim Tarihi : 22.04.2025.

Internet: Meyer-Hilfiger, M. (2025). Pétaouchnok, Perpète les oies, Bab el Oued : d'où viennent ces expressions qui désignent le bout du monde? *National Geographic France*. URL-17://https://www.nationalgeographic.fr/histoire/culture-generale-langage-populaire-explainer-petaouchnok-perpete-les-oies-bab-el-oued-ou-viennent-ces-expressions-pour-designer-un-bout-du-monde, Son Erişim Tarihi : 22.04.2025.

Internet: Milano, C., Cheer, J. ve Novelli, M. (2018). Overtourism is becoming a major issue for cities across the globe. *World Economic Forum*. URL-18 ://www.weforum.org/agenda/2018/07/overtourism-a-growing-global-proble, Son Erişim Tarihi : 22.04.2025.

Internet: Mosaïque FM. (2025, June 26). Tunisie : 11 millions de touristes en 2025. *Mosaïque FM.* URL-19 ://www.mosaiquefm.net/fr/actualite-midi-show/1431432/tunisie-11-millions-de-touristes-en-2025, Son Erişim Tarihi : 22.04.2025.

Internet: Mosbeh, R. (2024). Factors affecting Tourism Resilience: An Empirical Study from Tunisia. *SSRN.* URL-20 ://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5018045, Son Erişim Tarihi : 07.01.2025

Internet: National Geographic. (2020). Star Wars : des lieux de tournage pas si lointains. URL-21://www.nationalgeographic.fr/voyage/2020/01/star-wars-des-lieux-de-tournage-pas-si-lointains, Son Erişim Tarihi : 22.04.2025

Internet: National Geographic. (2025). Best of the World 2025: Top Destinations for Travel. *National Geographic France.* URL-22: https://www.nationalgeographic.com/travel/slideshow/best-of-the-world-2025, Son Erişim Tarihi : 14.01.2025

Internet: ONTT (Office National du Tourisme Tunisien). (2020). Le tourisme tunisien en chiffres. *Office National du Tourisme Tunisien (ONTT).* URL-23 :https://www.ontt.tn/sites/default/files/inline%20files/Extrait%20tourisme%20en%20chiffres%202020.pdf ,Son Erişim Tarihi: 24.08.2024.

Internet: Rhouma, N., ve Metallaoui, M. (2019). Discovering the amazigh architectural heritage of Tunisia. *HAL Open Science.* URL-24://hal.science/hal-02547360v1, Son Erişim Tarihi : 21.05.2025

Internet: Sustainable Travel 2024. *Booking.* URL-25: https://news.booking.com/download/904910bb-db77-4886-9ead-accbf87ad891/sustainabletravelreport2024.pdf, Son Erişim Tarihi: 18.02.2024

Internet: Tekiano. (2013). Le squelette d'un dinosaure de 15 mètres de long découvert à Tataouine. URL-26 ://https://www.tekiano.com/2013/05/06/le-squelette-dun-dinosaure-de-15-metres-de-long-decouvert-a-tataouine/, Son Erişim Tarihi : 25.04.2025.

Internet: Tunisie.co. (2025). Tourisme en Tunisie 2025: Une croissance record et des projets d'avenir. *Tekiano.* URL-27 ://tunisie.co/article/21166/actus/actualites/tourisme-en-tunisie-2025-une-croissance-record-et-des-projets-d-avenir-184812, Son Erişim Tarihi : 13.05.2025.

Internet: UNESCO. (2020). Habitat troglodytique et le monde des ksour du Sud tunisien. *UNESCO World Heritage Centre.* URL-28 ://https://whc.unesco.org/fr/listesindicatives/6444/, Son Erişim Tarihi : 22.04.2025.

Internet: UNESCO Institute for Statistics (UIS). (2009). Cultural heritage. *UNESCO Institute for Statistics (UIS)*. URL-29 ://https://uis.unesco.org/en/glossary-term/cultural-heritage, Son Erişim Tarihi : 01.12.2024.

Internet: United Nations. (s.d.). Sustainable development goals (SDGs). *United Nations – SDGs*. URL-30 ://https://sdgs.un.org/goals, Son Erişim Tarihi : 22.02.2025.

Internet: United Nations World Tourism Organization (UNWTO). The T4SDG platform. *UNWTO.* URL-31://https://tourism4sdgs.org/the-platform/, Son Erişim Tarihi : 17.12.2024.

Internet: United Nations World Tourism Organization (UNWTO). Sustainable development. *UNWTO.* URL-32://https://www.unwto.org/sustainable-development, Son Erişim Tarihi : 18.02.2025

Internet 33: Wikimedia Commons contributors. (2023). Site peintures rupestres Ain Elkhanfous,Oueslatia. *Wikimedia Commons.* URL-33 ://https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Site_peintures_rupestre_Ain_Elkhanfous_Oueslatia.jpg ,Son Erişim Tarihi : 22.04.2025.

Internet: World Travel ve Tourism Council. (2024). Travel ve tourism set to inject TND 23BN into Tunisia's economy this year. *World Travel ve Tourism Council*. URL-34 ://https://wttc.org/news-article/travel-and-tourism-set-to-inject-tnd-23bn-into-tunisias-economy-this-year,Son Erişim Tarihi : 22.04.2025.

Jacobs, D., ve Morris, P. (2001). *The Rough Guide to Tunisia.* (6. baskı). London: Rough Guides, 528

Jaziri, R. ve Boussaffa, A. (2010, 15–19 Kasım). *A prospective analysis of sustainable tourism in Tunisia using scenario method*. International Conference "Global Sustainable Tourism"'de sunuldu, Mbombela (Nelspruit), Güney Afrika, 33

Jordan, E. J., Lesar, L., ve Spencer, D. M. (2021). Clarifying the interrelations of residents' perceived tourism-related stress, stressors, and impacts. *Journal of Travel Research*, 60(1), 208-219.

Khattali, H., ve Omrani, M. (2024). Potentialites et contraintes du developpement du patrimoine architectural à Tataouine (Sud-Est Tunisien) : Mobilisation des acteurs et enjeux du processus. *Cahiers Géographiques de l'Ouest*, 12(1), 108

Klarić, V., Androić, M., Nevidal, R., ve Horjan, G. (2013). Managing visitors on thematic cultural routes: Handbook. *Ministry of Tourism of the Republic of Croatia (MoT) ve Lujzijana Association Report.* Zagreb, 1- 56.

Koens, K., Postma, A., ve Papp, B. (2018). Is Overtourism Overused? Understanding the Impact of Tourism in a City Context. *Sustainability*. 10(12), 4384

Kumar, A. (2017). Cultural and heritage tourism: A tool for sustainable development. *Global Journal of Commerce ve Management Perspective*, 6(3), 56–59.

Kumari, A., ve Thakur, P. (2023). Sustainable Tourism: A review of current practices and future directions-coalescence of social media and E-commerce. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 4(5), 1655-1662

Lapompe-Paironne, L. (2011). Cinéma et désert: De Tataouine à Ouarzazate. *Téoros*, 30(2), 90-98.

Li, Y., Zhao, L., Huang, J., ve Law, A. (2021). *Built Heritage*, 5(1),25

Louis, A. (1972). Le monde "berbère" de l'extrême sud tunisien. *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, 11(1), 107-125.

Louis, A., ve Ira Hallet, S. (2011). Évolution d'un habitant: le monde berbère du sud tunisien. *Revue De l'Institut Des Belles Lettres Arabes*, 74(219), 7-28

Lourens, M. (2007). Route tourism: a roadmap for successful destinations and local economic development. *Development Southern Africa*, 24(3), 475-490.

Lukoseviciute, G., Henriques, C., Pereira, L., ve Panagopoulos, T. (2024). Participatory development and management of eco-cultural trails in sustainable tourism destinations. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 45, 10062

Lukoseviciute, G., Nobre Pereira, L., ve Panagopoulos, T. (2022). The economic impact of recreational trails: a systematic literature review. *Journal of Ecotourism*, 21(3), 366-393.

Lyon, A., Hunter-Jones, P., ve Warnaby, G. (2017). Are we any closer to sustainable development? Listening to active stakeholder discourses of tourism development in the Waterberg Biosphere Reserve, South Africa,. *Tourism Management*, 61, 234-247.

Madeira, A., Palrão, T., Mendes, A., ve López-Morales, E. (2021). Perceptions about tourism and tourists in historic neighborhoods: the case of Alfama. *Sustainability*, 13(6), 3211

Marson, D. (2011). From mass tourism to niche tourism. (1. baskı). Wallingford: CABI.

McCool, S., ve Lime, D. (2001). Tourism Carrying Capacity: Tempting fantasy or useful reality. *Journal of Sustainable Tourism*, 9(5), 372-388.

McKercher, B. ve Du Cros, H. (2002). Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management. (1. baskı). London: Routledge, 262

Mejjad, N., Rossi, A., ve Pavel, A. (2022). The coastal tourism industry in the Mediterranean: A critical review of the socio-economic and environmental pressures ve impacts. *Tourism Management Perspectives*, 41, 100949

Mihalič, T., ve Kuščer, K. (2021). Can Overtourism be managed? destination management factors affecting residents' irritation and quality of life. *Tourism Review*, 76(1) 16-34.

Milano, C. (2018). Overtourism, social unrest and tourismphobia. A controversial debate. *PASOS: Revista de Turismo y Patrimonio Cultural,* 16, 551-564.

Milano, C., Cheer, J. ve Novelli, M. (Editörler). (2019). *Overtourism: Excesses, discontents and measures in travel and tourism*. (1. baskı). Wallingford: CABI, 300.

Milano, C., Novelli, M. ve Cheer, J. (2019). Overtourism and tourismphobia: A journey through four decades of tourism development, planning and local concerns. Tourism Planning ve Development, 16(4), 353–369

Miller, G. (2001). The development of indicators for sustainable tourism: results of a delphi survey of tourism researchers. *Tourism Management*, 22(4), 351-362.

Ministry of Tourism and Handicrafts. (2023). Tunisia tourism 2035: National sustainable tourism strategy. *USAID Visit Tunisia Activity Report.* Tunis, 120

Mohamed, N. ve Alauddin, K. (2016). The criteria for decision making in adaptive reuse towards sustainable development. MATEC Web of Conferences, 66, 00092.

Mohammed, U. (2022). Ecotourism in Nigeria, challenges and prospects: a review. *Gadau J Pure Alli Sci*, 1(1), 12-17.

Mohanty, P., Sharma, A., Kennell, J. ve Hassan, A. (Editörler). (2022). *The Emerald Handbook of destination recovery in tourism and hospitality*. Bingley: Emerald Publishing, 485–502

Mróz, F., ve Mróz, Ł. (2013). Pilgrimage and religious tourism on the Way of st. James – the first European Cultural Route. *Visnyk of the Lviv University. Series geography*, 43, 174-182

Mtapuri, O., ve Giampiccoli, A. (2014). A reformulation of the 3 ss model for community-based tourism: Towards an alternative model. *Man in India*, 94(2), 327-336.

Murray, M., ve Graham, B. (1997). Exploring the dialectics of route-based tourism: the Camino de Santiago. *Tourism Management*, 18(8), 513-524.

Nagy, K. (2010). Survey among Hungarian and Slovak tourism entrepreneurs and organisations: Tours without Borders project. *National Trust for Historic Preservation Raporu.* Washington, DC, 85

Naumov, N. ve Green, D. (2016). Mass tourism. Jafari, J. ve Xiao, H. (Editörler). *Encyclopedia of Tourism*. Cham: Springer International Publishing, 595

Niedziółk, I. (2022). Sustainable tourism development. *Regional formation and development studies,* 7(2), 2371

Nuryanti, W. ((Editör). (1997). *Tourism and heritage management*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press, 44–53.

Obrador, P., Crang, M. ve Travlou, P. (Editörler). (2009). *Cultures of mass tourism: Doing the Mediterranean in the age of banal mobilities*. Farnham: Ashgate Publishing, 1–14.

ODASA. (2014). Adaptive reuse: Design guidance note. *Old Durban Aerodrome Society Old Durban Aerodrome Society (ODASA) Report*. Durban, 24.

Office de Développement du Sud. (2024). Gouvernorat de Tataouine en chiffres 2023. *Ministère de l'Économie et de la Planification Report*. Tunis, 36.

Office National du Tourisme Tunisien (O.N.T.T.). (2023). Tunisia national tourism marketing plan 2023–2025. *Office National du Tourisme Tunisien (O.N.T.T.) Report.* Tunis, 58

Okazaki, E. (2008). A community-based tourism model: Its conception and use. *Journal of sustainable tourism*, 16(5), 511-529.

United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2015). *Annual report 2015.* UNWTO. Madrid, 76.

Park, E., ve Kim, S. (2015). The Potential of Cittaslow for sustainable tourism development: enhancing local community's empowerment. *Tourism Planning ve Development*, 12(4), 351-369.

Pelegrini, S. (2008). World heritage sites, types and laws. Pearsall, D. M. (Editör). *Encyclopedia of Earth Sciences Series*. Oxford: Elsevier, 2215–2218

Pentz, M. (2024). The role of theme routes in the development of rural tourism. *International Journal of Professional Business Review*, 9(5), 4282

Petrović, M., Vujko, A., Gajić, T., Vuković, D., Radovanović, M., Jovanović, J., ve Vuković, N. (2018). Tourism as an approach to sustainable rural development in post-socialist countries: a comparative study of Serbia and Slovenia. *Sustainability*, 10(1), 54.

Pintossi, N., Kaya, D., ve Roders, A. (2021). Identifying challenges and solutions in cultural heritage adaptive reuse through the historic urban landscape approach in Amsterdam. *Sustainability*. 13(10), 5547

Poirier, R. (1995). Tourism and development in Tunisia. *Annals of Tourism Research*, 22(1), 175-171.

Poon, A. (1993). Tourism, technology and competitive strategies. (1. baskı). Wallingford: CAB International, 370.

Prevost, V. (2017). Chez les berbères troglodytes. les villages fortifiés de Chenini et Douiret. *Qantara*, 104, 58-62.

Puczkó, L., ve Rátz, T. (2000). Tourist and resident perceptions of the physical impacts of tourism at Lake Balaton, Hungary: Issues for sustainable tourism management. *Journal of Sustainable Tourism*, 8(6), 458-478.

Rahmawati, P., Jiang, M., ve DeLacy, T. (2019). Framework for stakeholder collaboration in harnessing corporate social responsibility implementation in tourist destination to build community adaptive capacity to climate change. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(6), 1261-1271.

Reindrawati, D. (2023). Challenges of community participation in tourism planning in developing countries. *Cogent Social Science*. , 216 -240

Richards, G. (Editör). (2001). *Cultural tourism in Europe*. (1. baskı). Wallingford: CAB International, 3–29.

Rivera, J. (2002). Assessing a voluntary environmental initiative in the developing world: The Costa Rican Certification for Sustainable Tourism. *Policy Sciences*, 35(4), 333-360.

Roberts, C., Reynolds, J. ve Dolasinski, M. (2022). Meta-Analysis of tourism sustainability research: 2019–2021. *Sustainability*, 14(6), 3303

Roxas, F. Y., Rivera, J. R. ve Gutierrez, E. M. (2020). Mapping stakeholders' roles in governing sustainable tourism destinations. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 45, 387–398.

Rudan, E. (2023). Circular Economy of cultural heritage—possibility to create a new tourism product through adaptive reuse. *Journal of Risk and Financial Management*, 16(3), 196

Rutin, J. (2010). Coastal Tourism: A Comparative Study between Croatia and Tunisia. *Tourism Geographies*, 12 (2), 264-277

Sannazzaro, A., Del Lungo, S., Rosaria Potenza, M., ve Terenzio Gizzi, F. (2025). Revitalizing inner areas through thematic cultural routes and multifaceted tourism experiences. *Sustainability*, 17(10), 4701

Santos-Rojo, C., Llopis-Amoros, M. ve García-García, J. M. (2023). Overtourism and sustainability: A bibliometric study (2018–2021). *Technological Forecasting ve Social Change,* 188, 122-154

Sdrali, D. ve Chazapi, K. (2007). Cultural tourism in a Greek insular community: The residents' perspective. TourismOS: An International Multidisciplinary Journal of Tourism, 2(2), 61–75

Šegota, T., Mihalič, T. ve Kuščer, K. (2017). The Impact of residents' informedness and involvement on their perceptions of tourism impacts: the case of Bled. *Journal of Destination Marketing ve Management*, 6(2), 196-206.

Segreto, L., Manera, C. ve Pohl, M. (2009). *Europe at the Seaside: The Economic History of Mass Tourism in the Mediterranean.* New York: Berghahn Books, 320.

Selby, M. (2004). *Understanding Urban Tourism: image, culture and experience.* London: I.B. Tauris, 224

Silbergh, D., Fladmark, J., Henry, G. ve Young, M. (1994). *A strategy for theme trails. In Cultural tourism*. London: English Tourist Board, 146.

Silverman, H. ve Ruggles, D. (2007). Cultural heritage and human rights. (1. baskı). New York: Springer, 320.

Smith, M. K. (Editör). (2006). *Cultural tourism in a changing world: Politics, participation and (re)presentation*. Clevedon: Channel View Publications, 89–102.

Smith, L. (2011). Heritage and its intangibility. Skounti, A. ve Tebbaa, O. (Ed.), De l'immatérialité du patrimoine culturel. Marrakech: Bureau régional de l'UNESCO de Rabat, 10–20

Solis-Radilla, M., Hernández-Lobato, L., J. Callarisa-Fiol, L., ve Pastor-Durá, H. (2019). The importance of sustainability in the loyalty to a tourist destination through the management of expectations and experiences. *Sustainability*, 11(15), 32- 47

Soma, K., Verweij, P., Angel, E., ve Naranjo, M. (2022). Inclusiveness in the Caribbean-locals' perceptions about nature, tourism and recreation in Bonaire. *Sustainability*. 14(21), 141- 167.

Spina, L. D. (2020). Adaptive sustainable reuse for cultural heritage: a multiple criteria decision aiding approach supporting urban development processes. *Sustainability*. 12(4), 13-63

Stoddard, J., Pollard, C., ve R. Evans, M. (2012). The Triple Bottom Line: a framework for sustainable tourism development. *International Journal of Hospitality veAmp; Tourism Administration*, 13(3), 233-258.

Streimikiene, D., Svagzdiene, B., Jasinskas, E., ve Simanavicius, A. (2020). Sustainable tourism development and competitiveness: The systematic literature review. *Sustainable Development*, 29(1), 259-271.

Syazwany, S., Nabilah, N., ve Buliana, W. (2024). Determining themed walking trails in Bandar Hilir Malacca by using Spatial-Mcda. *ALAM CIPTA International Journal Of Sustainable Tropical Design ve Practice*, 17(1), 2–9

Tashakkori, A. ve Teddlie, C. (2010). *SAGE Handbook of mixed methods in social ve behavioral research.* (2. baskı). Thousand Oaks: SAGE Publications, 640

Tiberghien, G., Bremner, H., ve Simon, M. (2017). Performance and visitors' perception of authenticity in eco-cultural tourism. *Tourism Geographies*, 19(2), 287–300

Timothy, D. J. (2011). *Cultural heritage and tourism: An introduction*. (1. baskı). Bristol: Channel View Publications, 344.

Timothy, D. J. ve Boyd, S. W. (2003). *Heritage tourism*. (1. baskı). Harlow: Prentice Hall, 336

Torno, A. (Editör). (2022). *Sustainable tourism and cultural routes in the Ionian and Adriatic regions*. Roma: TAB Edizioni, 1-312

Ullah, Z., Naveed , R., Rehman , A., Ahmad, N., Scholz, M., Adnan, M., ve Han, H. (2021). Towards the development of sustainable tourism in Pakistan: A study of the role of tour operator. *Sustainability*, 13(2), 490.

United Nations. (1992, 3–14 Haziran). *Agenda 21*. United Nations Conference on Environment and Development (UNCED)'de sunuldu, Rio de Janeiro, 351

Vainikka, V. (2013). Rethinking mass tourism. *Tourist Studies*, 13(3), 268-286.

Vardopoulos, I., Giannopoulos, K., Papaefthymiou, E., Temponera, E., Chatzithanasis, G., Goussia-Rizou, M., Sdrali, D. (2023). Urban buildings sustainable adaptive reuse into tourism accommodation establishments: a SOAR analysis. *Discover Sustainability*, 4, 19

Vardopoulos, I., Stamopoulos, C., Chatzithanasis, G., Michalakelis, C., Giannouli, P., ve Pastrapa, E. (2020). Considering urban development paths and processes on account of adaptive reuse projects. *Buildings*, 10(10), 174.

Vilms, M., ve Voronova, V. (2016). Non-Deposit system option for waste management on small islands. *Waste Management ve Research the Journal for a Sustainable Circular Economy*, 34(8), 748–754.

Wani, M., Loganathan, N., ve Mujalli, b. (2024). The Impact of sustainable development goals (SDGs) on Tourism growth. empirical evidence from G-7 Countries. *Cogent Social Sciences*, 10 (1), 285-301

Weaver, D. (1998). *Ecotourism in the less developed world*. (1. baskı). Wallingford: CAB International, 328.

Widz, M. (2020). Application of tourist function indicators in tourism development. case study of Tunisia. *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska sectio B*, 75(2), 143–156

Widz, M., ve Brzezińska-Wójcik, T. (2020). Assessment of the overtourism phenomenon risk in Tunisia in relation to the tourism area life cycle concept. *Sustainability*, 12(21), 9159.

Wilkinson, S. ve Remøy, H. (2017). Adaptive reuse of Sydney offices and sustainability. *In Sustainable buildings*. Cham: Springer, 145–162.

Williams, R. (1983). *Keywords: A vocabulary of culture and society*. (Revised edition). New York: Oxford University Press, 352

World Bank. (1999). *Sustainable tourism and cultural heritage: A review of development assistance and its potential to promote sustainability*. Washington, DC, 67

World Tourism Organization. (2004). *Indicators of sustainable development for tourism destinations: A guidebook*. Madrid, 507

Yale, P. (1991). From tourist attractions to heritage sites. *Elm Publications*. (1. baskı). Huntingdon: Elm Publications, 208.

Yang, J., Ryan, C., ve Zhang, L. (2013). Social conflict in communities impacted by tourism. *Tourism Management*, 35, 82–93.

Yazdi, S. (2012). Sustainable Tourism. (1. baskı). Tehran: University of Tehran Press, 256

Yung, E., ve Chan, E. (2012). Implementation challenges to the adaptive reuse of heritage buildings: Towards the goals of sustainable, low carbon cities. *Habitat International*, 36(3), 352–361

Zengin Gengörü, E., ve Öcalır, E. (2024). A literature review on cultural routes: Bibliometric Analysis with Vosviewer. *Kent Akademisi*, 17(4), 1464–1485.

Zeppel, H., ve Hall, C. (1992). Arts and heritage tourism. *Belhaven Press*. (1. baskı). London: Belhaven Press, 224

EKLER

EK-1. E-Fest kampı (2025) belgelenmesi

E-FEST Camp'ın 2025 edisyonu sırasında festival, hem ücretsiz hem de ücretli katılımcılar olmak üzere yerel halk, ulusal ve bazı uluslararası ziyaretçilerin karışımından oluşan 3.000'den fazla katılımcının ilgisini çekmiştir. Afif Riahi tarafından sağlanan verilere göre, 100 katılımcıdan oluşan bir örneklemden elde edilen anket sonuçları, katılımcıların çoğunluğunun 26-35 yaş arası (%60) genç yetişkinler olduğunu, bunu 18-25 yaş (%24), 36-50 yaş (%14) ve 18 yaş altı (%2) katılımcıların izlediğini ortaya koymuştur. Festivalin izleyici kitlesi gençlerin ötesine geçerek yerel aileleri de çekmiş ve böylece nesiller arası etkileşimi teşvik etmiştir. Festivalin kapsayıcı karakteri, bireyler ve arkadaş çevrelerinden ailelere kadar çeşitli sosyal gruplara erişim sağlamış ve daha geniş sosyal ve kültürel yankı uyandırmıştır. Coğrafi dağılım açısından, katılımcıların en büyük payı Tataouine bölgesinden (%46) gelirken, bunu Tunus (%31), Gabes (%8), Médenine (%6) ve daha küçük oranlarda Djerba, Bizerte ve Berlin, Montreal ve Fransa (her biri %1) gibi uluslararası yerler takip etmiştir.

Festival 50 sanatçıyı, 15 katılımcıyı (zanaatkârlar ve yerel girişimciler) bir araya getirmiş ve çeşitli etkinliklere ev sahipliği yapmıştır: 20 konser, iki resmi eğitim oturumu, bir sanatçı konuk programı, beş tanıtım atölyesi, iki ustalık sınıfı, üç agora ve dört sanat enstalasyonu gerçekleşmiştir. Katılan sanatçıların %45'i Tunuslu, %55'i ise uluslararası sanatçılarından oluşmaktadır. Toplum katılımı, 35 yerel gönüllünün (60 başvuru arasından) ve üretimde yer alan ve %40'ı kadın olan 20 kişinin eğitilmesini ve harekete geçirilmesini içermiştir.

Festival alanı, ziyaretçi katılımını artırmak için özenle düzenlenmiştir. Ksar'ın dışındaki ana sahne büyük ölçekli performanslara ev sahipliği yaparken, Ksar'ın içindeki samimi alanlarda atölye çalışmaları, agoralar, sergiler ve sanat enstalasyonları yer almıştır. Ziyaretçiler ayrıca kamp alanından da yararlanabilmekteydi ve arabalar için bir park alanı sağlanmıştır.

EK-2. Yerliler anket formu

Tez Konusu: Tunus'un Sürdürülebilir Turizme Geçişi İçin Bir Strateji Olarak Kültürel Mirasın Uyarlanabilir Yeniden Kullanımı

Bölüm A: Demografik ve Yerel Farkındalık

1. İsim (isteğe bağlı):

2. Yaş:

3. Tataouine'de yaşadığı yıllar:

4. Meslek ve Eğitim Durumu:

5. Tunus'un başka bir bölgesinden geliyorsanız, Tataouine ve Güney Tunus hakkında bilgi sahibi misiniz?

☐ Evet
☐ Hayır

6. Bir Tunuslu olarak, Tataouine'deki turizmin mevcut durumunu nasıl tanımlarsınız?

☐ Mükemmel
☐ İyi
☐ Nötr
☐ Negatif

7. Tataouine'de şu anda aktif olan herhangi bir turizm projesi veya girişiminden haberdar mısınız? Cevabınız evet ise, ayrıntıları sağlayın. **(Açık uçlu soru)**

8. Bölgenizi daha fazla turistin ziyaret etmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

☐ Pozitif
☐ İhtiyatlı pozitif
☐ Nötr
☐ Negatif

Bölüm B: Uyarlanabilir Yeniden Kullanım Farkındalığı

9. Miras alanlarının (örneğin, Ksour, eski köy, troglodyte konutu) turizm için yeniden kullanılmasının iyi bir fikir olduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet
☐ Hayır

10. Neden ve neden olmasın? **(Açık uçlu soru)**

11. Bu sitelerin kaybolma riski altında olduğunu düşünüyor musunuz?

EK-2. (devam) Yerliler anket formu

☐ Evet
☐ Hayır

12. Topluma fayda sağlıyorsa, tarihi mekanların eko-localara, kültür merkezlerine, turistik bir yere dönüştürülmesini destekler misiniz?

☐ Evet
☐ Hayır

13. Bu dönüşüme kim öncülük etmeli?

☐ Hükümet
☐ Özel sektör
☐ Yerel Topluluk
☐ Diğer

14. Uyarlanabilir yeniden kullanımın Tataouine'de sürdürülebilir turizmi geliştirmeye nasıl yardımcı olabileceğini düşünüyorsunuz? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Kültürel mirasın korunması
☐ Daha fazla ziyaretçi çekmek
☐ Yerel topluluklar için gelir elde etmek
☐ Çevreyi korumak
☐ Geliştirilmiş yerel altyapı
☐ Kültürel değişim
☐ Diğer

Bölüm C: Tema Parkurları Farkındalığı

15. Tematik parkurlar (rotalar) oluşturmanın Tataouine'ye daha fazla ziyaretçi çekebileceğini düşünüyor musunuz?

☐ Evet
☐ Hayır

16. Hayır ise, neden olmasın? **(Açık uçlu soru)**

17. Hangi temalar sizin için en çekici olurdu? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Kültürel Miras Turizmi
☐ Gastronomi
☐ Ekoturizm
☐ Açık Hava Aktiviteleri

EK-2. (devam) Yerliler anket formu

☐ Sinematik Manzaralar
☐ Jeoturizm
☐ Macera Turizmi
☐ Festival Devreleri
☐ Kaçış ve Huzur Yolu

18. Hangi engeller katılımı engelleyebilir? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Masraf
☐ Sınırlı taşıma seçenekleri
☐ Bilgi eksikliği
☐ Tanıtım eksikliği
☐ Dil engelleri
☐ Çeşitlendirme eksikliği
☐ Tunus'ta Turizm gelişimine güven eksikliği

Bölüm D: Yerel Sürdürülebilirlik Farkındalığı ve Toplum Katılımı

19. Tataouine ve Güney Tunus'ta sürdürülebilir turizm girişimlerini destekler misiniz?

☐ Evet
☐ Hayır

20. Tataouine'de uyarlanabilir yeniden kullanım ve tema parkurlarını entegre eden sürdürülebilir bir turizm modelinin uygulanmasını destekler misiniz?

☐ Evet
☐ Hayır

21. Fırsatlar yaratılsaydı turizmle ilgili faaliyetlerde (rehberlik, el sanatları, turist ağırlama vb.) çalışmakla ilgilenir miydiniz?

☐ Evet
☐ Hayır

22. Yerel toplulukların katılımını sağlamak için hangi önlemler alınmalıdır? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Eğitim ve beceri geliştirme programları
☐ Toplulukları karar alma sürecine dahil etmek
☐ Yerel El Sanatlarını Teşvik Etmek
☐ Gelir paylaşımı

EK-2. (devam) Yerliler anket formu

23. Böyle bir modelle ne gibi sürdürülebilir faydalar ilişkilendiriyorsunuz? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Yerel ekonominin canlandırılması
☐ İstihdam yaratma
☐ Yerel kültürü teşvik edin
☐ Miras turizmini koruyun
☐ Çevresel etkinin azaltılması
☐ Tunus'ta turizm çeşitlendirmesi ve turizm mevsimselliğinden kaçının
☐ Diğer

24. Tataouine'deki uyarlanabilir yeniden kullanım ve tema parkurlarının başarısını sağlamak için önerileriniz nelerdir? **(Açık uçlu soru)**

25. Tunus'un kıyı bölgelerindeki kitle turizmine olan bağımlılığından, Tataouine ve Güney'deki uyarlanabilir yeniden kullanım ve tema parkurlarını bir başlangıç noktası olarak Tunus'a entegre eden sürdürülebilir bir turizm modeline geçebileceğini düşünüyor musunuz?

☐ Evet
☐ Hayır

26. Tataouine'yi 10 yıl içinde Tunus'ta sürdürülebilir bir turizm destinasyonu olarak hayal edebilseydiniz, nasıl görünürdü? **(Açık uçlu soru)**

27. Bu projelerin potansiyel başarısını (1'den 5'e kadar) nasıl değerlendirirsiniz?

EK-3. Ziyaretçi anket formu

Tez Konusu**:** Tunus'un Sürdürülebilir Turizme Geçişi İçin Bir Strateji Olarak Kültürel Mirasın Uyarlanabilir Yeniden Kullanımı

Bölüm A: Demografik bilgiler ve arka plan bilgileri

1. İsim (isteğe bağlı):
2. Yaş:
3. Ülke:
4. Tunus ve Tataouine'de kalış süresi:
5. Meslek ve Eğitim Durumu:
6. Tataouine'yi nasıl öğrendiniz?
7. Tataouine ve Güney Tunus'u tanıyor musunuz?

☐ Evet
☐ Hayır

8. Tataouine'deki turizm hizmetlerinin uygun şekilde değerlendirildiğini ve geliştirildiğini düşünüyor musunuz?

☐ Evet
☐ Hayır

9. Tataouine'deki turizm hizmetlerinin kalitesi ve çeşitliliği sizce yeterli mi?

☐ Evet
☐ Hayır

10. Yerel toplulukla etkileşiminizi açıklayın. **(Açık uçlu soru)**

Bölüm B: Uyarlanabilir Yeniden Kullanım Farkındalığı

11. Tataouine'de yeniden tasarlanmış bir tarihi yeri ziyaret ettiniz mi?

☐ Evet
☐ Hayır

12. Cevabınız evet ise, binanın önceki ve şimdiki işlevleri nelerdi?

13. Restore edilmiş bir siteyi ziyaret etme hakkındaki izleniminiz nedir?

☐ Mükemmel
☐ İyi
☐ Nötr
☐ Negatif

14. Deneyiminizi nasıl etkiledi?

☐ Deneyimimi geliştirdi

EK-3. (devam) Ziyaretçi anket formu

☐ Mekanla olan bağımı derinleştirdi
☐ Bilgimi artırdı
☐ Önemli bir etkisi olmadı

15. Sizce, Tataouine ve Güney Tunus'ta uygulanması gereken en uygun uyarlanabilir yeniden kullanım projeleri nelerdir? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Eko-orman evleri
☐ Konukevi
☐ Müze
☐ Sanat ve El Sanatları Merkezleri
☐ Hikâye anlatımı merkezleri
☐ Etkinlikler için alan
☐ Diğer

16. Uyarlanabilir yeniden kullanımın olumlu avantajları nelerdir? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Kültürel mirasın korunması
☐ Topluluk katılımı
☐ Çevresel faydalar
☐ Ekonomik canlanma
☐ Estetik değeri artırır
☐ Turizmin çeşitlendirilmesi
☐ Diğer

Bölüm C: Tema Parkurları Farkındalığı

17. Rehberli bir tema parkuruna katılır mısınız?

☐ Evet
☐ Hayır

18. Değilse, neden olmasın? **(Açık uçlu soru)**

19. Tematik rotaların Tataouine'de sürdürülebilir turizmi geliştirebileceğini düşünüyor musunuz?

☐ Evet
☐ Hayır

EK-3. (devam) Ziyaretçi anket formu

20. Hangi temalar sizin için en çekici? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Kültürel Miras Turizmi
☐ Gastronomi
☐ Ekoturizm
☐ Açık Hava Aktiviteleri
☐ Sinematik Manzaralar
☐ Jeoturizm
☐ Macera Turizmi
☐ Festival Devreleri
☐ Kaçış ve Huzur Yolu

21. Bir tema parkurunda hangi aktiviteden keyif alırdınız?

☐ Miras atölyeleri
☐ Rehberli hikâye anlatımı
☐ Yerel mutfak dersleri
☐ Fotoğrafçılık noktaları
☐ El sanatları pazarları
☐ Hikâye anlatma geceleri
☐ Meditasyon/Yoga seansları

22. Hangi engeller katılımı engelleyebilir?

☐ Masraf
☐ Sınırlı taşıma
☐ Bilgi eksikliği
☐ Tanıtım eksikliği
☐ Dil engelleri
☐ Çeşitlendirme eksikliği
☐ Diğer

Bölüm D: Sürdürülebilirlik Farkındalığı

23. Seyahat kararlarınızda sürdürülebilirlik ve özgünlük ne kadar önemli?

☐ Çok önemli
☐ Bir şekilde önemli
☐ Nötr

EK-3. (devam) Ziyaretçi anket formu

☐ Hiç önemli değil

24. Uyarlanabilir yeniden kullanım ve tema parkurlarının sürdürülebilir turizm hedefleriyle uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet
☐ Hayır

25. Bu yaklaşım ziyaretçi deneyimini nasıl geliştirir? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Kültürel katılım
☐ Bağlantı ve bağlantı
☐ Yerel ekonomiyi destekleyin
☐ Özgünlüğü koruyun
☐ Sürdürülebilir yönetim
☐ Turizm çeşitliliği
☐ Farkındalık ve mekân bağlantısı
☐ Diğer

26. Bu kavramların Tataouine ve Güney Tunus'ta uygulanmasında ne gibi temel zorluklar öngörüyorsunuz? **(Geçerli olanların tümünü seçin)**

☐ Finansman
☐ Altyapı
☐ Beceri eksikliği
☐ Bakım
☐ Farkındalık
☐ Kültürel kaygılar
☐ Diğer

27. Bu modelin ziyaretçi çekebileceğini düşünüyor musunuz?

☐ Evet
☐ Hayır

28. Evet ise, nasıl? **(Açık uçlu soru)**

29. Bu projelerin potansiyel başarısını (1'den 5'e kadar) nasıl değerlendirirsiniz?

30. Ek düşünceler veya geri bildirim. **(Açık uçlu soru)**

EK-4. Odak grup formu

Tez Konusu: Tunus'un Sürdürülebilir Turizme Geçişi İçin Bir Strateji Olarak Kültürel Mirasın Uyarlanabilir Yeniden Kullanımı

Bölüm A: Uyarlanabilir Yeniden Kullanım Farkındalığı

1. Hangi uyarlanabilir yeniden kullanım işlevlerinin binaya entegre edilmesinin en uygun olduğunu düşünürsünüz (saha çalışması sırasında ziyaret edilen belirli terk edilmiş alana atıfta bulunarak)?

2. Uyarlanabilir yeniden kullanım girişimleriyle ilgili beklentileriniz nelerdir?

Bölüm B: Tema Parkurları Farkındalığı

3. Bir tema parkurunu hem yerel halk hem de turistler için daha çekici kılan nedir?

4. Tema parkurları projelerini tanıtmak için hangi stratejiler kullanılabilir?

Bölüm C: Toplum Farkındalığı ve Katılımı

5. Güney Tunus'ta turizmi artırmanın başlıca avantajları ve riskleri nelerdir?

6. Hangi işbirlikçi stratejiler sürdürülebilir turizmi geliştirebilir?

7. Sürdürülebilir bir Turizm modelinin uygulanmasında ne gibi zorluklar öngörüyorsunuz?

Bölüm D: Fizibilite ve Sürdürülebilirlik

8. Hangi politika veya altyapı engellerinin ele alınması gerekiyor?

9. Uyarlanabilir yeniden kullanım ve tema izi projeleri için hangi uzun vadeli sürdürülebilirlik stratejilerini önerirsiniz?

10. Tema parkurlarıyla birleştirilen uyarlanabilir yeniden kullanımın, Tunus'un özellikle güney bölgesinde sürdürülebilir turizme geçişini desteklemek için ilk sürdürülebilir turizm modeli olarak hizmet edebileceğine inanıyor musunuz?

Gazili olmak ayrıcalıktır